

බෙඳුද රාජධානි පිළිබඳ තොරතුරු
නම් වූ

ගාහිත්‍යන්ගේ දේශාචන වාර්තාව

මහාචාර්ය විමල් ජ්. බලගල්ලේ

1958 යුතුව්සේ සාම්ප්‍රදාය තොරතුරු පොතකි.

බෝද්ධ රාජධානී පිළිබඳ තොරතුරු හම් වූ

ඉතියන්ගේ දේශාච්ච වාර්තාව

(සිංහලාත්‍රවාදය)

ඉතියන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ විභාග හා විනා - ශ්‍රී ලංකා සම්බන්ධතා
පැවසෙන ප්‍රස්ථාවනාවකින් හා විවේචනාත්මක ප්‍රහාරී
සටහනින්ද යුත්තයි.

අනුකූලීකා

පිටුව

හැඳින්වීම	10
ප්‍රථම මූල්‍යානයේ පෙරවිදන	11
ප්‍රවේශය	15
01. ගාහිතයන් තෙරුන්ගේ ජේවන වරිතය හා සේවාව	15
ගාහිතයන් තෙරුන්ගේ ජේවන වරිතය	15
ගාහිතයන් කළ සේවාවේ අගය	19
02. විනයයේ බුද්ධාගම හා වින බොද්ධ දේශ සංචාරකයෝගේ	21
වින ඕෂේපාචාරයේ පොරාණීකන්වය	21
විනයට බුදුසමය පැමිණීම	23
විනයයේ බුද්ධ ධර්ම ව්‍යාපෘතිය හා වින-ලංකා සම්බන්ධතා	25
වින බොද්ධ දේශ සංචාරකයෝගේ	30
බොද්ධ රාජධානී පිළිබඳ තොරතුරු (සිංහලානුවාදය)	
01. ගමන් ඇරුකිමේ හේතුව	35
02. ජ්‍යෙෂ්ඨන් රජුගේ රට සහ ජා-යෙහ් නගරය	35
03. තු-තු ආං දේශය	36
04. ජෙන්-ජෙන් දේශය	36
05. අජ්නී දේශය	36
06. යු-රින් (=බේවාන්) දේශය	37
ගෝමකී සංසාරාමය	37
පිළිම පෙරහර	38
රාජකීය සංසාරාමය	39
07. ත්‍යෙස්-හෙස් සහ යු-හුයි දේශයෝගේ	40
08. බල්ක් දේශය	40
පාවත්‍යාර්ථික මහා සම්මේලනය	40
බුද්‍යන් වහන්සේගේ පැඩික්කම	41
දැන්ත ධාතුවක්	41

09.	නො-ලිජ් දද්‍යය	41
	මෙමනුළු බවයියත්තේ ප්‍රකිමාව	42
10.	භයාකර දුරි තරණය	42
11.	වු-වැං (=ලදානා) දද්‍යය	44
	සිරපා සටහන්	44
12.	පුහෝ-තොස (-පුවාස්තු) දද්‍යය	44
13.	ගන්ධිර දද්‍යය	45
14.	තක්මිලා දද්‍යය	45
15.	පුරුෂපුර රාජ්‍යය	46
	කනිෂ්ක ගොඩනැංවූ මහාස්තුවය	46
	මුදුන් වහන්සේගේ පාතු ධාතුව	47
16.	හිලෝ නගරය	48
	හිමිකපාල ධාතුව	48
17.	නගරනාර දද්‍යය	49
	තවත් දන්ත ධාතුවක්	49
	මුදුන් වහන්සේගේ සැරයටිය	49
	මුදුන් වහන්සේගේ වීවරය	50
	මුදුන් වහන්සේගේ ජායාව	50
	මුදුන් වහන්සේගේ කෙස්-නිය කැපු තැන	50
18.	ලෝරේ, පෙශ්නා, පෙටු දද්‍යයෝ	51
	ලෝරේ දද්‍යය	51
	පෙශ්නා දද්‍යය	51
	පෙටු දද්‍යය	52
19.	මුදුරා දද්‍යය	52
20.	මධ්‍යම රාජධානීය දද්‍යගැණය හා වාරිතු-වාරිතු භාරිපුරු නාටකය	53
	54	
21.	සාංකස්‍ය දද්‍යය	55
	සය්පාන විහාරය හා අගෝකස්තම්පය	57
	මුදුන් වහන්සේගේ ස්නානාගාරය	57
	ඇවිතක් නාග රාජයෙක්	58
22.	අග්නිදිග්ධ විහාරය	59
23.	කන්‍යාකුබිජ නගරය සහ හරිග්‍රාමය	60
24.	ඇෂ්ට (=සාක්ෂි) මහාදද්‍යය	61

25. කේතුල දේශය	61
ග්‍රාමස්ථි පුරය	61
දේශවත්තාරාමය	61
ප්‍රසේනාජන් රජු සංදූහී මිද්ධ ප්‍රතිමාව	62
විශාබාව විසින් සංදූහී සංසාරාමය	64
විංචිමානා අපාගත වූ තැන	64
දදවිදත් අපාගත වූ තැන	65
ජායාග්‍රෑස්ත ආරාමය	65
දේවදත්ත ග්‍රාමකයෝ	66
කායාප බුදුන්ගේ ස්තූපය	66
තුණුවිජන්ද බුදුන්ගේ ස්තූපය	66
කනකමුති බුදුන්ගේ ස්තූපය	67
26. කමිලවාස්තු පුරය	67
ගුද්ධෙය්දන මාලිගාව	67
සිද්ධාර්ථ වරිතය හා සම්බන්ධ විවිධ තෙවකා	67
ප්‍රමිති උයන	68
සදා සම්මානනීය ස්ථාන හතර	68
27. රාමග්‍රාම දේශය	69
රාමග්‍රාම ස්තූපය හා අමෙක්ක රජ	69
28. කුසිනාර පුරය	70
29. ලිවිජ්‍රි රජුන් බුදුන් වහන්ගේට අවසාන	
වන්දනාව කළ තැන	71
30. තෙවකාලී දේශය	71
ආමුපාලී	72
දුනු කොතවි ඉවත ලිමේ ස්තූපය	72
විනය සමිති ස්තූපය	74
31. පංච මහා ගංගාවන්ගේ සංගම ස්ථානය සහ	
ආනන්ද තෙරුන්ගේ පරිනිරවාණය	74
32. මගධ දේශයේ පාටලිපුනු නගරය	75
අමෙක්ක රජුගේ සොහොවුරා	75
පිළිම පෙරහුර	76
පුණුනාගෝග කාලා	77
අමෙක්ක රජු තැනඩු මහා ස්තූපය	77
අමෙක්ක සෙල්ලිපියක්	78
නිරය නගරය	78

33. ගත්‍යා බුදුන් දුටු තැන හා නාලා ග්‍රාමය නාලා ග්‍රාමය	78
34. අඩිනව රාජගාහ නගරය සහ බිම්බිසාර රජුගේ පුරාණ නගරය ලේක ගොඩනෑංඩු සංසාරාමය	78
35. ගෙඩුකුට පාවිතය අනාද තෙරුන්ට මාරයා හොල්මන් කිරීම දෙවිදත් පෙරලු ගල	79
36. බිම්බිසාර රජුමාගේ පුරාණ නගරයේ නැශ්ටාවගේ පිෂ්චල ගුහාව සජ්තපර්සි ගුහාව හා ප්‍රථම ධම් සංගායනාව දේවදත්ත ගුහාව	80
37. ගයා නගරය බුදුන් වහන්සේ ස්තානය කළ තැන කිරීම්බු පිළිගැනවීම බුදුන් වහන්සේ දත් වැළදු තැන බෝධිරුපයකය මාරයා සහ මාරාංගනාවන් තුන්දෙනා මහාස්ථුප විතුෂ්කය	81
38. අගෝක රජුමා අගෝක රජුමාගේ තිරය හා රජුමා -බොද්ධයකු විම පැනුබෝධි වික්ෂය	82
39. කුක්කුට පාද පර්වතය කාශ්‍යප මහරහතන් වහන්සේ	83
40. වාරාණසී නගරය සහ මිගදායය පස්වග තවුසේ ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව මෙම්නේය බෝධිසත්ත්වයන්ට විවරණ දීම	84
41. මොශාමලී දේශය සහ මස්සිර උද්‍යානය	90
42. දක්මින දේශය සහ පාරාවනී සංසාරාමය	90
43. සංස්කෘත භාෂාව සහ සංස්කෘත බොද්ධ ගුන්ප	92
44. වම්පා මහා රාජ්‍යය සහ කාලුලිජ්‍යි රාජධානිය	93
45. සිංහදේශ නම් වූ සිංහලය	94

46.	බුදුන් වහන්සේගේ සිරිපා සටහන් සහ අභයගිරි සංසාරාමය	94
	සිරිපා සටහන්	94
	එලරුහ ගෙවීයක්	95
47.	දළදා මාලිගාව සහ දිනවත් විහාරාරාම	96
48.	දැන්ත ධාතු පුදරුණනය	97
	රාතක කරා විතු පුදරුණනය	98
49.	මෙවතා සංසුරාමය	99
50.	මහාවිහාර සංසාරාමය	99
	ආදායනෑත්සවයක්	99
51.	භූමි පුරාවක්	100
52.	දුඩිව හික්ෂුනාමක් විසින් පවත්වන ලද දේශනාවක්	101
53.	රටගම බලා පිටත් විම යටද්වීපය	103
	හයානක කුණාවුවක්	105
	කුම්න්තුණයක්	105
	ලාමි-පන් වෙරළට පැමිණීම	106
54.	නීගමනය	107
55.	අන්ත හික්ෂු නමක් විසින් ලියන ලද අනුමැල්ඛනය උපගුන්ථ	
1.	පායාන්තර හා ප්‍රහැඩ සටහන්	111
2.	සූචිය	137

භැඳීන්වීම

මෙම 1957 වර්ෂයෙහි මට්ටින් සම්පාදනය කරනු ලැබ, 1958දී මූද්‍යණෙයන් ප්‍රකාශිත වූද, එම වර්ෂයේ 'පුළුනස්සෙක් සාමිත්‍ය තහාය' දිනා ගෙන්නා වූද, 'බොද්ධ රාජධානී පිළිබඳ තොරතුරු නම් වූ ගාමියන්ගේ දේශාචන වාර්තාව (සිංහලානුවාදය)' නම් ගුන්පියේ පස්වන මූද්‍යණය මෙන්ම එහි වෙළුරුප සංස්කරණය ද වට්ටි.

ඉහත ද්විතීය කානීය සංස්කරණවලදී මෙන්ම මෙම වෙළුරුප සංස්කරණයේන් සංස්කරණයට හාර්හ කොට ඇත්තේ ගුන්ප නාමයන් දැක්වෙන එහි මූල්‍ය නිඛන්ධිය වූ දේශාචන වාර්තා සිංහලානු වාදය තොව, එයට මුළුන් යා කොට ඇති, 'පුළුවය' නමින් අනුවාද කතුවරයා විසින් රචිත නිඛන්ධියයි. එහි අරමුණ ඉතිහාසය හා මෙයේ දි සංස්කානීය යන විෂය ක්ෂේත්‍ර පිළිබඳ යිය දැනුම පුළුල් කර ගැනීමට කැමති ප්‍රඩාධ පායකායන්ට උපකාරී විමයි. ඒ හැර ගුන්පියේ සෙසු කොටස්වල වූ මූද්‍යණ දේශා ස්විල්පයක්ද සංශෝධනය කොට ඇත.

ගාමියන්ගේ දේශාචන වාර්තාවේ විවිධ සංස්කරණ හා යාමාන්තර පරිවර්තන පිළිබඳ ප්‍රයෝගනාවන් තොරතුරු අන්තර්ගත වන බැවින් පොශන් ප්‍රථම මූද්‍යණයේ පෙරවිදනාද මෙම සංස්කරණයට ඇතුළත් කොට ඇත.

කවරය සරසන ටේතුයේ ජායාරූප පිටපත්
සපයාදීම ගැන මහාචාර්ය වි.ඩී. කුලතුංග මහතාත්, ප්‍රකාශන කරනවා
සම්බන්ධිතරණය කළ විෂින්දු ප්‍රියදරුනා මහතාත් මාගේ සාදර ස්තූතියට
පාතු වෙති.

මහාචාර්ය විමල් න්. බලගල්ල
2016.06.01

545/6, හයිලෙවල් පාර

ගංගොඩිවල

නුගේගොඩ

ප්‍රථම මූලුණයේ පෙරවදන

පුරාණන ලංකාවේත් ඉන්දියාවේත් පැවැති බොද්ධ සංස්කෘතිය පිළිබඳ පොත්පත් කියවදී මට පෙනී හිය කරුණක් නම් ඒ පිළිබඳව මිශ්‍ර විවාරකයන් හැම දෙශනෙකුම් පාහේ වින ජාතික හිත්තුන් වූ ගාහියන්ගේත් හිස්ංත්සාංගෝත් දේශාවන වාත්‍යා ගැන සඳහන් කළ බවයි. ඒ නිසා මම මිචුන්ගේ දේශාවන වාත්‍යාවල ඉංගිරිසි අනුවාදයන් සෞයා ගෙන කියවුයෙමි. මේ දෙපොළත්තහිමි ලක්දිව පිළිබඳ තත්කාලින තොරතුරු ඇතුළත් වෙයි. පෙරදීග සංස්කෘතිය අයය කොට සලකන සිංහල පමණක් උගෙන්ටත් මේ පොත් කියුවීමට ලැබේතොත් ඉතා මැනාවැයි ඉන් පසු මට කළේපනා විය.

ජාතියක නැඟි සිටීම සඳහා ජාතික විරයන්, ගවේෂකයන්, නව නිර්මාපකයන් හා විද්‍යාත්මකන්ද අවශ්‍ය බව අපි දනිමු. එබඳ පුද්ගලයන් පහළ කිරීමෙහි ලා විර වරිතවලින් හා දේශාවන වාර්තාවලින්ද වන්නේ මහතම පිළුවලයකි. මේ සාහිත්‍යයායය ලේඛනයේ දියුණු ජාතින් අතර සුලබ වෙයි. එහෙත් අපේ සිංහල සාහිත්‍යය මේ අතින් පවත්නේ සංවේග දායක තත්ත්වයකය. ඇතා අතිනයේදී සිංහලයන්ට කියවීම සඳහා විර වරිත දුලබ තොවු බව සිනිය හැකිය. එහෙත් දැනට ඇති සිංහලයන් රියුවුණු පැරණිම විර වරිතය හැරියට සැලකිය හැක්කේ දුටුගැමුණු වරිතය විස්තර වන ස්තුප විෂයයි. අත්තනගැලු විෂය එබඳ තවත් පොනකි. මහාවිජය අපට තවත් විර වරිත සිපයක් සපයයි. එහෙත් මැත්තක් වනතුරුම් දේශාවන වාත්‍යාවන් කියවීමේ හාගායක් සිංහල පමණක් උගෙනාට තො ලැබේණ.

මේ අතර යට සඳහන් කළ වින දේශාවන වාත්‍යා දදක අනුරෙන් වඩා විශාල වූ හිස්ංත්සා දේශාවන වාත්‍යාව ගරු පොදුවත්තේ මුද්ධිදත්ත නාමිලියන් විසින් සිංහලයට තැනු ලැබේ, අවුරුදු සිපයකට පෙර පුකාණයට පැමිණියේ. ගාහියන් සර්විර තුමා ලංකාවේද අවුරුදු කිපයක් ගත කළ කෙනෙනකි. එබැවින් මුළුගේ දේශාවන වාත්‍යාවෙහි, මෙහිදී මිශ්‍ර ප්‍රත්‍යක්ෂණයන් දැනගත් තොරතුරු රාජියක් ඇතුළත් වෙයි. ලංකාව පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්ෂණයන්ම තොරතුරු කියන පුරාණතම දේශාවන වාත්‍යාවද මේ යැයි සිතමි.

එක් බසකින් ලියුවුණු මෙන් විස්තරයක් අන් බසකට නැඟිම් එනරුම් අමාරු කාරියක් තොවිය යුතුය. එහෙත් මේ පොක

පරිවර්තනයේදී අපට මූහුණ දීමට සිදු වූ දුෂ්කරණ කිපයකි. ගාහියන්ගේ දේශාචන වාත්‍යාච උපයුතුවෙන් ක්‍ර.ව. 414 දිය. එනැන් සිට මෙහෙක් ගත වූ දින් කාලය තුළ කියියම් පොතක් පුරි වූ හෝ වෙනස් විමකින් තොරව පැවතිණැයි සිතිය නොහැකිය.

සුයි රාජව්‍යයේ (589618) රාජකීය පුස්තකාලයේ පුස්තක නාමාවලියේ සිවු පළක ගාහියන්ගේ නම සඳහන් වෙයි. එකී නාමාවලියේ අවසාන කාණ්ඩයේ ගාහියන්ගේ දේශාචනයන් ගැන සඳහන් කළ අනෙකුව මුද්ධිඛද තෙරුන් සමඟ කිංලිංහිදී කළ ධම් ගුන්ට පරිව්‍යනයන් ගැන විස්තර වේ. එහිම ද්විතීය කාණ්ඩයේ ගාහියන් විසින් උපයුතු බොද්ධ රාජධානී පිළිබඳ වාත්‍යාචක් ගැන සඳහන් වෙයි. නැවත තවත් තැනක කාණ්ඩ දෙකකින් යුත් ගාහියන්ගේ කරාන්තරයක් ගැන කියුවෙයි. තවත් තැනක එකම කාණ්ඩයකින් යුත් ගාහියන්ගේ කරාන්තරයක් ගැන එය.

මෙයින් පෙනෙන්නේ භවුනි සියවස වන විටත් ගාහියන්ගේ ගමන් විස්තරයේ සංස්කරණ කිපයක් තිබුණු බවයි. ඇතැම් විවාරකයේ ගාහියන් විසින්ම ගමන් විස්තර දෙකක් උපයන්නාට ඇතැයි සිතියි. අපේ අනුවාදයේ අවසාන ජේදයේ එන අනු සික්ෂා නම්කාලයේ වාත්‍යාචද මෙහේ සිතිමට තුළු දෙයි. තකසේ හෝ ගාහියන්ගේ ගමන් පිළිබඳ ඒවා වඩා දින් වාත්‍යාචක් තිබුණා නම් එය අභාවයට ගොස් දැන් බොහෝ කළයි.

සුයි රාජ යුගයේ සිට මෙහෙක් ගත වූ ගතවම් 14ක් පමණ වූ කාලය තුළ, දැනට ඇති සංස්කරණ වාත්‍යාචවලිනිද සංස්කරණ විසි ගණනක් පහළ වී ඇත. මෙයින් ඇතැම් සංස්කරණවල පොලත් නම් එන්නේ 'බොද්ධ රාජධානී පිළිබඳ වාර්තාවක්' සිතායි. තොරියානු සංස්කරණයේ (1246) ප්‍රථම භාගය 'ඡාහියන් තෙරුන්ගේ කරාන්තරය' යන නම්කුත්, ද්විතීය භාගය 'නැගෙනහිර ත්‍යාග විසින් වෙනස් සික්ෂානම විසින් ගමන්ගේ ඉන්දියානු වාරිකා පිළිබඳව ලිපු තොරතුරු' යන නම්කුත් භැඳින්වෙයි.

මමත් සංස්කරණයෙහි මහන් වූ වෙනස්කම් දක්නට නැතන්, ඉදත්ට ඇතැම් තැනක ගාහියන් කිහු දේ කුමක්දැයි තිශ්වයට බැඳිම දුෂ්කර කරපීමට තරම් වූ විසඳුගතා ඇති බව පරික්ෂකයේ පටසයි. ගාහියන් දේශාචන වාත්‍යාච අනුවාදයන්ද එම විසඳුගතාවන්ගෙන් තොගතාර බව එවා සසඟා බලන්නෙනුට පැහැදිලි වේ. 1836දී රිමුජට විසින් මේ ගුන්ප්‍රය ප්‍රංශ බසට නගන ලදී. එම පොලත් ඉංගිරියි පරිවත්තන කිපයක්ම දැනට පළ වී ඇත. සැමුවෙල් විල් විසින් 1869දී පළ කරන ලදාද

උයින් පළමු වැන්තයි. එම අනුවාදයේ තවත් සංස්කරණයක් 'Buddhist Records of the Western World' නම් පොලෝ දුරවිකාවක් හැටියට 1884දී පළ විය. රැබට් ඒ. ගයිල්ස්ගේ අනුවාදයක් 1877දී ප්‍රකාශන විය. එම අනුවාදය නැවත සකස් නොව 1923දී පළ කරන ලදී.

දේමිස් ලෙගේ වියින් ඉංගිරියියට තහන ලදුව, 'Fa-Hsien's Record of Buddhistic Kingdoms' නමින් 1880දී පළ ඇ ගුන්තය විවේචනාත්මක පරිකරාවෙන් දුක්කා විය. කිරෝතු අදාවි වියින්ද මෙය ඉංගිරියියට නාගා විවේචනාත්මක විස්තරද සහිතව 1936 පළ කරන ලදී. ලිපුංයි වියින් කළ ඉංගිරියි අනුවාදයක් 'A Record of the Buddhist Countries' නමින්, 2500 මුද්‍රයන්නිය නිමිති නොව 1957දී වින බොද්ධ සම්මේලනය මයින් ප්‍රකාශයට පත් නොව ඇත.

මෙය මේ සිංහලානුවාදය සඳහා වහල්කොට ගත්තේ යට හි ඉංගිරියි අනුවාද කිපය හා ලෙගේ වියින් 1886දී කරවූ වින පිටපතේ නොරියානු සංස්කරණයයි. මූල් පිටපතින් ම මෙය අනුවාදය සැපයීමට තරම් වින බිජ පිළිබඳ දැනුමක් නැති හෙයින් ඉංගිරියි පරිවත්තන කෙරෙහි විස්වාසය තැබීමට සිදු විය. රිඛේෂයන් සිල් (1884), ලෙගේ (1886), ලිපුංයි (1957) යන තිදෙනාගේ පරිවත්තන මූල පටන් අඟ දක්වාම සඳහා බලා විසඳාගතා ඇති තන්තිදී ප්‍රකරණ සම්බන්ධය අනුව ගාහියන්ගේ අදහස තියෙන්නය කරතැයි සිතු පායිය තොරා ගතිම්. ලිපුංයිගේ පරිවත්තනය මෙන්ම ජේද බෙදීමද වැඩියක් මා සින් ගත් බව කිය හැකිය.

ගාහියන්ගේ මෙන් මාත්‍රිය දැක්වෙන සියියම පිළියෙළ කිරීමේදී අපට ලිපුංයිගේ හා ලෙගේගේ සියියම්ද කහිනැමැල් 'ඉතුදුයාවට පොරාණික භුම් ගාස්තුය' (Sir A. Cunningham, The Ancient Geography of India; Ed. S. Majumdar Calcutta, 1924) නම් ගුන්තයද වහල් විය.

පුහුණු සටහන් ලිවිමේදී වහල් කොට ගත්තා ලද උෂ්ණකයන්ගේ හා පොත්තවලත් නම් ඒ ඒ තන්තිම දක්වා ඇත.

විමල් ත්. බලගල්ලේ

1957.10.28 දින

නොලං, මාලිගාකන්දේ,
විද්‍යාලාදය පිටපත්තිදී.

බෝද්ධ රාජධානී පිළිබඳ තොරතුරු

ප්‍රචේෂණය

1. ගාහියන් තෙරැන්ගේ ජ්වන වරිතය සහ සේවාව

1.1. ගාහියන් තෙරැන්ගේ ජ්වන වරිතය

ගාහියන් විනයේ වර්තමාන බිංදු අගනුවරින් බටහිර හා නිරිත දිගෙහි පිහිටි 'ඡාන්-ජේසි' ජනපදයේ 'පි-යා-' පලාතේ 'වූ-යා-' හි උපන්නෙකි. ක්‍රි.ව. 337 මෙලෙට එලිය යුතු මූල්‍ය 'තසි-' පවුලට (317-349) අයත් වූහයි කියනු ලැබේ. මූල්‍යගේ ගිහි නම වූයේ 'කු-' යනුයි. මූලට වැඩිමහල් සෞඛ්‍යයෙරේ කිරීතෙක් වූහ. එහෙත් මූල්‍ය සියලු දෙන මුවන්ගේ කිරීත් වැඩිමටත් කළින් මරු වසත වූහ. වැඩිමහල් දරුවන් සියලු දෙන මළ පසු බිංදු මුවන්ගේ පියා තමන්ගේ ඉතිරි එකම දරුවා - එනම්, 'කු-' මූල්‍ය සසුනට කුළු කළේය. තුන් හැවිරිදී වියේ සිරි 'කු-' මහණ කොට, මූලට ගාහියන් යන ගාසනික නාමය දෙන ලදී. ගාහියන් යන්නේ ජේරුම 'ධීමියේ බැබේලිම' නොහැන් 'ධීමියේ ව්‍යාප්තිය' යනුයි. මහණ වූව ද ගාහියන් තවමත් තුන් හැවිරිදී වූ බැවින් හේ මූල්‍යගේ ගෙදර තැදුයින් අතර වැඩින්නට සලස්වන ලදී. ඒ අතර මේ කුඩා තෙරණ නම හයානක ලෙස අසනීප විය. බිංදු ගාහියන්ගේ පියා ගාහියන් සංසාරාමයටම හැර ලිය. පූදුමයකට මෙන් ගාහියන්ට ඉක්මනින් සුවිය ලැබුණි. සුව වූ පසු ගාහියන්ට නැවත ගෙදර එන ලෙස අඩ ගසන ලද තමුන් හේ එට අසතුමු විය.

ගාහියන් දස හැවිරිදී වූ විට මූල්‍යගේ පියා මෙල්ය. ගාහියන්ගේ මව් වැන්දුවුවකට, බලා කියා ගැනීමට කොනෙකු තැනිව සිටිනු යුතු මූල්‍යගේ සුජ්‍යියා ගාහියන් සිවුරු හරවා නැවත ගෙදරට ගෙන්වා

ගැනීමට නොයෙක් ලෙස උත්සාහ කෙළේය. එහෙත් ඔහුගේ පෙළඳවීම් සියල්ල ව්‍යරෝධ විය. ගාහියන් සිවුරු නොහරින බව තදින් කියා සිරියෙය. "මා ගෙදර දොර අත්හැර පැවිචි වූයේ මගේ පියාගේ බලාපොරොත්තුවක් ඉටු කිරීමටම නොවේ. එහි ජ්‍යෙෂ්ඨයේ ඇති නිසරු බව දුටු මට එයින් දුරුවීමට වුවමනා වූ නිසයි, මහනු වූයේ" යනු ගාහියන්ගේ පිළිතුර විය. කළහැකි අන් දෙයක් නැති තැන පුරුහියාද ගාහියන්ගේ අදහස අනුමත කළේය. රික කළකින් ගාහියන්ගේ මවද මරුමුවට සියාය. තම මවට තමා කෙනෙක් ආදරය කළේද යනු ගාහියන්ට ප්‍රත්‍යාස්‍ය වූයේ මෙහිදිය. කෙසේ හෝ මහන් වේදනාව තුනි කරගත් ගාහියන් ඔහුගේ මැංශියන්ගේ භුම්දානයෙන් පසුව පෙරලා සංසාරාමයට පැමිණියෙය.

ගාහියන්ගේ නිර්හිතකම හා විත්ත දෙධිරයයන් නිර්ලෝහිකම හා කරුණා සහගත බවත් පැහැදිලි වන සිද්ධියක් මෙසේය. වරක් ඔහු තවත් සහයක සික්ෂාන් තිස් හතළිස් නමක් සමග කුමුරට බැංස ගොයම් කපමින් සිරියෙය. ඒ අවස්ථාවෙහි ආහාර හිතයෙන් පෙළමින් සිරි හොරු රංචුවක් කුමුරේ ධාන්ස බලයෙන් පැහැරගෙන යනු පිණිස එහි ආහ. හොරුන් රංචුවක් කුමුරේ ධාන්ස බලයෙන් පැහැරගෙන යනු පිණිස එහි ආහ. හොරුන් දුටු අනෙක් සාම්බෙරවරු සියලු දෙන පැන දිවුහ. එහෙත් ගාහියන් නම් සිරි ගැනීන් අධියකවන් සෙලවුණෙන් නොවේ. එනැනම තැගී සිරි ගාහියන් සොරුන් අමතා මෙසේ පැවිය. "ඉදින් තොපට ධාන්ස අවශ්‍ය නම් තොපට අවශ්‍ය තරමක්, කුමුණි තරමක් ඇරෝගෙන යවු; හැබුයි, යහාවති, තොප එක් කරුණක් සිහියට ගත යුතුය. තොප මේ ආත්මහාවයේදී මෙයේ දිලිංග බවට, අසරණ බවට පත්වූයේ මත්දී? තොප පසුගිය ආත්මහාවයේදී දානමානනාදී කිසි පින්කමක යෙදී තැන. දැන් දිලිංග වූයේ එහෙයිනි. එහෙත් තොප පූදානම් වන්නේ මේ ආත්මහාවයේදීන් යහපත් ක්‍රියාවක නොයෙදී අනුත්මගේ දේ බලයෙන් කඩාවබා ගැනීමටයි. එහි ප්‍රතිඵලය වන්නේ, අනාගතයේදී වඩවඩාන් දිලිංග බවට - අසරණ බවට - පත්වීමයි. තොපගේ අව්‍යාහාවන් බව ගැන මට ඉතාම කනාවුයි." සොරුන් ඉදිරියේ මෙසේ කිසු ගාහියන් සිය සයයන්ගේ පිටුපසින් සංසාරාමයට සිලයේය. සොරු ධාන්ස ඇටයකටවත් අත නොහඬා ආපසු සියෝ ය. ගාහියන්ගේ විත්ත දෙධිය හා නිර්හිතත්වය ගැන යුදුමයට පත් සංසාරාමයේ සිටි

සිය ගණනක් සික්පුවු ඉන් පසු ගාහිතයන්ට සැලකීම් දක්වාය. ඔහු පසුව, ඒ වන විට ඉන්දියාවෙන් විනයට ගොස් බොද්ධ ධර්ම ප්‍රවාරයෙහි යෙදී සිටි පුපුකට පත්විරයකු වූ ආචාරය කුමාරජ්ව තෙරුන්ගේ ද ශිෂ්‍යයකු වූ බව පැවතේ.

උපසම්පත්තියට පත් වූ ගාහිතයන්, විනය ගරුක වූ, ඉහා මෙහාද ආකල්ප සම්පත්තියක් ඇති සික්පුවිරයක් විය. විනය ගරුකත්වය නිසාම, ගුණගරුකන්ට්වය නිසාම, විනයේ දී සම්පුර්ණ 'විනය පිටකය' ලබාගත නොහැකි විම ගාහිතයන්ගේ මහත් සංවේද යට කරුණක් විය. මුද්ධ ධර්මයේ රත්ම ඩුමිය වූ ඉන්දියාවට මෙකස් හෝ පැමිණ එකී අඩුපාඩුව සම්පුර්ණ කිරීම ගාහිතයන්ගේ සිතේ කළක සිට පැවති අහිලාෂයක් විය. එහෙත් නොයයක් බාධාවන් නිසා දීර්ඝ කාලයක් යන තුරු මිශ්‍රව එම අහිලාෂය මස්තකප්‍රාප්ත කර ගත නොහැකි විය.

කෙසේ හෝ තමාගේ වයස 65 වනවිට ගාහිතයන්ට ගමන පිටත් විමට පුළුවන්නම් ලැබුණි. වයස් ගත වුවද ගාහිතයන්ගේ කාය ගක්තිය මෙධාදීය හෝ මුද්ධිය පිරිහි නොපැවති බව පෙනෙන්.

ත්‍රි. ව. 399දී 'ඩුයි-ඒ', 'ජාති-වි', 'ඩුයියිඩ්' 'ඩුයි-වෙයි' යන යහළවන් සිවුදෙනාද කැටුව ගාහිතයන් ඉන්දියාව බ්ලා ගමනාරමින කෙලේය. 'ජා-මයන්' නගරයේදී මේ පිරිසට 'පාමි-පු', 'විෂ-යෙන්', 'ඩුයි-වෙයන්', 'සැං-ජාමි', 'සැං-ඒ' යන හිජ්‍යුව පස්තමද එක්වූය. මෙස් සංවාරක පිරිස දස දෙනෙක් වූය. එහෙත් අවුරුදු පහළාවකට පසු සම්දා වූ අහිලාෂයන් යුත්තව විනයට ලතා වනවිට මේ යහළවන්ගෙන් එකෙකටත් ගාහිතයන් සමඟ නොවිය. ඔහු සමඟ වූයේ ඕසුගේ සෙවණුලේ පමණකි.

මෙයට අවුරුදු 1600කට පමණ පෙර එක් රටක සිට සැකපුම් දහස් ගණනක් ඇතින් පිහිටි තවත් රටකට යුම එනරම් පහසු කරුණක් නොවිය. විමයෙහින් විනයේ සිට ඉන්දියාවට ඒම ඉතාමත් හයංකරද අන්තරාය දායකද විය. විනයේ සිට ඉන්දියාවට ඒමට මාරු දෙකකි. එකක් ගොඩිමිනි; අනික මුහුදිනි. ගොඩිමි මග භා සසදන විට මුහුදු මහ තරමක් හොඳයැයි කිය හැකි නමුත් ඒ ගමනේදී මධ්‍ය ආයිතාවේ හෝ වයභිදිග ඉන්දියාවේ බොද්ධ රාජධානිවල වාරිකාවට ඉඩක් නො ලැබේ. එබැවින් මෙකතරම් අන්තරායදායක වුවන් ගාහිතයන් තෝරා ගත්තේ ගොඩිමින් යන මගය.

මාස ගණනක් නැතහෙත් අවුරුදු ගණනක් ගතවන මේ ගමනේදී මාරුදිකයන්ට මූහුණ දීමට සිදුවන අන්තරායයන්ගේ කෙකළවරක් නැත. පලමු කොටම සැකපුම් දහස් ගණනක් දික් වූ ගෙයේ තම හයානක වාදුකා කාන්තාරය ඉක්මිවය යුතුය. ගාහියන්ගේ හා හිපු-සියදු-ගෙරද විස්තරවලින් පෙනෙන්නේ, මේ කාන්තාරයේ විෂේෂ මාරුතයකට අසුවන දස දහස්කින් එකෙකුට වත් දිවි ගලවා ගැනීම දුෂ්කර බවයි. රූගාට කියවන විට පවා ඇය කිලිපොලා යන තරම් හයාකාර වූ, ප්‍රතාපවත් වූ, තිරන්තර හිම්පායතයන්ගේන් යුත්ත වූ ත්සු-ලිං ආදී කදු වැට් තරණය කළපුතු වෙයි.

ගාහියන් මේ දුෂ්කරතා එකකුදු ගණන් නොගෙන ගමන් කෙලෙළය. අතරමග දී මූහුගේ යහාවින්ගෙන් සමහරු මූහු අතහැර ගියහ. සමහරු උචිතක්ෂයට පත්වූහ. එහෙත් ගාහියන්ගේ ගෙධීය මේ එක් කරුණක් නිසාවත් ලිඛිල් නොවිය.

අවුරුදු 15ක් මූල්‍යලේ මධ්‍ය ආසියාවෙන් ඉන්දියාවෙන් බොද්ධ රාජධානී තිස් ගණනක සංචාරය කළ ගාහියන් බොද්ධ සිද්ධියේපාන වැද පුදා ගන්නා අතර විනයට ගෙන යත හැකි ධරම විනය ගුන්පියන් සෞචිමෙහි උත්සුක විය. ගාහියන් මධ්‍ය ඉන්දියාවේ අවුරුදු 6ක්ද, ලංකාවේ අවුරුදු 2ක්ද ගත කෙලෙළය. අවුරුදු 15න් ඉතිරි භත් අවුරුදුද මූහුගේ ගමනට ගතිය. විනය ගරුකයෙකු වූ ගාහියන් මේ මූළු කාලයේදීම වස් විසිම පැහැර නොහැරියෙයි.

මූහු බලාපොරොත්තු වූ පරිදි ඉන්දියාවෙන්ද, ලංකාවෙන්ද, විනය පිටකයට හා පූතු විටකයට අයන් ගුන්පි කිපයක් සොයා පිටපත් කර ගත්තේය. මේ පොත් අතර මහාසංඝික විනය, සච්චියිවාද විනය, මහිජාසක විනය, සංයුත්කාභිත් හාදය පූතු, නිරවාණ පූතු, මෙටුපුලා නිරවාණ පූතු, දිර්සාගම, සංයුත්තාගම, සන්නිපාත යන පිටකාන්තේත්ත ගුන්පි හා මහාසංඝික අර්ථකථා ද විය. මෙයින් මහිජාසක විනය, දිස්සාගම, සංයුත්තා-ගම, සන්නිපාත යන ගුන්පි ලැබුමෙන් ලංකාවෙන් විම විශේෂයන් වැදුගත්ය. ක්‍රි.ව. 420දී ලංකාවෙන් විනයට ගිය සංස්කරණ තම සික්කු නමක් විසින් එම පොත් අතර වූ මහිජාසක විනය වින බසට නැගු බවත් ක්‍රි.ව. 435දී ලංකාවෙන් විනයට ගිය ගුණඟය තම සික්කු නමක් විසින් සංයුත්කාගමය වින බසට නැගු බවත් සඳහන් විම අපේ කුඩා දියුණු - නියුණු කරයි (M. Anesaki J. R. A.S. 1903 pp. 368f).

ස්වකිය පුරුහේනයන් සමඟ්ද කරගත් ගාහ්දානී පෙරලා විනය බලා පිටත් වූයේ මුහුදු මගිනි. මේ මුහුදු ගමනද යට කි කාන්තාර තරණය මෙන්ම ඉතා භයෙකර වූ බව ගාහ්දානීගේම දේශාටන වාර්තාව කියවන විට හැගෙයි.

මෙකී සියලු අන්තරායයන් හා දුෂ්කරතාවන් ද ජයගෙන ක්‍රි.ව. 414දී විනයට ලියා වූ ගාහ්දානී කෙලේ සිය නැදු මේෂරන් හමුවීම සඳහා තමාගේ ගම් පෙමදය බලා යැම තොවේ. නේ 'වියෙන් කා' නගරයට ගොස් එහිදී 'බුද්ධභාෂා ආචාර්යවරයාගේද සහායයෙය ලැබ තමා ගෙන ආ පොත්-පත් වින බසට පෙරලිමෙනි යෝජි. ඒ අතර ක්‍රි.ව. 416දී නේ ඔහුගේ මේ දේශාටන වාර්තාව ලිපුවේය. ගාහ්දානී විසින් උගෙන ලද මේව වඩා විශාල වූ සවිස්තර දේශාටන වාර්තාවක් වී යැයි කියති. එහෙත් මෙමක් එහින්දක් ලැබේ නැත.

ගාහ්දානී පෙරලා විනයට එන විට ඔහුගේ වයස අවුරුදු 79ක් විය. වයස අවුරුදු 86දී, එනම් ක්‍රි.ව. 423දී තමන් දුටු, තමන් පිළිබඳව අසු හැමදෙන සේ සයුරෙහි ගිල්වීමින් ගාහ්දානී තෙරුණුවේ අපවත් වූහ.

1.2. ගාහ්දානී කළ සේවාවේ අයය

ගාහ්දානී ලෝක ඉතිහාසයෙහි සඳහන් ජ්‍යේෂ්ඨ පුරුෂයන් අතුරෙන් කෙනෙකි. ස්ථිර අධිජ්‍යානයන් හා විත්ත ගෙධරයයෙන් ප්‍රක්තවැටු කාය්සීරමිහ කොට, අම්මතාරිය සම්පාදනය කොට ගෙන පෙරලා පැමිණීමෙහි සමත් වූ ඇත අතිතයේ විසු දේශ සංවාරකයන් කිපදෙනා අතුරෙන් ගාහ්දානීට සමකළ හැකි අය ඇත්තේ කිපදෙනෙකු පමණකි. ගාහ්දානී තමනාරමිහ කෙලේත්, ඔහු තමාගේ අවසාන මොහොත දක්වාම ක්‍රියා කළෙන් ආත්මාර්ථී කාමින්වයෙන් තොරව බව ඔහුගේ ජ්‍යෙනිය පිළිබඳ කරාව කියවන කාට වුවත් අවබෝධ වේ. පරාජයීයම තකා ජ්‍යෙන් පරිත්‍යාගයන් ක්‍රියා කළ ගාහ්දානීගෙන් විනයට පමණක් තොට මුළු ලෝකයටම සේවාවක් සිදුවේය. අදා සිදුවෙයි.

ගාහ්දානීගේ 'බොඳු රාජධානී පිළිබඳ වාර්තාව' ඉන්දියාවේ ඉතිහාසය පිළිබඳ පරුයේෂණයන් පවත්වන්නවුන්ට මහත් වහලක් වෙයි. ගාහ්දානී ඉන්දියාවට පැමිණියේ, ඉන්දියා ඉතිහාසයේ

ස්වරුණමය පුරුෂක් හැරියට සැලකෙන ඉපේත පුරුෂයේය. එවකට ඉන්දියාවේ රජය කළේ විකුමාදිනස නම්නුය ප්‍රසිද්ධ වූ දෙවන වන්දුගුජ්‍රත්තය. ගාහියන් ඒ කාලයේ ඉන්දියාවේ බොද්ධ රාජධානීවල තත්ත්වය සියුයින් දැක ඉතා විශ්වාස කටයුතු අන්දමින් වාර්තා කර තිබේ. බොද්ධ ස්තූප, සංසාරාම, ප්‍රතිමා හා කුට්ටම් ආදිය පමණක් තොට අගෝක රජු හා කතිෂ්ක රජුද පිළිබඳව ප්‍රවානවැ පැවති ජනප්‍රචාරක මහු සඳහන් ලකාට තිබේ. මේ ජනප්‍රචාරකවල සත්‍යාසනත්තාව කුමක් වුවද, මහු අඡු-පුටු දී පිළිබඳව කියන තොරතුරු ඉතා විශ්වාසදායක ලෙස පිළිගත හැකිය.

ගාහියන්ගේ සත්‍යරුක හාවය හා අපත්පානින්වය ඉතා හොඳින් පිළිබඳ වන කරුණක් නම් මහායාන, හින්යාන සේද්‍යක් තොසලකා කවුරුන් වුවද ආශ්‍ය කොට කවුරුන්ගේ වුවද හොඳ ගතිගුණ වාර්තා කිරීමයි. ගාහියන් මහායානික හික්ෂුවරයෙක් විය. එහෙත් හේ හින්යානික හික්ෂුන්ගේ සිද්ධිකම්, ගුණවත්කම් ගැන ඉතා ගෞරවයෙන් කරයි.

ගාහියන්ගේ දේශාවන වාර්තාව ලක්වැසි අපට ඉතා වැදගත් වෙයි. එයින් ලක්දීව තත්කාලීන ගාසනික තොරතුරු රෝසක් අනාවරණය වන හෙයිනි. ලක්දීව පිළිබඳ ඉතිහාසයෙන්ට හා පුරාවිද්‍යායෙන්ටද එයින් මහදීයක් සැලකිණ. ගාහියන් ලක්දීවට පැමිණියේ ක්‍රි.ව. 411දිය. හේ ලංකාවේ අවුරුදු දෙකක් නැවති සිටිමින් සිද්ධියෙන් වන්ද්‍යාවෙහින්, පොත් පත් සොයා පිටපත් කිරීමෙහින් යෙදුමෙන්ය. පස්වැනි සියවශේ මුල් හාගයෙදී ලංකාවේ ගාසනික තත්ත්වය දැන ගැනීමට ගාහියන්ගේ වාර්තා බෙමෙවින් වහල් වෙයි. ඒ කාලයේ ලංකාවේ හික්ෂුන් 6600ක් පමණ විසු බව ගාහියන් කියයි.

වෙශේයින් ගාහියන් අභයගිරි, වෙනියගිරි, මහා විභාර යන සංසාරාම තුන පිළිබඳ තොරතුරු සඳහන් කරයි. මේ සංසාරාම අතුරෙන්, මහාවංශාදී පොත්වලින් අපට සම්පූර්ණ විස්තරයක් ලබාගත හැක්කේ මහා විභාරය සම්බන්ධයෙන් පමණය. අභයගිරියේ තියම තතු පිළිබඳව අපේ දැනුම ඉතා අසම්පූර්ණය. එබැවින් අභයගිරිය පිළිබඳ වන්, ඒ හා සම්බන්ධව පැවතී දන්ත දිඟු පුදරුණය පිළිබඳ වන් ගාහියන්ගේ දේශාවන වාර්තාවෙහි එන කරුණු අපට ඉතා වැදගත් වෙයි.

මෙම කාලයේදී විඛා සම්බෑධිමත් වූයේ අභයගිරිය බවට සැකුයක් නැතු. අභයගිරියේ පමණක් හිසැලු 5000ක් වාසය කළහ. මහාචිජාරයේ විසුයේ 3000ක් පමණකි. මෙම කාලය වනවිට අභයගිරියට අනුබද්ධව පැවති වෙනියගිරියේදී හිසැලු 2000ක් විසුහ. වෙනියගිරිය පිළිබඳව ගාහියන් කියන කරුණු නිසා, IV මිනිදුගේ මිහින්තලා සෙල්ලිපියෙන් කියුවෙන වැදගත් තොරතුරු කිසිවෙකුගේ සැකුයට හාජන වීමට ඇති ඉඩ වැඩි යනු ඇතුළු සිතම්.

ගාහියන් ලංකාවට පැමිණෙන විට මෙහි රජය කෙලේ මහානාම (409-431) රජතුමාය. මහානාම රජතුමා තත්කාලීන වින අධිරාජයා සමග තානාපති සබඳකම් පැවැත්වූ බව වින ඉතිහාසයෙන්ද පෙනේ. (J. R. A. S. C. B. XXIV 1917, P. 83) අවිධිකරාවරිය බුද්ධිමත් හිමියන් ලංකාවට ආවේද ද මෙම රුශුගේ කාලයේදීමය. ලංකාවට දළදා වැඩිම කරවන ලද්දේ මෙයට සිය වියකට පමණ පෙර කිත්සිරිමෙවන් රුශු (302-330) කළදීය. දළදා පුද්රේනය පිළිබඳ ගාහියන් කරන විස්තරය ලංකාවේ සංස්කෘතික ඉතිහාසය ගැන පර්යේෂණයෙහි යෙදෙන්නුවින්ට ඉතා වැදගත් වෙයි. ජාතක කරා විනු පුද්රේනය පිළිබඳ යුත්ත අතිත ලංකාවේ විනු කළාවේ උසස් දියුණුව පිළිබඳව සිගිරිය ඉදිරිපත් කරන සාක්ෂාත් තව යුතුවත් තහවුරු කරයි. කරුණු මෙසේ හෙයින් ගාහියන් ස්ථාවිරතුමා ලාංකිකයන්ගේ විශේෂ ගෞරවාදරයට පාතු විය යුතුය.

2. විනයේ බුද්ධාගම හා වින බොද්ධ දේශ සංචාරකයෝ

2. 1 වින සිජටාවාරයේ පෙරාරාණිකත්වය

දුරාලිතය කරා දුවන සිජටාවාරයකට උරුම කියන ලෙසකයේ රටවල් කිපය අනුරෙන් එකකි විනය. වින සිජටාවාරයේ ආරම්භය මෙතෙක් භරිහැටි අනාවරණය වි නැතන්, ඒ මෙයින් වියර 7000කට පමණ ඉහත යුති ඇතුම් පුරා විද්‍යාඥයේ පවසනි. ඇතුම්නු ලෙසක සිජටාවාරයේ ආරම්භය වූයේ වින මොංගෝලියාවෙනුයි සාලකනි. ඔවුන්ගේ පුරාවාත්තයනට අනුව 'දිව්‍ය ලෙසකයේ පුත්‍යා'යි විරුදාවලි ලත් පුරායට් දික ආදිම රජතුමා විසුවේද මොංගෝලියාවෙහිය. පුරාවාත්තයන්හි එන 'පු-සි'- 'මෙන්-නු', 'හ්වැ-හි' යන අධිරාජයන් විසුවේ ක්‍රිස්තු විර්තාරම්භයට යනවර්ෂ විසිප්පකට-තිහකට පෙරාතුවය.

වින වංශ කපාවලට අනුව, ආගමික නායකත්වයන් රාජ්‍යපාලන නායකත්වයන් දෙකම් දැරූ පුරුෂ රාජ පරමිපරාවන් විනයේ ඇරුණුණේ හි.පු. තුන්වන වර්ෂ සහුපෙයහි විසු 'යා-මි' (ක්. පු. 2357-2258) රජුගෙති; විනයේ රාජවිං තුමය ඇරුණුණේ 'සියා' රාජවිංයයේ පු' (ක්. පු. 2205-2198) රජුගෙති. අනුරුදුව 'ටුං' (ක්. පු. 1765-1760) රජුගෙත් 'ඡෑං' රාජවිංයයන්, 'වු' (ක්. පු. 1122-1116) රජුගෙත් 'වො' රාජවිංයයන් ප්‍රාරුධි විය. පුරාණ විනයේ ප්‍රධාන රාජවිං වුයේ මෙකි 'සියා' 'ඡෑං' 'වො' යන රාජවිංතුයයි.

අනෙක් කවිර හෝ ජනතාවක් මෙන්ම වින ජනතාවද නොයෙක් ගෝත්‍රික මිශ්‍රණයන්ට හාරන වුවකි. වරින්වර, හන් (හුන්), මොන්ගේල්, තුරකි, වාරටර ආදී ගෝත්‍රිකයේ විනයට වැදි එහි පදී-වි වුහ. සමහරු ඇතැම් පළාත්වල ආධිපත්‍යයද ලබා ගත්හ.

විනය වනාහි ලෙස්කයේ රටවල් අනුරෙන් වැඩිම ජනගහනය ඇති පුවිණාල රටක් බව අව දතිමු. ක්.පු. 1750 වනවිට විනය පෙරාර රාජ දහයේ ගණනකින් පුක්ත විය. එවායෙහි අධිපතියේ බොහෝ දුරට ස්වාධීනත්වය දැරුහ. ප්‍රධාන පුරුෂ අධිරාජයාට මුළුන් පක්ෂපාතින්වය දැක්වුයේ ස්වල්ප වශයෙනි.

ක්. පු. 6වන සත්වරුපයේදී විනයේ ස්වාධීන රාජ්‍ය 5000න් 6000න් අතර ගණනක් වූ බව වින ඉතිහාසයෙයේ සියලි. පාලන බලය වෛශයින් විසින් පැවති මේ කාලයදී ඉත්දියාවෙහි මෙන්ම විනයේද වියාල බුද්ධී විශ්ලවයක් සිදුවිය. මේ කාලපරිච්ඡේදය තුළදී, විනයෙහිම පහළ වූ ආම්ම දෙකක් එනම් - 'කොන්ගිපුදියයේ' ධර්මය යා 'ලාඩින්සේ' ධර්මය ගෙෂයෙන් රට තුළ පැතිරි සියේය. මේ අනුරෙන් කොන්ගිපුදියයේ ධර්මය පිකින. අගනුවර කොට පැවති උතුරු විනයෙහින්, ලාඩින්සේ ධර්මය නැංකින. අගනුවර කොට පැවති දැකුණු විනයෙහින් සිසු ලෙස ව්‍යාප්ත විය. මේ අවධියෙහි පටන් වින ඉතිහාසය කෙරෙහි මෙකි උතුරු-දකුණු මේදා නොයෙක් ලෙසින් බලපැවැත්තු බව පෙනෙන්.

උතුරු විනයට අයන් උපවිෂ්ට වශයෙන් මෙතක් පැවති 'වි', 'වින' යන රාජ්‍ය දෙකක්, දකුණු විනයට අයන්ව පැවති 'වු' රාජ්‍යයන් බලය පතුරවන්ට පටන් ගත්තේද මේ කාලයෙහිදිය. අන්තිමේදී 'වි' 'වින' රාජ්‍ය දෙක එකටේ 'වු' රාජ්‍යය පැවරදිය. ඉන්පසුව 'වින' රාජ්‍යය 'වි' රාජ්‍යය අඩිබවා නැඟී සිටියේය.

නොබේ කළකින්, - එනම්, ශ්‍රී. පූ. 3වන සියවශස් ඉන්දියාවේන් අයෝක අධිරාජයාගේ කාලය වනවිට - , 'වින්' රාජ්‍ය විසින් 'මෙව්' අධිරාජයාගෙන් විනයේ අධිරාජ්‍ය බලයද පැහැර ගන්නා ලදී. ශ්‍රී. පූ. 255යිට 202 තෙක් වින් වංශය බලය ඉඩිගු අතර, ශ්‍රී. පූ. 246දී වින් රජුගේ පුත් 'මි-ඡ්වැ-නි' රජ විය. ශ්‍රී.පූ 220දී අධිරාජන්වයට පත් හෙතෙම වින වංශකථාවල ප්‍රථම වත්තරින් රාජයා හැටියට හඳුන්වනු ලැබේ. ලේඛකයේ පුදුම් හතෙන් එකක් මෙස සැලැකන ඊන මහාප්‍රාකාරය' තැනවීම ආරම්භ කළේද මේ අධිරාජයා විසිනි. පුතිනිකුමාර වැටර් පෙන්වා දෙන පරිදී වින යන නාමය රටටත් රටවැසියන්ටත් ලැබුණේ 'වින්' යන වංශ නාමය ඇසුරිනි. (S.K. Chatterji, Indo-Aryans and Hindi, 1940). විනයට පළමු වරට බොද්ධ ධර්මදානයන් පැමිණියේද මේ කාලයෙහි බව පෙනේ.

ඉහත කි පරිදී දියුණු රාජ්‍ය පාලන ඉතිහාසයක් ඇති විනය දියුණු සංස්කෘතික ඉතිහාසයකටද හිමිකම කියයි. රාජ්‍ය කටයුතු, වෙළඳ කටයුතු හා අධ්‍යාපන කටයුතු සඳහා ලිවිමේ කුම්ය ශ්‍රී.පූ. දෙවන වර්ෂ සහසුරයේදී විනුන් විසින් උපයෝගී කොට ගෙන ඇත. එහෙත් විනුන්ගේ ලිවීම් 'වින්ග්‍රැෆ්' (logo-graphy) කුමයේ විතු ලේඛනයකි. අහිනෙයෙහි, විනයේ පුරක රජවරුන්ගේ ආධිපත්‍ය යටතේ සාධන විධින්ට හෙවත් යන්ත්‍ර මින්ත්‍ර ගුරුකම් ආධියට මූල්‍යානු දුන් අදිහිල පුද්ගලුරා වෙනුවට, ශ්‍රී.පූ. 6වන සියවශස් පටන් සට්ටේරයෙහිම ප්‍රහවය ලත් 'කොන්ගිපුදියස්' - 'ලාචිත්සේ' ධර්ම ව්‍යාපත වන්නට විය. මුදුසම්ඡේ ආභාසය විනයට ලැබෙන්නට පටන් ගත්තේ ශ්‍රී.පූ 3වන සියවශින් පසුවය. විනුන් විසින් බැහැරින් උපකාරයක් තැනිවම ලේඛකයෙහි පළමුවරට කටයුතු හිපද්‍රු බවද වාර්තාගතව නිබේ. යත්ති හාවිතයටද විනුන් පුරුදු මුදේ විදේශීය ආභාසයකින් තොරව බව සැලැකේ. විනුන් 'අල්ට්‍රායි' කදුකරයෙන් යත්ති සෞයාගෙන ඇත්තේ ක්‍රියාත්මක විවාරිතයා සැහැන කළකට පෙරාතුවය. මේ කරුණුවලින් විනුන් ප්‍රකාශනයන්ම මුද්‍රිතත් දෙධරෙයම්පතන්න ගවේෂණයිලි ජනකාවක් වූ බව මෙනම, මවුන් අතර දියුණු සංස්කෘතියක පදනම වැට් හිමුණු අසුරුද හෙළි වේ.

2. 2 විනයට මුදුසමය පැමිණීම

ලතුරු ඉන්දියාවේ දේශ සිමාවෙන් ඔබාවට පළමුකොට මුදුසමය පැතිරි හියේ අයෝක අධිරාජගේ (ශ්‍රී. පූ. 272-232)

කාලයේදී බව පෙනෙන්. එතුන් පටන් මධ්‍යම ආයියාවහි ඉතා ඉක්මනින් බුදුසමය ව්‍යාපක විය. ක්‍රි.ව. වෙන සියවශේදී උග්‍රූහුණු 'ලි-තායි-සන්-පාමි-වි' නම් කානියට අනුව, 'ලි-මිංග-ගාං' හිසු තම ප්‍රමුඛ බොද්ධ ධර්ම දැනයන් 18නමක් ක්‍රි. පූ. 3වන සියවශේදී විනයට පැමිණ ඇතේ. මේ විනයට එම නම ලැබේමට සේතුකාරක වූ 'වින' රාජවංශය ආධිපත්‍යය දැරූ පුගය විය. විදේශීකෘතයන් කෙරෙහි හැමවිටම සැකමුප්‍රව විසු අධිරාජයා එම හිසුන් අල්වා සිරකරවූ බව කියනු ලැබේ. ඉන් කළකට පසුව, ක්‍රි. පූ. 138දී 'හන්' රාජවංශයට අයන් 'ව්‍ය' (ක්‍රි. පූ. 140-87) නම් වින අධිරාජයා 'වැන්-වියෙන්' නම් සෙන්පතියෙකු රාජ දැනයකු වශයෙන් මධ්‍යම ආයියාවට පිටතකර එවිය. හෙතෙම ස්වතිය රාජකාරිය සාදා සම්රක්ෂණීයි, බැක්ට්‍රීයා යන රාජයන් තෙක් ගමන් කළේය. මහුගේ වාර්තාවට අනුව ඒ කාලයේදී බැක්ට්‍රීයාවන් ඉන්දියාවන් අතර නිතොර ගනුදෙනු පැවැත්තේය. එහිදී මහුව, - විරතමාන පුනාන්-අසැම් මාර්ගය මස්සේ - ඉන්දියාව හරහා බැක්ට්‍රීයාවට ගෙන එනු ලැබූ සය්ද වස්තු හා බටනාලා වැනි වින භාණ්ඩ දක්නට ලැබීම කහුලට සේතුවක් විය. ක්‍රි.පූ. 138ට අයන් වින කායියක් මූත්‍රී මධිසුරයෙන් හමුවිලෙන් පෙනෙන්නේ තත්කාලීන වින-ඉන්දියා වාණිජය සම්බන්ධතා කෙනෙක් දුරට ව්‍යාප්තව පැවැත්තේද යන්නයි. ඉන්දියාව පිළිබඳ වර්ණනාවක්ද මහුගේ වාර්තාවට ඇතුළත් කොට ඇතේ.

විනයට බුදුදහම පැමිණීම පිළිබඳ කරා කිපයක් වින ඉතිහාස ගුන්ප්‍රවල සඳහන් වෙයි. එයින් පෙනෙන්නේ මාර්ග කිපයනින් අවස්ථා කිපයකදී විනයට බුදුදහම ලාභ වී ඇති බවයි. ක්‍රි.පූ. 2වන සියවශේදී 'අයි ව්‍ය' අධිරාජයාගේ කාලයෙහි 'වින-වී-සිය' නම් වින ආචාර්යවරයා 'තායි-යෙවි-වි' හෙවත් විනපති දදු ගෙයන් පැමිණී රාජ්‍ය දැනයකුගෙන් බොද්ධ සුතු ගුන්ප්‍රයක් ලබා ගත්තේය. ක්‍රි.පූ. 122දී ලංකාවේ සාදා ලද මුද පිළිමයක් විනයට ගෙන යන ලද බව කියන පුවතක්ද වින වාර්තාවල එයි. රාත්‍යන්තර වෙළෙඳාම දියුණු වත්ම බුද්ධාගමද රිකින් වික පැහිර ගියේය. එහත් විනයේ බුද්ධාගම ඉක්මනින් ව්‍යාපක වන්නට පටන් ගත්තේ ක්‍රි.ව. පළමුවන සියවශේ පටන් බව පෙනෙන්.

ක්‍රි.ව. 58-75 තෙක් රජය කළ තැගෙනහිර 'හන්' රාජවංශයට අයන් 'මිං-හි' අධිරාජයා සිහිනෙන් බුදු පිළිමයක් දැකිම සේතුකොට ගෙන මුද දහම පිළිබඳව දැන ගැනීමට ආයා කළේය. හෙතෙම

'න්සායි-අන්', 'විං-විං' දෙදෙනා ඇතුළු 18 දෙනෙකුගෙන් පුත් දූත පිරිසක් බොද්ධ ධර්මය සෞයා ගෙන යුම සඳහා ඉනෑදියාවට එවිය. උතුරු ඉනෑදියාවට ගන්ධාර දේශයට පැමිණි සිවුපු 'කාශ්‍යප මාතංග' හා 'ධර්මරක්ෂිත' යන තෙරුන් දෙනමද, බොද්ධ ධර්ම ගුන්ප් කිපයක් හා මුදු පිළිමයක්ද රැගෙන ක්‍රි.ව. 67දී ආපසු විනයට ගියෙයය. ඇතැම් වාර්තාවක හිජ්‍යාන් දෙනමගේ නම් සඳහන් වන්නේ 'ගෝහරණ', 'මාතංග' යනුවෙනි. ඉහත කි වින රාජ දූතයන් එනවිට එම තෙරුන් දෙනම ධර්ම දූතයන් වශයෙන් විනයට යුමට සුදානමින් සිටි බවද, එහි ගිය පසු ලෝජානි ශ්‍රේෂ්ඨිතාග්‍රෑව විභාරයේ වෙශයින් එම ගුන්ප් වින බසට පෙරදැඩා බවද කවුදරටත් සඳහන් චේ. මෙකි ධර්ම දූතයන්ගේ ව්‍යායාමයකි ප්‍රතිඵල වශයෙන් පළමුවෙන්ම මුද්ධාගම වැළැඳගත් තැනැත්තා හැරියට සඳහන් වන්නේ 'ව්‍යි' රාජච්‍යයට අයත් 'සිං' නම් රජ කුමරෙකි. නිල වශයෙන් පළමුවරට විනයට මුදුසමය වැද්ද ගැනීම පිළිබඳව කියුවෙන මේ ප්‍රරාව්ත්තය තත්කාලීන වින ජනතාව අතර බෙහෙරින් ප්‍රවාන ව්‍යුවක් බව ගාහියන්ද මේ ගැන සඳහන් කොට (45 පිටුව බ.) නිඛීමෙන් ස්ථුට්ට වෙයි.

2.3 විනයේ මුද්ධ ධර්ම ව්‍යාජ්‍යිය හා වින - ලංකා සම්බන්ධතා

ඉනෑදියාවට කනිජ්‍යක අධිරාජයාගේ (ක්‍රි.ව. 78-120) බොද්ධ ධර්ම ප්‍රවාරක කටයුතු තියා මධ්‍ය ආසියාවහින්, බටහිර විනයෙහින් මුද්ධාගම පැනිරි යුම ඉක්මන් වුවාට සැකයන් නැත. මින්පසු ඉනෑදියා දූතයේ විනයට ගොස් ධර්ම ප්‍රවාරයෙහි යෙදුණෙක්ය. ක්‍රි.ව. 147දී ලෝකරක්ෂක නම් තෙරනමක් එට්ටිම 'හන්' රාජච්‍යයේ අගනුවර වූ ලෝජානි නැවති සිටි ධර්ම ප්‍රවාරය කළ බවද වාර්තාගතව තිබේ. ආරම්භයෙහි පටන්ම ලෝජාන් බොද්ධ ධර්ම ගුන්ප් වින බසට නැගීමේ මධ්‍යස්ථානයක්ද විය.

මෙසේ ක්‍රි.ව. 148දී පාර්කියන් හිජ්‍යාපු ද, ඉන් අනතුරුව සෙය්ග්‍රියන් හිජ්‍යාපු ද බොද්ධ ධර්ම ගුන්ප් රැගෙන ධර්ම ප්‍රවාරය සඳහා විනයට ගියහ. පාර්කියාවට මුදුසමය ගෙන ගියේ මධ්‍ය ආසියාවහි විසු කෙන්වුම් ගණයේ ඉන්දු පුරෝෂීය හාජාවක් කරා කළ ජනතාවක් වූ රෝකාරියන්වරුන් විසිනි. ක්‍රි.ව. 3වන සියවසදී සෙ.ජ්-හඩි තෙරුන් ප්‍රධාන සෙය්රියන් හිජ්‍යා පිරිසක් නැකි. අගනුවර කොට පැවති දකුණු විනයේ ධර්ම ප්‍රවාරයට ගියහ. ක්‍රි.ව. 259දී වින ජාතික 'ව්‍යි-සේ-සිංග' තෙරනම බෝධිනයට

පැමිණ වූපදිහම ඉගෙන ධර්ම ගුන්ප සම්භයක්ද රැගෙන පෙරලා විනයට ගොස් ඒවා වින බසට නැඟිය. බොද්ධ ගුන්ප වින බසට නැඟිම සඳහා සුප්‍රකට ධර්මධරයකු වූ කුමාරත්ව තෙරුන් (ත්‍රි.ව. 344-413) විනයට කැදාවාගෙන යා හැකි වූයේ ඒ වනවිට විනයේ පැවති මෙකී බොද්ධ පසුකීම නිසාය. මේ කාලයෙහි මූල නැවති සිරි කුවදේය ආක්‍රමණය කිරීමට පවා තත්කාලීන වින රජ පසුබට තොවිය. කුමාරත්වය ධර්මගුන්ප ගික් වින බසට පරිවර්තනය කළේය.

උතුරු ඉන්දියාවෙන් හා ලංකාවෙන්දී, මධ්‍ය ආසියාවෙන්දී විනයට ගිය බොද්ධ ධර්ම දුතයන්ගේ කටයුතුවලට සාමාන්‍යයන් වින මහජනතාවගේන් ඇතැම් අධිරාජයන් ඇතුළු රාජ්‍ය පාලකයන්ගේන් අනුග්‍රහය හා අනුබලය ලැබුණු බව දක්නට ඇත්තේ, එම ධර්ම දුතයන්ට මුල් සියවස් කිපය තුළදී, තොයෙක් විට, කොන්ගියුසියස් අනුගාමිකයන්දී, තාම් අනුගාමිකයන්දී වූපදිහම විමද්‍යීය ඉගුන්වීමක් සේ සැලකු උගු රාජිවාදීන්ද විසින් ඉදිරිපත් කළ විවිධ සම්බාධකවලට හා තරජනවලට මූහුණපැමුව සිදුවිය.

ත්‍රි.ව. 2වන සියවසස්දී 'මිලිපා' නමැති හිසු නමක් තවත් හිසුන් කිප නමක්ද කැඳුව පොත්පත්ද රැගෙන ධර්ම ප්‍රවාරය සඳහා විනයට ගියෙය. විදේශය වූ කවර දෙයක් ගැනන් මහත් සේ සැක කළ එවකට සිරි 'මිනු-වා-ති' නමැති වින රජ මුවන් සිරගත කරවා පොත්පත් ප්‍රාග්‍රස්සා ලිය. වින රාජිකයන්ට මහණවීම තහනම් කෙරෙන ආදාවක්ද නිකුත් කරන ලදී. පසුව එම හිසුන් නිදහස් කොට සත්කාර කරන ලද තමුත් ඔවුන්ගේ අරමුණ වූ ධර්ම ප්‍රවාරය කිරීම එයින් කාවකාලීක ලෙස ව්‍යරෝධ විය.

විනයෙහි ඇති වූ බොද්ධ විරෝධී ව්‍යාපාර අනුරෙන් 3ක් වෙශයින් කුපි පෙනෙයි. ඒ අවස්ථා තුන වින බොද්ධ ඉතිහාසයෙහි සඳහන් වන්නේ 'වූ අධිරාජයන් තිමදනා පිලිබඳ විපත්තිසූ' යන නමිනි. හක්තිමත් තාම් අනුගාමිකයකු වූ 'තාමි-වූ-ති' අධිරාජයාත්, හක්තිමත් කොන්ගියුසියස් අනුගාමිකයකු වූ උතුරු 'වො' රාජව්‍යයේ 'වූ-ති' අධිරාජයාත්, තාම් අනුගාමිකයකු වූ 'වූ' 'රාජව්‍යයේ' 'වූ-වූ' අධිරාජයාත් යන තිමදනායි මෙකී ලා 'වූ' අධිරාජයන් තිමදනා යනුවෙන් අදහස් කරන ලද්දේ. 'කොන්ගියුසියන් දරුණාය පිළිබඳ සංක්ෂීප්ත ඉතිහාසයක් (Lin-Wu-Chi, A Short History of Confucian Philosophy, pp. 139-

40) ලිඛු 'ලින්-වු-ට්' ප්‍රචණ පරිදි මෙයින් වරිමයා වූ 'ටු' රාජ වංශයට අයත් 'වු' අධිරාජයා හි. ව. 845දී මුදුසමය ඇතුළු විදේශීය ආගම්වලට අයත් පොත් පත් සිද්ධියෝගාන වැනයිමට නියෝගයක් කළේය. මෙහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් විශාල සංඛ්‍යාවක් බොද්ධ පොත්පත් හිනිඩින් විය. බොද්ධ මහාසංසරාම 4000ක්ද තවත් විහාරයෝගාන 4000ක්ද විනාශ කරන ලදී. නැතහෙත් හිනියන්ගේ ව්‍යාසයෝගාන බවට පත්කරන ලදී. හිජ්‍යා-හිජ්‍යානීඩු 265000ක් හිජ්‍යා වූහ. එහෙත් මුදුසමයේ සංඛ්‍යාවට මුද්‍යාගම සහමුලින් විනයෙන් පිටුදැකීම් අහිපාය ඉටුකර ගත නොහැකි විය. එය මුදුසමයේ ව්‍යාප්තියට බලවත් බාධියක් වූ බව නම් පිළිගත යුතු වේ.

ශ්‍රී. ව. දෙවන සියවසේ දී 'මිනු-වා-නි' අධිරාජයා විනුන්ට මුදුසමයත්, මුදු සපුනෙහි මහණ විමත් තහනම් කළ බව ඉහත දැක්වීණ. එහෙත් එකී අණපනත් හිනියදීම දිනෙන් දින වින දේශවාසින් අතර මුදු සමය ජනපිය විය. මේ අතර ශ්‍රී.ව. 220දී අධිරාජත්වයට පත් 'වේසි' රාජවංශයේ 'වෙන්ති' ගේ කාලයදීම අණපනත් ලිහිල් කරනු ලැබේම නිසා, නැවතත්, වින ජාතිකයේ විශාල වශයෙන් මුදු සපුනෙහි මහණ විමට පටන් ගත්ත. මෙසේ විනයේ මුදු සමයත් සය සපුනෙහි දිනෙන් දින අහිවරධනයට පත්වේමින් පවත්නා අතරහි, ශ්‍රී.ව. 434දී විනයේ මෙහෙති සයනාද ඇරුණිණ. එය පිහිටුවන ලද්දේ ලක්දිව සිංහල හිජ්‍යානීන් විසිනි. එමයින් වින ලංකා සම්බන්ධතාවලද සට්ටමන් වීමක් සිදුවිය. මේ කාලයේ නැංකිං අගනුවර කොට පැවති දකුණු විනයේ ආධිපතිය දැරු 'සු' රාජවංශය මුදුසමයට අනුග්‍රහ දැක්වීය. ලක්දිව මහානාම රජු (ශ්‍රී.ව. 409-430) කළ ශ්‍රී.ව. 426දී හිජ්‍යානීඩු හිනමක් පළමුශකාට ධර්ම ප්‍රවාරය සඳහා එහි ගොස් සිටියල. පසුව මුදුසමය කෙරෙහි පැහැදුණු බොහෝ වින කාන්තාවන්ටද මහණ විම අවශ්‍ය විය. ඔවුන්ට විනයාභුකුලට මෙහෙති සයනෙහි මහණ-දුපසඡන් බව දීම සඳහා අවම වශයෙන් 10නමක් හිජ්‍යානී සංස්යා වූවමනා වූ හෙයින්, ලක්දිවට හසුන්පත් යටා 'දිසාරා' නම් විනයධර තෙරණීය ඇතුළුව තවත් හිජ්‍යානීන් තුන් තමක් ගෙන්වා ගැනීමෙන් පසු පැවිද්ද අපේක්ෂා කළ වින කාන්තාවන්ට මහණ උපසම්පදාව දීමෙන් විනයේ අද දක්වාත් පවතින හිජ්‍යානී ගාසනය ප්‍රතිශ්යාපනය කරන ලදී. ගාන්යන් තෙරුන්ගේ ලංකා ගමනය සිදුවූයේන් මහානාම රජු සමයෙහි විම මෙහිදී වෙශයින්

වැදගත්ය. විනා-ලංකා සම්බන්ධිතා තහවුරු විමට හේතු වූ ප්‍රධාන කරුණු දෙකකි. ඉන් එකක් නම්, බටහිර ලෝකයේ ප්‍රධාන වෛළෙඳ තොපුපළවල් නැගෙනහිර විනයේ වෛළෙඳ තොපුපළවල් සමග යාකළ 'සේද මාර්ගය' නම්වූ ප්‍රකිදීයට පත් මූල්‍ය මගයි, උක්දිව වැදගත් නැවතුම්පළක් විමයි. වඩාත් වැදගත් වූ දෙවන කරුණ නම් ඉහත කි පරිදී වූ දහම මයින් ඇති වූ සංස්කෘතික සම්බන්ධිතාවයි.

මූදුසමය වින ජනතාවගේ ආකළුප හා වර්යා රටා කෙරෙහින් කළා ගිල්ප ආදි වෙනත් සංස්කෘතිකාග කෙරෙහින් බොහෝ දුරට බලපාන්තට පටන් ගත්තේ ඉහත කි 'වෙන්-තී' අධිරාජ සමයෙහි සිටය. ක්‍රි.ව. 500 පමණ වහනට උතුරු විනය හා දකුණු විනයද ඇතුළත් මූල්‍ය මහත් විනයම පාහේ බොද්ධ රටක් වශයෙන් හැඳින්විය යුතු තත්ත්වයට පත්ව තුළු බව කියනු ලැබේ. 'වෙයි' රාජවංශයේ රාජා ලේඛනයට අනුව ක්‍රි.ව. 518දී විනයේ සංසාරාම ගණන 30000ක් විය. ක්‍රි.ව. 520දී වින්න 20000000ක් බොද්ධයන් වූ බව වෙනත් වාර්තාවක දැක්වේ. වයඹදිග විනයේ වැසියන්ගේ න් 10න් 9ක්ම බොද්ධයන් වූ බව තවත් වාර්තාවක් කියයි.

මුද්ධාගම පැනිරුණු සැම රටකම ඒ හා සමගම අධ්‍යාපනයෙහි ද සාහිත්‍යයෙහි හා විනු මූර්ති ගැහ නිරමාණ කළාවන්හිද උද්දීජ්‍යතියක් ඇති වූ බව බොද්ධ සංස්කෘතිය පිළිබඳ දිරිය ඉතිහාසයෙන් මොනවට පැහැදිලි වෙයි. මෙකරුණ වටහා ගැනීමෙන් දේ මෙමසමයෙහි විශ්ව බොහෝ වින රාජා පාලකයෙදි වූ සමය ව්‍යාජ්‍ය කිරීමට අනුබල දෙන්තට වූහ. ක්‍රි.ව. 397දී බලයට පත් දකුණු ලියෙන් රාජ ව්‍යාජයෙන්ද, ක්‍රි.ව. 586දී බලයට පත් 'පුදි' රාජ ව්‍යාජයන්ද වූදුසමය පතුරුවා හැරීම සඳහා ලැබුණු අනුබලය වෙශයෙහි යදහන් කළ යුතුය. පුදි රාජ ව්‍යාජයේ 'වෙන' අධිරාජයාත් 'යා' අධිරාජයාත් ප්‍රකිදීයෙයි වූදුසමය වැළද ගත්තවුන් වූ බව සඳහන් වේ. ගායියන් දේශාවනයෙහි යෝජ්‍ය කාලයෙහි විස්තු වින අධිරාජයා බොද්ධයකු වූ බව මේ පොනතිම උපාන්ත ජේදයෙහි දැක්වේ (102 පිට). ක්‍රි.ව. 517දී දකුණු ලියෙන් රාජ ව්‍යාජයට අයන් 'වූ' අධිරාජයා විසින් ප්‍රථම වරට සම්පූර්ණ ක්‍රිඩිවකය වින බසට නාවා පතල කරන ලදී. සැදුහැවන් අධිරාජයකු වූ හෙතෙම ක්‍රි.ව 527දී මහණ වී අනතුරුව, රාජ සහාවට බලවත් ඉල්ලම පරිදී ගිහි වී පාලන කටයුතුවල යෝගෙන්ය. ක්‍රි.ව. 529දී නැවතන් පැවිදි

වි රික කළක් මහණදම් රැක, අවසන් වරට හිතිවි අධිරාජ්‍ය පුරය ඉසිලිය. ක්‍රි.ව. 60දී 'සුයි' අධිරාජයා විසින් රාජාදාචාවක් මගින්, කළක සිට බොද්ධ ගුන්ප පරිවර්තන මධ්‍යස්ථානයක් පැවති 'ලේඛා' නගරයෙහි 'බොද්ධ සාහිත්‍ය පරිවර්තන ආයතනය' නමින් සකලාංශ සම්පූර්ණ සංස්ථාවක් ආරම්භ කරන ලදී. එහි ස්වදේශීය ව්‍යුත් විදේශීය ව්‍යුත් ගැහස්ප-ප්‍රවුරිත මහ පාඩිවරු රෙසක් නිතර සේවයෙහි යොදුණෙයි. 'වැං' රාජ්‍යව්‍යාගයේ (ක්‍රි.ව. 618-905) 'වු' ට පෙරාතුව සිටි අධිරාජයන්ගේ කාලයේදී හිනයාන-මහායාන සම්ප්‍රදාය ද්‍රව්‍යටම අයන් බොද්ධ ගුන්ප විශාල සංඛ්‍යාවක් ඒ මගින් වින බසට පෙරුන ලද අතර, පොන් තුන්සිය ගණනක් වින බසින්ම සම්පාදිත විය.

ක්‍රි.ව. 845 වනවිට විනයේ බුදුසමය කෙතරම් දුරට පැනිරී පැවත්මෙන්ද යනු 'වු' අධිරාජයා විසින් හික්ෂු-හික්ෂුණින් 265000ක් හිති කරවූ බව කියන, ඉහත සඳහන් කළ පුවතින් සිකාගත හැකිය. තෙතේ වුවද, එම රාජ්‍යව්‍යාගයේ වැශීමත් සම්ග විනයේ බුදු සම්යෙහි ප්‍රහරුන්පාපනයක් සිදු විය. ක්‍රි.ව. 13 සියවශේදී 'පුවත්' පෙළපත ඇරඹු 'කුබිලායි බාන්' අධිරාජයා විසින් බුද්ධාගම විනයේ රාජ්‍යාගම බවටද පත් කරන ලදී.

නිබිත දේශයද කළක් පැවතුණේ වින අධිරාජ්‍යයේ ප්‍රාන්ත රාජ්‍යයන් වගයෙනැයි නියනු ලැබේ. ක්‍රි.ව. 3වන සියවශේදී ක්‍රි.ව. 1257දී 'විර්ලි' ප්‍රධාන මූස්ලිම් ආනුමණිකයන් නාලන්දා හා විකුම්පිලා ආදි ඉන්දියාවේ බොද්ධ විශ්වරිද්‍යාලයන් ඇතුළු විභාරස්ථානයන් විනාය කළ අවස්ථාවේදී තත්කාලයෙහි විනුම්පිලා විශ්වරිද්‍යාලයාධිපති පුරය ඉසිලු 'ශ්‍රී ගාක්‍ර, ශ්‍රී හඳු' මහතරුන් ප්‍රමුඛ බොද්ධ පාඩිවරුන් බොහෝ දෙනකු ස්වතිය වාසභූමිය වගයෙන් තෝරා ගත්තේද, එවිකට වින අධිරාජ්‍යය හා බැදී පැවති නිබිතයේ සංස්කෘත විභාරයයි. මොංගෝලියාවට බුදුසමය ගෙන හිමේද එම සහ පරපුලර් හික්ෂු පිරිසක් විසිනි. ක්‍රි.ව. 13වන සියවශේදී 'කුබිලායි බාන්' නම් මොංගෝලියානු වින අධිරාජයා (121594) විසින් නිබිතයේ අයිතිය හා පාලන බලය ඉහත කි හික්ෂු පරමිපරාවට (දලයි ලාමාවරුන්ට) ප්‍රධානය කරන ලදී. මෙයට පෙර ක්‍රි.ව. 12වන සියවශේදී 'අනන්ත ශ්‍රී නම්' සිංහල තෙර නමක්ද බොද්ධ පොන්පත් යශෙන නිබිතයට හිය බව සඳහන්ව තිබේ. මොංගෝලියානු අධිරාජ්‍යයට වින අධිරාජ්‍යයද

අදා මහාධිරාජ්‍යයෙහි පාලනාධිපත්‍යය දැරු කුවිලායි බාන් බුදුසමය වැළදගෙන පුද්ධාගම ස්වතිය අධිරාජ්‍යයෙහි රාජ්‍යාගම වශයෙන්ද ප්‍රකාශයට පත්කළ නමුදු සෙසු පිළිගත් ආගම්වලටද අනුග්‍රහ දැක්වීය. බොහෝ විහාරාරාමාදිය කරවීමෙන් හා බොද්ධ ගුන්ට පරිවර්තනාදියෙන් බුදු සම්ගේ දියුණුවට මූෂ විභාල වැඩ කොටසක් ඉටු කළේය.

දේශ සංචාරයෙහි යෙදෙමින් විනයට හිය වෙනිමියානු ඉතාලි ජාතිකයකු වූ මාර්කක්ස්පෝලෝ එහි 17 වසරක් දිවි ගෙවුමෝද කුවිලායි බාන් සමයයිය. සියරට බලා ආපසු යන ගමනේ යාපනුවේ බුවනෙකඳා I (1272-84) රජ්‍ය කළ ලංකාවටද පැමිණි මාර්කක්ස්පෝලෝද මහුමග ගමන් පිළිබඳ වාර්තාවක් ලියා ඇතේ.

ඉහත දැක්වූ සියල්ලෙහි ප්‍රකිරීල වශයෙන් 'විං' රාජවංශය (ක්‍රි.ව. 1644-1914) කාලයේදී විනයේ සංසාරාම සංඛ්‍යාව 800000 තෙක්ද හිසුළු-හික්ෂුණින්ගේ සංඛ්‍යාව 5000000 තෙක්ද වර්ධනය වූ බව උර්තිහාසික වාර්තාවලින් පෙනෙන්.

අද (1999) විනයේ ජනගහනය කේටි 125කට අධිකය. ආහම වශයෙන් ඔවුන් බෙදී යන හැරි පිළිබඳව අඹන් සංඛ්‍යා ලේඛන සුලබ තොට්ටි. එහෙත් ජනගහනයෙන් බහුතරය බොද්ධයන් වන බව වින ලේඛකයන් විසින් මෙන්ම පුරෝගිය ලේඛකයන් විසින්ද ද පවසා ඇතේ. මූල ලෞකයෙහිම වසන බොද්ධ ජන සංඛ්‍යාවෙන් හරි අඩකට වැඩියෙන් වසනුයේ ද විනයෙහි යැයි කියනු ලැබේ.

2.4 වින බොද්ධ දේශ සංචාරකයෝ

විනයේ බුදු සමය පැනිරීම පිළිබඳව අප මෙතෙක් කළ විස්තරයේදී වෙශයින් සඳහන් කරන ලද්දේ විනයට පිටරවවලින් හිය බොද්ධ ධර්ම දුන්තයන් ගැන පමණකි. එහෙත් ඡී කාරුය හරිහැරි සමඟද වන්නට පටන් ගත්තේ වින ජාතික හිසුන් එහි ලාභමන්ගේ සම්පූර්ණ සාහාය්‍යය දෙන්නටත් ආනම් පරිත්‍යාගයෙන් පුක්තව බොද්ධ රාජධානී කරා, වෙශයින් ඉන්දියාව කරා - පැමිණ ධම් ගුන්ට හා මුද්ධ ප්‍රතිමා ආදී ආගමික ගුද්ධ වස්තුද සෞයාගෙන සිය රමේ නැඩියෙන් අතරට ගෞස් සිය බිසින් ධම් ප්‍රවාරය කරන්නටත් වූ තැන් සිටය.

දදවන සියවසේ පටන් වින වන්දනාකාරයෙක් ගෙවිපූරුණයෙක් නිතර නිතර ඉන්දියාවට එන්නට වන්හ. එහෙත් ඉතිහාසගතව අත්තේ මුළුගෙන් කිප දෙනෙකු ගැන පමණි.

ත්‍රි.ව. දදවන සියවසේදී 20 දෙනෙකුගෙන් යුත් වින වන්දනාකාර හික්ෂු පිරිසක් ඉන්දියාවට ආ බවත්, මගධරාර ශ්‍රී ගුජ්‍රතයන් විසින් මුළු සඳහා සංසාරාමයක් කරවූ බවත් ඉටසිංගේ වාර්තාවලින් පෙනේ.

ත්‍රි.වර්ෂයෙන් තුන්වන සියවස අගදී ගාලී. නම් වින හිස්සු නමක් උතුරු ඉන්දියාවට ආවේදිය.

අපේ කරා නායකයා වූ ගාහියන් තෙරුන් ඉන්දියාව බලා පිටත්වූයේ ඉන් පසුවය. ත්‍රි.ව. 399දී විනයෙන් පිටත් වූ ගාහියන් මධ්‍ය ආයියාවේද, ඉන්දියාවේද, ලංකාවේද සැරි සැරිමෙන් පසු පෙරලා විනයට ගියේ ත්‍රි.ව 414දී. වින දේශ සංචාරකයන් අතුරෙන් පළමුකොට සිය ගමන් පිළිබඳ සට්‍රිස්තර වාර්තාවක් උග්‍ර තැබුයේ ගාහියන් තෙරුන් විසිනි.

ත්‍රි.ව. 518දී මෙව රාජ විභාගට අයත් වින අධිරාජීය සූ-සූ, හේවි-සාං යන හිස්සුන් දෙනම මොද්ද පොත් පත් සෞයාගෙන යැම සඳහා එවුම් සඳහා එවුම් ය. ඒ හිස්සු යුතු පුරුෂ පුරුෂ තගරහාර දේශයටත් අවුත් මහායාන පොත්-පත් සිය ගණනක්ද යෝගෙන ආපසු ගිෂෙයා.

මින්පසු ඉන්දියාවට ආ දේශ සංචාරකයා වූ 'හිසු-සියු' ද, ගාහියන් තරමටම වැදගත් තන්හි ලා සැලකිය යුතුය. වින මොද්දයන්ටත්, ඉන්දියානු ඉතිහාසයයන්ටත් එක්වැනි සේවාවක් 'හිසු-සියු' ගෙන් සිදුවාය. මොසු විනයට ගෙන සිය මහායාන ධම් ගුන්ට සංඛ්‍යාව 124කි. වෙනත් බණ පොත් 520කි. මොසුගේ දේශාවන වාර්තාව ගාහියන්ගේ දේශාවන වාර්තාවට වඩා බෙහෙවින් විස්තර සහිතය* ත්‍රි.ව. 629දී විනයෙන් පිටත් වූ 'හිසු-සියු' පෙරලා විනයට ගියේ ත්‍රි.ව. 645දීය. හෙතතම නාලන්දා විශ්වවිද්‍යාලයෙහි අවුරුදු 10ක් පමණ කාලයෙක් ඉගෙනිමහිද යෙදුමෙන්ය. හිසු-සියු ලංකාවටද රුමට බලාපොරුත්තු වූ තමුන් මෙහි වූ දුරහික්ෂයක් නිසා එය වැරදී සියේය. එහෙත්

* මේ දේශාවන වාර්තාව 'හිසු-සියු ප්‍රමාණ වෘත්තාන්තය' නමින් පොදුවන් මුද්‍රිත නාහිමියන් විසින් සිංහලයට නයා (1939) 1961දී පළ කොට හිමි

මහුගේ දේශාවන වාර්තාවෙහි, ඉන්දියාවේදී මහුව හමු වූ සිංහල හික්සුන්ගෙන් අසාගත් තොරතුරු අනුව, ලංකාව පිළිබඳවද විභාල විස්තරයක් එය ඇත. සිංහල ජාතියේ ප්‍රහවය පිළිබඳව අන් මගයින් අපට මෙතෙක් ලැබේ නැති පුරාව්තිතයක්ද හිසු-සියු-තෙරුන්ගේ විස්තරමයයි එයි.

හත්වන සියවස කුලදී ඉන්දියාවට ආ බොඳුද දේ සංචාරකයන් විභාල සංඛ්‍යාවක් ගැන වින පොත-පතෙකි එයි. මවුන්ගෙන් සමහරු බොඳුද වන්දනාකරුවට් වූහ. සමහරුන් නාලන්දා වියවිධාලයේ නැවති ඉගෙනිම සඳහා එහි පැමිණි බව පෙනෙන්. තවත් සමහරෙකු ඉන්දියාවට පැමිණ ඇත්තේ පොත්පත් සොයාගෙන යැම සඳහාය. මේ කාලය කුළ අයි-ලෝං, අයි-හිසු-උන්, ක්වේසි-වූං, පුදි-යෙන්, වෝ-හිං යන හිසුන් ලංකාවටද පැමිණි බව වාර්තාගතව ඇත.

ඡාහියන්, හිසු-ත්සාං දෙනම මෙන්ම වරිනා ගමන් විස්තරයක් ලිපි 'ඉටිසිං' තෙරුන් ඉන්දියාවට පැමිණියේ මෙයින් පසුය. ක්‍රි.ව. 671දී ඉන්දියාවට පැමිණි හෙතෙම ක්‍රි.ව. 689දී ආපසු විනායට ශිෂේය. බලාපොමරාත්තු තුළු පරිදී, මේ ගමන්දී සොයාගත් පොත්පත් රාජියක් අතරමිය හෝජ දේශයේ තබා සිය රටට යන්නට වූ හෙයින් 'ඉටිසිං' 695දී නැවත එහි අවුත් ඒ පොත්පත් විනායට ගෙන ශිෂේය. මහු විසින් පොත් 56ක් වින බසට නගන ලදී. මහු විසින් එය ඇති 'බොඳුද ධම් පද්ධති' නම් පොත ඉන්දියාවේ පමණක් තොට ඉන්දුවිනයෙන් තත්කාලීන ගාසන තත්ත්වය හා සිරින් විරින් පිළිබඳව ද දැන ගැනීමට මහෝපකාරී වෙයි. 'ඉටිසිං' අපටත් වූයේ ක්‍රි.ව. 712දිය.

වින ගාසන ඉතිහාසයේ එන සිය ගණනක් දේශාවකයන් අතුරින් ඡාහියන්, හිසු-සියුං, ඉටිසි යන හික්සුන් තුන්නම, බොඳුද ලෝකයාගේ සඳා ගොරවයට පාතු වනු ඇත.

බොද්ධ රාජධානි කිළිමල තොරතුරු

හම් වූ

ගාහියන්ගේ දේශාවන වාරකාව

(සිංහලාත්‍රවාදය)

බෝද්ධ රාජධානි පිළිබඳ තොරතුරු නම් වූ

ඉතියන්ගේ දේශාචන වාර්තාව

(සිංහලාතුවාදය)

1. ගමන ඇරැකිමේ ජෙතුව

ඉතියන් වාංගන්හි¹ වසන කාලයේදී, සම්පූර්ණ විනය පිටකය විනයයේදී ලබාගත නොහැකි බව දක්නට ලැබේම, ඔහු සිතට මහන් පිඩාවක් විය. ඒ නිසා ගෙනෙම වි-හායි පිළිබඳ කාලවතු වර්ෂය වූ යු-මිහේගේ ප්‍රථම විජියේ දී (ත්‍රි.ව. 399)² යුයි-රිං, තාමි-රිං, යුයි-යිං, යුයි-වෙයි යන මහුගේ මිතුරන්ද සමඟ විනය පිටකය සොයාගනු සඳහා ඉන්දියාව බලා ගමනාරමිභ කෙළේය.

2. ජ්‍රාත්‍යාචාර රට ජා-යෙහෙ හාරය

වාංගනයන් පිටත වූ ඉතියන් ඇතුළු පිරිස ලු- කදුවැටිය³ පසුකොට ජ්‍රාත්‍යාචාර ජ්‍රාත්‍යාචාර පිළිබඳ ආවුත් එහි සිම්හාන වාසය⁴ කළහ. සිම්හාන කාලය අවසන් වූ කළහි ජ්‍රාත්‍යාචාර් රුපුගේ රටට සිය ඔවුනු යං-ලු කන්ද ඉක්මවා ජා-යෙහෙ නම් කදුවැටු තුවරට සියහ. ඒ කාලයේ දී ඒ නගරය මහන් නොසන්සුන් තත්ත්වයක පැවතිණ. මාරුග ද ගමනට යෝගෙන නොවිය. එහෙත් ජා-යෙහෙහි රත් වූ තුවන් යෙහෙ ඔවුන් තමන් ලිග තටත්වාගෙන ඔවුන්ගේ දානපතිය⁵ ලෙස ක්‍රියා කෙළේය. එහිදී ඔවුන්ට විස්-යෙහෙ, යුයිරියෙන්, සං-ඡාමි, පාමි-දුං, සං-රිං යන අය හමුවුහ. එක යමාන පරමාර්ථයක් පිට ක්‍රියාකරන බව දැනගත් ඔවුනු සියල්ලල් ප්‍රිතියෙන් එක්ව සිම්හාන කාලය⁶ ගතකළහ.

3. තුං-තු ආං දේශය

ගිමිහාන කාලය අවසානයට මුදු තුං-තු ආං¹¹ බලා ගියහ. තුං-තු ආංහි ඇති ආරක්ෂක බලකොටුවල ප්‍රමාණය නැගෙනහිර සිට බටහිර ලී¹² 81කි. උතුරේ සිට දකුණට ලී 40කි. පිරිස වියාල වූ හෙයින් මාසයකුත් දින කිපයක් එහි වාසය කළහ. ඉන්පසු ගාහියන්ද ඔහුගේ සහවර හික්ෂු සිවු නමද පාමි-පුං සහ පිරිස එහි සිටියදී මාරුග දේශකයෙකු සමඟ තැවත මෙන් ඇරුමුහ. තුං-තු ආංහි ප්‍රතිරාජයා වූ උගාමි ඔවුන්ට කාන්තාර තරණය සඳහා අවශ්‍ය උපකරණ සපයා යුත්තේය. මේ කාන්තාරයෙහි¹³ තමන්ට හමුවන හැම මිනිසෝකුම වනසන දුෂ්චර යක්ෂයෙන් උපණ වායුධාරාවේත් වෙති. එහි පක්ෂීය පියාසර තොකරහි. වන සත්තු තොහැසිරෙහි. පේන තෙක් මානයක කාන්තාරය හරහා කිසිම මාරුයක් තොදැක්ක ගැනීය. මාරුය හැදින ගැනීමේ ලා වහල් වන්නේ කළින් කාන්තාරයේදී වනසට පත් වුවන්ගේ ඇට සැකිලි පමණකි.

4. ජෙන-ජෙන දේශය

දින 7ක් තුළ ලී 1500ක් පමණ ගමන් කිරීමෙන් පසු මුදු ජෙන-ජෙන¹⁴ රටට ලුතා වූහ. මෙහි තුළිය කදු පල්ලම්වලින් ගහනය. පස තුනිය, නිසරුය. ඇදුම හන් රටට¹⁵ වැඩියන්ගේ ඇදුම මෙහි. වෙනසකට ඇත්තේ ඔවුන්ගේ රෝ සාදන්නේ ලොම්වලින් විම පමණකි. මේ රටට රතු බුද්ධාගම වැළදාගෙන සිටි. හිනයාන සම්ප්‍රදායට අයන් 4000කට අධික හික්ෂු පිරිසක් මෙරට වෙශයෙනි. හිනියෙන් පැවිද්දෙන්න් හැමදෙනම ඉන්දියාවේ¹⁶ ධර්මය (බුද්ධාගම) පිළිපදිති. එහෙත් හික්ෂන් ධර්මය අකුරටම පිළිපැදිද අතර සිහි පිරිස විඛා ලිභිල්ව ආගම ඇදුනීම කළහ. බටහිර දිග බලා යදිදී ඔවුන් පසුකළ හැම රටකම පාහේ තත්ත්වය මෙබදු විය. වෙනස් වූමයේ එක් එක් රටටහි හාජාව පමණකි. එහෙත් සිය අඩු දරුවන් හා ගේ-දෙදාර අත්හැර පැවිද්ද ලබා සිරින්නන් වන සියලුම හික්ෂු ඉන්දියානු හාජාව (-සංජ්‍යකාන) සහ ඉන්දියානු සාහිත්‍යයද උගනිනි.

5. අයනි දේශය

ජෙන-ජෙනහි මාසයක් දින කිපයක් තැවති සිට ඉන්පසු පසලාය දිනක් මුද්‍රලේලේ වයඹ දිගට ගමන් කළ මුදු අයනි දේශයට¹⁷ පැමිණියෙහ. විනය නියමයන් මැනවින් පිළිපදින හිනයාන

සම්පූර්ණ අයන් හික්ෂු 4000ක් පමණ මෙහි වෙයෙනි. ඔවුන්ගේ විනය කරමයන්හි සහභාගි විමට වින රාජධානියෙන්¹⁸ පැමිණෙන හික්ෂුන්ට අවසර තොලුවේ. පුදු-සුන් නම් වින හික්ෂු නමක් විසින් මාස දෙකක් මුළුල්ලේ ගානියන්ට සත්කාර සම්මාන කරන ලදී. පාමි-පු. ඇතුළු පිරිස මෙහිදී නැවතන් ගානියන් හා එකතු වූහ.

අර්ථ දේශයේ මිනිසුන් ආවාර සම්පූර්ණ තුවූ පුදුකම් තොසලකන ආගන්තුක සත්කාරයෙහි උනන්දුවන් නැති පිරිසක් වූ බැවින් විජ්-යෙන්, පුඩි-වියෙන්, පුඩි-වේඩි¹⁹ යන හික්ෂු මාර්ගෝපකරණ සම්පාදනය කර ගැනීම සඳහා කරාපරු²⁰ බලා ආපසු සියල. ගානියන් ඇතුළු සෙසු පිරිස පුදු-සුන් විසින් සපයන ලද මාර්ගෝපකරණ රැගෙන තිරිතිය බලා ඉදිරියටම ගමන් කළහ. මේ මග දෙපස මිනිසුන් නැති බැවින් කාන්තාරයේ ගමන අතිය දුෂ්කර විය. කාන්තාර මාර්ගයෙන් යැමිවැන් ගෘතා කරණයේදීත් ඔවුන්ට මූලුණ පැමට සිදු වූ දුෂ්කරතා හා අන්තරාය මිනිසුන් විසින් තොගුකිලිය හැකි කරම් දරුණු විය. මෙලෙව කිසි දෙයක් එයට උපමා කොට තොගුකිවිය හැකිය. එහෙන් මසකුත් දින පහක ගමනින් පසු ඔවුනු පු-වින් (=බෙවාන්) දේශයට²¹ සම්පාජන වූහ.

6. පු-වින (බෙවාන්) දේශය

පු-වින මුදිත ජනතාවක් වාසය කරන මේ රට සම්පූර්ණය. මෙහි වැඩියෝ සියලු දෙනාම බොද්ධයෝය. ඔවුනු තමන්ගේ ආගම ගැන බෙහෙවින් ප්‍රියි වෙති. මෙරට වසන හික්ෂුන්ගේ සංඛ්‍යාව දස දහස් කිහිපයෙහි. ඔවුන්ගෙන් වැඩි දෙනෙක් මහායාන මුද්‍ර ධර්මය හඳාරති. ඔවුන් හැම දෙනාම සඳහා ප්‍රත්‍යා පැහසුව සැලකී ඇතේ. මෙහි තැනා තැනා තරු මෙන් විසිරි වෙන් වෙන් වැ පිහිටා ඇති, තිවාසයන් එක එකක් ඉදිරියෙහි ගොඩනගන ලද තුඩා ස්තුපයක් බැහින් වෙයි. මේ උයින් අධි²² විස්තරේ සිට ඉහළට ගණනකි. මෙහි සිවු දිගින් වෙනා හික්ෂුන්ගේ වාසය සඳහා කරවු සංසාරාම වෙයි. විදේශයන් ගෙන් මෙරටට පැමිණෙන ආගන්තුක හික්ෂුන්ගේ සැප ප්‍රහසුව සඳහා සිවුපසය සලසා තිබේ.

ගෙවමති සංසාරාමය

මේ රටේ රජතුමා ගානියන් සහ ඔවුන්ගේ පිරිස ගෙවමති නම් මහායාන සාම්පූද්‍යාධික හික්ෂුන්ට අයන් සංසාරාමයෙහි වාසය

කරවිය. මේ සංසාරාමයේ 3000ක් හික්ළුවූ වාසය කරති. දානය සඳහා ගෙධිය ගැසු කළ මුවු සියල්ලට් එක් රස්වෙති. ඔවුන් දාන ගාලාවට ඇතුළු වන්නේ අතිශය ගාන්ත-දාන්ත ආකාරයයනි. එසේ ඇතුළු වූ මුවු සග-හෙළ පිළිවෙළින් තමනමන්ට ලැබෙන අසුන් ගෙනිති. සියල්ල ඉතා නිශ්චිතය. පාතු එකට එක ගැටෙන හඩික් වන් එහි නැත. තමන්ගේ පාතුවලට නැවත යම් කියිවක් ලබා ගැනීම අවශ්‍ය වූ කළහි හඩිනයා කරා කිරීම වෙනුවට ඔවුන් කරන්නේ තම ඇතිවෙළින් උපස්ථායකයන්ට සංයුතික් දීම පමණකි.

(වින කළකට පසු) පුදි-ත්, තාචි-විං සහ පුදිනා²³ යන මොවුහු කළේනබා බල්ගා²⁴ බලා ගමන් ඇරඹුහ. ගායියන් ඇතුළු සෙසු හික්ළුවූ²⁵ පිළිම පෙරහැර නැරඹීම සඳහා තවත් තුන්මයක් එහිම නැවති සිටියහ.

පිළිම පෙරහර

මේ රටේ (බොටානයේ) ඇති මහා සංසාරාම පමණක් 14ක්.²⁶ කුඩා සංසාරාමයන් පිළිබඳව කරා කිරීමම අවශ්‍ය නොවේ. සිවුවන මස පළමු වන දින සිට ප්‍රධාන තගරයේ ලොකු-කුඩා විටි ගැමද පැන් ඉස පිරියිද කිරීමන් සැරසීමන් පටන් ගැනේ. අගනුවර වාසල් දොර මත්තෙහි අත්තරීයෙන් අලංකරණය කළ පුවිසල් මන්ධිපයක්²⁷ නෘවනු ලැබේ. රටේ රුතුමා සහ මෙහයි ඔවුන්ගේ පරිවාරක කාන්තාවන්ද සම්ග උත්සව අවස්ථාවහි සිටින්නේ මේ මන්ධිපයනිය.

රුතුමාගේ ගොරවාදරය දිනා සිටින මහයාන සම්පූදායට අයන් ගෝමති සංසාරාම වාසී හික්ළුන් වහන්සේ සියල්ලන්ට පළමු පෙරහැරහි ගමන් කෙරහි²⁸ මුවුහු තුවර සිට ලි 3ක් හෝ 4ක් දුරින් තැනක ජ-ගම මාලිගාවක් බදු අධි²⁹ 30කටන් වඩා උස වූ වකු සතරේ ප්‍රතිමා හාරක රෝගක් පිළියෙළ කරති. සන් රුවනින්³⁰ සරසා ඇති මේ රෝග නෘවන ලද දුදුල් වියනින්ද ලඩුන් පටව වස්තුමය දිවිජ පනාකයෙන්ද අලංකාන වෙයි. රෝගය හරි මද බෙරේදි සත්ත්වවරයන් දෙදෙනෙකු විසින් උපායිත වූ මුදුන් වහන්සේගේ ප්‍රතිමාව ය. ස්වර්ණමය හෝ රුතුමය හෝ වණීම්:තේකාමය වූ³¹ දේවතාරුප හාත්පස අහසු රදි සිටීමට සලස්වන ලද්දේ වෙයි. ප්‍රතිමාව තගරද්වාරයට පියවර සියයක

තරම් මානයේ ලෙස මූලික පසු රුහුමා ස්වකීය කිරීමය ගලවා ඇදුම් මාරුකොට අහිනව විස්ත්‍රාභරණයෙන් සැරසෙයයි. ඉක්තිති හේ තෙමේ ප්‍රූෂ්පගතන්ධිඩපාදිය යෙහෙන ස්වකීය පරිවාරකයෙන් විසින් අනුගතවෙමින්, පාවත්‍යන් රැකිතව තගරද්වාරයෙන් පිටතට ගොස් ප්‍රතිමා පිළිගෙන ඒ ප්‍රතිමාවන් පාමුල තගරද්වාරයෙන් පිටතට ගොස් ප්‍රතිමා පිළිගෙන ඒ ප්‍රතිමාවන් පාමුල වැද වැටි, මල් පුදා, සුවද යුම් දී ගරු බුහුමත් දක්වයි.

ප්‍රතිමාවන් තගරද්වාරයෙන් ඇතුළු වනවිටම රජ මෙහෙයියත්, ඇශේෂ පරිවාර කාන්තාවේත් ද්වාරාවිටයෙහි සිට එමදසට නන් වග කුපුම් ඉයිති. පොලොව ලෙව්වර්ණ ප්‍රූෂ්පයෙන් වැඩි යයි. උත්සවයේ සැම අංගයකින්ම ප්‍රතාවත් බවක් පළුවේ.³² එක් එක් උත්සවාවස්ථාව සඳහා වෙන වෙන රථ තිබේ. එසේම එක් එක් සංසාරාමයේ ප්‍රතිමාවන් පෙරහිරින් වැඩිම කරවීම සඳහා මහා සංසාරාමයන් එක එකට වෙන් වූ දිනයක්ද වෙයි. මෙසේ සිවුවන මස පළමුවන ආ පටන් ගන්නා පෙරහර අවසන් වන්නේන් එම මස තුළුවිනාය. පෙරහර අවසාන මූලික පසු රුහුමාද මෙහෙයියද ස්වකීය මාලිගාවට ආපසු යති.

රාජකීය සංසාරාමය

අගනුවර සිට දී ගේ හෝ ඩික් බටහිර දෙසින් 'අහිනව රාජකීය සංසාරාමය' නමින් සංසාරාමයක් ඇත. මේ සංසාරාමයේ ගොඩනැගිලි වැඩ සම්පූර්ණ විම සඳහා රුපුන් කිදෙනෙකුගේ රාජ්‍ය සමයයන් කුල අවුරුදු 80ක කාලයක් ගතවිය. රියන් දෙසිය පනාහක් පමණ³³ උස මූලික ඒ සංසාරාමය උත්බාහෝවිපූරින (හැරිමෙන් සහ පිරවිමෙන් කළ) කැටයමින්ද³⁴ ස්වර්ණ-රුහුමායෙන් සහ විවිධ මාණික්‍ය ජාතයන් එබෑවීමෙන් කළ සැරසිල්ලෙන් ද අලංකාන විය. එහි ස්තූපය පිටුපස බුදුන් පුද්‍රනු සඳහා කළ මහානුහාව සම්පන්න සුන්දරතර ප්‍රතිමාගාරයක්³⁵ වෙයි. මේ ප්‍රතිමාගාරයේ බාල්ක-ටුමි-දොර-කටුව අදිය රන් පටින් වසා ඇත. ඇතැම් සික්කුන්ගේ ආචාර්යගාහද වෙනයෙන් විස්තර කළ නොහැකි තරම් සුන්දර ලෙසන් ඉසුරුමින් ලෙසන් අලංකරණය කොලේ වෙයි. ත්සුං-ලිං කදු පෙළින්³⁶ තැනෙනහිර දිග පිහිටි රාජධානී භයේ³⁷ රුහුරුන් සඳහා සාමාන්‍ය ජනයා විසින් කළාතුරකින් ලැබේ හැකි මූලාර්ය රත්නවරුග³⁸ මේ සංසාරාමයට පරිත්‍යාග කොට තිබේ.

7. තෝරෙ සහ දු-නුයි දේශයෝ

සිවුවන මස පිළිම පෙරහරින් පසුව සැං-පාටිස් වාර්ටර හික්සු නමක්⁴⁰ සමග කොරේන්⁴¹ බලා පිටත් විය. ත්‍රේස්-හෝ දේශය⁴² බලා නික්මුණු ගාහියන් සහ අනික් හික්සුනු පස්විසි දිනක ගමනින් පසු එරටට වන්න. එරට රජුමා සක්තිමත් බොද්ධයෙකි. දහසක් හෝ එයට අයිත යංචාවක් හික්සුනු එහි වෙශයි. මවුන්ගෙන් වැඩි දෙනෙක් මහායාන මුද්ධ ධමිය හදාරති. ත්‍රේස්-හෝ දේශයේ පසලාස් දිනක් වාසය කොට නැවත දින 4ක ගමනින් පසු මවුනු ත්සු-ලිං කදු⁴³ අනරේ පිහිටි දු-නුයි⁴⁴ දේශයට සම්පූර්ණ වූහ. මවුනු එහිම වස් විසිමද⁴⁵ කළහ.

8. බිඳුණු දේශය

වස් විසිමෙන් අනතුරුව මවුනු (ගාහියන් ඇතුළු පිරිස) උතුරු දිගට පස්විසි දිනක් ගමන් කොට බල්පා⁴⁶ දේශයට පැමිණියන. එහිදී මවුන්ට යුයි-ත්. සහ මහුගේ සහවරයෝ දෙමදන⁴⁷ හමුවහ.

පංචවාර්ෂික මහා සම්මේලනය

මම සම්යෙහි බේරු දේශයේ රජුමා පස්වව්විය⁴⁸ ගෙවත් පස්ව වාර්ෂික මහා සම්මේලනය පවත්වමින් සිරියේය. නියමිත කාලය සම්පූර්ණ රජුමා තම රටේ සිවු දිග වැසි මහ සයනට මේ මහා සම්මේලනයට සහභාගි වන මෙන් ආරාධිතා කරයි. හික්සුන්ගේ රස්වීම සඳහා මවුන්ගේ සම්මේලන ස්ථානය උසස් සේ සරසනු ලැබේ. පටිට වස්තුමය දිව්‍ය විතානයන් නාවා අසුන් පිරිපස ස්වර්ණ රජතමය පද්මයේ සවි කෙරති. (එකිනෙකානෙන්ට) පූඛේන උපධාන (-මෙවිට) ද සපයනු ලැබේ. හික්සුන් අසුන් ගත් පසු රජුමා සහ මහුගේ ඇමතියෝ බොද්ධ වාරිතානුකළව හික්සුන් විෂයෙහි පරිත්‍යාග කරති. වැඩි වශයෙන් මම සිදුවන්නේ වසන්තයේ පළමුවන දෙවන හෝ තුන්වන මාසයේදීය.⁴⁹ රජුමා ස්වතිය පරිත්‍යාගයන් කොට, එක්වෙති සිය ඇමතියන්ට (හික්සුන් විෂයෙහි) වෙනත් විශේෂ පරිත්‍යාගයන් කරන ලෙස උපමදස් දෙයි. මම පූජාව දින එකක්, දෙකක්, තුනක්, පහක් හෝ හතක් තුළ පවතී. මේ සියලු පරිත්‍යාගයන්ම අවසන් වූ පසු රජුමා තමාගේ අස්ථිලින් අසෙනු තෝරා තමාම සැදාලය හා කටකලියාව යොදා උඟ සරසා, ඉහු වත් වස්තුයන්ද විවිධ රන්තරානයන්ද හික්සුන්ට

අවශ්‍ය වන වෙනත් මද් ද ගෙන උ පිට තැඟි එන ලෙස තමාගේ ප්‍රධාන විජ්‍යායිපතියාට අනු කරයි. රෝස්ටරුවේන් ඇමතියෝන් උ දානයක් ලෙස මහාසංස්‍යය වෙන පරිත්‍යාග කිරීමට ප්‍රතිඵා කරයි. පසුව හික්සු සංස්‍යය විපෙයෙහි කළ මෙකි පරිත්‍යාගයන් ව්‍යුලාදානය කොට ඔවුන්ගෙන් මුදා ආපසු ගැනීම කරනු ලැබේ. බල්පාව කදු සහිත ශිල්ප රටවකි.⁴ තිරිගු හැර අනික් ධානා වර්ග එහි සම්ද්ධ තොළවේ. බොහෝවේ හික්සුන් ඔවුන්ගේ සාංචිතයාරික පරිත්‍යාග යන් ලබා අවශ්‍ය වනු සම්ගම කාලදුණුය හිම සහිත වන්නට පටන් ගනී. එබූවින් රජතුමා සිරිතක් ලෙසට තිරිගු පැශේෂන තුරු පරිත්‍යාගයන් විළිගැනීම තොකරන මෙස හික්සුන්ට ආයාවනා කරයි.

මුදුන් වහන්සේගේ පධික්කම

මේ රටේ මුදුන් වහන්සේ විසින් පරිහෝග කරන ලද සෞඛ්‍යවා පාඨික්කමක් ඇත. එය හාගාවතුන් වහන්සේගේ පාත්‍රයේ වන්සේන්ම යුත්තය.

දන්ත ධාතුවක්

මේ රටේ ඇති තවත් පූර්තිය වස්තුවක් නම් මුදුන් වහන්සේගේ දන්ත ධාතුවකි. මේ දන්ත ධාතුව සඳහා මිනිසුන් ස්තුරෙයක් ගොඩනගා තිබේ. මෙහි ඇති සංසාරාමයේ දහසකට වඩා හික්සු වෙසකි. මුදු සියලු දෙන හිනයාන සම්ප්‍රදායට අයන්ය.⁵ මේ කදුවලින් තැංගනහිර දිග වසන මිනිසුන්ගේ ඇදුම් පැළදුම් අප 'වින' රටවැයියන්ගේ මෙනි. වෙනසකට ඇත්තේ එකතර සහ ලෙස්ම වස්තු විශේෂයක් දැරීම පමණකි. මෙහි හික්සුන් පිළිබඳ වූ විනය නීති සහ ආගමික උත්සව විස්තර තොකළ හැකි තරම් විශාල සංඛ්‍යාවකි. මේ රට පිහිටියේ ත්සුං-ලිං පර්වත වලදී ඔධ්‍ය හාගයේය. මෙතැනින් ඔවුන්හි වූ සියලු රුක්-ලිය-පලතුරු විනයේදී දක්නට ලැබෙන ජ්වාට වධා වෙනස්ය. උණ ගස්-දෙළුම් ගස්-ලක් ගස් යන මේවා පමණක් තොවෙනය් බව පෙනෙන්.

9. නො-ම්‍රිය-දෙශය

ඉක්බිති මුදු උතුරු ඉතුදියාව බලා බටහිර දිගට ගමන් කළහ. මේ ගමනේදී වර්ණ සාතුවේදී මෙන්ම ශ්‍රීංම සාතුවේදීන්

හිමෙන් වැඩි ඇති තසු-ලිං පර්වතවලය තරණය සඳහා ඔවුන්ට ගෙවූ කාලය මාසයකි. තසු-ලි කදු පෙදෙසහි සෝරටිප වූ හයානක නාග විශේෂයක් ඇත. ඔවුනු කුපිත වූ විට සුස්මෙන් මාරාත්මක වාසුවක් පිට කරති; නැතහොත් වර්ෂා පතනයක් හෝ හිම පතනයක් විමට සලස්වති. එමස්ත් නැතහොත් ඩියකරු වැළිවැහි ගල්වැහි සහිත කුණාවුවක් උපදාවති. මෙවාට හසුඩු මිනිසුන් දස දහසකගෙන් එකකුට වින් දීම් ගලවා ගැනීමට නොහැකි වෙයි. මේ පෙදෙසහි වසන මිනිසුන් මේ කදු හඳුන්වන්නේ 'හිම පවිත' (හිමාලය) යන නම්ති.⁵¹

තසු-ලිං පර්වතවලය තරණය කිරීමෙන් පසු ඔවුනු උතුරු ඉන්දියාවට පැමිණියා. ඔවුන් පලමුකොට ලාභාවියේ එහි දේශ සිමාවෙහි පිහිටි තො-ලිහ්⁵² නම් කුඩා රාජ්‍යයටයි. මේ කුඩා රාජ්‍යයෙහිද බොහෝ හික්ෂුව වෙයෙනි. ඔවුනු සියල්ලේ හින්යාන බුද්ධ ධමිය හදාරති.

මෙමත් බේඛි සන්ත්ව ප්‍රතිමාව

එක් කලෙක මේ රාජ්‍යයෙහි රහත් හික්ෂු නමක් විසිය. එනුමා වරක් මෙමත් බේඛි සන්ත්වයන්ගේ ගරිර ප්‍රමාණය සහ ගරිර උක්ෂණ බලාගෙන රම සඳහා සට්ටිය සංදේ ප්‍රාතිහායේ බලයෙන් එක්තරා දක්ෂ ප්‍රතිමා නිර්මාණ ශිල්පියෙකු තුළින දෙවිලාවට යැවිය. එස් කෙලේ පෙරලා මිනිස් ලෙවාට පැමිණි පසු මෙමත් බේඛි සන්ත්ව ප්‍රතිමාවක් ලියන් තොලිමට මහුව හැකිවනු පිණිසය. එම ප්‍රතිමාව සම්පූර්ණ කිරීම උදෙසා හැඩිරුව බලාගෙන රමට ඔහුට දෙවිලාව යැමු අවශ්‍ය වූයේ තුන්වරක් පමණි.⁵³ අඩි 80ක් උස්විද, පෙනෙමෙහි අඩි 8ක් පුරුල් වූද්⁵⁴ මේ ප්‍රතිමාව පොහො දිනයන්හිදී නිරන්තර රෙෂ්මී ධාරා විහිදුවයි. බොහෝ රටවල රජවරු මේ ප්‍රතිමාවට පූරුෂ පැවැත්වීම සඳහා තරග කරති. මේ ප්‍රතිමාව අද දක්වාන් එහි සුරක්ෂිතව නිබේ.

10. සයංකර දුරි තරණය

මුවුනු දුම්ම වූ මාධියෙහි දිගටම ඇති, කෙකුලවරක් නැති බාධකයන් සහ හයානක ප්‍රජාතයන් දුක්කඟේ ඉක්මවමින් තසු-ලිං කදුවැරී මැදින් නිරිත දිගට පසලාස් දිනක් ගමන් කළහ. (මේ මාරුගයේ තැන තැන) ඩිය දනවන තරම උසට හරි කෙකුලින් නැගීම ඇති ගිරිකුඩ් වෙයි. (එබදු) එක් ගිරිකුලක් පතුලේ සිට

රියන් 10000ක් උසය.”⁵⁶ යම් හෙයින් මිනිසකු පහළ ප්‍රජාතයට ඇයේ මයාමු කළහාත් මිහුට නිසැකයෙන්ම ක්ලාන්තය නැතහාත් කැරකිල්ල සැලදයි. මහු තවත් ඉදිරියට යනු කැමති ව්‍යවාත් මහුට පය ගැසීමට තැනක් සෞයාගැනීම තොහැඳි වෙයි. (කදු බැවුම්) පහළින් සින්ඩු තැදිය ගළා බසි. මාරාණිකයන් මෙහි පර්වත මැදින් පඩී 700ක් මුත් සේපාන පංක්කියක් කපා නිබේ. මේ පධිපෙළ දිගේ (පහත බැස) ගිය මුවුනු කඩියන් සඳු එල්ලන පාලමක ආධාරයෙන් සින්ඩු තැදිය තරණය කළහ. (මේ සේපානයෙහි) සින්ඩු තැදියේ ඉවුරු දෙක අතර පරතරය පියවර (=පදවාර) 80ක් පමණ වේ.⁵⁷

විනයේ සිට මේ සේපානයට ඇති දුර කෙතරම් ද කියන හාත් මුවන්ට මේ අතරතුර මාරුගයේදී හමු වූ එකකට එකක් වෙනස් හාජා (කට්ට කරන ජනතාවන්ගේ) සංඛ්‍යාව 9කි.⁵⁸ “හන්” රාජ්‍යව්‍යයට අයන් ‘වං-වින’⁵⁹ සහ ‘කන්-සින’⁶⁰ යන මොවුනු පවා කිසි කළෙක මෙතෙක් දුර තොයියහ. මේ රටේ සික්සුනු ගාහියන්ගෙන් “පෙර දිගට මුද්ධ ධමිය ගෙන ගිලේ කටර කළෙකද යනු මබ දන්නේ නිදියි?” සි ඇසුහ. ගාහියන් එයට පිළිතුරු දුන්නේ මෙසේය. “මා එහි මිනිසුන්ගෙන් ඒ ප්‍රශ්නය අසා නිබේ. මුවන් භුම දෙනම එක ලෙස කියන්නේ දිර්ස කාලයකට ප්‍රථම මුද්ධ ධර්මය ලැබුණු බවය. මෙමත් බෙදා සත්ත්වයන්ගේ ප්‍රතිමාව පිහිටුවන ලද තැන් පටන් ඉන්දියානු සික්සුන් නිරන්තරයෙන්ම බොඳු ධම්-විනය ගුන්රයන්ද රැගෙන සින්ඩු තැදිය තරණය කොට (එහි ගොස්) නිබේ. මෙමත් බෙදා සත්ත්වයන්ගේ ප්‍රතිමාව පිහිටුවන ලද්මද සම්මුද්ධ පරිනිරවාණයෙන් අවුරුදු 300කට පමණ පසුවය. මේ කාලය දළ වියයෙන් ‘වෙළා’ රාජ්‍යව්‍යයේ ‘මිං’ රුපුගේ රාජ්‍ය සමයට වැවේ. ඒ නිසා මේ ශේෂය ධර්මයේ පැනිනිම එම (මෙමත් බෙදා සත්ත්වයන්වා) ප්‍රතිමා කාලයේ සිට ඇරඹිණුයි කිව හැකිය. ගාක්ත්‍යානී මුදුරුණාන් වහන්සේගේ අනන්තරාගාමී ගාස්තාවරයා වන මෙමත් බෙදා සත්ත්වයන් තොවන්නට ප්‍රත්‍යන්ත රාජ්‍යයන්හි ජනය විසින් ධර්මාවබෝධය කිරීමන් එම රටවල අනුත්තර වූ තුවිධ රන්නයේ පැනිරි යුමත් සලස්වා ලන්නේ කවරෙන්ද? මේ ආයවයේ සිද්ධීයේ ආරම්භය මෙළඳ යුතු ප්‍රජාතයෙන් ක්‍රියාවක් තොවන බව නම් අපි ස්ථීර ලෙස අදහමු. ඒ හැරන් ‘හන්’ රාජ ව්‍යයට අයන් ‘මිං’ අධිරාජයාගේ සිහිනයට ද කිසියම් සේනුවක් නිබේ යුතුමය.⁶¹

11. වූ-විං (දැදුනාන) දේශය

සින්දු තදිය තරණය කිරීමෙන් පසු මවුන් පැමිණියේ වූ-විං හෙවත් උදුනාන දේශයටය. 61 උදුනාන දේශය ඉන්දියාවට උතුරින්ම පිහිටි රටයි. එහෙත් එරට වැඩියෝ සියලු දෙන මධ්‍යම රාජධානිය (=මධ්‍යම දේශය) නමින් ප්‍රසිද්ධ වූ මධ්‍යම ඉන්දියාවේ භාෂාව කරාකරන්. මෙහි සිහියන්ගේ ඇඳුම් සහ ආභාරයන් මධ්‍යම රාජධානියේ මිනිසුන්ගේ මෙහි. මේ ප්‍රමේණයෙහි මුද්ධ බමිය ඉතා දියුණු තත්ත්වයක පවතී. මුවුන් සික්ෂුන්ගේ ස්ථිර වාසස්ථානයන්ට කියන්නේ සංසාරාම කියයි. මෙහි එබදු සංසාරාම 500ක් කි.මී. ඒ සියල්ල සිනයාන සම්ප්‍රදයට අයත්ය. මේ සංසාරාමයකට බැහැරින් (ආගන්ෂුක) සික්ෂුවක් පැමිණිය හොත් දච්ස 3ක් යනුතු මහුව හොඳින් සත්කාර කරති. ඉන්පසු තමන් සඳහා වාසස්ථානයක් සොයා ගන්නා ලෙස මුවුන්ගෙන් ඉල්වනු ලැබේ.

සිරිපා සටහන්

ජනප්‍රවාදයට අනුව බුදුන් වහන්සේ උතුරු ඉන්දියාවට වැඩිම කළ ගමනෙන්දී මෙරටට ද පැමිණි සේක. උන් වහන්සේ විසින් මෙහි සිරිපා සටහනක් පිහිටුවා තිබේ.² කිසිවතු විසින් එය නරඹන විට ඒ නරඹන තැනැනුනාගේ අවබෝධයේ හැටියට දිගුව හෝ කෙටිව පෙනෙයි. මේ සිරිපා සටහන අද දක්වාන් එපරිදීම පවතී. බුදුන් වහන්සේ තම සිවරු වියලා ගැනීමට වහල්කාට ගත් ගල්තලාව අද දක්වාන් දැක්ක හැකිය.³ බුදුන් වහන්සේ එක් වණ්ඩ නාගරාජයකු සම්ඳීම් ගැන්වූයේද⁴ මේ ගල මතදීය. අඩි 15ක් උස් වූ මේ ගල්තලාව අඩි 50ක් පමණ පළලය. එහි එක් පැත්තක් මටසිලුවය. වික දිනකට පසු පුදි-ඩී, තාම්-විං, පුදිනා යන තුන් නම 'නගරහාර' දේශයට යනු පිණිස ගමනාරමිහ කළහ.⁵ බුදුන් වහන්සේගේ ජායාව තිබෙන්නේ මේ රටේය. ගාහියන් ඇතුළු සෙසු සික්ෂුව වස්සාන කාලය⁶ ගත කිරීම සඳහා උදුනාන දේශයෙම නැවති සිටියා.

12. සු-හොඟො (සුවාසන) දේශය

වස්සාන කාලය අවසන් වූ පසු මවුහු සු-හොඟො⁷ (-සුවාසන) රාජ්‍යය බලා දකුණු දදයට ගියහ. සුවාසනු දේශයේ මුද්ධාගම ඉතා දියුණු තත්ත්වයක පවතී. බුදුන් වහන්සේගේ

අතිත ජන්මයකදී (බෝධි සත්ත්ව කාලයේදී)⁷⁰ ගුණ දේවේන්ද්‍රයා පරෝරියකු පුළු බෙදාවා යන උකුස්සකු නිර්මිත කොට උන් වහන්සේ අඩියසට එවා, උන් වහන්සේගේ ඉන පිරිස්සා බැඳුවේ මෙහිදිය. උකුස්සාගෙන් පරෝරියා නිදහස් කරගනු පිණිස වන්දියක් වශයෙන් උකුස්සාට දීම සඳහා බෝධිසත්ත්වයන් විසින් තමන්ගේ ගරිර මාංසයෙන් කොටසක් කළන ලදී.

උන් වහන්සේ මුද්ධත්වයට පැමිණි පසු ස්වකිය ප්‍රාවක ගණයාද සම්ග (වාරිකාචක යෙදෙන අතර) මෙහි පැමිණ ඔවුන්ට මෙසේ වදාලු. “අතිත ජන්මයකදී මම මේ ස්ථානයේදී පරෝරියකු නිදහස් කරගනු සඳහා වන්දිය වශයෙන් මගේ ගරිරමාංසයෙන් කොටසක් කාපා දුනිමි.” මේ පුරාවිත්තය ප්‍රව්‍යක කළ සූචාස්ථ දේශයේ මිනිස්සු මෙහි ස්තූපයක් ගොඩ නාවා ස්වර්ණ රුපතමය අලංකරණයන්ගෙන් සුරසුහ.⁷¹

13. ගත්තාර දේශය

මෙතැන් සිට පස් දිනක් මුළුල්ලේ ගමන් කළ ඔවුනු ගන්ධාර දේශයට⁷² පැමිණියහ. මෙය පුරුමයයන් ධර්මාගෝක රුතුමාගේ පුතු වූ ධම්වධිනයන්ගේ⁷³ රාජධානිය විය. මෙහි බුදුන් වහන්සේ බෝධිසත්ත්ව වර්යකු වශයෙන් සිරියදී වරක් සිය ඇස් උගුල්ලා දන් දුන්හ.⁷⁴

එම ස්ථානයෙහි ස්වර්ණ රුපතයන් අලංකාන වූ විශාල ස්තූපයක් ගොඩනා ඇතේ.⁷⁵ මේ රටේ මිනිසුන්ගෙන් වැඩිදෙනා හිනයාන මුද්ධ ධම්ය උගනිනි.

14. තෘපුරු දේශය

මෙහි සිට පෙරදීගට දවස් 7ක් මුළුල්ලේ ගමන් කළ ඔවුනු ධරුණ්ලේදනය යන අරුත් ඇති තක්සිලා නම රටට⁷⁶ සම්ප්‍රාප්ත වූහ. මේ නම මෙරටට ලැබුණේ බුදුන් වහන්සේ බෝධිසත්ත්ව කාලයදී, වරක් මෙහිදී සිය හිස සිද දන් දුන් හෙයිනි.

ඉක්ති තවත් දෙදිනක් තුළ නැගෙනහිරට හිස ඔවුනු බුදුන් වහන්සේ (බෝධිසත්ත්ව කාලයදී), වරක් ස්වකිය ගරිරය තුසින්ගෙන් පෙළෙමින් සිරි ව්‍යාපුමයකුට ආහාර සඳහා දන් දුන් ස්ථානයට පැමිණියහ. මෙහි දන්දීම් සිදුවූ ස්ථානද්ව්‍යයනිම විශාල

ස්තූප ගොඩනගා, ඒවා මහාරඟ වස්තූන්ගෙන් අලංකරණය ගකාට තිබේ. නොයෙක් රටවල රජ දරුවේත්, ඇමතියෝත්, සාමාන්‍ය ජනයාත් මවුනොවූන් තරග කොරෝන් මෙහි වෙටතායන්ට තිනොරම පුරුෂන් පවත්වනි; මල් පුදති; පහන් දැල්වති. මෙහි හි ස්තූපද්වයත් කළින් හි (ගන්ධාර දේශයෙහි සහ සුවාස්තූ) දේශයෙහි ඇති ස්තූපද්වයත් 'මහා වෙටතා වතුෂකය' හැරියට තැපයිලාවේ මිනිසුන් විසින් හඳුන්වනු ලැබේ.

15. තරුණපුර රාජ්‍යය

ගන්ධාරයෙන් පිටත්ව දකුණු දිගට සිවු දිනක් මෙන් කළ මුහු පුරුෂපුර රාජ්‍යය⁷⁵ ලියා තුළ. මුදුන් වහන්සේ ස්වකිය ආචක සම්බුද්‍යාද සම්ග මෙහි වාරිකාවේ යෙදෙමින් සිටියදී, වරත් ආනන්ද තෙරුන් අමතා මෙයේ වදාලුහ. "ආනන්ද, මගේ පරිනිරවාණයෙන් පසු (අනාගතයෙහි පහළ වන) කනිජ්‍ය නම් රජ කෙනෙක් මෙහි ස්තූපයක් ගොඩනාවනි."

කනිජ්‍ය ගොඩනැංවූ මහාස්තූපය

පසුව කනිජ්‍ය⁷⁶ රජ ලෝකයේ පහළ විය. දිනක් ඒ රජ තෙමේ (මේ පුදේශයෙහි) විනෝද වාරිකාවේ යයුත්තේය. ගකුයා ඡිහුට කාරණය දක්වනු කැමුත්තේ ගොපලු දරුවකුගේ වෙස් ගෙන මග අසල පසෙක (කුඩා) ස්තූපයක් ගොඩ නගමින් සිටියේය. "නුඩි කුමක් කරන්නෙහිදැයි" සි රජතුමා ඡිහුගෙන් ඇයිය. "මම මුදුන් වහන්සේ සඳහා ස්තූපයක් ගොඩ නගමැ" සි ගොපලු දරුවා පිළිනුරු දිනි. "විඹිජ්‍යයි!" යන උදානය රජ මුවින් පිට විය. ඉක්කිහි රජතුමා ගොපලු දරුවා විසින් සාදන ලද කුඩා වෙටතාය මතුයෙහි අඩි 400කට වඩා උස් වූ ස්තූපයක් ගොඩ නැංවිය. සියලු වර්ගයේ රත්නයන්ගෙන් ඒ ස්තූපය සරසන ලද්දේ විය. ගාහියන් ආදි පිරිස මුවන්තයේ ගමන් මාරුගයදී යුතු ස්තූපයන් සහ විහාරාරාමයන් අතුරෙන් කිසිවක් ශ්‍රී විඹුඩියෙන් හෝ ප්‍රතාපවත් හාවයෙන් හෝ මේ ස්තූපය හා සම කක්ෂයෙහි ලා දැක්විය නොහැකිය. මූල් අධිදිව ඇති ස්තූපයන් අතුරෙන් සුන්දරතම ස්තූපය මේ යැයි සාමාන්‍යයෙන් කියනු ලැබේ. කනිජ්‍ය රජ මහා ස්තූපය ගොඩ නැංවීමේ වැඩි සම්පූර්ණ කළ පසු දළ වශයෙන් අඩි 3ක් පමණ උස් වූ තුවා ස්තූපය මහා ස්තූපයේ දකුණු පස පලා පැන නෘත්තා නෘත්තා නෘත්තා නෘත්තා

බුදුන් වහන්සේගේ පාතු ධාතුව

බුදුන් වහන්සේගේ පාතු ධාතුව තිබෙන්නේන්ප්‍ර පුරුෂ පුරුදෙය. පෙර එක් කලෙක ගක ව්‍යයට අයන් එක්තරා රෙජක් මේ පාතු ධාතුව ගෙන යනු සඳහා විශාල බලකායයක් සමඟ අවුන් මෙරට ආත්මණය කෙලේය. හක්තිමත් බොද්ධයෙකු වූ ගක රජුමා පුරුෂ පුරුද ජයගෙන මහ පුද පවත්වා පාතු ධාතුව හැරගෙන යන්නට පුදානම් විය. ත්‍රිවිධිරත්නයට පුරා පැවැත්වීමෙන් අනතුරුව හේ තෙමේ මංගල හය්තියෙකු හස්තභාජරණයෙන් යට්සා පාතු ධාතුව ඔහු මතයෙහි තැබේය. නමුත් ඇතා බිම දැන ගසා තිශ්වලව දිරියේය. ඔහු සෞලවන්නට කිසිවෙකුටත් තොගැකි විය. ඉක්තිති රජ තෙමේ පාතු ධාතුව ගෙනයනු සඳහා ඇතුන් අට දෙනෙකුන් විධින් අදිනු ලබන ව්‍යුත්වනු රථයක් පිළියෙල කෙලේය. එහෙත් ඇතුනු ඒ රථය සෞලවන්නටත් අසම්ප්‍ර වූහ. රජ තෙමේ තම්බට පාතු ධාතුව සිමිකර ගැනීම සඳහා තාමත් කාලය පැමිණ තැනි බැව ව්‍යහා ගත්තේය. ලංජුවෙන් භා ගෙකයෙන් පිරුණු භද ඇති ඒ රජ තෙමේ එම ස්ථානයෙහි ස්ථූපයක් භා සංසාරාමියක්ද තැනීවිය. එහි ප්‍රතිරාජයෙකු නවතා හැම අයුරකම පුරා පැවැත්වීමට ද සැලැස්විය.⁷⁸ (මෙකල) මේ සංසාරාමයේ හික්ෂු 700කට වැඩි ගණනක් වෙශයි. මධ්‍යාජ්‍යන කාලය ලංචන විට හික්ෂු මුළුන්ගේ ආවල් දානය ගැනීමට පෙර එම පාතුය එළියට ගනිති. එකල්හි උපාසක සමුහයා එයට සැම ආකාරයකම පරිත්‍යායයන් පවත්වති. යායාජ්‍යනයේදී හික්ෂු ඒ පාතුය තැවතන් එළියට ගනිති. එකල්හි සැදුහැවුන්තු එයට පුවද දුම් දෙති. මේ පාතුයට මුසල් 1/4ක ප්‍රමාණයේ දුව්‍ය දැරිය හැකිය. එය විවිධ වර්ණයෙන් යුත්තය. එහෙත් කාල වර්ණය අවශ්‍යව වර්ණයන් අත්තා සිටි. පැහැදිලි ලෙසම මේ පාතුයේ ස්තර 4ක් දැක්ක හැකිය.⁷⁹ එය දළ ව්‍යයෙන් අඟලෙන් 1/5ක් පමණ සහය. එහින් තියුණු කාන්තියක් විහිදේයි. දිලිං මිනිසෙකු මල් කිපයක් ඒ පාතුය තුළට දැමු කළේ පාතුය මුද්‍රාවෙන් පිරි යයි. එහෙත් වැඩියෙන් දීම අපේක්ෂා කරන දිනවත් මිනිසෙකුට එය මල් මුසල් සියයක් දහසක් හෝ දසදහසක් පිදිමෙනුද තොපිරවිය හැකිය.

බුදුන් වහන්සේගේ පාතුයට මල් පිදිමෙන් පසු පාමි-පුං සහ සෑං-ජීං ආපසු ගම-රට බලා යැමට පිටත් වූහ.⁸⁰ පුඡි-ජීං, පුදිතා, තාමි-ඡීං යන හික්ෂු තුන් නම බුදුන් වහන්සේගේ ජායාවත්, දන්න ධාතුවත්, සිමි කපාල ධාතුවත් පුරා පවත්වනුවේ සෙසසන්ට කලින් නගරභාර දේශයට යැම සඳහා (ලද්‍යාන දේශයෙන්)

ගමනාරමිහ කොට සිටියේය.⁵² මවුනතුරින් පුදි-ඒං (අනරමදි)⁵³ අසතිප විය. ග්ලානෝපස්පානය කිරීම සඳහා තාම් ජ්‍යෙ (පුදි-චි. වෙත) නවතින්නට සිදු විය. එබැවින් පුදිනා පමණක් තතිව, සෙසු හික්සුන්ට එකතු විම පිණිස පුරුෂ පුරුෂට ආපසු ආවේදිය. ඉක්කිනි හේතෙමේ පාමි-පුංදි, සැං-ඒංද සමඟ පෙරලා විනයට සියේය.⁵⁴ පුදි-ඒං, මුදුන් වහන්සේගේ පාතු දාතු විහාරය සංසාරාමලයේදී අපවත් විය. ගාහියන් පුදෙකලාවම මුදුන් වහන්සේගේ කපාල දාතු විහාරයට යනු පිණිස ගමනාරමිහ කළේය.

16. හිලේ තගරය

අපරැංගට යොදුන්⁵⁵ 16ක් ගමන් කළ ගාහියන් 'තගරහාර' දේ සිමාවේ පිහිටි 'හිලේ' තගරයට⁵⁶ සම්පූජ්‍ය විය. මේ නගරයේ මුදුන් වහන්සේගේ ශිෂ්ටකපාල දාතුව තැන්පත් කළ විහාර මන්දිරයක් වෙයි. සම්පූජ්‍ය විහාර මන්දිරයම රන්පරින් වසා සත්රුවනින් අලංකරණය කොට තිබේ.

ශිෂ්ටකපාල දාතුව

මේ රටේ රජතුමා කපාල දාතුන් වහන්සේට ඇති ගොරවය නිසාත්, කිසිවිකු විසින් සොරාගතු ලැබේලද් හෝ පි යන බිය නිසාත්, එහි ආරස්සාවට වංශාධිපති පුරුෂයන්⁵⁷ දෙනෙකු පත්කොට තිබේ. දාතුන් වහන්සේගේ ආරස්සාව සඳහා විහාර මන්දිරය මුදා තබතු පිණිස එක් එක් වංශාධිපතියා වෙත මුදුවක් බැඳින් වෙයි. දිනපතා අපුරුෂ විහාර මන්දිරයේ දොරවල් විවිධ කිරීමට පෙර මේ වංශාධිපතියේ අට දෙන එහි ගොස මුදාවන් නිරුපදිතව ඇදේදැයි පරික්ෂා කරනි. විහාර මන්දිරයේ ද්වාරයන් විවිධ කළ පසු මුවහු සුවඳ පැනින් ඔවුන්ගේ හස්ත දේවනය කොටගෙන මුදුන් වහන්සේගේ ශිෂ්ටකපාල දාතුව මන්දිරයෙන් පිටතට වැඩිමකරවා උස් වූ ශිංහාසනය මත තබනි. සඡ්‍යතරත්නමය වූ වෘත්තකාර ආධාරකයක් මතුයෙහි දාතුන් වහන්සේ විඛා හිඳුවා එය කාවිත්ති පාතුයකින් වසනු ලැබේ. (මේ අවස්ථාවේ ප්‍රායෝගිකතාව ගන්නා) සැම දෙයක්ම මුතු-මැණිස්වලින් අලංකරණය කොට ඇත. අගල් 4ක් පමණ පළල් වූ විශිෂ්ට ක්‍රියා (මුදුන් හිස් කඩල) කින් පුක්ක වූ මේ ශිෂ්ටකපාල දාතුව, ලාකුන පාටිය.⁵⁸ හැමදාම දාතුන් වහන්සේ මන්දිරයෙන් පිටතට වැඩිම කරවන කළේ ඒ විහාරස්පානයේ මිනිස්සු ඉතා උස් තුළුනකට නැගී විහාල බෙරයක් වැඩිමටද, සක් පිසීමටද, සිල්ලරී (=මෙකකාලම්) හැඩිවීමටද පටන් ගනිති.

රජතුමාට මේ නාදය යුවනය වූ කළේ, හේතෙම ධාතුන් වහන්සේ මලින් හා පුවද දුම්නේ පිදීමට විහාර මන්දිරයට පිවිසෙයි. පුරා පවත්වා ඉත්තිනි රජතුමා ධාතුන් වහන්සේට වන්දනාමාන තොටි ආපසු යයි. රජතුමා විහාරයට ඇතුළු වන්නේ නැගෙනහිර දොරටුවෙනි. පිටවන්නේ බටහිර දොරටුවෙනි. දිනපතාම සෑම උදාසනකම රජතුමා රාජ්‍ය පාලන කටයුතුවල යෙදීමට කළින් මෙයි කුමසට ශිෂ්කපාල ධාතුවට පුරා පවත්වා වන්දනාමාන කරයි. සාමාන්‍ය ශිනියෝත් සිවුවරුත් දෙදානික කත්වයවන්හි දේමට කළින් කපාල ධාතුවට වැශුම් පිදුම් කරයි. හැම උදාසනකම නොවරදවා මේ ආගමික වාරිතුය ඉටු කෙරේ. වැශුම් පිදුම් අවසන්හි කපාල ධාතුව ආපසු විහාර මන්දිරයට වැඩිම කරවනු ලැබේ. ඉත්තුපසු එය තැන්පත් කරනු ලබන්නේ විමුක්ති ස්තූපයේය.²⁶ අයි රුක් පමණ උස් වූ සත් රුවනින් නිමවා ඇති මේ විමුක්ති ස්තූපය විවෘත කිරීමටද, සංවෘත කිරීමටද හැකි වෙයි. සෑම උදාසනකම විහාර මන්දිර ද්වාරය අධිසභා මල් ගද දුම් ටටෙලන්දේ වෙති. පුරා පවත්වනු කැමුෂියේ ඔවුන්ගෙන් පුරා දුව්‍ය මිල දී ගනිනි. බොහෝ රටවල රජවරු ධාතුන් වහන්සේට පුරා පවත්වනු සඳහා නොයෙක් වර නියෝජිතයන් එවති. මේ විහාර මන්දිර හුමියේ ප්‍රමාණය පළදින් පියවර 40ක් පමණ ටටි. මේ ග්‍රේත්‍ය තුමිය අභිනිපාත පාරිවිකම්පනයන්ගෙනුය කිසි කමළකත් නොසේල්වෙයි.

17. නගරහාර දේශය

ඉක්බිනි හිමලෝ නගරයෙන් පිටත්ව උතුරු දිගට යොදුනක් ගමන් කළ ගායියන් නගරහාර දේශයේ අගනුවරට පැමිණියේය. බෙත්දී සත්ත්වයන් වහන්සේ වරක් දීපාකර බුදුන් වහන්සේට පුරා කරනු සඳහා රිදී කාසි ගෙවා මල් පසක් මිල දී ගත්තේ මෙහිදිය. තවත් දැන්ත ධාතුවක්

මේ නගරයේ ද බුදුන් වහන්සේගේ දැන්ත ධාතුවක් සඳහා කළ ස්තූපයක් ටටි. මේ දැන්ත ධාතුවද ඉහත කපාල ධාතුව පිළිබඳව කිසු අපුරින්ම වැශුම් පිදුම් ලබයි.

බුදුන් වහන්සේගේ යැරයටිය

මෙතුවරින් තවත් යොත්තක් රේඛන දිගට සිය ගායියන් එක් නිමින තුමියකට පැමිණියේය. මෙහි බුදුන් වහන්සේගේ

සැරයටය සඳහා තනන ලද විභාර මත්දිරයක් වෙයි.” ගෝධීම් වන්දන උයෙන් තනා ඇති මේ යළුරියේ දිග අඩි16ක් හෝ 17ක්. දිග වූ දැවමුවා වැස්මක පුරුෂීක ලෙස තැන්පත් කොට ඇති එය මිනිසුන් සියයකට දහසකට හෝ සොලවන්නට නොහැකිය.

බුදුන් වහන්සේගේ විවරය

ඉත්පසු තවත් දින 4ක් මුල්ලේල් අවර දිගට හිය ගාහියන් තවත් විභාරස්ථානයක් වෙත පැමිණියේය. මේ විභාරයේ, බුදුන් වහන්සේගේ සහල සිවුරට පුරා පැවුණුවේ.” යම් කලුක මේ රටේ දුරකික්ෂයක් ඇති වුවහොත් මිනිසු මේ විවර ධාතුව පිටතට වැඩිම කරවා වැදුම් පිදුම් කරති. එවිට තද වැයි වසින්නට පටන් ගනී.

බුදුන් වහන්සේගේ ජායාව

නගරභාර නගරයෙන් දොදුන් 1/2ක් දකුණෙන් ඉතා උස් කදු වැටියක නිරිතදිග පාර්ශ්වයෙහි එක්තරා ගුහාවක් නිතේ. බුදුන් වහන්සේ ස්වකිය ජායාව තැන්පත් කොට ඇත්තේ මෙහිය. පියවර 10කට වඩා දුර සිට බලන විට මේ ජායාව හරියටම රෝම් කදුම්බයක් විහිදුවන ස්ව්‍යේ ව්‍යාහිත දේහයෙන් හා ලක්ෂණ අනුවත්තනයන්ගේ න් පුත් ත්වරාන බුදුන් වහන්සේ ලෙස පෙනේ. එහෙත් වඩා වඩා ලැයට යන කළේහි එහි පැහැදිලි බව කොම්ත් අඩු වන්නට පටන් ගනී. අන්තිමේදී දැක්ක හැකිතේ අදුරු වූ අනුරුධ්‍යක් පමණකි.” නොයෙක් රටවල රුපවරුන් එය පිටපත්කර ගැනීම සඳහා දක්ෂ සින්තරුන් පිටත් කර එවන ලද නමුත් ඒ එකකුටටත් එම කායුෂීය සාරීක කරගත නොහැකි විය. දහසක් බුදුවරයන් වහන්සේම මේ ගුහාවෙහි තමන් වහන්සේගේ ජායාව තැන්පත් කරනුදි යනු මේ රටේ ප්‍රච්ඡා ජනප්‍රවාදයයි.

බුදුන් වහන්සේ කොස්-නිය කැපු තැන

බුදුන් වහන්සේගේ ජායාව ඇති ස්ථානයෙන් බටහිරව පියවර සියයක් පමණ දුරින් උන් වහන්සේ මිනිස ලෙව සිරියදී වරක් සිසකේද ගැමන්, නිය කැවිමත් කළ ස්ථානය වෙයි. එම ස්ථානයෙහි බුදුන් වහන්සේත් උන් වහන්සේගේ ග්‍රාවක ගණයාත් අනාගතයෙහි ස්ථාපයන් ගොඩ නැඹුම්දී ආදරු කරගනු සඳහා එක් ස්තුපයක් නිරමාණය කළහ. අඩි 78ක් 80ක් පමණ උස් වූ මේ

මෙවත් අද දක්වාත් දැක්ක හැකිය.⁹¹ ඒ සම්පයෙහි හික්ෂුන් වහන්සේ 700කට වඩා වසන සංසාරාමයක් නිබා. මෙහි එක් එක් රහතන් වහන්සේට හා පෙන්වුයුන් වහන්සේට ගොරවය දැක්වීම යදහා ගොඩනගන ලද ස්ථාප දහසක් පමණ වෙයි.

18. ලෞර්, කේපනා, කේටු දේශයෝ

වස්සාන කාලයේ තුන්මසක් නගරයාර දේශයේ නැවති සිට ඉන්පසු ගාහියන් යහළුවන් දදදෙනාද සමග⁹² වර්තා යාතුවේදී මෙන්ම ප්‍රිශ්ම යාතුවේදීන් හිමෙන් වැසි ඇති කුඩා හිම කදුවැටිය⁹³ තරණය කරමින් දකුණු දිගට හියේය. මුවුන් පූයාලෝකයෙන් තොර වූ කදුවැටියේ උතුරු පාර්ශ්වය නගිමින් සිටියදී හදිසියෙන්ම මහත් හිම පාතයක් ඇතිවිය. මුවු සියල්ලෝ වෙවිලන්නට වූහ. පූයි-ජ්. මුබයන් පූය පෙන නිතුන් කරන්නට පටන් ගත්තෙය. තව දුරටත් ගමන මුවුට නොහැකි විය.

"දැන් ඉතින් මගේ කාලය අවසානයි; එමහත් ඔබ ඉදිරියට යන්න; විනාශවතු සඳහා මා සමා මෙහි නොනැවතින්න. "ගාහියන්ගෙන් මේ ඉල්ලීම කිරීමෙන් පසු පූයි-ජ්. අපවත් විය.⁹⁴ ගාහියන් මුවුගේ මාන දේශය පිරිලදිමින් මෙසේ කිය කියා සංවේදනිය ලෙස හැඳුවේය. "අහෙයි මෙහි පරමාර්ථය මධ්‍ය ඉටුකර ගත නොහැකි විය. එහත් කුමක් කරන්නටද? මේ ඔබේ ඉරණමයි."

ලෝර් දේශය

ඉක්බිනි මුවු⁹⁵ මහත් උත්සාහයයන්, මකස් මෝ, නැවතන් ගමනාරමිහ කිරීමට අවශ්‍ය වූ යක්තිය ඇතිකර ගත්හ. මෙසේ කදුවැටියෙන් දකුණු පසට හිය මුවුන් ඇතුළු වූයේ ලෝර් (=ලක්කි) රාජ්‍යයටයි.⁹⁶ මේ රටේ සිහායාන ම්‍යායාන යන සම්ප්‍රදායයන් දෙකටම අයත් හික්ෂුන් 3000ක් පමණ වෙසෙයි. ගිම්හාන කාලය ගත කිරීම සඳහා ගාහියන් ආදිනු මෙහි නැවතුනෙයා.⁹⁷

පෝෂනා දේශය

ගිම්හාන කාලය ගෙවීමිය පසු දකුණු දිනින් වූ නිමින තුළීයට බැය දා දිනක් ගමන් කළ මුවු පෝෂනා දේශයට⁹⁸ සම්පාදන වූහ. මේ රටේ හික්ෂුන් වහන්සේ 3000ක් පමණ වෙසෙයි. මුවුන්

හැමදෙනාම හිතයාන බුද්ධ ධමීය උගනිනි. පෝත්නා දේශයෙන් නික්ම තැගෙනහිර දිගට ද්‍රව්‍ය විස් විස් මුජ්ලිමල් ගමන් කළ ඔවුනු තැවතන් සින්දු තදිය කරණය කළහ.

පෙටු දේශය

මේ ස්ථානයේ ගෙ දෙගොඩීම බීම පහත්ය," සමතලය, ගෙයන් එමතර අත්තේ පෙටු නම් රාජ්‍යයයි. මේ රටටේ බුද්ධාගම ඉතා දියුණු තත්ත්වයක පවතී. මායාන-හිතයාන සම්ප්‍රදායයන් දදකම මෙහි උගෙන්නා ලැබේ. විනයෙන් පැමිණි හික්ෂුන් දෙනම යුතු ඒ රටටේ මිනිස්සු (මවුන්ගේ දහම් සෞඛ බව අසා) මහත් සේ පුදුම් විහ.

"ඉන්දියාවෙන් ඉතා දුර වූ රටවල මිනිස්සු කෙසේ නම් ධමීය දෙදෙසා ඔවුන්ගේ ගෙදර දොර අත්හැර (පැවිදි වි) බුද්ධ ධමීය සෞඛ මෙතරම් දුර පැමිණෙන්නායුදා" සි ඔවුනු විමසුහ. ඔවුනු ඒ හික්ෂුන් දෙදෙනාට බොද්ධ වාරිතානුකූලව ඉතා මාදින් සත්කාර මකාට අවශ්‍ය සියලු දේන් සපයා දුන්හ.

19. මුළු දේශය

ඉක්ති ඔවුනු යොදුන් 80කට ආසන්න වූ දුරක් හිතිකොන දිගට ගමන් කළහ. මේ අතර මගදී ඔවුන්ට හික්ෂුන් දසදහයේ ගණනක් වාසය කරන සංසාරාම විශාල සංඛ්‍යාවක් හමුවිය. මේ සියල්ල පසුකොට ගිය ඔවුනු 'මාරෝලෝ' (=මුදුරා) දේශයට සම්ප්‍රාප්ත විහ.¹⁰¹ මෙහිදී ඔවුන්ට පුනා තදිය¹⁰² ඔස්සේ ගමන් කරන්නට සිදුවිය¹⁰³ ගෙයාවේ දකුණු පසස්හින් වම් පසස්හින් හික්ෂුන් 3000ක් පමණ වසන සංසාරාම 20ක් නිකේ. ලෝජ් වැළි කනරහි පටන් පිහිටා ඇති ඉන්දියාවේ සියලුම රාජ්‍යවල සියලුම රජවරු බුද්ධාගම හක්මිත් ලෙස අදහන්නො වෙති. ඔවුනු හික්ෂුන් වහන්සේලාට යම්කිසි පුරාවක් පවත්වන විට පලමු කොට තමන්ගේ ඔවුනු ගලවා සිරිති. රජ පවුලේ අයන්, ඇමතිවරුන් කැටිව ඔවුනු සියතින්ම හික්ෂුන්ට දන් පිළිගනවති. දන් පිළිගන්වා අවසානයෙහි ඔවුනු (අනුමෝදනා ධම් ග්‍රව්‍යය සඳහා) මහ තෙරුන් වහන්සේ ඉදිරියෙහි බීම බුමුතුරුණක් එලා ඒ මත වාඩි වෙති. ඔවුනු හික්ෂුන් වහන්සේ ඉදිරියෙහි උස් අස්නක කිසි විටෙක නොහිදින්. මෙසේ රජවරුන් විසින් පුරා පැවැත්වීමෙදී

අනුගමනය කරනු ලබන නීති-රිහි මුදුන් වහන්සේගේ කාලයේ සිට පරපුරෝන් අවුත් මේ දක්වාත් පවති.

20. මධ්‍යම රාජධානියේ දේශගුණය හා වාර්තා-වාර්තා

මෙයින් දකුණු දෙසට පිහිටි සම්පූර්ණ ප්‍රදේශය මධ්‍යම රාජධානිය නමින් ප්‍රසිද්ධිය. මෙහි ඇත්තේ සම්ඩිනොල්ජි දේශගුණයයි. හිමෙන් ද තුඡාරයෙන් ද තොරය. මේ ප්‍රදේශයේ මිනිස්සු ධනවත්ය. තාප්තිමත්ය. ඇය බද්දෙන් හෝ රාජධානීක නියමයන්ගෙන් ඔවුනට හිරිහැරයක් නැත. රජතුමාට අයත් ඩුම් හායෙන්හි ගොටිනැන් කරන අය පමණක් රුපට බිම බද්දක් ගෙවති. මුවන් කැමති පරිදි යැමට හෝ සිටිමට ඔවුනට නිදහස ද නිඩි. මරණීය දන්චිනය ක්‍රියාත්මක හිරිමෙන් තොරව¹⁰⁴ රජවරු තම රටවල් පාලනය කරති. එහෙත් වැරදි කරුවන්ට මුවන්ගේ අපරාධයේ ප්‍රමාණයට ලිපිල් වූ හෝ බරපතල වූ ද්‍රියක් පණවති. බලවත් රාජදෝෂී අපරාධ කළුවන්ට පවා පැමිණුවන දුනුවම මුවන්ගේ දකුණු අත කැමිල පමණකි. රුපගේ උපස්ථිරකයෙක්ත්, ආරක්ෂක හටයේන්, පරිවාරකයේන් වෙතනයක් සහ විශ්‍රාම වුළුපක් ලබති. මේ ප්‍රදේශයේ මිනිස්සු ප්‍රාණසාහය නොකරති. එයෙක්ම මදුජාතයෙන්ද රුහුණු සහ සුදුළුණු අනුහායෙන්ද වැළැකුණාදු වෙති. එහෙත් වෑශ්චාලයන් සම්බන්ධයෙන් පමණක් මේ තත්ත්වය වෙනස් බව කිවි යුතුය. 'නරක මිනිසුන' හැරියට හැඳින්වෙන මුවුළු සෙසෙන් ගෙන් වෙන් කරන ලද්දේ වෙති. මුවන් නගරයකට හෝ වෙළෙදපළකට අභ්‍යුත් වන්නේ මුවන්ගේ පැමිණීම දන්වනු විණිස ලි කැබැලුකට තට්ටු කරමිනි. මුවන් පැමිණෙන බව දැන අන්තර්ගත් මග හැකිමට හැකිවනු සයදහාය. උරන්, කුකුලන් පෝෂණය කිරීමක් හෝ සතුන් මස් සයදහා විකිණීමක් මේ රටේ නැත. මේ රටේ වෙළෙදපොලවල ගෙසාතකයේ හෝ මින්පැන් වෙළෙන්දේ නොවෙති. වෙළෙදාලී බෙලිකටු මුදල් වශයෙන් හාටින කරනු ලැබේ. සැමැල් මස් මරන්නෙන් ද්‍රියක්කාරයෙක් පමණක් මස් විකිණීම කරති.

මුදුන් වහන්සේගේ පරිනිරවාණයෙන් පසු තොගයක් රටවල රජවරුන්, සිවුවරුන්, සාමාන්‍ය බොද්ධ ජනයාත් හික්ෂුන් සයදහා සංසාරාමයන් කරවා, ඒවා හික්ෂු වාසයෙන්, මකත්-වත් පෙළින් හා ප්‍රෘෂ්ජාරාම එලාරාමයෙන්ද සමන්විත කර, එම කෙන්-වත් ආදිය

ගොවිතැන් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය ගොවියන් හා ගවයන්ද සහිතව පූරා කළහ. ලෙස්පට පිට උයන ලද ඒ දීමනා පිළිබඳ සන්නස් (-මජ්පු) එක් රජේකුගෙන් රළුග රජ්ටද, මහුගෙන් රළුග රජ්ටද අත්පත් වන සේ පිළිවෙළ නොසිද ගෙන යන ලදී. එබැවින් කිසි කෙකෙක් ඒ දීමනා නිෂ්ප්‍රහ කිරීමට එයිනර තුළුහ. අද දක්වාන් ඒවා වලංගුව පවතී. සංසාරාමයන්ට අවශ්‍ය සයනාසනත්, ඇතිරිලි-කොටට-මෙවිත්, ආහාරපාන සහ සිවුරු-පිරිකරන් සපයනු ලැබේ. එබැවින් හික්ෂුන්ට කිසි දෙයකින් හිතයක් නැත. (මේ ප්‍රදේශයේ) හැමතැනම තත්ත්වය මෙබදුය. හික්ෂු දිල සංරක්ෂණයෙහි, ධම් ගුන්ප සත්කායනයෙහි හෝ භාවනා කිරීමෙහි නියැලුව වෙශයි. බැහැර පෙදෙසකින් හික්ෂු නම්ක් සංසාරාමයකට පැමිණන කළ, එහි තත්වාසික හික්ෂු අතර මගදීම මහු පිළිගෙන, මහුගේ පා සිවුරුද රැගන කැදාවා ගෙන යති. ඉක්තියි මධ්‍යා පා දැන්නා දියද පය ගේවන තෙල්ද එවා කති. ඉන්පසු මහුට ගිලන්පසක් පිළිග තුවති.¹⁰⁵ වික වෙළාවක් විවේක ගත්පස තත්වාසිකයේ මහුගේ ත් 'පැටිදී-උපසපුව ලැබ කෙනෙක කළදී'යි විමසා¹⁰⁶ විවරකයක් (=කාමරයක්) සහ සයනාසනයාදී වෙනත් අවශ්‍ය දැන් බොද්ධ විනයානුකූලව සපයා දෙනි.

කොතුනක හෝ හික්ෂු වෙශන් නම්, එහි ගාරිපුත් මහා මොද්ගලභායන¹⁰⁷ ආනන්ද යන මහ රහනන් වහන්සේට ගොරවයක් වශයෙන්, නැතහෙත් අහිඛිරම¹⁰⁸ විනය පූත්‍ර යන පිටක ධම්යන්ට ගොරව වශයෙන් මධ්‍යා ස්තූප ගොඩ නාවති. වස් පැවිත්‍රමන්¹⁰⁹ මසකට පසු ඉද්ධාවත් කුලයන්හි¹¹⁰ සියලු දෙන හික්ෂුන් සඳහා පූරා දුව්‍ය රැස්කොට මථුනට සංග්‍රහ කරති. හික්ෂු එයින් පසු ධම් සංගායනාව පිණිස මහත් සම්මේලනයක් පවත්වති. සම්මේලනය අවසානයෙහි මධ්‍යා ගාරිපුත්‍ර ස්තූපය සම්පූර්ණයෙහි සැම ආකාරයෙන්ම පූවද දුම් මල් පිදීමත්, සකළ රාත්‍රියෙහිම පුද්ධ පූරා පැවැත්වීමත් කරති.

ගාරිපුත්‍ර නාවකය

මේ අවස්ථාවෙහි එක්තරා නාවකයක් රු දැක්වීම ද කරනු ලැබේ. නාවකය රු දැක්වීමට අවශ්‍ය දක්ෂ නාවන් ලබාගන්නේ මුදල් ගෙවීමෙනි. මේ නාවනයේදී පුරුමයන් මාන්ත්‍රයකුව සිටි ගාරිපුත්‍ර ප්‍රවිශ්‍යාපයම්පදා ඉල්ලීම සඳහා මිදුන් වහන්සේ වෙන එළඹියි. මේ ආකාරයෙන්ම මොද්ගලභායන - කායුප වරිතද රු දක්වනු ලැබේ.¹¹¹

බොහෝ හික්ෂණීය ආනත්ද ස්තුරෙයකි පූරා පවත්වනි. එයට ජේතුව නම් මුදුන් වහන්සේට කන්තලටි කොට ස්ත්‍රීන්ද ගාසනයට ඇතුළත් කර ගැනීම සඳහා අවසරය ලබාගත්තේ ආනත්ද තෙරුන් විසින් විමධි.

සාමෘණෝරවරුන් බෙහෙවින් පූරා පවත්වන්නේ රාජුල රහත් වහන්සේය. බොද්ධ අත්තකරා පිළිබඳ ආචාර්යාවිරු අත්තකරාවන්ටද, විනය පිළිබඳ ආචාර්යාවිරු විනය පිටකයටද පූරා පවත්වනි. අවුරුද්දකට වතාවක් මෙහි පූරා පවත්වනු ලැබේ. මේ එක් එක් පූරාව සඳහා වෙන් කරන ලද දිනයක්ද වෙයි. මහායාන ධම්ය අනුගමනය කරන්නේ ප්‍රායා පාර්මිතා පූරුෂයන්,¹¹² මක්සුප්‍රති,¹¹³ අවමල්කිනෙය්ටර¹¹⁴ යන බෝධිසන්තවරුන්ටන් පූරා පවත්වනි.

හික්ෂන් මුවන්ගේ වාර්ෂික පූරාවන් පිළිගත් පසු, සිවුවරයෝන්, මාසුම්මනයෝන්, සාමාන්‍ය ගැහී ජනයාත් සැම ආකාරයකම සිවුරුද අවශ්‍ය වෙනත් පිරිකරද හික්ෂන්ට පිළිගන්වනි. ඉක්වෙති හික්ෂනුද තමන් ලද දෙසින් මුවනාවුන්ටම පූරා පවත්වා ගනිනි. මෙහි ආගමික පූරා විධි සහ හික්ෂන් වහන්සේගේ වාරිතු විධිද මුදුන් වහන්සේගේ පරිනිරවාණයේ සිට මෙනෙක් පරමිපරාවෙන් පරමිපරාවට නොකළවා ගෙන අවුත් නිබේ.

සින්ඩු නදිය තරණය කිරීමෙන් පසු දකුණු ඉන්දියාව දෙසට යන කළ දකුණු ඉන්දියාවහි සමුද්‍ර සීමාවට දුර ලි 10000ටන් 50000ටන් අතර ගණනකි. මෙහි භූමිය මුළුමනින්ම සමතලය. විශාල කුදාවැටි හෝ නිමින තුම් තැන. ලොකු තුවා ගැඟා පමණක් වෙයි.

21. කාංක්ෂ දේශය

යොදුන් 18ක් හිනිකොන දෙසින් සාංකයා නම් ප්‍රදේශයක ඇත.¹¹⁵ මාතා දිව්‍යරාජයාට ධම් දේශනා කරනු යිනිස තවිනිසා දෙවි ලොව වැඩි මුදුන් වහන්සේ තුන් මසක් මුල්ල්ලේ දම දෙසිමෙන් පසු, මිනිස ලොවට බැස්සේ මේ ස්ථානයෙනිය. ස්වකිය සඳුදී ප්‍රාතිඵායී බලයෙන් මුදුන් වහන්සේ දෙවිලොව වැවියේ ආවක සංසයාටද තොදුත හැකි පරිදිය.

එහෙත් හියමින කාලය සම්පූණී වන්නට දින 7ක් හිඩියදී උන් වහන්සේ ස්වකිය යාද්දී විහින අදාශමානකාව ඉවත් කළ සේක. අනුරුද්ධ තෙරණුවෝ සිය දිව ඇයින් හාගාවතුන් වහන්සේ ඉතා දුර වැඩ හිඳිනු දුටහ.

ලේ දුටු වහාම අනුරුද්ධ තෙරණුවෝ "හාගාවතුන් වහන්සේට නමස්කාර කරනු පිණිස ඔබ වහන්සේට වැඩිය හැකියැ" සි මහාමථදාගල්පායන තෙරුන් වහන්සේට දැනුවුත. ඒ අනුව මථදාගල්පායන තෙරණුවෝ එහි ගොස් පසුග පිහිටුවා බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රී පාද වන්දනය කළහ.¹¹⁶

පිළිසඳර කරා අවසානයෙහි බුදුන් වහන්සේ මොද්ගල්පායන තෙරුන්ට මෙසේ වදාලහ. "දවස් හතකින් පසු මම නැවත දැඩිවට බැඩින්නෙම්." අනුරුව මොද්ගල්පායන තෙර මිනිස් ලොවට පෙරලා ආයෝග. මේ කාලයේදී අවට රටවල් ඩික මහ රජවරුන්, ඇමුතියෝන් සාමාන්‍ය ජනයාත් බොහෝ කළකින් බුදුන් වහන්සේගේ දැකිය නොලැබුවායු උන් වහන්සේ දැකිමෙහි බලවත් ආයාවෙන් යුත්ත මුළුවේ, වලාකුරු මෙන් විවිධ දිගායන් අවින් එක් රස්ව හාගාවතුන් වහන්සේ ව්‍යුහා තෙක් බලාපොරොත්තුවෙන් සිටියහ.

ඉක්තිති උත්පාලා නම් හික්ෂුණීයක් මෙසේ සිතුවාය. "දැන් මේ ස්ථානයෙහි රජවරුන්, ඇමුතියෝන්, සාමාන්‍ය ජනයාත් යන මේ සියලු දෙන බුදුන් වහන්සේ දැකිනු සඳහා රස්ව සිටිත. මම වනාහි ස්ත්‍රීයක් වෙමි. කොසේ නම් මම නැමුව පළමු කොට බුදුන් වහන්සේ දකිමිද?"

අනුරුව සිතොමර් සාද්ධී බලයන් උතුම වූ වකුවරිනි රාජයකු බවට සිය අත් බව පෙරලා ගත්තාය. මේ කුමයෙන් ඇට බුදුන් වහන්සේ ව්‍යුහා විනා හැමට පලමු කොට නමස්කාර කිරීමේ අධිතිය ලැබිණ.¹¹⁷

බුදුන් වහන්සේ තවිතියා දේවලාවින් බසින්නට යුදානම් වන වේලාවහිදී මැණික් මධ්‍යාන ලද හිණිම්. තුනක් අහසයහි දිස්විය. මධ්‍යයෙහි වූ සන්රුවන් මුවා හිණිමගිනි බුදුන් වහන්සේ පහත බැස්සේ. මහා මාරුමයා උන් වහන්සේගේ දකුණු පස්සි රිදී මුවා හිණිමගක් මවා එහි සිට උන් වහන්සේට ගෙවිත වාමරයක් සලමින් බසින්නට වන, සකු දේවින්දුයා බුදුන් වහන්සේගේ වම්පස්සි දීපතිමත් වූ රන්මුවා හිණිමගක් මවා එහි සිට උන්

වහන්සේට සතුරුවන්මුව සේසතක් දරමින් බයින්තට වන ගණන් නොකළ භැංකි තරම් දෙවිවරු මුදුන් වහන්සේ සමග මිනිස් ලොවට බටහු. මුදුන් වහන්සේ පොලොවට බැස නීම වූ පසු හිණිම්. තුනම පියගැට ගැක් පමණක් පෙනෙන්ට හිඳියදී පොලොව තුළ ගිලි නොපෙනි ගියේය.

සෝජාන විභාරය හා අගෝකස්ථමිගය

පසු කාලයකදී අගෝක රජ එකි හිණිම්. පොලොව තුළ කොතොක් ගැඹුරට ගිලි ඇදුදැයි දැනගතු කැමැත්තෙන් එහි පොලොව හාරා සෞඛ්‍ය බැලීමට මිනිසුන් යෙදියේ. මවුන් පොලොව පතුලේ ඇති කසාවන් දිය උල්පත් කරා පැමිණෙන තුරුම පොලොව හාරාගෙන ගිය නමුත් මවුන්ට එකි හිණිම්වල යට කෙළවර හමු නොවිය. මෙයින් රජතුමාගේ ගුද්ධාවන් ගොරවයන් විධිනය විය. එනිසා එතුමා එකි හිණිපෙළවල් මතුයෙහි විභාරයක් ගොඩ නැංවුමෙයි. මධ්‍යයෙහි වූ හිණ මතුයෙහි එතුමා මුදුන් වහන්සේගේ සම්පූර්ණ ගිරිර ප්‍රමාණ වූ සෞඛ්‍යය රියන්¹¹⁸ උස ප්‍රකිමාවක් තැබුවිය.¹¹⁹ විභාරය පසුපස, රජතුමා 50 රියනක්¹²⁰ පමණ උස සෙල් වැඩික් නැංවිය. ඒ මුදුනෙහි සිංහ රුපයක් සංස්ථාපිත විය. වෙරළමිණීයන්¹²¹ නිර්මිත වූවක් මෙන් පැහැදිලි හා විනිවිද පෙනෙනසුළ වූ ඒ වැං මත සතර දිගාවන්හි මුදුන් වහන්සේගේ ප්‍රකිමා සතරක් නොලවන ලදී.

එක් වරක් එක්තරා අනු හිරිහෘක ආචාරයේවරයෙක් මේ විභාරස්ථානයෙහි හික්ෂුන් වෙත පැමිණ මවුන්ට එහි වායය කිරීමට අයිතියක් නැතැයි කියා වාදාකිමුව විය.

වාදයෙන් පැරදී ගිය හික්ෂුන් එක් රැස්ව මෙසේ යායා කළහ: "මමය අප වාසය කළපුතු සරානය වන්නේ නම් කිඩියම් ප්‍රාතිභායියතින් ඒ බව තහවුරු කෙලරේවා!"

මවුන් මේ යායාව කරන කළහි ස්තමහ මස්තකයෙහි වූ සිංහයා මවුන්ගේ අයිතිය පිළිබඳව සාක්ෂ දීමක් වශයෙන් මහන් සිංහ නාදයක් පැවැත්විය. එයින් බියටත් නියාපු බවටත් පත් වූ හිරිකයා නිකම ගියේය.

මුදුන් වහන්සේගේ ස්නානාගාරය

තුන් මසක් මුල්ලේල් දිව්‍යමය ආහාර පානයෙන් යැපිම සේතුකොට ගෙන මුදුන් වහන්සේගේ ගිරිරයෙන් මිනිසුන්ගේ

යිරිර ගන්ධියට වඩා බෙශවින් වෙනස් වූ දිව්‍යමය පුගන්ධියක් නිඹුත් වෙමින් කිවින්. එම නිසා උන් වහන්සේට එක් වරටම ස්නානය කරන්නට සිදුවිය. පසු කාලයේදී මිනිස්සු ඒ ස්පානයෙහි ස්නානයාරයක් ගොඩනැංවූහ. එය අද දක්වාත් එලසම පවතී.

උත්පලා හික්ෂණීය තැමට පෙරවුව බුදුන් වහන්සේට නමස්කාර කළ ස්පානයෙහිද ස්තූපයක් ගොඩනැංවන ලදී.

බුදුන් වහන්සේ හිස කෙස් සහ නිය කැපු ස්පානයන්හිද ස්තූප ගොඩනැංවා ඇතු.

එසේම, ගාක්ෂ මූතින්දුයන් වහන්සේත්, උන් වහන්සේට කළින් පහළ වූ බුදුවරුන් වහන්සේ තුන් නමත්¹²³ යම්කිසි තැනක වැඩ පුන්නාසු නම් හෝ සක්මන් කළාසු නම් හෝ එක් තන්හිදී, තැවත එම බුදුවරුන් වහන්සේගේ ප්‍රතිමාවක් හෝ වෙන යම් සටහනක් යම් කිසි තැනක වූ නම් එනත්හිදී ස්තූප ගොඩනැංවා ඇතු. මේ ස්තූප අද දක්වාත් විදාහමාන වෙයි.

ගෙවෙනින්දුයන් මහා මුෂ්‍යමයාත් බුදුන් වහන්සේ සමග මිනිස් ලොවට බිට තන්හිදී ස්තූපයක් ගොඩනැංවා කිවි. මෙහි හික්ෂණී වහන්සේ යා හික්ෂණීන් වහන්සේ දහසක් පමණ වෙශයෙහි. මවුන් සියලු දෙන උන් වෙළඳන්නේ එකටය. මහායාන බුද්ධ ධ්‍රීයන් හිතයාන බුද්ධ ධ්‍රීයන් දෙකම මවුනු උගෙනි.

ශ්‍රේවත්කරණ නාගරාජයයක්

මවුන් වසන ආරාමයෙහි පුදු කන් ඇති¹²⁴ එක්තරා නාගරාජයයක් ඇතු. මේ නාගරාජයා මුවුන්ගේ අනුග්‍රහකයා මෙන් හියා කරයි. තහ් එම ප්‍රංශුයයට පුදුසු කාලයෙහි වැශයත්, එමගින් ගෘහ සම්පූර්ණ ප්‍රංශුයයට ප්‍රංශුයයට පුදුසු කාලයෙහි වැශයත්, එමගින් සියලු උන් වෙළඳන්නේ එකටය. එසේම හික්ෂණී වහන්සේට පුදුරකිතව පුහුවෙන් විසිය තැකි වන පරිදී ඒ ප්‍රංශුයය සියලු උපදෙශන්ගෙන් තොර තොට ආරක්ෂා කරයි. මහු විසින් කරනු ලබන අනුග්‍රහයන්ට කාන්තාණ දැක්වීමක් වශයෙන් හික්ෂණී නාගරාජයා සඳහා එක් වාස හවිනයක් ගොඩනැංවා එහි ආසනයන් පිළියෙල කොට දී කිවි. තවද, යැදිය ආහාරය පිළියෙල කොට මහුට පුදනු ලැබේ. නාගරාජ හවිනයෙහිදී ස්වකිය ආහාර ගැනීම සඳහා හික්ෂණී වහන්සේ තුන් නමත් බැහින් දිනපතා තන්රාගනු ලැබේත්. යැම අවුරුද්දේම මිමියාන කාලාවසානයෙහි මේ නාගරාජයා අවෙනිවරණ කරණාත්තයන් ඇති කුඩා නාගයකුගේ

වේගය ගති. හිතුළු මහු හැඳින දිකිරෙන් පිරිණු තාම් පානුයක තබා උච්චතම ආසනයේ සිට නීවනම ආසනය තෙක් අවට වූ හැම අයෙකු වෙතම මහුගේ ආයිරවාදය ලායාකර දීමට මෙන් මහු ගෙන යති. මේ වාරිකාව අවසානයෙහි හේ අන්තර්ධාන වෙයි. හැම අවුරුදුකටම වතාවක් මහු එළියට එයි.

මේ රට සශ්‍රීකය; සෞඛ්‍යාගා සම්පන්නය. මේ රටට මිනිසුද සම්ද්ධිමත්ය; වාසනාවන්ත බැවින් ඉක්මවන ලද උපමා ඇත්තේය. මහු පිටරවලින් මෙහි පැමිණෙන මිනිසුනට හොඳින් සංග්‍රහ සොට, මුවන්ට අවශ්‍ය සියලු දේද සපයා දෙති.

22. අයතිදුෂ්ඨ විභාරය

මෙකි සංසාරාමයට ගොඳුන් 50ක් උතුරු දිගින් අග්නිදිග්ධ¹²⁴ නම් විභාරයක් ඇත. අග්නිදිග්ධ පළමුවෙන් නපුරු භූතයෙක් විය. බුදුන් වහන්සේ මහු බොද්ධධායාසක හාවයට පැමිණවුහ. මම (ලුවධි පරිවත්ති) සිද්ධියෙන් පසු මිනිසු ඒ ස්ථානයෙහි විභාරයක් ගොඩිනාය එය අත පැන් වන්කොට රහතුන් වහන්සේ නමකට පුරා කළහ. උන් වහන්සේගේ අතට පැන් වත්කරන අතර වතුර බින්දු සමහරක් බිම විසිරිණ.¹²⁵ මේ දිය බිදු බිම වැට්ටම් සලකුණු අද දක්වාත් දැකිය හැකිය. නිරතුරුවී ඒ ස්ථානය හැමිම් කරන තමුත් අද දක්වාත් එකි සලකුණු අශ්‍රීනයන් මැකි ගොස් තැන.

මෙහි බුදුන් වහන්සේ උදෙසා කරන ලද තවත් ස්තූපයන් නිබේ. මෙතැනා මිනිසුන්ගේ සාහායයක් තැනීවම යහපත් භූතයකු¹²⁶ විසින් නිශොර හැමද පිරිසිදුව තබුනු ලැබේ.

එක් කලෙකදී එකතරා මිසැදිවූ රෝගක් ඒ භූතයාට මෙසේ සිය; "එම්බා හතය, තුළට මේ ස්ථානය පිරිසිදු කළ හැකි නිසා මම මෙහි විශාල පුද්ධ හමුදාවක් නවත්වන්නෙම්. මුවන් මෙතැනා තුණු-කසලවලින් පුරවනු ඇත. තුළට ඒ සියල්ල ඉවත් කොට පිරිසිදු කළ හැකිද?" (රජතුමා කි පරිදිම හමුදාව ලවා ස්ථානය අවිරසිදු කරවිය) එහෙත් භූතයා මහා පුළුගයක් මවා, එයින් සියලු අපවිතු දී ගසාගෙන ගොස්, ස්ථානය පිරිසිදු වන්නට සැලැස්වය.

මේ ස්ථානයෙහි කුඩා ස්තූපද 100ක් නිබේ. එහෙත් ද්වියක් මුළුල්ලේ මහන්සි මුවන් කිසිවෙකුටත් ස්තූපයන්ගේ නියම ගණන ගිණිය තොහැකිය. ඉදින් යම් කිසිවෙකුට නියම ගණන දැන

ගැනීම අවශ්‍යම නම් කළ පුත්තේ මෙයයි. ඔහු පළමු කොට එක් එක් ස්ථූපය ලෙ එක් එක් මිනිජා බැඳින් තැවැත්විය යුතුය; ඉන්පසු ඒ මිනිජ්‍යන් ගණන් ගත යුතුය. එසේ කරන කළුනී පවා සමහරවිට ස්ථූපයන්ට සංඛාව අඩු වේ; සමහර විට වැඩි වේ. ගණන හරියටම නිවැරදිව කීම නොකළ ගැක්කයි.

මෙහි, හික්ෂුන් වහන්සේ භයසියටත් භත්සියටත් අතර ගණනක් වසන තවත් සංසාරාමයක් තිබේ. එක් කළෙක පසේ බුදු කොනෝක් මෙහිදී දන් වළදන්හට පුරුදුව සිටියා. රථවකු ප්‍රමාණ වූ එක්තරා ස්ථානයක් මෙහි වෙයි. පසේලුදුන් පිරිනිවත් පැයේ එම ස්ථානයේය. ඒ අවට භුම තැනම තණකොල වැවෙතත් එතැන කියිත් නොවැවේ. එයෙම උන් වහන්සේ සිවුරු අවු ගැස්වූ ස්ථානයෙහිද තණකොල වැවෙන්න් තැන. සිවුරු එලා තිබුණු ස්ථානයෙහි සිවුරේ ගැබවල සලකුණු මේ දක්වාත් පොලොවෙහි දැක්ක ගැනීය.

23. කන්‍යාකුබිජ තගරය සහ හරිගුවය

ඡායියන් නාගරාජ මන්දිරයෙහි ගිලිහාන කාලය ගත කළේය.¹²⁷ ගිලිහානය අවසන් වූ පසු හෙතෙම ගිනිකොන දිගට යොදුන් 7ක් ගමන් කොට කන්‍යාකුබිජ තගරයට¹²⁸ සම්ප්‍රාප්ත විය. නාගරය පිහිටියේ ගංගා නම් ගගේ ඉවුරේය. එහි සංසාරාම දෙකක් ඇත. ඒ දෙකෙම නොවායින හික්ෂුනු හිනයාන සම්ප්‍රායට අයත්ය. නාගරයෙන් ලි භයක් හෝ භතක් බටහිරින් ගංගා නැදියේ උතුරු ඉවුරේ, බුදුන් වහන්සේ ස්වකිය ග්‍රාවකයන්ට ධළිය දේශනා කළ ස්ථානයක් වෙයි. ජනප්‍රාදයට අනුව බුදුන් වහන්සේ එම ධළි දේශනාවේදී (සංස්කාරයන්ගේ) අනිත්‍යතාව, දුක්ඛතාව හා අනාත්මතාව පැහැදිලි කළහ.

“මම ගිරිරය (ලේඛනය) දිය බුවුලක් හෝ පෙනා පිවක් මෙන් අනිසයා” යි වදාල උන් වහන්සේ අනිත්‍යතා ප්‍රතිසංස්ක්ත වූ තවත් කරුණු දේශනා කළ සේක. ඒ ස්ථානයෙහි පසුව ස්ථූපයක් ගොඩනගන ලදී. මේ ස්ථූපය අද දක්වාත් එලෙසම පවතී.

ගංගා නැදිය තරණය කොට දකුණු දෙසට යොදුන් 3ක් ගිය බුවුහු ‘හරි’ නම් වූ ග්‍රාමයට පෙනා වූය. මෙගමෙහි බුදුන් වහන්සේ ධළි දේශනා කළාවිද, සක්මන් කළාවිද, වැඩ පුන්නාවිද, ස්ථානයන්හි ස්ථූප ගොඩ නාගා තිබේ.

24. යායේ (=කායේ) මහාදේශය

නැවත හිතිකාන දදසට යොදුන් 10ක් ගමන් කළ මුදු
යායේ (=කායේ) ¹²⁹ මාන දේශයට සම්පූර්ණ වූහ. යායේ දේශයේ
අගනුවර දකුණු දෙශීරින් පිටත, ප්‍රධිදි මාර්ගීයන් නැගෙනහිර
පැත්තේ වරක් මුදුන් වහන්සේ තම දත් මැදීම සඳහා ගත් විලෝ
රිකිලි කැලේලක් රෝපණය කරවූ ස්ථානය වෙයි. එයින් නැගුණු
විලෝර්ගස හරියටම අධි 7ක් උසට වැඩිහිටෙයි. ඉන්පසු කිසි කළුකත්
එම ප්‍රමාණය වැඩිවුයේ වත් අඩුවුයේ වත් නැත. ර්‍රේජ්‍යාවෙන්
හා ගුණමතු කමින් උමතු වූ මිස්දුටු බමුණෝ තොයක්වර එය
කපා දැමුහ; තොයක්වර මුදිනුපුටා විසි කළහ. එහෙත් ඒ හැම
අවස්ථාවකදීම එම ස්ථානයෙහි එම අසුරුම වූ විලෝර් ගසක් පැන
නැංගේය.¹³⁰ මෙහිද මුදුවරුන් වහන්සේ සිවුනම සක්මන් කළ
තන්හි හා වැඩුහුන් තන්හි ස්තූප කරන ලදී. එවායේ නැංවාවගෙන්ම
දද දක්වාත් එහි වෙයි.

25. කොශල දේශය

ග්‍රාවස්ති පුරය

ඉක්බිති උතුරු දදසට යොදුන් 8ක් ගමන් කළ මුදු
කොශල රාජ්‍යයේ (අගනුවරව තිබූ) ග්‍රාවස්ති පුරයට¹³¹ ලායා වූහ.
දැන් මේ තගරයේ ජනගහනය අඩුය. පවුල් 200ක් පමණ වාසය
කරනි. (මුදුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි) එය ප්‍රසේන්නේ රජුගේ
පාලනය යටතේ පැවැත්තෙය. පසු කාලයේදී මේ තගරයෙහි මානා
ප්‍රජාපතිගේ ආරාමයේ¹³² නැංවාවගේයන් මතුයෙහිද, පුද්ගල් නම්
ගෘහපතියාගේ මන්දිරය¹³³ තුවුණු තන්හිද, අංගුලිමාල ස්ථානයන්
අතින්වයට පැමිණී තන්හි සහ පිරිනිවන් පැමෙන් පසු උන්
වහන්සේ ආදාහනය කළ ස්ථානයෙහි ද¹³⁴ ස්තූප ගොඩනාවන ලදී.
ර්‍රේජ්‍යාව නිසා මිස්දුටු බමුණෝ මෙකි ස්තූපයන් විනාශ කිරීමට
උපකුම යොදුහ. එහෙත් එම ඇසිලේලනි අහය ගොරවන්නටත්
විදුලිය කොට්ඨාවන් පටන් ගත් හෙයින් ඩිය වූ මුදු කඩ වූ
බලාපොලරාත්තු ඇතිව යන්නට ගියහ.

ජේතවනාරාමය

තගරයේ දකුණු දෙශීරින් පිටත පියවර 1200ක් පමණ යුරින්
රාජමාර්ගීමේ බටහිර පැත්තේ පුද්ගල් ගෘහපතියා (=අන්විතු මානා

සිටාණන්) විසින් ගොඩනාවන ලද විහාරයක්¹³⁵ ඇත්තේය. මෙහි ප්‍රධාන දාරවුව පිහිටියේ නැගෙනහිරට මූහුණලාය. දාර දෙපස ගිලාස්තමිහ දෙකක්¹³⁶ වෙයි. වම්පස ඇති ගිලාස්තමිහය මූදනෙහි ධම්වනුයේ මුරුතිය තොතා තිබේ. දකුණු පස ඇති ගිලාස්තමිහය මූදනෙහි ව්‍යාපෘතියකුගේ ප්‍රතිමුරුතිය වෙයි. මෙහි ඇති පොකුණේ රුහු ඉතා පැහැදිලිය. වාක්ෂ උතාදිය ඉතා සිංහය. විවිධ ව්‍යුහවන් ප්‍රාථමයේ එහි පුන්දර දීක්‍රියක් ඇති කරනි. මේ ස්ථානය දේශනවනාරාමය යැයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රසේන්ජන් රුදු සැදුවූ මුද්‍ර ප්‍රතිමාව

බුදුන් වහන්සේ මාතා දිව්‍ය ප්‍රතුයාට 90 දිනක් මුළුල්ලේ ධම් දේශනා කිරීම සඳහා තවිතිසා දෙවිලොවට වැඩිම කළ කළේහි ප්‍රසේන්ජන් රජ තෙමේ බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛ පද්මය දැකීමේ මහන් ආභාවන් මධිනා ලද්දේ ගෝසිරූප වන්දන (-පුදු සඳහා) ලියෙන්, උන් වහන්සේගේ ප්‍රතිමාවක් සාදවා බුදුන් වහන්සේ නිතර වැඩි හිදීම කළ ආසනය මතුයෙහි විඩා හිදුවිය.¹³⁷ බුදුන් වහන්සේ ආරාමයට ආපසු වැඩි කළේහි, ඒ ප්‍රතිමාව ආසනයෙන් නැගිට උන් වහන්සේ හමුවීම සඳහා පෙරමගට වැඩියෙය.

එවිට බුදුන් වහන්සේ, "මටම අද්දනෙහි වාචිවි හිදිනු මැනවී. මාගේ පරිනිරවාණයෙන් පසු සිවුවනක් පිරිසට අයන් මාගේ අනුගාමිකයන් මධ්‍ය ආදරු වශයෙන් තබා ප්‍රතිමා නිරමාණය කරනු ඇතා" හි ව්‍යාපෘතියක්. එවදන් ඇසු ප්‍රතිමාව ආසනයටම පෙරලා ගමන් කළේය. මෙය වනාහි ප්‍රථමයෙන්ම නිරමාණය කරන ලද මුද්‍ර ප්‍රතිමාවයි.¹³⁸ පසු කාලයෙහි වූ බොද්ධයෙක් එය අනුකරණය මකෘත්‍යීන් ප්‍රතිමා නිරමාණය කළහ.

ප්‍රතිමාවන් යටෝක්ත ඉල්වීම කිරීමෙන් අනතුරුව බුදුන් වහන්සේ එම ප්‍රතිමාව විසින් අධ්‍යාපිත වූ විහාරයට පියවර 20ක් පමණ යුතින් පිහිටි තුවා මන්දිරයකට වැඩි සේක.

දේශනවනාරාමය මුලදී සත්මහල් ප්‍රාසාදයක් විය. බොහෝ රටවල රජවරුන් රටවැසියෙක් ඔවුනාවුන් හා තරග කරමින් පුරා පවත්වති. ඔවුනු පටිව වස්තුමය දිවිජ පතාක-විතානයන් එල්වති; මල් විසුරුවති; රු දාවල තොනිටි හැමදා ඇටිලෙන පහන් දැල්වති. එක් දිනක් මියෙක් එක් පහනකින් දැල්වන පහන් වැටියක් ඇදුගෙන ගියේය. එයින් තිර රෙද්විලටද, ඉක්කිනි

ධිවර-විනානයන්ටද හිනි ඇවිලි සත්මහල් ප්‍රාසාදය මූල්‍යනින්ම අත්ති උච්චාවෙන් වැඩි සියේය. අවට සියලු රටවල රජවරුන් රටවැසියෝග්ත් පුදුසඟන් මුදු පිළිමයද පිළිස්සි ඇතැයි සිතමින් මහත් සේ වැළපුණහ. එහත් දීන 4කට හෝ 5කට පසු නැගෙ නාහිර දෙසින් පිහිටි කුඩා මත්දිරයේ දොර හැර බැඳු කළේ ප්‍රතිමාව තිරුපදුකත්වැ එහි වැඩි හිඳිනු දුටු මුවු පුදුමයට හා බලවත් තු ප්‍රබෝධයටත් පැමිණියහ. ඉත්පසු මුවු සියල්ලේ එකතුව එම ආරාමය අදමහල් කොට නැවත ගොඩ නග ප්‍රතිමාව මුදින් හිඳු ස්ථානයටම ආපසු වැඩිම කරවුහ.

ඉහියන් සහ තාචි-වි.¹³⁹ පළමුවෙන්ම ජේතවනාරාමයට ලතා තු පසු භාගවතුන් වහන්සේ එහි පසියේ වසක් වැඩි විසු බව මෙතෙහි කරන්නේ, තමන් මෙතරම් දුර රටක ඉපදී සිටීම ගැන සංවේගයට පත් වුහ. මුවුන් කැඳුව කොයෙක් රටවල සංවාරය කළ සහවරයන්ගෙන් සමහරක් ආපසු ගම්-රටවල් බලා හියේ වුහ.¹⁴⁰ සමහරක් එවිතක්ෂයට පැමිණියේ වුහ.¹⁴¹ මුදුන් වහන්සේ විසින් පරිභුක්ත ස්ථානයන්හි තවදුරටත් උන් වහන්සේ දිනින්නට නැති බව සිතන්ම මුවුන්ගේ හදවත් කමිටිත විය; බලවත් ගෙෂකයෙන් මිටි හියේය. එවිට එහි තේවායික හික්ෂු ඉදිරියට අවුත් මුවුන්ගේ න් මෙසේ විවාහ; "මඩ වහන්සේලා කොටි සිට ආවපුද?"

"අපි විනයේ සිට ආවමු" සි ඉහියන් සහ තාචි-වි. පිළිනුරු යුත්තේ.

"මේ තරම් දුරබහැර රටක මනුෂ්‍යයේ මුදුන් වහන්සේගේ ධමිය සෞය මෙහි පැමිණෙනි; කෙතරම් ආශ්වයේයක්ද" සි හික්ෂු පුදුමය පළ කළහ. අනතුරුව මුවු මුවෙනාවුන් මෙසේ කියා ගත්ත. "අද පුරානන කාලයේ සිටීම අපගේ ආවාසිවරුන්ගේ න් කිසිවෙකුත් කටයුත් මෙහිදී වින හික්ෂනමක් දැක තැත."

මම ආරාමයට ලි 4ක් වයඹ දිනින් 'වක්ෂුලාහ' නම් වනතරාදක් ඇතේ.¹⁴² පෙර එහි ජේතවනාරාමයට තුදුරුව 500ක් අන්ද මේනිස්සු වාසය කළහ. මුදුන් වහන්සේ මුවුන්ට ධම් දේශනා කළපසු නැවතත් සියල්ලෝම ඇස් ලැබූහ. එයින් අධිකතර ප්‍රිතියට පැමිණියාව මුවු මුවුන්ගේ අන්ද යළටි ඉවත දමා මුෂුනින් බිම හෙව මුදුන් වැනිදේය. අන්දයේ එ එ තනිහි මුල් ඇද ගස් බවට පැමිණියේය. මහත් ගොරවය තිසා කිසිවෙක් එවා කපා හෙළිමට ඉදිරිපත් තො විය. මෙසේ එ ස්ථානය වනාන්තරයක් බවට පත්විය. එය වක්ෂුලාහ වනය (=ඇස් ලැබූ වනය) නමින්

දත්තා ලදී. ජේතවනාරාමයේ වසන හික්පූ බොහෝ විට දවල් දත් වැළඳීමෙන් පසු මෙහි ගොස් භාවනානුමයේටිව දිවා විභාරය කෙරෙනි.

විශාලාව විසින් සැදුවූ සංසාරාමය

ජේතවනාරාමය සිට ලි කේ හෝ 7ක් රේසාන දෙසින් විශාලා උපාකිකා මානාව විසින් මුදුන් වහන්සේත් උත් වහන්සේත් ග්‍රාවික සංසාරාත් උදෙසා ගොඩනාවන ලද සංසාරාමය¹⁴³ පිහිටි තැන මෙයි. එහි න්‍යුත්වයෙන් අද දක්වාත් දැකිය හැකිය.

ජේතවන මහාචාර්ය පිහිටි විශාල තුම් භාගයට දොරවූ දෙකක් ඇතු. එක් දොරක් පිහිටියේ නැගෙනහිරට මුහුණ ලාය. අනික උතුරට මුහුණ ලාය. සුදත්ත සිටාණන්¹⁴⁴ විසින් මුදුන් වහන්සේ සඳහා විභාරයක් ගොඩනාවීමට අවශ්‍ය තුම් භාගය මිලට ගනුවස් ක්‍රහව්‍යුවෙන් වැශුයේ මේ උයනේ බිමය. විභාරය පිහිටියේ උයනේ හරි මැදය. අනෙක් සිසිම තැනක විසු කාලයට වතා දිරිස කාලයක් මුදුන් වහන්සේ මෙහි විසු සේක්. උත් වහන්සේ මිනිසුන්ට විමුණ්තිය ලබාදෙනු සඳහා ධම් දේශනා කළ තැන්හිද, සක්මන් කළ තැන්හිද, වැඩිහුන් තැන්හිද, ගොඩනාවා ඇති වෙන් වෙන් තම්වලින් භූන්වනු ලබන ස්ථාපයෝග් වෙති. මුදුන් වහන්සේට බොරු වෙශ්දනා නෘතා අපහාය කරනු පිණිස තිරිකයන් විසින් සුන්දරි නම් ගණිකාව මැරුණ ස්ථානයද මෙහි වෙයි.¹⁴⁵

'විංචිමානා' අපාගත වූ තැන

'ජේතවන' උයනේ නැගෙනහිර දොරවුවට පියවර 70ක් උතුරෙන් රාජ මාධ්‍යම බටහිර පැත්තේ මුදුන් වහන්සේ 96ක් මිට්‍ර්‍යාදාශට්‍රී සම්ප්‍රදායයන්ගේ අනුතාමිකයන්¹⁴⁶ සමඟ වාදකළ ස්ථානය පිහිටියේය. රජුමාත් මිශ්‍යුගේ ඇම්මියෙන් සාමාන්‍ය ගැහි බොද්ධයෙන් වාදය ඇශීම සඳහා එහි රෝහුල. ර්ම්‍යාපරවා වූ 'විංචිමානා' නම් එක් මිට්‍ර්‍යාදාශට්‍රී කාන්තාවක් තමා ගරහිණි ස්ථීරයක මෙන් පෙනෙන පරිදී සිය යටිබඩට තදවන සේ රෙදි ගොඩික් බැඳ ගත්තාය. ඉත්තිති ඒ මහා සභාව මධ්‍යයට පැමිණි මි තෙන්මත් සියලු දෙනා ඉදිරියෙහි මුදුන් වහන්සේට දුරාචාරය පිළිබඳ වෙශ්දනා තගන්තට පටන් ගත්තාය. මේ දුටු ගනු දේවින්දුයා සුදු මි වෙසක් මවාගෙන අවුත් ඇත්තේ රෙදිමිටිය බැඳ තිබූ බැඳපරි වික

කපා ලිය. අන්තිමේදී යටිබ බැඳ තිබූ රෙඳුම්විය බිම හිණ. මහ පොලොව විවර විය. මි පණ පිරින්ම නිරයට වැටුණාය.¹⁴⁷

දෙවිදත් අපාගත වූ තැන

බුදුන් වහන්සේ ජීවනකායට පත් කිරීමේ බලාපොරොත්තු වෙන් තම නියපොතු විෂදිශ්ච කරගත් දේවදත්තයන් පණ පිරින් අපායට වැටුණු තැනැද මෙහි වෙයි.¹⁴⁸ යට කි සියලු තැන් පෑවාත් ජනතාව විසින් සලකුණු කොට තබා ඇත.

ඡායාග්‍රස්ත ආරාමය

රාජ මාත්‍රියන් තැගෙනහිර පැත්තේ 'ඡායාග්‍රස්ත' නම් වූ දෙවාලක් වෙයි. මිට්සාදාශ්ටී අනුගාමිකයන් සමග වාද කළ ස්ථානයෙහි ගොඩනාවන ලද ප්‍රතිමා ගෙහයට හරියටම වේරුද්ධ පාරුගවයෙහි මිත්‍යා දාශ්ටීක මුෂ්‍රමණයන් විසින් ගොඩනාවන ලද මෙය ද උසින් අඩි 30කි. මේ ආරාමයට ඒ තම ලැඩාණ් මෙශේය. සුයේයා පෘතිම දිගාවෙහි පවතිදිදී බොද්ධයන්ගේ වෙවත්තයේ ඡායාව අනා තිරිකයන්ගේ දෙවාල මතුයෙහි වැටෙයි. එහෙත් සුයේයා පුව් දිගාවෙහි පවතින විට අනා තිරිකයන්ගේ දෙවාලේ ඡායාව උතුරු පැත්තට වැටෙනු මිස කිසි කළෙකත් බොද්ධයන්ගේ වෙවත්තය මතුයෙහි නොවැටෙයි.¹⁴⁹ අනා තිරිකයෝ සිය දෙවාල ඇමුදීමෙන්, එයට පැන් සැපයීමට, සුවිද යුතු දීමට, පහන් දැඳුටීමට සහ දුරු පැවැත්වීමෙන් නිරතුරු මිනිසුන් යවති. එහෙත් උදාසන වන විට එකී පහන් සියල්ල අතුරුදෙන් වී ඇති බව ඔවුනු දකිනි. සොයා ගෙන යැමිදී ඒ සියල්ල බොද්ධයන්ගේ විහාරය සම්පාදයහි තිබේ ඔවුන්ට හුමුවෙයි. මෙයින් කොපයට පත් බමුණෝ, " මේ කිස්සුපු බුදුන්ට පිදිම සඳහා අපේ පුදීපයන් සොරා ගන්නෝ" වෙති. අප මෙය වහාම තැවැනිවිය පුතුයැයි කියා රාත්‍රියෙහි ඒ ස්ථානය මුර කළේය. එදා ඔවුන් යුතුවේ තුමක්ද? ඔවුන් විසින් විදිනු පුදුනු ලබන දෙවිවරු අවුත් එහි වූ පුදීපයන් ගෙන ගොස් බොද්ධ විහාරය තුන් වරක් පැදකුණු කොට වුද්ධ ප්‍රතිමාව ඉදිරියෙහි එම පහන් පුදා සෘණයකින් අතුරුදෙන් වූහ. මෙය දැකීමෙන් ඔවුන්ගේ දෙවියන්ට වඩා බුදුන් වහන්සේම ග්‍රෑෂ්ය වන බව ඔවුන්ට අවබෝධ විය. ඉක්කිනි ඔවුනු ඔවුන්ගේ ගේ දෙවර අත්හැර බොද්ධ සික්ෂුන්වයට පැමිණියා. මේ සිද්ධිය වූයේ තුදුරු සමයෙකැදියැයි කියනු ලැබේ.

ඕස්තවනාරාමය වටා සංසාරාම 94ක් නිබේ. මෙයින් එකක තැර අතික් සියල්ලේම බොද්ධ හිඳුවු වායය කරනි.

මධ්‍යම රාජධානියෙහි මෙලෙළාව පමණක් නොව පරලෙළාවක්ද ඇති බව අදහන මිරූපාදාශීර් සම්ප්‍රදායයෝග් 96ක් වෙති.¹⁵⁰ එක් එක් සම්ප්‍රදායට අයන් වූ ග්‍රාවකයෝද වෙති. ඔවුහු පුණුස්ථල බලාපොරොත්තුවෙන් ප්‍රමණ මාන්ත්‍රණයන්ට සහ තදන්ත මාර්ගිකයන්ට වාසයෝගාන, සයනා-ආසන, ආහාර-පාන ආදි අවශ්‍යතාවන් සැලසීමට දුරුක්තර මං අසල පරීක්ෂාලා තැනවීම වැනි යහපත් ක්‍රියාවන්ද කරනි. එහෙන් මෙවා කරවන ඔවුන්ගේ පරමාරියට වටා වෙනස් වෙයි.

දේවදත්ත ග්‍රාවකයෝග්

මෙම මධ්‍යම රාජධානියේ දේවදත්තගේ ග්‍රාවකයෝද වෙයෙහි. ඔවුහු ගාක්ෂ මූතින්දුයන් වහන්සේට පුරු නොපවත්වනි. එහෙන් ඉන් පෙර සිටි බුදුවරුන් තුන් නම්ම වැදුම් පිදුම් කරනි.

ග්‍රාවස්ති නගරයට ලි 4ක් ශිනිකොනින් විරුද්ධක රුප ගාක්ෂ විංඩිකයන්ට පහර දෙන අවස්ථාවෙහි බුදුන් වහන්සේ මාග්‍රාසන්නයෙහි වැඩිහුන් තැන වෙයි.¹⁵¹ එය ශිනිපත් කරවීම සඳහා එම ස්ථානයෙහි ස්තූපයක් ගොඩ නාංචා නිබේ.

කාශ්‍යප බුදුන්ගේ ස්තූපය

ඉත්ත්විනි ඔවුහු නගරයට ලි 50ක් බටහිරින් පිහිටි බු-වෛදි¹⁵² නම් තුවරකට පැමිණියහ. කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ උපන්නේන්, (බුද්ධින්වයට පැමිණිමෙන් පසු) උන් වහන්සේගේ පියාණන් හමු වුයේන්, පිරිනිවන් පැයේන් මෙනුවරදිය. යටකි සියලු තැනකිම ස්තූප ගොඩනාංචා ඇතුන්^{153a} කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේගේ ගාරිඹක ධාතු නිදන්කොට ගොඩනාංචා ඇති විශාල ස්තූපයක්ද මෙහි වෙයි.

කුකුවිජ්‍ය බුදුන්ගේ ස්තූපය

ග්‍රාවස්ති නගරයේ සිට ශිනිකොන දිගට ගොදුන් 12ක් ගමන් කිරීමෙන් පසු ඔවුහු 'නාමික' නම පුරුයට පැමිණියහ. කුකුවිජ්‍ය බුදුන් උපන්නේන්, බුදුවීමෙන් පසු පළමුකොට පියාණන් හමු වුයේන්, පිරිනිවන් පැයේන් මෙහිදිය. මෙයි ස්ථානයන්හි ස්තූප සහ සංසාරාම ගොඩනාංචා නිබේ.^{153b}

කනකමුත් මුදුන්ගේ ස්තූපය

එතැන් සිට යොදුනකට අඩු දුරක් උතුරු දිගට ගිය ඔවුනු කනකමුත් මුදුන් උපන්නාවාද, මුදුවීමත් පසු සිය පියාණන් මුණ ගැසුණා වුද, පිරිනිවත් පැවාවාද, ස්ථානයන් පිහිටි නුවරකට පැමිණියා. යට සි සියලු තැන් සිහිවීමට ගොඩ නාවන ලද ස්තූපයේ එහි වෙති.^{153c}

26. තකිලුවාසු පුරුෂ

එතැන් සිට යොදුනකට අඩු දුරක් තැගෙනහිරට ගමන් කළ ඔවුනු කමිලවාසු පුරුයට¹⁵⁴ සම්ප්‍රාප්ත වුහ. දැනට මේ නගරයෙහි රෝජක් භෞ රටවිසියෝ භෞ තො වෙති. සම්පුර්ණයෙන්ම වාගේ නගරය පාඨවට ගොස් ඇති බව පෙනේ. හික්ජු වික දෙනෙක් සහ ගිහි පවුල් 30ක්, 40ක්¹⁵⁵ පමණ වෙයෙනි.

ගුද්ධේද්දන මාලිගාව

ගුද්ධේද්දන රුපුගේ මාලිගාවට තැළෑවාවගේෂයන් අතර (සිද්ධාරී) කුමාරයන්ගේ හා මාකාවන්ගේ (-මහාමායා දේවීමග්) ප්‍රතිමාවක් වෙයි.¹⁵⁶ මෙහි කුමාරයා නිරුපණය කොට ඇත්තේ සිය මවගේ ගත්තයට ඇතුළු විම සඳහා පුදු ඇතෙකු පිට තැඟි එන අපුරිනි.

සිද්ධාරථ වරිතය හා සම්බන්ධ විවිධ වෛත්‍ය

(ලෙන් කෙකු යනු සඳහා) තැගෙනහිර ගදාරවුවෙන් නිකම් ගිය කුමරු ව්‍යාධිග්‍රෑස්ත මිනිසකු දැක ආපසු සිය මාලිගය බලා රිය පදවන ලෙස රියුදුරාට නියම කළ ස්ථානයෙහි එක් ස්තූපයක් ගොඩනාවා තිබේ.¹⁵⁷ මේ සම්පෘයහි¹⁵⁸ අසිත සාමිජු¹⁵⁹ සිදුහත් කුමරුගේ ගිරිර ලක්ෂණ බැඳු ස්ථානයද, නත්ද¹⁶⁰ ඇතුළු අතිතුන් කුමරුවන් ද සමග සිටි අවස්ථාවක බිම හෙලා පෘසකට ඇද දමා සිටි ඇතෙකු (සිදුහත්) කුමරු විසින් ඉවත විසි කළ ස්ථානයද¹⁶¹ මහි වේ. උන් වහන්සේ විසින් සිනිලකාන දිගට විදින ලද එක් හියක් පොලාවට ඇතුළුව ලි එක් ගමන් කෙලේය. එසින් එක් දිය උජ්ජ්වලක් පැන තැඟිණ.¹⁶² මිනිස්සු එසින් මාරුණිකයන්ගේ ප්‍රයෝගනය සඳහා පොකුණක් තැනුවෙයි.

මෙසේම බුදු විශේෂ පසු සිය පියාණන් දැකීමට අවුත් එනුමන් හමු වූ ස්ථානයෙහිදී, ගාක්‍ර වංශයෙන් මහජන වූ 500ක් සික්ෂුන්, මහජ විමට රෝ සිය කපුව්‍යන්ට් වූ සිටි උපාලිට පොලොව සටරක් කම්පික විමල¹⁶³ සලස්වලීන් තාම්ප්‍රකාර කළ ස්ථානයෙහිදී, සිය පියාණන් වූ (සුංඛාච්චන්) රජුමාට ඇතුළු විය තොදී සතර වර්මි දෙවි රජදරුවන් විසින් ගාලාව මුර කරමින් සිරියදී බුදුන් වහන්සේ දෙවියන්ට දහම් දෙසු ස්ථානයෙහිදී, බුදුන් වහන්සේ තුළ ගසක් මුල නැගෙනහිරට මුහුණ ලා වැඩි හින්දී දී මහා ප්‍රජාපතිය විසින් සිඩුරක් පුරා කළ ස්ථානයෙහිදි¹⁶⁴ ස්ථාප ගොඩනෑවා ඇත. මෙහි කි තාග්‍රාධ වියේමය අද දක්වාන් වූවේවින් පවතී.

විරුද්ධ රජු විසින් ලෞකාපත්ති එලයට පැමිණ සිටි ගාක්‍ර වංශිකයන් විශාල සංඛ්‍යාවන් නැසු ස්ථානයෙහි තත්ත්ව ලද ස්ථාපයද මෙහිදී දැක්ක භාකිය.

නගරයෙන් ලි කිපයක් රේඛාන දිගින් ඉද්ධේර්දන රජුගේ රාජ්‍යීය කුකුර පිහිටියේය. සිද්ධාර්ථ කුමරු කුඩා කාලයේදී දිනක් (තුළ) ගසක් යට හිද බලා සිටියේ මේ කුකුරර පැවැත්වුණු සිසැම් උත්වයෙකි.¹⁶⁵

දුම්බිනි උයන

නගරයෙන් ලි 50ක් නැගෙනහිරින් දුම්බිනි නම් රාජ්‍යීය උද්‍යානය පිහිටියේය.¹⁶⁶ (මහාමායා) බිසව ස්නානය කරනු සඳහා පොකුණට බැඳෙසේ මේ උයනේය. ස්නානය කිරීමෙන් පසු මිනෝමෝර පොකුණේ උතුරු පසින් ගොඩට නැඟී පියවර 20ක් පමිණ ගමන් කොට, ගසක අත්තක් අල්වාගෙන, පෙරදිගට මුහුණ ලා සිටිමින් බේඛි සන්න්ව කුමාරයන් ප්‍රසුත කළාය. මුව කුසින් බෙහි වූ ඇයිල්ලෙකින් සත් පියවරක් ගමන් කළ බිලිදු කුමරා නා රජුන් දදදෙනතු විසින් තාවත ලදී. එම ස්ථානයෙහි පසුව ලිදක් සාදවා තිබේ. සික්ෂුන් නිනොරව් මේ ලිදෙන් මෙන්ම යටකි පොකුණෙන්ද පැන් බොති.

සදා සම්මානනීය ස්ථාන භතර

බුදුවරුන් වහන්සේ සම්බන්ධ වූ ස්ථාන 4ක් ගැම කළේ ඔබද්ධයන්ගේ ගොරව-සම්මානයට පාතු වේ. එනම්: බුද්ධත්වයට

පැමිලෙන්න ස්ථානයද, ඔම් දේශනාට ආරම්භ කරන ස්ථානයද, අනත්තිරික මෝනය සඳහා ධීම් විවරණය කරන ස්ථානයද, මාතා දිවා පුහුයාට දම් දෙසිමෙන් පසු තුයස්ත්‍රිංඡද් දිවා ලෝකයෙන් මිනිස් ලොවට බස්නා ස්ථානයද යන මේ 4කි.¹⁶⁸ අතිස් ස්ථාන විනාහි අවස්ථානුරුපවත්, කාලානුරුපවත්, වන්දනමානය සඳහා සම්මත කරගනු ලැබේ.

කපිලවාස්තූ දැය දැන් පාඨ වි, වනගත වි නිබේ. මෙහි මිනිසුන් වාසය කරන්නේ ඉතා අඩු වශයෙනි. එහි වෙශයන ග්‍රෑවිත හස්තින්ටද, සිංහයන්ටද ඇති බිජ නිසා අනුරුවලට මුහුණ දීම සඳහා කලින් සුදානම් විමක් තැතිව කෙනෙකුට එහි මාග්‍රිවල ගමන් කළ නොහැකිය.

27. රාමගාම දේශය

බුදුන් වහන්සේගේ උත්පත්ති ස්ථානයෙන් යොදුන් ටක් නැගෙනහිරින් රාමගාම දේශය¹⁶⁹ පිහිටියේය. බුදුන් වහන්සේගේ ගරීර බාංශ බෙදදී, එයින් කොටසක් මේ රටේ රජකුමා ලබාගත්තේය. එකුමා පෙරදා සිය රට පැමිණී පසු එම බාංශ නිදන් කොට රාමගාම නම් ස්තූපයක් කරවිය.¹⁷⁰ මේ ස්තූපය සම්බෝධන එක් පොකුණක් වෙයි. එහි වෙශයන එක් නාග රාජයෙක් නිරන්තරයෙන් ඒ ස්තූපය මුර කරයි. ඒ දාවල් දෙකකි එයට වන්දනා මානද කරයි.

රාමගාම ස්තූපය හා අගෝක රජ

අගෝක රජුගේ කාලයේදී එකුමා, බුදුන් වහන්සේගේ ගරීරබානු නිදන්කොට කරන ලද මහා ස්තූප 8 ඩීද බාංශන් වහන්සේ ලබාගෙන අහිනව ස්තූපයන් 8400ක් ගොඩ නැංවීමට අධිෂ්ඨාන කර ගත්තේය. ස්තූප 7ක් ඩීද හෙතුළු හෙතෙම මෙම රාමගාම ස්තූපයද ඩීදීමට පැමිණියේය. එවිට නාගරාජයා පෙනී සිට අගෝක රජු ස්වකීය භවනයට කැදුවාගෙන ගොස්, තමා ස්තූපයට පුරා පැවැත්වීමෙන්ද ගන්නා සියලුම හාජන අදි වූ උපකරණ පෙන්විය. "දැනින් මෙයි උපහාරෝපකරණ මාගේ ඒවාට වධා හොඳනම් මේ ස්තූපය ඩීද මටට බාංශ ගෙන යා හැකිය. එසේ කළ මම ඔබ හා කළහයකට නොඅත්ත්නෙම්" සි නාග-රාජයා රජුට කිවේය.

නාග රාජයාගේ පූජ්‍යපකරණ මුහුමා ලෝකයෙහි නොලැබෙන දිවිතමය උපකරණ බව දත් අමත්ක රජතුමා ව්‍යාපි වූ අපේක්ෂා ඇත්තේ පෙරලා සිය මාලිගයට ගියේය. මේ ස්ථානය සම්පූර්ණයෙන්ම පාඨවට හැර ඇති බැවින් හැමදීමට හේ පැන් ඉසිමට හෝ කිසිවෙක් එහි තැන. එහෙත් ඇත්තු රංචුවක් මවුන්ගේ නොවැඳුවල ජලය පුරවාගෙන, නිනොර එහි අවුත් එම ජලය බිමට ඉසිනි. එසේම මුහු නොයෙක් වර්ගයේ සුවද කුසුම් කඩාගෙන අවුත් ඒ ස්තූපයට දුරා කරති.

එක් වරක් එම ස්තූපයට දුරා පවත්වනු සඳහා පිටරටින් පැමිණී හික්ෂු නමක් ඇතුන් දැකිමෙන් බියපත් වූයේ ගසක් පිවුපස සැශුයුතුවෙන්ය. එහෙත් පසුව සම්මත දුරා විධිද අනුගමනය කරමින් ඒ ඇතුන් එම ස්තූපයට දුරා පවත්වනු දුටු ඔහුට මෙවනායට වතාවත් කිරීමට එහි හික්ෂුන් කිසිවෙකුද තැනි බවත්, ඒ ස්ථානය ඉදාධ පවතුවේ තබා ගැනීමට ඇතුන්වම ඉඩ හැර තිබෙන බවත් ව්‍යාහාගත හැකි විය. එයින් ඔහුගේ සිත විස්මයෙන් ඇලැලි ගියේය. ඉක්තියි හෙතෙම යවත්ස උපසම්පත්තිය අත්හැර ග්‍රාමණෝර හාවයට පැමිණියේ,¹⁶⁹ තමාම එහි වූ කටු කොඩාල් හරවමින් පොලොව සම්තල කරමින් වෙතත්ස්ථානය යහපත් තත්ත්වයකට ගෙන ආයෙය. ඉක්තියි එතැන්හි සංසාරාමයක් ගොඩනගනු යිනිස ඒ රටේ රුපු පෙළඹුවූ හෙතෙම ස්වේච්ඡාවෙන්ම ඒ ස්ථානයේ කටයුතු වන්පිළිවෙන් ආදිය කිරීමට බාර ගන්නේය.

මෙකල නම් එහි හික්ෂුවූ වායය කරති. එහෙත් එහි හික්ෂුන් වයන්නට පටන් ගත්තේ මැත කළක පටන්ය. යපෝක්ති සිද්ධියේ පටන් මේ දක්වාම එහි හාරකාරක්වයට පත්වූයේ ග්‍රාමණෝරයකු විම වියේ ලක්ෂණයකි.

මේ ස්ථානයේ සිට යොදුන් 3ක් තැනෙනයිරින් සිද්ධාර්ථ කුමරුන්, ජන්දක (ඇමති)¹⁷⁰ සහ මිහුගේ සුදු අසු ආපසු හරවා යැවු ස්ථානය වෙයි. එතැන්හිද ස්තූපයක් ගොඩ නෘවා තිබේ.¹⁷¹

නැවතන් යොදුන් 4ක් තැනෙනයිරට ගමන් කළ මවුනු අංගාරක ස්තූපය¹⁷² වෙතට පැමිණියහ. මෙතැන්හිද සංසාරාමයක් තිබේ.

28. තුෂ්ඨගර පුරු

තව දුරටත් තදාලොස් යොත්තක් පෙරුළුගට සිය මවුනු කුසිනගර පුරයට¹⁷³ ලතා වූහ. මුදුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පැය

මෙමුවටින් උතුරුහි තිරණවති ගංගාව අසබඩ ගස් ඔදකක් අතරදීය. පිරිනිවන් පාදි උන් වහන්සේ හිසුදුයේ උතුරු දිගටය. පහත දක්වනු ලබන ස්ථානයන්හි කළ ස්තූප සහ සංසාරාමයෝ මෙහි වෙත් මුදුන් වහන්සේගේ විමිල ප්‍රාවකයා වූ පුහු අත්ත් එළයට පැමිණි¹⁷⁴ ස්ථානය,¹⁷⁵ රත්මුවා දෙනක තැන්පත් කළ සාගාච්චන් වහන්සේගේ යි දේශයට දින 7ක් මුදලලේ ලෝකයා වැඳුම් පිදුම් ගරු මුදුමන් පැවැත්වූ ස්ථානය,¹⁷⁶ ව්‍යුපාණි මුදුගේ රත් මුවා රෘගකාන්තය තැබූ ස්ථානය,¹⁷⁷ සම්ප රාජ්‍යයන් අවෝ රජවරුන් මුදුන් වහන්සේගේ ධාතු බෙදාගත් ස්ථානය¹⁷⁸ යන මේ තැන්හිය. දැන් මේ නගරය සම්පූර්ණයෙන්ම වාගේ පාඨ වී තිබේ. අතෙකාස්සක් පමණ හික්ෂුන් වහන්සේන්, ගිහියෝ ටික දෙනෙකුත් පමණක් එහි වාසය කරනි.

29. ලිචිජව් රජුන් මුදුන් වහන්සේට අවසාහ ව්‍යුද්‍යාව කළ තැන්.

හිනිකොන දෙසට යොදුන් 12ක් ගමන් කළ මුදුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පානා තැනට උන් වහන්සේත් සම් යැමිට ලිචිජව් රජුන් කැමුත්ත පළ කළ ස්ථානයට පැමිණිය. උන් වහන්සේගේ පසුපස යැම් සඳහා ලිචිජව් රජුන්ට මුදුන් වහන්සේගේ අනුමැතිය ලබා ගත නොහැකි විය. එහෙත් මුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි ඇති අධික ආදරය නිසා මුදුන් උන් වහන්සේ අන්තුර නොයන බව පෙනුණි. ඒ නිසා මුදුන් වහන්සේ මුදුන්ට තරණය කළ නොහැකි වූ ගැටුරු දිය අගලක් මැටු සේක. ඉක්වේති. උන් වහන්සේ මුදුන්ට දුජා පැවැත්වීම සඳහා පාරිභෝගික ධාතුවක් වන තමන් වහන්සේගේ පාඨුය දී ආපසු සිය රට බලා යැවුති. (පසුව) ලිචිජකින් යුත්ත වූ ඕලා ස්තම්භයක් එහි පිහිටුවන ලදී.¹⁷⁹

30. මෙට්‍යාල් දේශය

එනැන් සිට නැගෙනහිරට යොදුන් 5ක් ගමන් කිරීමෙන් පසු මුදුන් මෙට්‍යාල් දේශයට¹⁸⁰ සම්ප්‍රාප්ත වූහ. මෙට්‍යාල් නගරයෙන් උතුරු මුදුන් වහන්සේ (සමහර අවස්ථාවන්හි) වැඩ විසු මහා වනයෙහි කුටාගාර ගාලාවද ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේගේ ගරිර ධාතුන් අවික් තිබාන කොට ගොඩ නාවන ලද ස්තූපයද වෙයි.

ආමුපාලී

මුදුන් වහන්සේ සඳහා විභාරයක්^{181a} ගොචිනැංඩූ 'ආමුපාලී' නම් කුල කාන්තාව වාසය කළේද මෙනුවරයි. යපෝක්ත් විභාරයේ නෙත්ටාවගේ අද දක්වා දැකිය හැකිය. නගරයට ලි 3ක් දකුණෙන්, මාගියට බටහිර පැත්තේ ආමුපාලී කුල කාන්තාව විසින් මුදුන් වහන්සේගේ වාසය පිණිස පුරා කළ උද්‍යානය^{181b} වේයි.

තමන් වහන්සේගේ පරිනිරවාණ සමය ලංචි එදාදී මුදුන් වහන්සේ උන් වහන්සේගේ ඉංචියන්ද සමග ටෙව්ඳාලී නගරයෙන් නික්මෙන සේක්, නගරයේ බටහිර දොරටුවෙන් පිටත්ව, දකුණු පසින් ආපසු හැරී නගරය දෙස බිඟා මෙසේ වදාල දේක: මෙම නගරයට මේ මාගේ අවසාන පැමිණිමයි"^{182c} පසු කාලයේදී මේ ස්ථානයෙහි ස්තූපයක් ගොචි තාවන ලදී.

දුනු කොත්වී ඉවත ලිමේ ස්තූපය

නගරයට ලි 3ක් වයඹ දදින් 'දුනු කොත්වී ඉවත ලිමේ ස්තූපය' වේයි. මේ ස්තූපය එම තම ලැබුමට හේතු වුමයේ පහත සඳහන් සිද්ධියයි: ගංගා නදීයේ උපරිම හාගයෙහි එක්තරා රජේක් වාසය කළේය. ඔහුගේ අන්තපුර හායාවන් අනුරෙන් එකියක්¹⁸² හැඩි රුවින් තොර වූ මේ වැදැල්ක් වුද්‍යවාය. ඇ සමග රේඛ්‍යා පරවුව් විසු රජුගේ බිසව "මම විසින් අවාසනාවන් හාවයේ පෙර නිමිත්තක් බිජිකොට ඇතැයි" කිවාය. ඉක්තියි සිවුහු එම මස් පිළුව මස්සුප්පාවක බහා එය ගංගා නදීයට විසි කළහ. ගංගා නදීයේ පහළ පෙදලසේ විනෝද වාරිකාවක යෙදදීන් සිටි වෙන රජේක් නදීයෙහි පාවෙන මස්සුප්පාව දැක එය ගොචිට ගෙනවුත් විවිත කළේය. එහි තුළ රාජකීය ලක්ෂණයෙන් පුත් සුරුපි ලදරුවේ 1000ක් වූහ. රජුමා මධින් පෝෂණය තක්මලේය. ඔහු සියලුමල් වැඩිවියට පැමිණ ගත්තිමත් නිරහිත පුද්ධකාමීයෙක් වූහ. ඔහුන් විසින් පහර දුන් සැම රාජ්‍යයක්ම ඔහුන්ට ජය ගතහැකි විය. අන්තිමේදී ඔහු ස්වකීය පියාණන්ගේ රාජධානීයට පහර දෙන්නට පැමිණියෙහ. රජුමා බලවත් සේ වින්න වික්ෂේපයට පැමිණියෙය. ඒ දුටු යපෝක්ත් අන්තපුර හායාව රජුගේ සින් තැවුලට හේතුව විවාහාය. එවිට රජුමා මෙසේ පිළිවාන් දුන්නේ: "ආසන්න රාජධානීයේ රජුමාට දහසක් පුත්තු වෙකි. ඔහු සියලුමල් අනුපමීය ලෙස ගත්තිමත්ය; නිරහිතය. දැන් ඔවුහු අපට පහර දෙන්නට පැමිණෙනි. මා බිය පත්වැ සිටිනුගේ එහෙයිනි."

శివిల్ చిత్తాంబర్ లెండ్ కీవియ. "రఘుమతి, శకర్తున పిల్లిబాలు లిబ శకర్తు నీయ తొలినేన. భూవరిన్ తైగెనహిర దెడి రస్ బ్రి మణ్ణిపయక్ గొచినంబా, ఆముమణ్ణికయన్ శివిల్ లే మణ్ణిపయ లత మా నా.విన్సెన్స్ నామి ల్యూన్ సియల్ దెన సంబిల్స్ లిబర్ మమ సమర్పి లెతి."

రఘుమా ఆఁ యోర్నా కల లెడ సియల్ ల సమిష్టణ్ కలమేయ. ఆముమణ్ణికయన్ శివిల్ రష్టంగ్ అభ్యాస్యర ఖాస్యాల మణ్ణిపయ లచి సిపి ఖబి నగా లెండ్ కీవియ. "తెపి సియల్ దెన మంగ్ ద్రౌలెవీయ. తొప లెతర్మి కలుహకార్ బ్రింగ్ క్రమక్ నిస్సాడ్?"

శివిల్ ల్యూన్ లెండ్ వివాలు: "అంటే మైణియన్ ఏవ కీయన లిబ క్రమిడ్?"

శి తొమో లెండ్ కీవియ. "ఉదిన్ తెపి మా బిస్ తొప అధినిన్నామ్ నామి లెడెడి బలా తొపంగ్ ల్రిబయన్ వివిధ కరమ్."

(భూన్ శింగ్ కల కల్పి) శి తొమో ద్వాతిన్ తామాంగ్ పాయిదెరయన్ లెరిక్వియ. శిక్ శిక్ పాయిదెరయన్ జీరిబార్ 500క్ బైగిన్ నిచ్చం గొచ్ ఆఁగ్ దుఃఖన్ ప్రభున్సెగ్ ల్రిబయన్సెగ్ వ్యుటెంస్య. ఉన్సప్పు ల్యూన్ సతు వియయన్సెం ఆఁ ల్యూన్సెగ్ ల్యూ ఏవ అపిబోధ కొప గెన్సె ద్వాతి సహ కున్తాప్రాదియన్ ఉవిత ద్వాత. శెం చిద్దియ లెతొని కెరెలిన్ ఖాపినా కల రఘవర్ దెడండన ప్రతోషక ల్రింగ్దిన్సెం ప్రాతిణియి. శిమ పాప్ ల్రింగ్ దెనమిల్ గోర్వ సమిమాన సాధ్యా గొచి నా.విన్ ల్డ చేంపుప్పించి అం దుంపించి. పాతి.

ప్రింగ్దిన్సెం ప్రాతిణిమెన్ పాప్ (గాకుమ్రిన్) ల్రింగ్ విహన్సెగ్ చెవికియ గ్రావికయన్సె (లే చేంపానా లెపన్సెం) లెండ్ వివాలు. "అటిన ఆప్సమ్మావియక్కె మా మంగ్ ద్వాతి సహ కున్తాప్రాదియ ఉవిత ద్వాత చేంపానా లెయి. " లెనిచేప్ప శిమ చిద్దియ దుంగ్ శివిల్ పాప్ శింగ్ కొచి నగా శింగ్ దుంగ్ కొతల్చి ఉవిత ల్రింగ్ చేంపాప్ యన నామి ద్వాత.

శిక్ దుఃఖన్ ద్రౌలెవీయ వినాటి శెం హ్ కల్పియాల్¹⁸³ ల్రింగ్ విర్జెన్ విహన్సెగ్ దుఃఖన్ దుఃఖన్ నామయ.

ద్వాత-కొచానల్ ఉవిత ల్రింగ్ చేంపాప్ సమిపయెడ్ ల్రింగ్ విహన్సెగ్ ఆమాన్ దుంగ్ తెర్పున్సె లెండ్ కీవియ: "అం చిపి కున్ మంగిన్ పాప్ శిమ పిరినివిన్ పాతినెతాల్."

ආනන්ද තෙරුවේවිස් ඒ අවස්ථාවේහිදී, මාර දිව්‍යප්‍රායය¹⁸⁴ විසින් විත්ත විමෝශනයට පමුණුවන ලැබ සිටි හයින් එයට වඩා දිගු කළක් ලෝකයෙහි ජ්වත් වන ලෙස මුදුන් වහන්සේට ආයාචනා තොකළන.¹⁸⁵

විනය සංගිති ස්තූපය

මෙතැන් සිට ලි 3ක් හේ 4ක් නැගෙනහිරින් තවත් ස්තූපයක් පිහිටා තිබේ. මුදුන් වහන්සේගේ පරිනිරවාණයෙන් අවුරුදු 100කට පසු වෛශ්‍ය වෛශ්‍ය තෙරුවේ මාසි වූ සමහර සික්ෂුවූ විනය නීතියෙන් කානුම වූ කරුණු 10ක් ව්‍යතිකුම්ණය කළන. ඉන්පසු තමන් විනය ගරුකා බව පෙන්වීම සඳහා එම කරුණු සම්බන්ධයෙන් එසේ පිළිපැදිමට මුදුන් වහන්සේ අනුදැන වදාරා ඇති බවද ඔවුනු පැවසුහ. ඉක්බිති අණුමානු වූ වරදෙහිදු බිය දක්නාසුලුවී මුද්ධිපුද්‍යජ්‍යෙන් සික්ෂා පදයන් ආරක්ෂා කරන්නා වූ රහන් වහන්සේන් තවත් ධම්වාදී සික්ෂුවූත් 700ක් දෙනා¹⁸⁶ රස්ව, විනයාගත සික්ෂාපදයන් අනින්වයෙන් සංග්‍රහ කොට සංගායනා කළන.¹⁸⁷ පසු කළකදී මේ ස්ථානයෙහි ස්තූපයක් ගොඩ තාවන ලදී. මේ ස්තූපය අද දක්වාන් පවති.

31. තංචිලා ගංගාව්‍යෙ සංගම් ස්ථානය සහ ආකෘති තෙරුජෙය කරිනිරවාණය

මෙතැන් සිට යොදුන් 4ක් පෙරදිගට ගමන් කළ මුදු පස්දුව්මහා ගංගාව්න්ගේ සන්නිජාත ස්ථානයට¹⁸⁸ සම්ප්‍රාප්ත වූහ. ආනන්ද මහ තෙරුන් වෛශ්‍ය වෛශ්‍ය පිරිනිවන් පාහා අදහසින් මගධ දැශයේ සිට වෛශ්‍ය බලා විධිනා අතර, දෙවියේ එපුවන අරාතගතු රජුට දැන්වූහ. ඉක්බිති රජුමා සිය බලයන්ද පිටිවරා ඉක්මනින්ම එම නදී තටයට පැමිණියේය. වෛශ්‍ය පිටිවරා අනද තෙරුන් විධිනා බව අසා උන් වහන්සේ හමුවීම පිණිස අනික් නදී තටයට පැමිණියා. තමා ගෙයේ අතික් පසනෙක් තව දුරටත් ගමන් කළහොත් අරාතගතු රජු ගෙයක ප්‍රාප්ත වන බවද, ගමන තාවනා ආපසු හැරුණෙන් ලිවිෂරින්ගේ ප්‍රාර්ථනාවිසානය වන බවද මෙනෙහි කළ ආනන්ද තෙරුණුවේ නදී මධ්‍යයට ගොස්, එහිදී තෙරේකයිනෙයට සමවැද සිය සිරුර දැවෙන්නට යැලැස්වූහ. උන් වහන්සේගේ හස්මාවයෙහි දෙකාටසකට බෙදී, එක් පසනෙකට එක් කොටසක් බැඩින් ලැබුණෙය. මෙසේ රජවරා

මදගාල්ලම ආනන්ද රිරිර බාතුන්ගෙන් එක් එක් හාගයකට හිමියෝ වූහ. මවුහු ආපසු සිය තුවරවලට පැමිණි පසු එකී බාතුන් නිදන් කොට ස්තූප ගොඩනාංශීහ.¹⁸⁹

32. මගධ දේශයේ නාට්‍රුමුනු තරරය

ගෙගාව තරණය කිරීමෙන් පසු සොයුනක් දකුණු දිගට ගමන් කළ ඕනෑම මගධ දේශයේ පාටලීපුත්‍ර තගරයට¹⁹⁰ ලතා වූහ. අගෝක රජුමාගේ අගනුවර වූයේ පාටලීපුත්‍රයයි. රජ මාලිගය සහ තගර මධ්‍යයෙහි වූ සියලුම රාජකීය මතදීර ඒ රජු විසින් මෙහෙයවූ භූතයන්¹⁹¹ විසින් ගොඩනගන ලද්දේ විය. හිකිනි සහ තොරණ නිමවන ලද්දේ ගලිනි. ඒවායේ මිනිස් අතකින් නම් නොකළ හැකි වූ කුටයම් ද මුරුහි නිර්මාණ ද විය. මෙහි න්‍යෝට්‍රාවලයේ අද දක්වාත් දැකිය යැයිය.

අගෝක රජුගේ සොහොවුරා

අගෝක රජුගේ බාල සොහොවුරා (පැවිදිව) අන්ත්වයට පැමිණියේ, උන් වහන්සේගේ සම්පූර්ණ කාලයම ගැඹුකුට¹⁹² පර්වතයෙහි ගත කළේය. එහිදී උන් වහන්සේට අවශ්‍ය වූ විවික සුබය සහ සමාධී සුබයද ලැබිය හැකි විය. වරක් රජුමා ස්වකිය ගොරවාදරය දක්වනු මිනිස් උන් වහන්සේට සිය මාලිගාවට වෙින ලෙස ආරාධනා කළේය. එහෙත් ඒ රහතුන් වහන්සේ කුඩාගුට අතරේ ගතකරන ජීවිතය විඩා මුය සෙ බැවින් රජුගේ ආරාධනය ප්‍රතික්ෂේප කළය.

එවිට රජුමා මෙසේ පැවිසිය. "ඉදින් ඔබ වහන්සේ මෙහි වැඩම කිරීම කුමති වන සේක් නම් ඔබ වහන්සේ සඳහා තගරය අභ්‍යාලනම කදු ගැටියත් සාධාවම්." ඉන්පසු රජ තෙමේ ආභාරපාන සඳහා අවශ්‍ය ද්‍රව්‍ය සුදානම් කොට භූතයන් කුදාව මෙසේ පැවිසිය: "හෙට ද්‍රව්‍ය සඳහා ඔබ හැට දෙනාට මා කරන ආරාධනය පිළිගනු ඇතැයි මම බලාපාලෙන්තු වෙමි. එහෙත් ආසන පිළියෙල වි නැති බැවින් ඔබ හැම පැමිණන විට තම තමන්ගේ ආසන රැගෙන එන ලෙස ඉල්ලීමට සිදු වි තිබේ."

පසු දිනයෙහි භූතයෝ¹⁹³ සියලු දදනම්, එක එකා පියවර සභර-පහ බැවින් දිග ප්‍රථ්‍රී වූ මා සිලා බණ්ඩියන්ද රැගෙන පැමිණියෝය. හෝජන සංග්‍රහයන් අනතුරුව, රජුමා කන්දක්

නිමැවෙන අපුරින් එකි ශිලා බණ්ඩියන් ගොඩ ගසන ලෙසද එහි පහත පෙදෙසෙහි මහා ශිලාබණ්ඩියන් 5 කින් අඩි 30 ක් පමණ දික් වූද, අඩි 20 ක් පලල් වූද, අඩි 10 කට වඩා උස්වූද, ග්‍රහාවක් සාදන ලෙස ද එම භූතයන්ගෙන් ඉල්ලිය.

මෙම නගරයෙහි, මහායාන සම්ප්‍රදායේ ආචාර්යිවරයෙකු වූ¹⁹⁴ 'රාධස්වාමි' නම් චාන්ත්‍රණයෙක් විසිය. ප්‍රතිඵාශීලි භා ප්‍රාදාවෙන් ද පුන්ත වූ හෙතෙම තත්ත්වාලීන සකළ විද්‍යාවන්හි පරතෙරට ගියේ ගාන්ත-නිශ්චල ජ්‍රීතයක් ගත කළේය. රජතුමා මුහුට තමාගේ ආගමික ගුරුවරයා භැවියට ගොරට කළේය. කිහිපිම් අවස්ථාවක රජ්‍ය දිනීමට ඔහු පැමිණියේ නම් එකල්පි රජතුමා ඔහු ඉදිරියේ අපුන් ගෙන සිටිමට නොකැමුති විය. ඉදින් රජතුමා විසින් මුහුට ඇති ආදරය නිසා හෝ ගොරටය නිසා ඔහුගේ අත අද්වා ගත්තා ලද නම් චාන්ත්‍රණ තෙමේ පසුව සිය අත සේදා පවිතු කර ගත්තේය. අවුරුදු 50 ක් පමණ වයස් ගත වූ මේ චාන්ත්‍රණයා මූලි රට විසින්ම කරන ලද මුහුමනට පානු විය. මෙම එකම මනුෂ්‍යයා නිසා ඒ කාලයේ දී මුද්‍යාගමේ ව්‍යාප්තිය ඇතිවිය. එපමණක් නොව ඔහු නිසා බොද්ධයන්ට විරුද්ධව ගෙනයන තීර්ක්‍යාන්ගේ ව්‍යාපාරයන් ද සාර්ථක කර ගැනීමට ඉඩක් නොලැබේණි.

අගෙක රජතුමාගේ ස්තූපයෙහි එක් පසෙක පරම සුන්දර මහායාන සංසාරාමයක් ඇත. එසේම එහි තිනයාන සංසාරාමයක් ද වෙයි. මෙම සංසාරාම දෙකක්ම 600 ක් හෝ 700 ක් හික්ෂුවු වාසය කරනි. මුළුන්ගේ ආකළුව සම්පත්තිය අනිශය ප්‍රසාදවහද ක්‍රමවත්ද වෙයි. සුළිල හික්ෂුවූද, ග්‍රීෂ්ඨ පණ්ඩිතයෙදා සත්‍යයන් ඇුනයන් සෞයා සියලු දිගින්ම එහි පැමිණෙනි. මූලි රටේම සිලයෙන් පරම පවිතු වූ හික්ෂුන්ද, හක්තිමන් මහායාන පැවිද්දන් ද විසින් සම්මානිත වූ 'මණ්ඩු ශ්‍රී' නම් චාන්ත්‍රණ ආචාර්යිවරයෙක් ද මේ සංසාරාමයෙහි වෙශයයි.

පිළිම පෙරහැර

මූලි මහත් මධ්‍ය රාජධානීයේම විශාලතම නගරය පාටලිපුත්‍රයයි. නගරයේ මිනිස්සු දිනවත්ස, සම්බුද්ධීමත්ස, ඔවුනාවූන් පරයා කුගල ක්‍රියාවෙහි තිරන වෙති. සැම අවුරුදුමේ ම දෙවන මස අවවක දා මුදුරුදුනට උපහාර දක්වීමක් වශයෙන් මවුහු පිළිම පෙරහරක් පවත්වති. මවුහු මේ සඳහා රෝද භතරේ රථයක් යොදා ගනිති. ඒ මත්‍යාගයෙහි පිළිවෙළින් එකක් මත එකක්

විසින් එකිනෙකට කුඩා වන සේ උණ ලියෙන් තනන ලද මාලක 5 ක් වෙයි. අධි 20 ක් පමණ උස් වූ එහි මධ්‍යස්ථමිහය හෙල්ලකට බුදු හැඩුවරු කිමික් පුක්තය. මෙයේ සම්පූර්ණ රෝග මාලක රාඛියකින් උපලක්ෂිත දේවාලයකට සම්බන්ධ වෙයි. ඉක්තියේ මෙය වෑනිටිජීමෙන් අදින ලද විවිධ දේවාතාරුපයන් අලංකාත වූ ග්‍රෙටින වෑනි කම්බලයකින් වසා ස්වරුණ-රුතයන් සහ කාචම්ඩියෙන්ද විශුම් කොට, පටිට වස්තුමය දිවිජ-විතානයන්ගෙන් සරසනු ලැබේ. රෝගය සිවු ප්‍රස්ථි මෙවතා ගැහ 4 ක් වෙයි. එක් එක් වෙවතා ගැහය බොධිසත්ත්වරයන් විසින් උපස්ථිත වූ වැඩි හිඳිනා වුයුත් වහන්සේගේ ප්‍රතිමාවකින් පුක්තය. මෙබදු රෝ 20 ක් පමණ පෙරහර සඳහා පිළියෙල කරනු ලැබේ. එක් එක් රෝග සරසනු ලබන්නේ එකකට එකක් වෙනස් වන අසුරිනි. පෙරහර දිනයයි මූල්‍ය රටේ ම හික්ෂුනුද ගැහය්ද එක් රැස්ට සුවිද යුම් මල් ඇ පුද්ති. නාතායින වාදනයද පවත්වේ. බුජුමණයේ එහි අවුත් එකකට පසුව එකක් බැඳින් නගරයට පිවිසෙන මුද්ද ප්‍රතිමාවන් පිළිගනිනි. පසුදා දක්වා ඔවුනු එහිම නැවතෙනි. ස්වරාත්‍යියෙහි පහන් දුල්වෙන අතර දෙවියන්ට උපහාර වශයෙන් නාතා-හින වාදන පැවැත්වෙයි. මේ උත්සවය වනාහි සියලුම බොද්ධ රටවල ඒකාතාර යැයි කිව හැකිය.

පුණ්‍යාරෝග්‍ය ගාලා

මේ රටේ සිවුවරුන් විසින් නගරයන්හි පුණ්‍යාධාර ආයතන හා ආරෝග්‍යභාලා පිළිවුවා ඇතේ.¹⁷ දිලිංග වූ, ගෙයක-දොරක-පිළි සරණක් නැති අනාප දරුවන්, වැන්දුමුවන්, දරුවන් නැති මිනිසුන්, අංග විකලයන් යන මේ හැම දෙනාටත්, සියලු ලෙසුන්ටත් මේ පුණ්‍යාධාර ආයතනයන්ට හා ආරෝග්‍යභාලාවන්ටද ඇතුළු විය හැකිය.¹⁸ මුළුන්ට අවශ්‍ය සියලුම දී මෙහිදී සම්පාදනය කරනු ලැබේ. මුළුන්ට ප්‍රතිකාර කරන වෙවුදාවරු මුළුන් එක් එක්කෙනාට අවශ්‍ය වූ බෙහෙතුන් ආහාර පානන් තියම් කරනි. ස්වස්ථ වූ කළහි ආරෝග්‍ය ගාලාව හැර යැමිව මුළුන්ට නිදහස ලැබේ.

අණක් රජු තැනැවු මහාස්තුපය

අණක් රජුහා යට කි අපුරු පුරාණ ස්තූප 7 බිඳ ධාතු ගැනීමෙන් පසු අභිනව ස්තූප 84,000 ක් ගොඩනැංවේය. මෙයින් පළමුවැන්න නම් නගරයේ සිට ලි 3 ක් හෝ ටිකක් වැඩි දුරක් දුකුණින් පිහිටි මහාස්තුපයයි. මේ ස්තූපය අධියෙසැ වුයුත් වහන්සේගේ සිරිපා සටහනක් වෙයි. ඒ මත්‍යයෙහි විභාරයක් ගොඩ

නංවා ඇත. එහි දෙළු ස්තූපයට දෙසට විවාත වන සේ උතුරෙන් පිහිටියේ ය.

අශේෂක සෙල්ලිපියක්

ස්තූපයට දකුණු දෙයින් අධි 14 ක් හෝ 15ක් වට ප්‍රමාණය ඇති, අධි 30 කට වඩා උස් වූ ශිලාස්තම්පියක් තිබේ. එහි පහත දැක්වෙන සෙල්ලිපිය වෙයි. "අශේෂක රජ සියලු දිගින්"¹⁹⁹ වැඩි හික්ෂු සංසයාට ජම්බුද්ධීපය පුරා කළේය. ඉක්තින් මුදල් ගෙවීමෙන්²⁰⁰ හෙතෙම එය පෙරලා නිදහස් කර ගත්තේය. හෙතෙම තුන් වරක් ම මේ ක්‍රියාව කළේය."

නිරය නගරය

මහාස්තූපයට පියවර 300 ක් හෝ 400 ක් උතුරු දිගින් අශේෂක රජ විසින් ගොඩනාවන ලද නිරය නගරය²⁰¹ පිළිබඳ භූමිභාගය වෙයි. අධි 29-30 කට වඩා උස් වූ, මතුපෙහි තබන ලද සිංහයෙකුගේ ප්‍රතිමූර්තියකින් පුක්ක වූ ශිලාස්තම්පියක් මෙහිද ඇත. එම ස්තම්භයෙහි එන ශිලා ලේඛනයකින් එම නගරය ගොඩ නැංවීමේ හේතුවින්, එ ගොඩනැංවූ වර්ෂය, මාසය සහ දිනයත් දැක්වේ.

33. ගණය මූල්‍ය දුටු තැන හා නාලා ග්‍රාමය

මෙතැන් සිට නව යොදුනක් ගිනිකොන දෙසට ගමන් කළ ඔවුනු තතිවැ සිරි කුඩා ගිරිකුලක් වෙතට පැමිණියහ. ගිරිකුල මත්‍යයෙහි දකුණු දිගට මූහුණ ලා සිරි ගල් ග්‍රහාවක්²⁰² වෙයි. එ කුල වැඩ හිදිනා මුදුන් වහන්සේගේ ප්‍රතිමාවක් ඇත. ගකු දද්වෙන්ද්‍රයා මුදුන් වහන්සේගේ ප්‍රමෝදය පිණීස විනා වාදනය කරනු සඳහා පස්ද්‍රවිඩ නම් දිව්‍ය ගාන්ධිවියා එවුයේ උන් වහන්සේ මෙහි වැඩ හිදිදීය. දෙසාලියක් කරුණු පිළිබඳව ගකුයා මුදුන් වහන්සේගෙන් ප්‍රශ්න විවාලේන් මෙහිදිය. එක් එක් ප්‍රශ්නය අවසානයෙහි මුදුන් වහන්සේ සිය ඇතිල්ලෙන් ප්‍රවීතයෙහි ඉරක් ඇත්ත් සේක. මේ ඇතිලි සලකුණු එම පර්වතයෙහි අද දක්වාත් විද්‍යමාන වේ. මෙතැන්හි සංසාරාමයක් ද ඇත.

නාලා ග්‍රාමය

එතැන් සිට නිරින දිගට යොදුනක් දුර ගමන් කළ ඔවුනු නාලා²⁰³ ග්‍රාමයට ලතා වූහ. 'ගාරිපුනු'යන් වහන්සේ උපන්නේ

මෙහිදිය. උත්ත්වහනයේ පිරිනිවන් පැයේද මෙහිදීමය. එතැන්හි ගොඩ නගන ලද ස්තුපය අද දක්වාන් පවති.

34. අතිනව රාජ්‍යාහ තයරය කහ බිම්බිකාර රුතුය කුරානු තයරය

එතැන් සිට බටහිර යොදුනක් ගමන් කළ ඔවුනු අජාතගතු රුතු විසින් ගොඩනාවන ලද අතිනව රාජ්‍යාහ නගරයට²⁰⁴ සම්පූජ්‍යාපන වූහ. මෙහි සංසාරාම දෙකක් නිමැති. නගරයේ බටහිර දදාරවුවට පියවර 300 ක් ඇතික්, අජාතගතු රුතු විසින් තමන්ට ලැබුණු ගාරීරික බාංශ කොට්ඨාසය මතුයෙහි ගොඩනාවන ලද අනුභාව සම්පත්න දැරුණයකින් පුත් ස්තුපය වෙයි.

ඉක්කිනි දකුණු පස දොරටුවෙන් නගරයෙන් පිටත්ව ලි 4 ක් ගිය මුවන් ඇතුළු වූයේ නගර ප්‍රාකාරයක් මෙන් සිටි කදුවැටි 5 කින් වට වූ එක්තරා නිමින භූමියකටයි. බීම්බිසාර රුතුමග් පුරානන නගරය²⁰⁵ පිහිටි දකුණු භාගය මෙයයි. මෙය නැගෙනහිර සිට බටහිරට ලි 5 ක් හෝ 6 ක් වෙයි. උත්තර සිට දකුණට ලි 7 ක් හෝ 8 ක් වෙයි. කාරීපුතු, මොද්ගලුනාන දෙදෙනාට පළමුකොට 'අය්විජ්ත'²⁰⁶ තෙරුන් මුණ ගැසුණෙන්, කොළඹාවිස්ට වූ නිර්ගුන්පයන් විසින් මුදුන් වහන්සේ සඳහා විම යොද බතක් පිළියෙල කොලේන්²⁰⁷, අජාතගතු රුතු විසින් මුදුන් වහන්සේට අනාතුරු කරවනු සඳහා කාලහස්තියාට මත්පැන් පෙවුයේන්²⁰⁸ මේ තුවරදිය.

ඡ්‍යෙෂ්ඨ ගොඩනාවැටු සංසාරාමය

නගරයේ රුකුන දිග කොළවරේ පිහිටි ආම්පාලී උද්‍යානයෙහි 'ඡ්‍යෙෂ්ඨ' විසින් සංසාරාමයක් ගොඩ නාවන ලදී. එම සංසාරාමය පිළිගැනීම සඳහා මුදුන් වහන්සේද උත් වහන්සේගේ ග්‍රාවක සංසයා 1250 ක්ද ආරාධනා කරනු ලැබුහ. මේ සංසාරාමයේ නැශ්ටාවියෙන් අද දක්වා පවති.²⁰⁹ එහෙන් නගරය ජනාවාසයයන් තොරය.

35. ගාඩුඩුව තරවහය

නිමිනහූමියට ඇතුළු විමෙන් පසු, සිනිකොන දිග පවිතයන් දෙසට ලි 15 ක් ගමන් කළ මුවුනු ගාධිකුට පවතිය කරා පැමිණියහ. පවති මස්තකයේ සිට ලි 3 ක් දුරින් දකුණට මුහුණ ලා සිටි ගිරි

ගුහාවක් ඇත. පෙර බුදුන් වහන්සේ මෙහි හාටනානුයෝගීව වැඩ හිඳිනා සිරිතක් විය.

අනාද තෙරුන්ට මාරයා ගොල්මන් කිරීම

මෙහි සිට පියවර 30 ක් පමණ වයඹ දිගින් තවත් හිරි ගුහාවක් නිබේ. ආනන්ද තෙරුන් මෙම ගුහාවෙහි හාටනානුයෝගීව වැඩ හිඳිනා අතර මාරපිශ්චනා²¹⁰ තෙමේ ගිපුලිනිභි වෙයක් ගෙන උත්වහන්සේ විය ගන්වනු සඳහා ගුහාව ඉදිරිපිට ඔබ මොඳ පියාසර කෙලේ ය. එහෙත් බුදුරජාණන් වහන්සේ උත් වහන්සේගේ සාද්ධී බලයෙන් පවිතර මැදින් සිය අත දිගු කොට සෙමින් සෙමින් ආනන්ද තෙරුන්ගේ උරහිස පිරිමැදිද සේක. එයින් ආනන්ද තෙරුන්ගේ විය පහවිය. ගිපුලිනිභියාගේ පා සටහන් සහ බුදුන් වහන්සේගේ අත පෙවීමෙන් පවිතයෙහි ඇති වූ සිදුර අද දක්වා දකිය හැකිය. මෙ කාරණය නිසා මෙ පවිතය ගිපුලිනිභි (-ගෘහ) ගුහාව ඇති පවිතය (=ගමුකුට) යන නමින් ව්‍යවහාර ප්‍රාප්ත විය. ගිරුහාව අනිමුඩයෙහි පෙර සිවු බුදුවරුන් වහන්සේ වැඩුනුන් ස්ථානය වෙයි. මෙම පවිතයෙහි එක් එක් රහතුන් වහන්සේට හාටනානුයෝගී විම සඳහා ගුහාවක් බැඳින් ගුහා සිය ගණනක් ඇත.

දේවිදන් පෙරජී ගල

වරක් බුදුන් වහන්සේ තමන් වහන්සේගේ ගුහාව ඉදිරියෙහි ඔබ මොඳ සක්මන් කරමින් සිටි සේක. එවිට දේවිදන් තෙමේ උතුරු දෙස විහිටි ප්‍රපාතවත් කදු මුදුනේන් සිට බුදුන් වහන්සේ මතට ගලක් පෙරලිය. ඉන් උත්වහන්සේගේ ශ්‍රී පාදයේ මාපටැගිල්ල තුවාල විය. එම ගල අද දක්වාත් එහි දක්ක හැකිය.²¹¹

බුදුන් වහන්සේ ධම්මේගානා කළ ගාලාව විනාශ කොට ඇත. එම ගාලාවේ ගමධාලින් බෙදනා ලද නින්තිවල පදනම පමණක් ඉතිරිව නිබේ. මෙම පවිතයේ ඇති ගිරිකුල අනිපුන්දරය. තයනාගිරාම දැක්නායෙන් පුක්කය. එසේම යටකි පවිත 5 අනුරින් ඉතාම උස් පවිතය ද මෙ ගාමුකුටයයි.

අනිනව නගරයේදී සුවද යුම් මල් සහ පහන් තෙල් ද මිලදී ගත් ගාහියන් නගරවාසී හික්ෂුන් දෙනම්කගෙන් ගාමුකුට පවිතය කරා මේ පෙන්වන ලෙස ඉල්විය. ගෘහ තුටුයට සිය පසු හෙතෙම සුවද යුම් මල් පුදා පහන් දැල්වුයේය. ඉක්කිනි සඟුවු

කදුළු වගුරුවලින් මෙයේ කිවෙය. "පෙර මුදුන් වහන්සේ වාසය කර වදාලේ මෙහිය. මෙහිදී උන්වහන්සේ ගුරුණම සූත්‍රය දේශනා කළසේක. ගාහියන්, ඔබ ජිවමාන මුදුන් සියැයින් දැකීම සඳහා ඉපදීමට ප්‍රමාද වුවා වැඩිය. ඒ නිසා දන් ඔබට දක්ක හැකිකේ උන් වහන්සේ වැඩි විසු තන්හි උන් වහන්සේ විසින් ඉතිරි කොට සිය සලකුණු පමණකි."

අනතුරුව ගාහියන් එම ගුහාව අනිවුත්‍යෙහි හිද ගුරුණම සූත්‍රය සර්ස්ධායනා කළේය. එම රාජීය ද එකිම ගත කළ හෙතෙමේ පසුදා අනිනව නගරයට පෙරලා පැමිණියේ ය.

36. බ්‍රිතිංජාර රෝගීය පුරාණ නගරයේ නැව්‍යාවයේ

පුරාණ නගරයේ උතුරු දොරටුවේ සිට පියවර 300 ක් පමණ දුරින්, මාරගයේ බටහිර පැත්තේ 'කරන්ද වෙණුවන' යේ²¹² විභාරය පිහිටියේය. එහි වසන හික්ෂුන් විසින් මෙතැන ඇමද, පැන් ඉස, පිරිසිදුව තබා ගෙන ඇත. ආරාමයේ සිට ලි 2ක් හෝ 3ක් උතුරුවන් ග්‍රෑමගානයක් හෙවත් සොමහාන් බිමක්²¹³ පිහිටා තිබේ.

පිප්පල ගුහාව

දකුණු කදුවැටිය දිගේ පියවර 300 ක් බටහිරින් පිප්පල ගුහාව පිහිටියේය.²¹⁴ මුදුන් වහන්සේ දාවල් දන වැළඳීමෙන් පස මෙහි භාවනානුයෝගීව දිවා විහරණය කිරීමට පුරුදුව සිටි සේක. සප්තපර්ණී ගුහාව හා පුර්ම ධම්සංගායනාව

තවත් ලි 5 ක් ගෝ කේ බටහිරින් කදුවැටියේ ජායා සම්පත්න පාර්ශ්වයෙහි සප්තපර්ණී ගුහාව පිහිටා ඇත. සම්මුද්ධ පරිනිරවාණයෙන් පසු පන්සියයක් මහ රහතුන් වහන්සේ විසින් බුද්ධාලිය සංුහ ගොට සංගායනා ගකමල් මෙහිදිය.²¹⁵ මේ සංගායනා අවස්ථාවේදී උස් වූ අසුන් තුනක් පනවා අනුහාව සම්පත්න සේ අලංකාත කොට තිබුණෙයි. ගාරිපුනු තෙරණුවේ වම්පස අසුන ගත්ත. මහා කාරුප තෙරණුවේ සංස සන්නිපාතයේ මූලාසනය (-ගෙරාසනය) දරුහ. පන්සියයක් රහතුන්ගෙන් එක් නමක් පමණක් අඩු විය.²¹⁶ ආනන්ද තෙරණුවේ ඇතුළු වීමට අවසරයක් නොලබන්නේ දොරටුවෙන් පිටත රැදී සිටියහ. මේ ස්ථානයෙහි

ගොඩනෑවන ලද ස්තූපයක් අද දත්තාත් පවති. කදුවැටිය දිගටම හාවනානුයෝගීව හිඳීම සඳහා රහතන් වහන්සේලා විසින් ප්‍රයෝගනයට ගත් ගිරිග්‍රහා රාජියක් පිහිටා තිබේ.

දේවදත්ත ග්‍රහාව

පුරාණ න්‍යාගරයේ උතුරු දොරටුවේ සිට ලි 3 ක් නැගෙනහිරින් දේවදත්ත ග්‍රහාව වෙයි. මෙහි සිට වියවර 50 ක් යුරින් ඉතා විශාල සතුරාස් කථ ගළක් තිබේ. එක් වරක් එක් හිකුත් නම්ක් හාවනා කරමින් මේ ගල්තලාව මත සක්මනෙහි යෙදී සිටියේය. "මේ ගරීරය අනිත්‍යය, දුක්ඛය, නිස්සාරය. මේ ආත්මහාවය අශ්‍රුවියෙන් පිරුණකි. මේ පිළිකුල් ගරීරයෙන් මට වැඩික් නැත. එය කරදරයකි. උවදුරකි."²¹⁷ මෙයේ මෙනෙහි කළ හෙතෙම වරක් සිය පිහිය ඇද ගෙන දිවි නසා ගැනීමට ද කළුපනා කළේය. එහෙත්, ඒ සමාගම මූල්‍යට මුදුන් වහන්සේ විසින් සියදීටි නසා ගැනීම තහනම් කොට විනය නිතියක් පනවා ඇති බව සිහිවිය. නැවත හේ මෙයේ කළුපනා කළේය. "මුදුන් වහන්සේ සියදීටි නසා ගැනීම තහනම් කොට ඇති බව සැබුවි. එහෙත් මා නසන්නේ මෙයේ ආධ්‍යාත්මික සතුරන් තිදෙනා"²¹⁸ පමණකි." මෙයේ සිතු හෙතෙම සිය ගෙල සිද ගත්තේ ය. ඔහුගේ අවිය ගෙල මසට ඇතුළුවන විට හේ ගුෂ්තාපන්ත විය. මූල්‍යගේ ගෙල හරි අවක් සිදෙන විට හේ අනාගම් එම් එලයට පැමිණියේ ය. සම්පූර්ණයෙන් ගෙල සිදී තමාගේ ජීවිතය අවසන් වන මොහොතාහිඳීම අතින් එලය සාක්ෂාත් කිරීමෙන් නිවන් ලබාගැනීමට මූල්‍යට නැති විය.²¹⁹

37. ගො නගරය

මෙතැන් සිට යොදුන් 4 ක් බටහිර දිගට ගමන් කළ මුවුනු ගො නගරයට²²⁰ ලියා මුහු. නගරය ජන ඉන්තය, සම්පූර්ණයෙන්ම පාර්වත හැර තිබේ.

ඉක්කිනි තවත් ලි 20 ක් දකුණු දිගට ගිය මුවුනු ගාක්ෂ මුතින්දුයන් මුද්ධිය්වයට පැමිණීමට කළින් සාමුරුදාක් තවුස් දම් පුරමින් (=දුෂ්කර ක්‍රියාවෙහි යෙදෙමින්) කළ ගෙවූ ප්‍රදේශයට සම්ප්‍රාප්ත මුහු. මේ පලාත සන වනයෙන් වැඩි තිබේ.

මුදුන් වහන්සේ ස්නානය කළ තැන

නැවත ලි 3ක් බටහිර සිය මුදුන් සැපන් මුදුන් වරක් මුදුන් වහන්සේ ස්නානය කළ ස්ථානයකටය. උන්වහන්සේ ස්නානය

කළ රසු එහි වූ දෙවියෙක් උත්ච්චන්සේට් විතුරෝන් ගොඩට ජමට වහල් විතු සඳහා ඒ සම්පූර්ණයෙහි වූ ගසක අත්තක් පහත් කොමළේ ය.

කිරිපිඩු පිළිගැන්වීම

එතැන් සිට උතුරට ලි 2ක් ගමන් කළ මවුන් රේලුගට පැමිණියේ ග්‍රාමික දුනිතාන්²²¹ විසින් වූදුන් වහන්සේට කිරිබන් පිළිගැන්වූ තැනවිය.

වූදුන් වහන්සේ දන් වැළඳ තැන

එහි සිට තවත් ලි 2 ක් උතුරන්, වූදුන් වහන්සේ මහ ගසක් යට වූ ගල් තලාවක් මත පෙරදීග බලා හිද දන් වැළඳ ස්ථානය වෙයි. ඒ ගසත් ගලත් දෙකම තවමත් දුකිය හැකිය. ගල්තලාව දිගින් පලුලින් අඩි 66 පමණ ද උධින් අඩි 2 ක් පමණ ද වෙයි. මධ්‍යම රාජධානීයේ දේශගුණය සමඟීනෝත්තා හෙයින් ගසක් අවුරුදු දහස් ගණනක් හෝ දස දහස් ගණනක් මුදල්ලේ වැඩිහිටි පැවැත්තනට පුරුණ.

මේ ස්ථානයෙහි සිට රුශාන දිගට යොදුන් 1/2ක් පමණ ගමන් කළ මවුදු එක්තරා ග්‍රහාවක් වෙනවට පැමිණියා. මේ ග්‍රහාවහි ගාක්ෂ මුනිහු වූද්ධිත්වයට පැමිණිමෙන් පුවි හාගයෙහි පෘත්වීම දිගාහිමුවට බද්ධපදීංකයෙන් වැඩ හිද මෙසේ අධිෂ්ථාන කළහ.²²² “දිගින් (අද දින) මා වූද්ධිත්වයට පැමිණෙන හොත් ඒ බව හගවන කිසියම් දිව්‍යමය සළකුණක් පහළ වේවා!” එවිට අඩි 3ක් පමණ උස් වූ වූදු කොනෙකුගේ ජායාවක් පවිත හික්තියෙහි පෙනී ගියෙය. මේ ජායාව අද දත්තාත් පැහැදිලි ලෙස දුකිය හැකිය.²²³ ඒ මොහොනුහිම් පාරිවියන් දිව්‍ය ලෝකයන් කම්පිත විය. දෙවියෝග් අහස්සෙහි සිට මෙසේ පැවසුහ. “අනිතයෙහි හෝ අනාගතයෙහි හෝ වූදුවරුන් වූද්ධිත්වයට පැමිණී (පැමිණෙන) ස්ථානය මෙය නොවේ. මෙතැන් සිට යොදුන් 1/2 කට විනක් අඩු දුරක් නිරිත දිගින් එක්තරා ‘පත්’²²⁴ වෘෂ්මයක් යට අනිතානාගත වූදුවරයන්ගේ වූද්ධිත්වයට පැමිණිමේ ස්ථානය පිහිටියේ වෙයි.

බෝධිපර්යාකය

මෙමසේ පැවසු දෙවියෝග් හි කියමින් එතැනට යන මාර්ගය පැවැත්ය. පලදින් නැගි සිටි බෝසන් (තවුස්) තෙමේ මවුන් අනුව ගමන් කොමළේ. වෘෂ්මයන් පියවර 30ක් දුරු දෙවියෝග් ඔහුට තුසන් රෝසක් පිළිගැන්වීහ.²²⁵ උත්ච්චන්සේ එය පිළිගත්ත.

උන්වහන්සේ තවත් පියවර 15 ක් ඉදිරියට ගමන් කළ කළේහි, 500ක් නිලවන් පක්ෂීනු උන් වහන්සේ වෙත පියඩා අවත් අහසේහි සියාරමින් තුන් වරක් පුදක්මිණා කොට ගියහ. ඉක්බේති 'පැනු' වෘෂ්‍යය වෙතට සම්පූර්ණ වූ උන්වහන්සේ කුසනන බිම අතුරා ඒ මතුයෙහි නැගෙනහිරට මුෂුන ලා වැඩිහුන් සේක.

මාරයා සහ මාරාගනාවන් තුන්දෙනා

එවිට යක්ෂ රාජ වූ මාර තෙමේ උන්වහන්සේ පොලඩ්චා ගනු පිණිස පුන්දර රුපයන් පුක්ත වූ කුමාරිකාවන් හිදෙනෙකු²²⁶ උතුරු දිගින් එවා, තෙමේම බලයෙනාගක් ගෙන දකුණු දිගින් එතුනට ලාභ විය. එහෙන් ගාකා වූනීහු තම පයේ මහපටුයිල්ල පොලුවට මධ්‍ය සම්මත මරහුලේ බල සෙනය වික්ෂේපයට පැමිණ පලා ගියහ. කුමාරිකාවේ හිදෙන මහඳ ස්ථීන් බවට පත්වූහ.

යට කියන ලද එරිදි ගාකා මුනීහු තවුසෙකු වශයෙන් දුෂ්කර ව්‍යතෙයෙහි යෙදෙමින් එවිනය ගත කළ සාමුරුද්ද තුළ ආ-ගිය සියලු තන්හිද, ඉන් පසු කාලය සම්බන්ධයෙන් සඳහන් කළ එක් එක් තන්හිද. එක්වීම ජනතාව විසින් ස්තූප ගොඩනැංවීම සහ ප්‍රතිමා පිහිටුවීම කරන ලදී. එම ස්තූප සහ ප්‍රතිමා අද දක්වාම පවති. පහත සඳහන් කරන තන්හිද ස්තූප ගොඩ නාවා තිබේ. ගාකා මුනීන්දුයන් බුද්ධීන්වයට පැමිණීමෙන් පසු සහියක් මුල්ලෝලේ²²⁷ බෝධි ව්‍යාක්ෂය දෙස බලා සිරිමින් විමුක්ති සුඩය අනුහට කළ ස්ථානය,²²⁸ නැගෙනහිර සිට බටහිරට සක්මන්කරමින් පත්‍ර ව්‍යාක්ෂය යට සත්දීනක් ගත කළ ස්ථානය,²²⁹ බුදුන් වහන්සේට සත්ධ්වියක් පුරා පවත්වනු සඳහා දෙවියන් විසින් සපේක් රත්නමය ගාලාවක් තිරිමාණය කළ ස්ථානය²³⁰ මුවලින්ද තම් අන්ධ නාගරාජය විසින් සිය දරණවැළින් වෙලා (පෙන ගැඹින්) බුදුන් වහන්සේට සෙවණ ගොට සිටි ස්ථානය²³¹ බුජ්මකා ආරාධනා කිරීම සඳහා පැමිණන විට බුදුන් වහන්සේ නාමගුරු විසින් සිය දරණවැළින් වෙලා (පෙන ගැඹින්) බුදුන් වහන්සේට සෙවණ ගොට සිටි ස්ථානය²³² බුජ්මකා ආරාධනා කිරීම සඳහා පැමිණන විට බුදුන් වහන්සේට මි හා අත්සුණු පිළිගැන්වූ ස්ථානය²³³ කාගුප සහයෝදරවරුන් (හිදෙන)²³⁴ සහ මවුන්ගේ 1000 ක් අතවැශියන් බුදු සමයට හැරවූ ස්ථානය²³⁵ යන මෙය.

ගාකා මුනීන්දුයන් බුද්ධත්වයට පැමිණී ස්ථානයෙහි සංසාරාම 3 ක් තිබේ. මේ සංසාරාම තුනේම හික්ෂුන් වාසය කරති.

මෙම හික්ෂුන්ට ප්‍රදේශවාසි මිනිස්සු සිවුප්‍රයෙන් උපස්ථිත කරනි. මූලු අතිශය ත්‍යාගයිල ලෙස හික්ෂුන්ගේ අවශ්‍යතාවන් සම්පාදනය කොට දෙනි. එම හික්ෂුන්ට කිසි දෙයකින් හිගයක් නැත.

මේ හික්ෂා ගරුක වූ හික්ෂු විනය තිබි අකුරටම පිළිපැඳිනි. සංස සන්නිපාතයට සහභාගිවීම, වාචිවීම, නැගී සිටීම යනාදී අවස්ථාවන්හි ත්වමාන මුදුන් වහන්සේගේ කාලයේ සිටීම පුහිල හික්ෂුන් විසින් අනුගමනය කරන ලද වාරිතා විසි මොවුනුද අනුගමනය කරන්.

මහාස්තුප ව්‍යුෂ්කය

මුදුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පෑ තැන් සිටීම මහා ස්තුප හතර පිළිබඳව උසස් ලෙස ආරක්ෂා සංවිධාන සලසා තිබේ. ගාකු මූහින්දුයාණන් මුව තුළින් ඩිඟි වූ තැන, බුද්ධත්වයට පැමිණී තැන, ධම් දේශනාව ආරම්භ කළ තැන, පිරිනිවන් පෑ තැන යන මේ සතර තන්හි මහාස්තුප ව්‍යුෂ්කය පිහිටියේ වෙයි.

38. අශේෂ රජතුමා

අශේෂ රජතුමා අතිත ආත්මහාවයක (මිනිස් ලොව උපන්නේ) ලදරු කළ දිනක් මාත්‍රියෙහි ක්‍රිඩා කරමින් සිටීයේ ය. ගාකු මුදුන් වහන්සේ එවෙශලෙහි එමග පිඩු සිරා වැඩි සේක. මුදුන් වහන්සේ දැක ප්‍රිති වූ ලදරුවා පස් දේශනක් ගෙන උන්වහන්සේට පිළිගැනීමිය. මුදුන් වහන්සේන් එය තමාගේ වංකුමත් භුමියෙහි ඉසිනු පිණිය ආදරයෙන් පිළිගත් සේක. මේ පුණ්‍ය කමියාගෝ²³⁶ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඒ ලදරුනෙම් පසුව ආත්මහාවයකදී වතුවරුහි රාජට දැඩිව පාලනය කළේය.

අශේෂ රජතුමාගේ නිරය හා රජතුමා බොද්ධයකු විම

වරක්, ගම් නියම ගම් ඇ පිරික්සමින් දැඩිව සැරිසරන අවස්ථාවකදී රජතුමා යකධින් වටකළ කදුවැටි දෙකක් අතරේ පහිරි, දුෂ්චිරින්ට දැඩිවම් දෙන අපාය දුටුවේය. "අර මොකකදු" සි ඒ දුටු රජතුමා ඇමතියන් විවාලේ ය. "ඒ භුතයන්ගේ රජ වූ 'යම' විසින් දුෂ්චිරයන්ට දැඩිවම් පමුණුවන ස්ථානය යැ" සි ඔවුනු රජට පිළිවූන් දුන්හ. මේ අසු අශේෂ රජ සිතන්මන්, "ඉදින්

හැනයන්ගේ රත් වූ යමට දුෂ්චරියන්ට දැඩුවම දීම සඳහා අපායක් යැදිමට පුරුවන් නම්, මිනිසුන්ගේ රුප වූ මා අපරාධකාරයනට දැඩුවම දීම සඳහා ස්ථානයන් තොසාද්වන්නේ ඇයි දු සි කළුපනා කෙලෙය. ඉකුති භාගම් ආමතියන්ගේන් මෙයේ ඇයිය. අපායක් නිරමාණය කොට වරදකරුවන්ට දැඩුවම දීමේ භාරකාරත්වය මා වෙනුවෙන් දුරිය හැක්කේ කාටද?

"දුෂ්චරියන් අතුරෙන් පරම දුෂ්චර මුළුප්‍රයාට පමණක් එය කළ හැකියැ" සි මුහු උත්තර දුන්හා.

ඉන්පසු රජතුමා එබදු මිනිසෙකු සොයා ගෙන එන ලෙස සකළ දිගාවන්ටම ඇමතියන් යැවිය. හදිසියෙන් මෙන් ඔවුන්ට පෙනුකුණක් අසල සිටි තකිවන් ගෙයෙවලින් හා නිල්වන් ඇස් වලින් පුත් කාලවේ වූ ගක්කිමත් උස් පුරුෂයෙක් හමු විය. මහුට ඔහුගේ පයින් මසුන් ඇල්ලිය හැකිය. හේ අවශ්‍ය වූ විට, හඩික් නයා පක්මින් සහ ම්‍යයන් තමා වෙතට පමුණුවා මවුන් සියල්ල එකකුදු ඉතිරි තොකර මරා දුමිය. මේ මිනිසා හමු වූ පසු ඇමතියේ ඔහු රජතුමා වෙත යැවුහු.

රජතුමා මහුට රහස්‍යගතව මෙසේ උපදෙස් දුන්නේ ය. "උස් වූ බින්තිවලින් පුත් (විසල්) සතරස් කොටුවක් සාදා එහි ලිඛිත් යන එන්නන් ඇතුළත නැරඹීමට පෙළඳවීමෙහි සමත් වන සේ මල-පලතුරු බහුල ලෙස වැවීමත්, වින්තාක්ෂීලිය ලෙස සැරසු ස්නාන තට්ටුකායක් ගොඩනැගීමෙන් කළ පුතුය. එහි දොර-ජනෙල් ගක්කිමත් විය පුතුය. යම් විටක කියිවෙකු ඇතුළු වුවෙන්, දිය හැකි සැම වියක්ම මහුට දිය පුතුය. නැවත ඔහුට එයින් පිට වි යැමට ඉඩ තොදීය පුතුය. දුන් මම තා මෙ නිරයේ හාරකාරයා ලෙස පත් කරමි."

දිනක් ගෙපිලිවෙළින් ඔහු සියා යමින් සිටි එක් සික්ෂු නමක් මේ අපායේ දොරවුවෙන් ඇතුළු විය. අපාය හාරකාර²⁷ තෙමේ මහන් මිනැකමින් ඔහු අල්වා ගෙන විධ පැමිණවීමට සූදානම් වුමයේ. මහන් බියට පැමිණි සික්ෂුනම වියින් තොයෙක් සේ කරන ලද කන්නලවුවලින් පසු, මහුට දාවල් ද්‍රීන් වැළදීම සඳහා ඉතා පුහුණු, තාවකාලික නිදහසක් ලැබිණ. මේ මොහොතුහි තවන් මිනිහෙක් අපායට ඇතුළු විය. හාරකාරයා වහාම ඔහු අල්වා විංගයෙක දමා ලද පෙණවිටු නගින තුරු පොඩී කෙලෙයේ. මේ ඔහු හික්ෂුනම දියමත ඇති පෙන පියික් නැතහෙක් දිය මුවුලක්

බඳ මේ ජීවිතයේ ඇති අනිත්තාව, දුඩාව සහ අනාත්මකාව ගැන මෙතෙහි කොට අතින් එලයට පැමිණියේය. එහෙයින් නිරය පාලකය²³⁷ තමන් අල්වා ලෙසිය සැලියකට විසිකරන විට උන්වහන්සේට ප්‍රිතිමත් හදවත්තින් හා ප්‍රසන්න මූහුණකින් පුතුව සිටිනු යුති විය. ගින්න නිවි ගියේය. රුදය සිහිල් විය. ඒ තුළින් පියුමක් පැන නැංගේය. රහතුන් වහන්සේ එහි වැඩුහුන් සේක.

ඉන්පසු අපාය හාරකාරය²³⁸ රජුමා වෙත ඇවුත් මෙසේ සැල කළේය. "අපායෙහි ආස්වයිවත් සිද්ධියක් වී තිබේ. දේවයන් වහන්ස, එහි වැඩුම කොට නරඹන සේක්වා!"

අගෝක රජ එවිට මෙසේ උත්තර දුන්නේ ය. "මම එයට නො කැමැත්තේමි. අප විසින් පළමු කොට ඇති කර ගන්නා ලද සම්මුතිය සිහි කරවා."

නිරය පාලකය²³⁹ රජුට නැවතන් පෙරෙන්ත කොලේ ය. "දේවයන් වහන්ස, මෙය එසේ මෙසේ කාරණයක් නොවේ. එම සම්මුතිය ගත්ත් නොගෙන වහාම මා සම්ග වැඩුම කරනු මැනවි."

ඉක්බිනි රජුමා මූළ සම්ග අපාය කුළට සියේය.²⁴⁰ එවිට හිකුළුන් වහන්සේ අගෝක රජුට ධම්ම දේශනා කළය. ඉන්පසු බුද්ධාගම වැළද ගත් රජුමා අපාය විනාය කරවුවා පමණක් නොව එතෙක් විභු විසින් කරවන ලද වැරදි ගැන පෘත්තාපයට ද පැමිණියේය. එතුන් පටන් තෙරුවන් සරණ සිය භෙනෙම²⁴¹ තෙරුවනට අනියෙන් ගරු සැලකිලි දැක්වාය.

පනුබෝධී ව්‍යක්ෂය

මහු නොයෙක් අවස්ථාවන්හි පනු බෝධී ව්‍යක්ෂය වෙත එලඹ ඒ යට හිද තමා කළ පටි ගැන පසු තැවීමත්, අවසිල් රැකීමත් කළේ ය. මේ දුන්නගත් රජ බිසව් "රජුමා නිරන්තරයෙන් ම මේ යන්නේ කොහිදු?" සි ඇමතියන්ගෙන් විවාලාය.

"දේවයන් වහන්සේ පාතු බෝධී ව්‍යක්ෂය වෙතට නිරන්තරයෙන් වැඩුම කරන සේකු" සි ඇමතියෙෂ් කිහි.

එවිට රජ බිසව්, අගෝක රජුමා එහි නැති විවෙක බෝධී ව්‍යක්ෂය කපා භෙදීම පිණිස මිනිසුන් යැවුවාය. රජුමා එහි පැමිණි පසු බෝධී ව්‍යක්ෂයට සිදු වී ඇති දේ දුටු විට මූර්ජා වී තිම ඇද වැටුගෙන්ය. එතුමාගේ ඇමතියන් මූහුණට පැන් ඉස්ස පසු

වික වේලාවකින් එතුමාට සිහිය දැඩිණ. රජතුමා ඉන්පසු ඉතිරිව හිමුණු බෝධී ව්‍යාක්ෂයේ මුළ කොටස වටා ගබාලින් ප්‍රාකාරයක් කරවා, ව්‍යාක්ෂ මුළයෙහි වූ පැල කිරි කළස් සියයකින් නහවා, තීම මුණින් තළා වි වැද වැටි මෙයේ ප්‍රතියාචක් කෙලේ ය. "ඉදින් බෝධී ව්‍යාක්ෂය නොවැඩින්නේ නම් මම නැවත සියි කළකත් නොනැගිරින්නෙමි."

උතුමා විසින් මේ ප්‍රතියාච කළ සැණකින් වැඩින්නට පටන්ගත් බෝධී ව්‍යාක්ෂය අද එහි ඇති උසේ පමණට, එනම් දෙ වශයෙන් අඩි100 ක් පමණ වන සෙක් වැඩි ගියේ.²⁴⁰

39. කුතුවු තාද කරවතය

කාඟප මහරහතන් වහන්සේ

ඉක්බිති දකුණු දිග බලා ලි විස් මහන් කළ මවුප කුක්කුට පාද²⁴¹ නම් පථිතය වෙතට පැමිණියහ. කාඟප මහරහතන් වහන්සේ²⁴² දුනට මේ පර්වතය තුළ ඇත. උත්වහන්සේ පර්වතය පලා එයට ඇතුළු වූහ. එහෙත් දන් ඒ විවරය වැඩි තිබේ. මහනැන සිට ඉතා දුරින් පර්වතයේ එක් පසක කුතුරයක් තුළ උත්වහන්සේගේ ගරීර සම්පූර්ණයෙන්ම සුරක්ෂිතව තිබේ. එම කුතුරයෙන් පිටත උත්වහන්සේ අත් සෝදා ගත් ස්ථානය වෙයි. මේ රටේ මිනිසු හිසරදයෙන් පෙළෙන විට එතැනින් ගත් පස් රිකක් ඔවුන්ගේ ශිෂ්ටයන්හි අතුල්ලන විට වේදනාව සුව වෙයි. කාඟප මහ තෙරුන් වහන්සේගේ පරිනිවාණයෙහි සිට මේ පථිතයෙහි රහතුන් වහන්සේලා වාසය කළහ. ආසන්න රාජ්‍යයන්හි සික්ෂු කාඟප මහතෙරුන් වහන්සේ වැදුම් සඳහා අවුරුදුකට වරක් එහි විසිනි. ඉදින් සියිලෙකු තම සිංහේ සැකයක් ඇතිව පැමිණිය හොත් රාජ්‍ය කාලයේදී රහත් නමික් පෙනී සිට ඔවුට හේතු පුන්ති දක්වා කරුණු කියා දෙන්නට පටන් ගනී. ඔවුගේ සැක දුරු වූ වහාම රහත් නම් අතුරුදින් වි යයි. මේ පථිතය දන් සහ වනයෙන් පැහැදි ඇත. එසේම එය මිනිසෙකුට තිදිහැසේ ඇවිදීමට නොහැකි හිත තරමට සිහ-වග-වලසුන්ගෙන් ගහනය.

40. වාරුණීය හයරය සහ මියදායය

එතැනින් ගාහියන් නැවතන් පාටලිපුත්‍රයට පෙරලා පැමිණියේය.²⁴³ ඉක්බිති ගංගා නදිය දිගේ බටහිරට යොදුන් 10

ක් ගමන් කළ හෙතෙම මුදුන් වහන්සේ එක කළක් වාසය කළ 'අටවි'²⁴⁴ නම් වූ සංසාරාමයකට ලාභ විය. දැනුද එහි හික්පුව වාසය කරන්.

තවදුරටත් ගෙනා නදිය දිගේ බටහිරට දාමලාස් යොත්තක් ගමන් කළ ගායින් 'කාඩි' දේශයේ වාරුණයි තගරයට²⁴⁵ සම්පූර්ණ විය. තගරයන් රියාන දිගට ලි 10 ක් ඇතින් යැමිපතන (-යැමින්ගේ ආරාමය) නම් වූ මිගධාය පිහිටියේ ය. ප්‍රථමයන් එක් පෙස්බුදු කෙනෙක් මේ උයනෙහි වාසය කළ සේක. ඒ කාලයේදී නිරන්තරයෙන්ම මුවෝ අභය සොයා එහි පැමිණියහ. හාගෘවතුන් වහන්සේ මුදුවීමට ආසන්න වූ විට දෙවියේ අහසු සිට මෙස් කිහි.

"පරමාර්ථ සත්‍ය සෙවීමේ බලාපොරොත්තුවෙන් සිහි ගෙයින් අඩිනිෂ්කුමණය කළා වූ ඇද්ධේදීන රුතුමාගේ පුතතුවේ, අද සිට සන් දිනක් ගිය තැන මුද්ධිත්වයට පැමිණෙන්නාය."

මේ දේව වාකය ඇසු පෙස්බුදුන් වහන්සේ පිරිනිවත් පෑ සේක. මේ හෙතුව නිසා උත්වහන්සේ විසු ස්ථානය 'සම්පුර්ණ ම්ගධාය' යැයි නම් විය. හාගෘවතුන් වහන්සේ මුද්ධිත්වයට පැමිණී පසු පෙළේම ජනනාව විසින් මෙතැන ආරාමයක් තනවත ලදී.

පස්වග තවුසේස්

මුද්ධිත්වයට පැමිණීමෙන් පසු හාගෘවතුන් වහන්සේ පළමු කොටම ගකාණ්ඩිනා සහ මිහුලේ සහායකයන් සිවුදෙන ස්වත්තිය ප්‍රාවික හාවයට පත්කරගනු කැමති වූහ. එහෙත් මිවුහ පස්දෙන එක එකා මෙසේ කතිකා කළය. "සාමුරුදේක් මූල්‍යලේල් මේ ගොනම ඉමණ්²⁴⁶ තෙමේ, ද්‍රිචකට එක් තල ඇටයක් නැතහෙත් බත්තුක් පමණක් ආහාර වශයෙන් ගනිමින් දුෂ්කර වූ තාපස ජීවිතයක් ගතකළේය. එහෙත් මිහුට සත්‍යය අවබෝධ කරගනු නොහැකි විය. දැන් හෙතෙම ගාරීරික වූත්, වාවසික වූත් දුෂ්කර ව්‍යතයන්²⁴⁷ සියලුල අත්හැර දමා මේනිසුන් අතර සාමාන්‍ය ජීවිතයක් ගත කරයි. කවිත නම් සත්‍යයක් මිහු විසින් අවබෝධ කොට ගෙන හිඛිය හැකිද? ඉතින් මිහු අද අප වෙත ආවෙත් අපි මිහු සමග කරා නොකිරීමට වග බලා ගතිම්."

එහේ වූවද, මුදුන් වහන්සේ එහි ලාභවත්ම පස්වග මහතුන් කියියම් බලයක් විසින් පුනස්සෙන් නැගි සිටීමටත් නමස්කාර කිරීමටත් පොලුත්වනු ලැබූහ.

පුරුම ධර්මදේශනාව

තවත් පියවර 60 ක් උතුරෙන් මුදුන් වහන්සේ පෙරදිග බලා වැඩ හිද උන්වහන්සේගේ පුරුම දම් දේශනාව කොට කොඹ්ඩිනා සහ මිහුගේ සභායකයන් යිවු දෙන ස්වකිය ග්‍රාවක්‍රාවයට පත් කර ගත් ස්ථානය වෙයි.²⁴⁸

මෙමතෝය බෝධියන්ත්වයන්ට විවරණ දීම

මෙනැනට පියවර 20 ක් උතුරෙන් මුදුන් වහන්සේ අනායතයෙහි මුදුවන මෙමතෝය බෝධියන්ත්වයන්ට නියත විවරණ දුන් ස්ථානය පිහිටියේය.²⁴⁹ එහි සිට පියවර 50ක් දකුණෙන් ඒලාපත්‍ර නාගරාරුයා²⁵⁰ මුදුන් වහන්සේගෙන් තමාට නායාත්මකාවයෙන් මිදිය හැකි කාලය පිළිබඳව ඇසු ස්ථානය වෙයි. මෙහි සියලු තන්හි ගොඩ තහන ලද ස්තූපයේ අද දක්වාත් විද්‍යාමාන වෙති. මෙනැන්හි සංසාරාම දෙකක් ද ඇත. ඒ දෙමකහි හික්පුහු වාසය කරන්.

41. කොළඹේ දේශය සහ කේරිර උද්‍යාහය

මිගදායයෙහි (ඉයිපතන) ආරාමයෙහි සිට යොදුන් 13 ක් වයඹ දිගින් කොඹාම්බි දේශය පිහිටියේය.²⁵¹ එහි පිහිටි සංසාරාමය 'සෙකිර වන'²⁵² යැයි කියනු ලැබේ. මුදුන් වහන්සේ රික කළක් මෙහි විසු සේක. එහි දුනට වාසය කරන හික්පුන්ගෙන් වැඩි දෙනෙක් හිනයාන මුදුද දම් උගනිනි.

මෙහි සිට යොදුන් 8 ක් නැගෙනහිරික් වරක් මුදුන් වහන්සේ නපුරු යක්ෂයකු දම්නය කොට, බොද්ධයකු බවට පෙරදු ස්ථානය වෙයි. මුදුන් වහන්සේ වාසය කළ තැන්හි හා වැඩුහුන් තැන්හිද ස්තූප ගොඩනා ඇත. මෙහි ඇති සංසාරාමයේ දුනට, හික්පු සියයක් හෝ එයට වැඩි ගෙනක් වාසය කරනි.

42. දුක්ජිණ දේශය සහ පාරාවති සංසාරාමය

මෙහි සිට යොදුන් 200ක් දකුණු දිගින් දක්ෂීන දේශය පිහිටියේ ය.²⁵³ පළමුවෙන් වැඩ සිට කාෂ්ඨප මුදුන් වහන්සේට කැප කළ සංසාරාමයක් මෙහි වේ. එය තෙවා ඇත්තෙක් මහා පර්වතයෙහිනි. එම සංසාරාමය මාලක රිකින් පුක්තය. මිවරකයන් 400කින් පුක්ත වූ දෙවන මාලකය සිංහයෙකුගේ හැඩුවුරුකම

අද්‍යතේ ය. අශ්වයෙකුගේ රුපාකාරයෙන් පුක්ත වූ තුන්වන මාලකයෙහි ඕවරක 300ක් ඇත. ඕවරකයන් 200කින් සම්බීඩි වූ සිවුවන මාලකය විෂයාලයෙකුගේ රුපාකාරයෙන් පුක්තය. පරෝවියෙකුගේ රුප ලක්ෂණ ඇති (පස්වන) උපරිම මාලකයෙහි ඕවරක 100ක් වෙයි. සංසාරාමයෙහි හරි මුදුන් දිය උපරිම වෙයි. එයින් වැඩිගිරන දිය, වකු වූ රල නළයක මාරුගයෙන් සුම ඕවරයකම ඉදිරියෙන් ගෙය ගොස් පිළිවෙළින් මාලක සියලුලේම ඕවරකයන් ඉක්මවා, රාතම මාලකයේ අත්තිම ඕවරකයද පසුකොට එහි දොරින් නික්ම එයි. එක් එක් මාලකයේ එක් එක් ඕවරකයෙහි කාලෝහි තනත් කුවුවක් බැඩින් වෙයි. එහෙයින් ඒ කාමර තුළට අවශ්‍ය කරම් ආලෝකය ලැබේ. කිසිම මුල්ලක අදුරක් නැත. මේ මින්දිරයේ සතර පැත්තේම කඩ ගලුහි තෙනු ලද සෙස්පාන පෘක්තියක් බැඩින් පිහිටියේය. පුරාණ කාලයේ මිනිස්සු මේ හිණිපෙළ ඉතා පහසුවෙන් තැංගෝය. එහෙත් මේ කාලයේ මිනිස්සුන් මිටි හෙයින් මුළුන්ට මේ හිණිපෙළ තැංග භැක්සේක් අමාරුවෙනි. මේ සංසාරාමයේ තම 'පාරාවති' ය. එහි තෙරුම 'පරෝවියා' යනුයි. මෙහි භාම කළුහිම රහතුන් වහන්දේ වාසය කරනි.²⁵⁴ මෙහි පොමොට තියරුය. තනවාසයෙන් තොරය.

මේ කදුවැටියෙන් බොහෝ ඇත ගමක තිබේ. ඒ ගමේ වහන සියලු දෙනාම මුද්ධාගම තොනාදාහන, මිල්සාදාඡ්‍රී සම්ප්‍රදායයන් අනුගමනය කරන ප්‍රමාණ බ්‍රාහ්මණයේයි ය.

මේ රටේ මිනිස්සු නිරන්තරයෙන්ම මේ සංසාරාමයට හික්ෂුන් අහයින් වධිනු දකින්. එක් අවස්ථාවකදී^{255a} වන්දනාව සඳහා පිටරවවලින් මෙහි පැමිණි^{255b} හික්ෂුන්ගෙන් මේ රටේ මිනිස්සු මේසේ විවාලහ.^{255c}

"මධ වහන්දේලා අහයින් තොවයින්ගෙන් මන්ද? අප දන්නා මේ රටේ හික්ෂුන් සියලු දෙනාට අහයින් යා හැකිය."

එවිට ඒ හික්ෂු වෙශෝත්තියෙන් මේසේ පිළිවූන් දුන්හ. "තවම අපේ අන්තටු හරි භැරි වැඩි නැතු!"

දක්මින දේශයේ මාරුග අනතුරු සහිතය. ගමන් කිරීම දුෂ්කරය. සේපානය පිළිබඳව දන්නා අය පවා එහි යුමට උවමනා නම් පලමු කොට ඒ රටේ රුජට මුදලින් හෝ උච්චයෙන් තැඟි දිය පුතුය. එවිට රුජාමා විසින් මාරුගදේශයෙය් සපයනු ලැබෙන්. ඒ මාරුගදේශයෙය් එම මගින් එක් තැනක සිට තවත් තැනකට

කැදවා ගෙන යති. ගාහියන්ට එහි යුමට ඉඩක් තොලැබේණ.²⁵⁶ රඛුවීන් ඔහු විසින් මෙහි කියා ඇත්තේ එරට මිනිසුන් විසින් ඔහු සමඟ විස්තර කරන ලද දේය.

43. සංස්කෘත භාෂාව සහ සංස්කෘත බෝද්ධ ගුණට

බරණයේ තුවර සිට නැගෙනහිරට මෙන් කළ භෞතෙම නැවතන් පාටලිපුත්‍ර නගරයට සම්පූර්ණ විය. ගාහියන් මේ වාරිකාව ආරම්භ කළේ විනය පිටපතට අයන් ගුන්පෑයන් සොයා ගැනීමේ බලාපොරොත්තුව ඇතිවයි. එහෙත් උතුරු ඉන්දියාවේ රටවල එම විනය නියමයන් පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට ගෙන යන්නේ ගුන්පෑයන් වාවේද්ගත කිරීමෙනි. එනිසා එම රටවලදී ගාහියන්ට පිටපත් කර ගැනීම යදායා ලිඛිත විනය ගුන්පෑ ලබාගත තොශැකි විය. එහෙයින් මහුව මධ්‍යම ඉන්දියාව තෙක් ගමන් කරන්නට සිදු විය. මෙහි මහායාන සංසාරාමියකදී මහුව විනය ගුන්පෑයක් ලැබේණ. ඒ මහාසාංඝිකයන්ගේ²⁵⁷ විනය ශික්ෂා සංග්‍රහයි. එම විනය නීති පළමුකොට බුදුන් වහන්සේ ජේවමානව සිරියදීම හික්ෂු මහාසාංඝියා විසින් පිළිපෙන ලදී.²⁵⁸ මේ විනය ශික්ෂා සංග්‍රහයේ පිටපත පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට ගෙන ආවේ දේශවන විභාරයේය. බොද්ධ නිකායයන් (=භාසන සම්පූද්‍යායන්)²⁵⁹ 18 අනුරෙන් සෑම නිකායකටම වෙන් වෙන් විනය නීති සංග්‍රහයක් බැඳින් වේ. එහෙත් වැදගත් ප්‍රධාන විනය ශික්ෂාවන් සම්බන්ධයෙන් වුවූ සියලුලෝර්ම ඒකමිතික වෙති. වෙනස පවත්නේ ඇතුම් අප්‍රධාන විනය ශික්ෂාවන්ට එක් එක් නිකායය දක්වන සැලකිල්ලේ අඩු-වැඩි බව අනුවය. එහෙත් එහි සියලු විනය ගුන්පෑයන් අතර මෙය ඉතාම අංශයම්පූර්ණ ගුන්පෑය වෙයි. ගාරා 7000කින් පමණ පුත් විනය නීති සංග්‍රහයක පිටපතක් ද මහුව ලැබුණේය. මෙය සර්වාස්ථිවාදීන්ගේ²⁶⁰ විනය නීති සංග්‍රහයි. විනයේ ශික්ෂුන් විසින් අනුගමනය කරනු ලබන විනය නීතිවලට භාත්පාදින් සමාන වූ මේ විනය නීතිද ආරක්ෂා කරගෙන එන උදෑදේ ගුන්පෑරුද කිරීමෙන් තොව වාවේද්ගත කිරීමෙනි. මේ සංසාරාමයේ දී ගාරා 6000කින් පමණ පුක්ත වූ සංපූක්තාවිම් හාදය ගාස්තුයේ පිටපතක්ද, ගාරා 2500 කින් පමණ සම්බන්ධ වූ නිරවාණ සූත්‍රයේ පිටපතක්ද, ගාරා 5000කින් පමණ පුක්ත වූ පරිනිරවාණ වෙවුපූලා සූත්‍රයෝගී²⁶¹ පිටපතක්ද, මහාසාංඝිකයන්ගේ අකිඛ්ම පිටපතයෝගී²⁶² පිටපතක්ද ගාහියන්ට ලැබුණේ ය.

ගාහිතයන් උපිත සංස්කෘතය සහ කැටිත සංස්කෘතය ඉගෙනීමෙහිදී, මෙහි කි ග්‍රන්ථයන් පිටපත් කිරීමෙහිදී යෙදෙමින් අවුරුදු 3ක් ගත තෙලෙළේ.

මධ්‍යම රාජධානියට පැමිණී පසු එහි ඉතා නොදින් ආරක්ෂිතවේ ඇති විනය ශික්ෂාවන් දකිනින්ද, මෙදතික ජීවිතයේ සැම ත්‍යාවකදීම ශික්ෂා ගරුක වූ ශික්ෂුන්ගේ සාධුකිලතාව දකිනින්ද, ඉතා දුර බැහැර විනයේ ශික්ෂුන් අතර ඇති විනය ශික්ෂාවන්ගේ අසිම්පුර්ණතාව සිහිකළ තාම්-රී. පූජම් හෙළිය. "බුද්ධිත්වයට පැමිණීම තෙක් නැවත කවදාවන් මමස් දුර බැහැර රටක තුපදීමිවා" සි ප්‍රාර්ථනා කරමින් ඉන්දියාවේ පදිංචි වූ හෙතෙම නැවත කිසි කළෙකත් පෙරලා විනයට තොනියේය.²⁶³ එහෙත් ගාහිතයන් එහි ගියේ විනය ග්‍රන්ථයක් සෞයා ගෙන ඊමට වූ හෙයින් ගේ තෙමේ ප්‍රමාදකලාවම පෙරලා ආයේය.

44. වමිනා වහා රාජකා වහ තාම්ලික්‍රති රාජඩානිය

එහි සිට ගංගා තදිය දිගේ යොදුන් 18 ක් නැගෙනහිර දිගට ගමන් කළ හෙතෙම ගංගාවේ දක්මින් පාර්ශ්වයෙහි වූ වමිපා මහාරාජධානියට පැමිණියේ ය.²⁶⁴ මුදුන් වහන්සේගේ වහාරය වූ ස්ථානයෙහි ද, සක්මන් කළ තැන්හිදී, සිවු මුදුවරුන් වහන්සේ වැවුහුන් තැන්හිදී ස්ථාප ගොඩනගා ඇතේ. මෙකලද මෙහි ශික්ෂුවා වාසය කරති.

නැවතන් නැගෙනහිරට යොදුන් 50ක් පමණ ගමන් කළ ගාහිතයන් මුහුදු වෙරළ අසල පිහිටි²⁶⁵ තාම්ලිප්ති රාජධානියට²⁶⁶ පැමිණියේය. මේ රාජධානියේ සංසාරාම 24 ක් නිවේ. ඒ සියලු සංසාරාමයන්හිම ශික්ෂුවා වාසය කරති. මේ රැටි බුද්ධාගම ඉතා දියුණු අධියක පවතී. සුතු ග්‍රන්ථ පිටපත් කිරීමන්, බුද්ධ රුප දියුණු අධිනම් කර ගැනීමන් සඳහා හෙතෙම එහි දෙව්සක් නැවතුණේය. ඉන්පසු හෙතෙම විසල් වෙළෙද නැවත නැගී සාගරය තරඟා තිරිත දිගට යානු තෙකෙලේය. වර්තා සැතුවේ ප්‍රථම භාගයෙහි ඇති යානුයේගේ වූ සුළුගේ අනුග්‍රහයද ලැබූ එම නැව රේ දවල් 14 ක් මූර්ල්ලේ යානු කිරීමෙන් පසු සිංහදේශ නම් වූ සිංහලයට²⁶⁷ එගා විය. (සිංහලයේ)²⁶⁸ මිනිසුන් කි පරිදී මේ මුහුදු ගමන් දුර යොදුන් 700ක් පමණ වේ.

45. කිංහදේශ තම් වූ කිංහලය

සිංහල දේශය වනායි නැගෙනහිර සිට බටහිරට යොදුන් පතනය ගණනක්ද උතුරේ සිට දකුණට යොදුන් නිස් ගණනක්ද ඇති දුපතකි.²⁶⁵ එහි ව්‍යිප්පය සහ දකුණුපත මූලුදේ සියයක් පමණ කුඩා දුපත් පිහිටියේය. මේ එක් එක් දුපත් අතර ඇති පරතරය ලී දහයේ විස්සේ සිට ලී දෙයිය දක්වා වෙයි. ඒ දුපත් සියල්ලම පාලනය කැරෙන්නේ විශාලම වූ මේ සිංහල ද්වීපය යටතේය. මෙකි දුපත් අනුරෙන් වැඩි හරියක මහාසි මාණිකා වර්ග සහ මූත්‍ර ලැබේ. 'මණි'²⁶⁶ විශාල වශයෙන් ලැබෙන වර්ග ප්‍රමාණය ලී 10 ක් පමණ වූ පලාතක් මෙම ද්වීපයෙහි වෙයි. රටේ රජතුමා මේ ප්‍රදේශයේ ආරක්ෂක හටයන් යොද්වා ඇත. එහි ලැබෙන මැණික්වලින් 3/10 ක් අයබද්ධක් වශයෙන් රජුට අයක් වෙයි.

පළමුවකාට මෙහි මුළුම් වාසයක් නොවිය. යක්ෂයෙන් නාගයෙන් පමණක් වාසය කළහ. පිටරටවිල වෙළෙන්දේ වෙළඳාම සඳහා මෙහි පැමිණෙනි. මුවුන් පැමිණි කළ භුතයේ ඔවුන්ට පෙනී නොසිටින තමුත්. මිල සලකුණු කරන ලද දුර්ලභ වෙළඳ බඩු පූදානම් කොට තබනි. වෙළෙන්දේ එසේ දක්වා ඇති මිල ගණන්වලට එකාව මිල ගෙවා බඩු රැගෙන යනි. වෙළෙන්දේ මේ ගමනාගමනය නීසා අවට පිහිටි සැම රටකම මිනිසු මෙය කොතරම් පූන්දර දිවියිනක්දිය දැන ගත්තෙක් වරින් වර මෙහි අවුන් පදිංචි වූහ. මේ ආකාරයෙන් විශාල රාජධානියක් බිහි විය. මෙහි දේශගුණය සමඟීන්ෂේණය, වර්ණ, සානුවේදීන් ඉශ්ම සානුවේදීන් වෙනසක් නොදුනේ. මූලි අවුරුද්ම වෘක්ෂලතා ප්‍රූජිතවැ තිබේයි. මෙහි කුණුරු මිනිසුන් කැමති කාලයක ගොවිතුන් කිරීමට වැට්ටිමට යෝගය. ඒ සඳහා නියමිත සඡන කාලයක් නොවේයි.

46. මූද්‍ය වහන්සේගේ සිරිනා සටහන් සහ අභයගිරි කංකාරාමය

සිරිපා සටහන්

වන්ඩ නායන්²⁶⁷ මූද්‍යසමයට හැරවීම සඳහා මූද්‍යන් වහන්සේ වරක් මෙරටට වැඩිම කළ යොමුකා. ඒ මෙහෙන්දී උන්වහන්සේ සඳහා බලයෙන් රටේ අගනුවරට උත්තර දිගාභාගයෙහි එක් සිරිපා සටහනක්ද, එහි සිට යොදුන් 15ක් ඇත කන්දක් මූද්‍යනෙහි තවත්

සිරිපාසටහනක් ද පිහිටුවූ න තරයන් උතුරෙහි පිහිටි සිරිපාසටහන මත අධි 400 ක් උස් වූ මහා ස්ථාපයක් ගොඩ නගා නිබේ. රත්නීන් හා රිදියෙන් කුටුයම් කොට ඇති එහි නොයෙක් වර්ගයේ මැණික් මධ්‍යවත් ඇතු. ²⁷¹

මෙම ස්ථාපයයේ එක් පසක අහායුරු නම් සංසාරාමය වෙයි. එහි හික්පුව 5000ක් ව්‍යාය කරති. මුදුන් වැදීම සඳහා මෙම සංසාරාමයයෙහි රන්-රදී කුටුයෙන් හා මහාර්ස මාණික් එඩිනිමෙන් අදාළකාන වූ විශාල මුදුම්පුරක් තනවා තිබේ. මෙහි හරිනවරණ මාත්තිකා විශේෂයයින් නිමවන ලද අධි 22 ක් උස වැඩ සිරිනා මුදු පිළිමයක් වෙයි. සම්පූර්ණ ප්‍රතිමාවම සප්ත රත්නයන් කාන්ති විහිදුවමින් බෙලයි. එහි දීප්තිය හා අනුහාවය වර්ණනා විශය අනිකුත්ත කොට සිටි. මේ මුදුද ප්‍රතිමාවේ දකුණු අන් මිල කළ නොහැකි තරම් විටිනා මුතු ඇටුයක් වේ.

මෙම වන විට ගායාන් විනයන් පිටත්ව අවුරුදු බොහෝ ගණනක් විය. මෙම කාලය තුළ මුහුට හමු වූ තරමක්, මුහු ආගුර කළ තරමක්, විදේශයන්හි මිනිස්සුය. මුහු දුටු තරමක් පරවත, ගංගා, වෘක්ෂ, ලකාදියද ඔහුට තුපුරුදු අමුණු දේ විය. තවද මුහුගේ සහායකයන්ගෙන් සමහරක් මුහු අත්හැර ගියහ. ²⁷² ඇතැමෙක් අතරමග තතර මුහු. ²⁷³ තවත් අයෙක් මළහ. ²⁷⁴ ඇතැම විට තමාගේම පුදෙකලා ජායාව දෙස බලා සිටි හෙතෙම ගෙෂකයන් මධ්‍යානා ලද්දේ විය. කරුණු මෙයේ තිබේයදී හරිනවරණ මාත්තිකා විශේෂයයින් නිර්මිත වූ මෙම මුදුද ප්‍රතිමාව වෙතට පැමිණී හෙතෙම එම ප්‍රතිමාවේ පසෙක සිටි, කිසියම් වෙළෙඳකු ²⁷⁵ විසින් පුද්න ලද වින පටපිළියෙන් කළ අවානක් දුටුයේය. මුහුගේ ගෙෂකය පහවිය. නිත්තින්ම නොහින් සහුවු කදුර් වැශිරිණ. ²⁷⁶

එළරුහ බෝධියක්

මෙම රමේ පෙර සිටි රැජක් මධ්‍යම රාජධානියට දුනයකු යවා පත්‍ර බෝධි වෘක්ෂයන් විරෝධක් ගෙන්වා ගෙන මේ ප්‍රතිමා මන්දිරය සම්පාදනයි රෝපණය කරවුයෙය. එයින් තැනි බෝධි වෘක්ෂය අධි දෙකිය ගණනක් උසට වැඩුවන්ය. මෙම බෝධික ශිනිලකාන දෙසට ඇල වූ හෙයින් එය ඉදිරි වැටිය හැකියැයි බිඟ වූ රුතුමා එයට ආධාරකයක් වශයෙන් විශාල ස්තම්භයක් පිහිටුවිය. මෙම ස්තම්භය කෙතරම් විශාලද යනහොත් එය වට

කිරීමට මිනිස්සු 8 දෙනෙක් හෝ 9 දෙනෙක් අවශ්‍ය වෙති. බෝධි වෘක්ෂයේ කදව ආධාරකය තැබූ සේරුනයෙන් ගාබාවක් පැන නැති එම ස්තම්භය පළාගෙන ගොස් පොලාව කරා මුල් ඇදුමෙන්ය. මේ බෝධි ගාබාව තකහරම් මහත් විද යන්, එය වට කිරීමට මිනිස්සු හතර දෙනෙක් අවශ්‍ය වූහ. මේ ගාබාව නිසා ආධරකස්තම්භය දදකට පැලී සිය නමුත් තවමත් බෝරුක දරා සිටින බැවින් එය මෙතෙක් ඉවත් කොට නැති.

මේ බෝරුක් සෙවණෙහි වැඩි තිදිනා බුද්ධ ප්‍රතිමාවක් සහිත වූ විශ්‍රාම ගාලාවක් සිමේ. මේ පිළිමයට සිහියෙය්ත් පැවැද්දෙන්ත් තිරන්තරයෙන් වැදුම් පිදුම් කරනි.

47. දූෂ්චා මාලියාව සහ ධිනවත් විභාරාරාම

බුදුන් වහන්සේගේ දළඳාව තැනුපත් තකාට තිබෙන මන්දිරයද මේ නගරයෙහිම වෙයි. මේ දන්තධාතු මන්දිරය මුළුමහින්ම නිමවා ඇත්තේ සත් රුවනිනි.

මේ රටේ රජතුමා ධාර්ලික ජේවිනයක් ගත කරයි. බුද්ධ ධර්මයේ ඉගැන්වෙන සික්ෂාවන් හෙතෙම මැනවින් ආරක්ෂා කරයි.²⁷⁷ අඟනුවර වසන සාමාන්‍ය ජනයාද බුද්ධ ධර්මය තකරෙහි අත්‍යන්ත ගෞරවය දක්වති.

මේ රාජාධානිය ආරම්භයේ සිටම මෙතෙක් දුර්ඝීක්ෂ හයකට හෝ වෙනත් බරපතල උපදායකට ගොදුරු නොවිය. මෙහි වසන සික්ෂා සංස්යාගේ භාණ්ඩාගාර 'මණි' ආදි විවිධ වූ ම්‍යාර්ස රක්න විශේෂයන්ගෙන් පිරි තිබේ. වරක් රජතුමා මේ භාණ්ඩාගාර බැලීමට සියේය. එහිදී අනර්ස මාන්ඩිකයන් දුටු හෙතෙම ඒ තකරෙහි ලෝහ උපදාවා ඒවා තමා අයන් කර ගැනීමට සිහිය. එහෙන් දින තුනකට පසු රජ තනමේ තම සිතුවිල්ල ගැන පසුතැවිල්ලට පත් වූයේ සික්ෂාන් වෙත ගොස් ඔවුන්ට තමස්කාර තකාට, තම සිත්ති පහළ වූ වැරදි අදහස ඔවුන් ඉදිරියේ ආරෝචනය කළේ ය.

ඉක්කිනි හෙතෙම සික්ෂානට මෙසේදු සියේය. "සිසි කලෙකත් රජකුට බඩ වහන්සේගේ භාණ්ඩාගාරයන් තැරැඹීමට ඉඩ නොතැබීමටත් යටත් පිරිසෙයින් සපුන් ගත වැ අවුරුදු 40 ක් වත් නොඉක්ම වූ සික්ෂා තමස් ඒ ඇතුළට වැද්ද නොගැනීමටත් කතිකාවක් සම්මත කරගනු ඇතැයි මම බලාපොරුත්තු වෙමි."

මේ නගරයෙහි බොද්ධ වූ සාමාන්‍ය ගෘහස්ථා ජනයාත්, ප්‍රභුවරුත් නොයෙක් වෙළෙඳාමිනි සයුනා වූ වෙළෙන්දේන්²⁷⁸ බොහෝ ගණනක් වාසය කරති. මුළුන්ගේ නිවාස පියකරුය. මාරුග සමතලය. ඉතා නොදු තත්ත්වයක පවති. මාරුග සන්දියේරානයන්හි²⁷⁹ ධර්මඟාලා තනවා නිමැති. මේවායේ සුම මසකම අටවත්, තුදුස්වක්, පසලාස්වක් දිනයන්හි බුමුතුරුණු ධර්මඟාලා ධර්මඟන²⁸⁰ පත්වනු ලැබේ. හික්ෂුන්, හිඹියෝග්ත් සිවු පිරිසට අයත් සැදුහැවනුත් ධර්ම ගුවනය කරනු සඳහා එකී දිනයන්හි මේ ධර්ම ගාලාවන්ට රස්වෙති.

"මේ රටට හික්ෂුන් 60,000 ක් පමණ වෙසෙනි" සි රට වැසියෝ කියනි. මුළුන් මුළුමනින්ම යැපෙන්නේ මහ ජනයාගේ වියදීමිනි. අගනුවර වෙසෙන තවත් 5000ක් හෝ 6000ක් හික්ෂුන්ට රජනුමා සිවුපසයෙන් උපස්ථාන කරයි. අවශ්‍ය හික්ෂුන්ට තම තමන්ගේ පානු රැගෙන (දන්හලට) ආවුන් ඒවායේ අල්ලන කරමි පිණ්ඩිපානය ලබා ගෙන යන හැකිය.

48. දූෂණ බාහු පුද්රණය

සිරිත් පරිදි දන්න බාහු පුද්රණය පවත්වනු ලබන්නේ තුන්වත මස මැදදිය. පුද්රණය ආරම්භ කිරීමට දින 10 කට කළින් රජනුමා, වියින් හස්තියෙකු හස්තාහරණයෙන් සරසවා උං මතුයෙහි රාජකීය සං පිළියෙන් සැරසුණු ව්‍යන්ත් කරීකෙයු නාවයි. ඉක්තිමි මහුව බෙරයක් වයා, (සෙනග රස් වූ කල්හි) පහත සඳහන් ප්‍රකාශය කරන ලෙස අණ කරයි.

"මුදුන් වහන්සේ බෙර්ධිස්ථට තුම්යෙහි සිරියදී අසංඛ්‍ය කල්පයන් මුළුල්ලේ තවුස් ගුණදම් (පාරම්) පිරුමේක. ස්වකිය ජේවිත පරිත්‍යාගයෙන් ක්‍රියා කළ ඒ උතුමානයේ තමාගේ රාජ්‍යය දා, භාර්යාවද, පුතුයාද පරිත්‍යාග කළය. එපමණක් නොව උන් වහන්සේ තම ඇස්ද ගලවා²⁸¹ අනුන්ට දන් දුන්හ. වරක් උන්වහන්සේ පරවියකුගේ දිරි ගැලවීම සඳහා තමාගේම සිරුමේ මස් කපා දන් දුන්හ. තව වරක් සිය සිය සිද දන් දුන්හ. තැවත වරක් සා හින්නෙන් පෙර්ණු කොට්ඨ දෙනකට²⁸² සිය සිරුර ගොදුරු කළය. තමාගේ ඇටමිදුල හෝ හිස්මොල හෝ දීමට උන්වහන්සේ මොහාත්‍ය මැලි නොවූහ. සංසාරගත සකළ සත්වයන් සඳහා මෙකී සියලු දුක් අනුහව කළ උන්වහන්සේ අන්තයේදී මුද්ධන්වයට පැමිණ වදාල සේක. මුද්ධන්වයට පැමිණි පසු 45 අවුරුද්දන්²⁸³

ಮೆಲ್ಲೇವ ಶಿವರ್ತ ಖಿ ಉನ್ವಿಹನೆಂದೆ ಏಂ ಮೀರಿ ಕಾಲ್ಯಾಮ ದಿಂ ದೇಗಳಾ ಕರ್ಮಿನ ಲಿನಿಸ್ಟ್ರಾನ್‌ವ ನಹಿಂಬಾವಿಂದಿಯ ಲಬಾ ದೆಲಿನ್‌ ಗತ ಕಲ ಸೆಕ. ಉನ್ವಿಹನೆಂದೆ ಗ್ರಾಂತಿನಿಯನ್‌ವ ರಿಪ್ರಾಂತ್‌ಹಿಯ-ಜೈನಾಸ್ಟಿ-ಲಬಾಧ್ಯನ್‌ಹಿ. ರಿಪಾರ್ ಅಂತ್‌ಖಿಂಬಿನ ಗಲ್ಲು ಗನ್ಹಿ. ಉನ್ವಿಹನೆಂದೆ ತಮಿನ್ ಅಧಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಾಯ ಶಿಂತಿ ಲಿನಿಸ್ಟ್ರಾನ್‌ವ ರಿಪ್ರಾಂತ್‌ಹಿಯ ಪಣಿವಿಚಿಯ ದೀರ್ಘ ಸಿದ್ಧಿಕರ ಅವಿಷಿನ್ ಖಿ ಪಾಪ ರಿಪಿನಿವಿನ್ ಪ್ರಾ ಸೆಕ. ಉನ್ವಿಹನೆಂದೆ ರಿಪಿನಿವಿನ್ ಪ್ರಾ ತೈನ್ ಪರಿನ್ ಅಪ್ರಾರ್ಥಿ 1497 ಖ^{೨೪} ಉತ್ತರವ್ಲಿ ತೊಡೆ ನಿರ್ವಿ. ಮೆಂದೆ ಲೆಂಕಾದೆ ಆಲೋಕಿಯ ನಿರ್ವಿ^{೨೫} ಹಿಯ ತೈನ್ ಪರಿನ್ ಮೆಂಹಿಕ್ ಸಿದ್ಧಿವಿಯನೆಂದೆ ಶೇಕ ವಿಮೆಹಿ ನೌವಿತ್ತಂತೆ ನಾಮಿ ತೊವಿಯ. ಬಲಿನ್‌ಹಿ, (ಪಿನ್‌ವಿಧ್ಯಾನಿ) ಅಡ ಸಿರಿ ದಿನ ಧ್ಯಾಯಕ್ ಹಿಯ ತೈನ್ ಖ್ಯಾತ ವಿಧಿನೆಂದೆ ಧನ್‌ಹ ದಿಂತ್‌ ಪಿವಿತ ಗೆನ್ ಅಂತಿಮಿರಿ ವಿಖಾರಿಯ ಕರ್ಯ ವ್ಯಾವಿಂ ಕರವಿನ್‌ನ್ ಲೈಬೆ. ಪಿನ್ ರಿಸ್‌ಕರ ಗೈತಿಮೆಹಿ ಕೈಮೆಹಿ ಹಿತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿದ್ದಿ ದಿಯಲ್ಲೇಲೋ ಮಂ ಸಂ ಕೆಲರೆತ್‌ವಾ! ಖ್ಯಾವರ ಕೊಲೆ-ಮಾಲೆ ಸರಜನ್‌ವಾ! ಹೈತಿ ಹ್ಯಾಮ ಅಪ್ಪ್ರಾರ್ಥಿ ಸ್ವಿಲ್ಡ ದ್ರುಮಿ ಮಲ್ ಆ ಪ್ಲರ್ ದ್ರುವಿ ಪಿಲಿಯಲ ಕರ ಗಹಿತ್‌ವಾ!”

ರೂತಕ ಕರ್ತೃ ವಿನ್ಯಾ ಪ್ರದರ್ಶನಯ

ಮೆ ಪ್ರಕಾಂಯ ಕರವ್ನು ಲೋಬಿ ಪಾಪ ರಂತ್‌ಖಾಮ್ ಖ್ಯಾತ ವಿಧಿನೆಂದೆ ಅಶಿತದೆ ಬೆಂದಿ ಸಿದ್ಧಿತ್ವ ಖ್ಯಾತಿಯನಿ ದಿರಿಯದ್ದಿ ಗನ್ಹಾ ಲ್ಯಾ 500 ಕ್ ಆತ್‌ಮಹಾವಿಯನ್ (-ರೂತಕ) ಪಿಲಿಬ್ಲ ಪ್ರತಿರ್ಪತ್ಯಾಯನ್ ಮತ ದೆಪಾ ತೈನ್‌ಪರನ್ ಕರಬಿ. ನೀಡಿತ್ತನ ವಿಧಯನ್ ಕಿಯತ್ತೊತ್ತ ಉನ್ವಿಹನೆಂದೆ 'ಪ್ಲಾಹ' ವಿ ಉಪನ್ ಆತ್‌ಮಹಾವಿಯ 'ಸಾಮ' ವಿ ಉಪನ್ ಆತ್‌ಮಹಾವಿಯ, ಹಂತಿರಾಂತ್‌ವಿ ಉಪನ್ ಆತ್‌ಮಹಾವಿಯ, ಮುರಿರಂತ್‌ವಿ ಉಪನ್ ಆತ್‌ಮಹಾವಿಯ, ಅಷ್ವಲ್ವಿ ಉಪನ್ ಆತ್‌ಮಹಾವಿಯ ಆದಿಯದಿ. ದ್ಯಾಕ್ತ ಲೆಸ ಅಧಿನ ಲ್ಯಾಂಡಾ ಖಿದ ದ್ಯಾಪಿತಿಮಿತ್ ಲೆಸ ವಿಕೀರ್ಂತ್ತಿ ಖಿದ ಮೆಮೆ ಪ್ರತಿರ್ಪತ್ಯಾಯ^{೨೬} ಸರ್ವಿಪ್ರಕಾರಿಯನ್‌ಮ ಸರ್ವಿ ರ್ಪಾ ಮೆನ್ ಪೆಂನೆ.

ಉಕ್ತವಿತ್ತಿ ಧನ್‌ಹ ದಿಂತ್‌ ವಿಧಿನೆಂದೆ ಮನ್‌ದೈರಿಯನ್ ಪಿವಿತ ಗೆನ್ ಪ್ರಧಾನ ಮಾರ್ತಿಯ ದಿಗೆ ವ್ಯಾವಿ ಕರವ್ನು ಲೈಬೆತ್. ದ್ಯಾಂಡಾ ವಿಧಿನೆಂದೆ ಅಂತಿಮಿರಿ ವಿಖಾರಿಸ್ತರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಗಾಲಾವಿ ಲುಗ್ಯಾ ವಿನ ತೆಕ್ಕಂ ಮತ ದ್ಯಾಗಿ ಲಿನಿಸ್ಟ್ ಪ್ಲರ್ ಪಾವತ್‌ವಿತ್. ಅಂತಾರ್ಪಾ ಹಿಕ್ಸ್‌ಪ್ಲ್ಯಾದ ಹಿಹಿಯೆಂದ್ ಲಕ್ ರಿಸ್‌ವ ಸ್ವಿಲ್ಡ ದ್ರುಮಿ ದಿತ್ ಕರಬಿ. ಅಂತ್ ಧ್ಯಾಯಕಾರ ಪಾಪ. ನಗರದೆ ಪಿಹಿರಿ ಧನ್‌ಹ ದಿಂತ್ ಮನ್‌ದೈರಿಯ ಕರ್ಯ ದ್ಯಾಂಡಾ ವಿಧಿನೆಂದೆ ಪಿವಿತ ಕರವಿನ್‌ನ್ ಲೈಬೆತ್. ಬೋಂದಿ ವಾರಿನ್‌ನ್‌ನ್‌ನ್‌ನ್ ಸ್ವಿಲ್ಡ ಪ್ಲರ್ ಪೆಂಹೆಯ ದಿನಯನ್‌ಹಿ ವಿವಿಧ ಮೆ ಧನ್‌ಹದಿಂತ್ ಮನ್‌ದೈರಿಯ ಪೆಂಹೆಯ ದಿನಯನ್‌ಹಿ ವಿವಿಧ ನಬಿನ್‌ನ್ ಲೈಬೆತ್.

49. වෙළන කංකාරාමය

අහයගිරි සංසාරාමයේ සිට ලි 40ක් නැගෙනහිරින් තවත් කන්දක්²⁸⁷ නිබේ. ඒ කන්ද මත ටෙවන නම් වූ²⁸⁸ සංසාරාමය පිහිටියේ වෙයි. මේ සංසාරාමයේ 2000ක් පමණ හික්පුව වාසය කරති. මවුන් අතර 'ධරමකිරීම්' නම් වූ සිල්වත් කමින් ඉතා උසස් මහතෙර නමක් ජ්වන් වෙයි. උන්වහන්සේට මේ රෙටි මිනිස්සු අත්තන්ත ගෞරවය දක්වති. උන්වහන්සේ ශිලාමය පධානයක අවුරුදු හතළිස් ගණනක් වාසය කළහ. උන්වහන්සේගේ මෙම්ත් මධිමය කොඩුදුසි නියත් භාෂා, තයින් සහ මැධියන් මවුනාවුන්ට හිරිහුර කර ගැනීමෙන් තොරව ජ්වන් වන්නට සැලස්වීම උන්වහන්සේට කළ හැකිය.

50. මහාවිහාර කංකාරාමය

නගරයේ සිට ලි 7ක් දකුණු දිගින් මහාවිහාර සංසාරාමය පිහිටියේය. මෙහි හික්පු 3000ක් වාසය කරති. වරක් මේ සංසාරාමයේ සිල්වත් කමින් ඉතා උසස් වූ හික්පු නමක් වාසය කළේය. එතුමා තෙකතරම භාද්‍ර විනය හික්ෂාවන් ආරක්ෂා කළදුයි කියනොත් රටවැසියේ එතුමා රහත් කෙනෙකු විය යුතුයායි අනුමාන කළහ. උන්වහන්සේ අපවත් වීමට ලංඩු කළේහ බොද්ධ වාරිතානුකූලව රජතුමා උන්වහන්සේ බැඳීමට පැමිණියේය. විහාරස්ථානයේ සියලුම හික්පුද රසුනු. ඒ සියලුදෙනා ඉදිරියෙහි රජතුමා උන්වහන්සේගෙන් මෙසේ විවාලේ ය. "මිත වහන්සේ අර්හත් එලයට පැමිණ සිටින සේක්ද?" එවිට උන්වහන්සේ ඇත්ත එලි කළහ. "මම රහත් නමකම්."

ආදාහනෝත්ස්සවයක්

එන්වහන්සේගේ පරිනිරවාණයෙන් පසු රජතුමා නගරයට ලි 4ක් හෝ 5ක් නැගෙනහිරින් තැනෙක ගාසනික නියමයන්ට අනුව රහතුන් සම්බන්ධයෙන් පිළිපැදි යුතු වාරිතායන්ට එකඟව ආදාහන මහෙත්ස්සවය සිදු කළේය. ඉතා ලක්ෂණ විශාල දර සැයක් තනන ලදී. එය දිගින් පළුලින් අධි 30 ක් පමණද, උයින් අධි 30 පමණද විය. එහි මුදුනෙහි වූයේ වන්දන, දේවදාරු ආදි සුවද්‍රව්‍ය ලි වර්යි. රට නැගීමට හතර පැන්තේ වියගැට ජේඛී 4 ක් සාද්‍රිත ලදී. සම්පූර්ණ විනකයම නිම මෙන් සුදු වූ ඉතා

හොඳ වර්ගයේ පළයින් වසන උදෑදේ විය.²³⁹ විතකය මතුයෙහි ශව්‍යාලකය (=රන්සිටිගය) විය. එය විනයෙහි පාවිචිරී කරන ගව්‍යානයට සමානය. වෙනසකට ඇත්තේ එහි නාග මත්ස්‍ය සටහන් තැකි බව පමණකි. ආදාහනාවස්පාවහි රජතුමාත්, සිවු පිරිසට අයන් සැදුහැටුවන් ඇතුළු මහජනකායන් එක්ස්ස් වූහ. (ශ්‍රී දේශයට) පුවද දුම් මල් පිදීමෙන් පසු ඔවුනු සියල්ලෝ රන්සිටි ගය පිටිපසින් ආදාහන ස්පානය කරා ගියහ. ඉක්කිනි රජතුමා පොද්ගලික වශයෙන් පුවද දුම් මල් පිදීම කළේය. ඉන්පසු රන්සිටි ගය විතකය මතුයෙහි තැන්පත් කරන ලදී. අනතුරුව හිතෙල් වෙඩරු ආදිය විභාල ප්‍රමාණයක් දරසුය මතුයෙහි විත්කාට එයට හිනි තබන ලදී. දර සැය ඇවිලදේ එතැන්හි සිරි සියල්ලෝම තම තමන්ගේ ගෞරවාදරය දැක්වීම විනිස සිය උතුරුසා ඉවතට ගෙන දුරින් සිට දරසුයට විසි කළුහ. මෙමසම ඔවුන්ගේ පිහාවු අවාන්ද, ජනුද ඇවිලෙන දර සැයට දමන ලදී. ආදාහනය අවසන් වූ පසු ඔවුනු ස්තූපයක් බැඳවීම විනිස හැඳුවගැනීමයන් එකතු කර ගත්හ. ගාහියන්ට එම රහතන් වහන්සේ ත්වත්ව සිටියදී දැක්ම සඳහා කල් ඇතිව සිංහල දේශයට ලියා වනු නොහැකි විය. එහෙත් හෙතෙම උන්වහන්සේගේ ආදාහනන්ත්සවය බලාගත්තේ ය.

51. ඇම් ක්‍රත්වය

රජතුමා උදෙශ්යී, හක්මිමත් බොද්ධයකු වූ බැවින් හික්ෂුන් උදෙසා අහිනව සංසාරාමියක් කරවීමට අදහස් කළේය. උන්වහන්සේලාට ප්‍රශ්න හික්ෂාවක් පිරිනැගුම්වෙය. පුරාවන් පවත්වා අවසන් වූ පසු රජතෙමේ මංගල වාෂයන් දෙදෙනැක තොරු ගෙන ඔවුන්ගේ අං රන් රිදියෙන් සහ මහාර්ජ රන්නයෙන්ද සරසා ඔවුන් කැදීම රන් නාගුලක යොදා තමාම නාගුල ගෙන, හිටිටෙන් (තමා පිදීමට බලාපොරාන්තු වන) ඩීම පෙමදමස් සතර මායිම ලකුණු නොමැලේය. ඉක්කිනි එම සතර මායිමට ඇතුළත් පුදේශයේ සියලු වැයියන්ද, ගෙවල් දොරවලද, කුණුරු ද ඇතුළව ඒ තුම් පුදේශය හික්ෂා සංසයාට පිරිනැමිය. අනාගතයෙහි කිසිවෙකුවන් එම දීමනාට වෙනස් කිරීමට හෝ නිෂ්ප්‍රහ කිරීමට නොහැකි වන පරිද්දෙන් පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට ගෙන යනු සිනිස තඩපතැලියන ලද සන්නසකද මහා සංසයාට පිළිගන්වන ලදී.

52. දූෂිල්ව සිස්ප්‍රහම්‍ය විසින් පවත්වන ලද දේශාච්ච

ජාතියන්ට මේ රටට වාසය කරන කාලය තුළදී දූෂිල්ව සිස්ප්‍රහම්‍යක් විසින් ධීමාසනයක²⁹⁰ වැඩිහිටි කළ පහත සඳහන් දේශනාව²⁹¹ ගුවන්ය කළ හැකි විය.

"පළමු කොට මෙවකාලීයයි වූ මුදුන් වහන්සේගේ පාත්‍රධානුව දැන් ඇත්තේ ගාන්ධාරයේය. ගතවිම් කිපයකට පසු (දේශකයා මෙහිදී නියුතින කාලපරිවර්ત්දයක් සඳහන් කළේය. එහෙත් ගාතියන්ට මිශු විසින් කියන ලද නියමිත වම් සංඛ්‍යාව අමතක විය) එම පාත්‍ර දානුව බටහිර සක දේශයට²⁹² ගමන් කරන්නේය. තවත් සියවස් කිපයකට පසු එය එතැනින් බෝට්‍රානයටද, නැවත එතැනින් තුව රාජ්‍යයටද²⁹³ ගමන් කරන්නේය. තවත් සතවර්ෂ කිපයකට පසු එය එතැනින් වින දේශයට ගමන් කරන්නේය. ගතවර්ෂ කිපයක් වින දේශයේ තිබුණු පසු එය සිංහල දේශයට සම්පූර්ණ වන්නේය. තවත් සතවර්ෂ ගණනක් ඉතුන් වූ පසු එය පෙරලා දීමිල්ව මධ්‍ය දේශයට සම්පූර්ණ වන්නේය. මධ්‍යම ඉන්දියාවට සම්පූර්ණ විමෙන් පසු එය තුළින දිව්‍යලෝකයට නිගින්නේය. ඒ දක්නා මෙමෙන්ය බෝධිසත්ත්වයන් විසින් මෙවද උදානයක් ප්‍රකාශ කරනු ලබන්නේය.

'කාක්ෂාමුනි මුදුන් වහන්සේගේ පාත්‍රධානුව මෙහි ලියා වී ඇත.' ඉක්බිනි සියලු දෙවියන්ද පිටිවරාගෙන හෙළෙම දින 7 ක් මුද්‍රලේලේ එයට සුවද දුම් මල් පුද කරන්නේය. එම ද්වස් 7 ඉතුන් වූ පසු එය ආපසු දීමිල්වට පැමිණෙන්නේය. ඉත්පසු එය සම්ඟ නාග හටනයෙහි නාරජ්‍ය විසින්, මෙමෙන්ය බෝධිසත්ත්වයන් මුද්‍රයෙන්වයට පැමිණෙන කාලය ලියාවන තුරු සුරක්ෂිතවැනිව් තැබීම සඳහා ස්වකීය නාග හටනයට ගෙන යනු ලබන්නේය. එම කාලය එලඩි පසු පාත්‍ර කොටස් 4ට බෙදී (පාත්‍ර 4ක්ව)²⁹⁴ එය මුදින් තිබු තැන වන 'විනතක' පථිතයට²⁹⁵ සම්පූර්ණ වන්නේය. මෙමෙන්ය බෝධිසත්ත්වයන් මුද්‍රයෙන්වයට පැමිණි පසු සතරවරම දෙවි රජවරු පෙර මුදුවරුන් මෙන්ම උන්වහන්සේද සිහි තරන්නේ ය. (සිහිකොට අවුන් එම පාත්‍ර උන්වහන්සේට පිළිගන්වන්නේය) නඟ කළුපායෙහි දහසක් මුදුවරුන් වහන්සේම පරිහෝග කරනුයේ මේ පාත්‍රයමය. මේ පාත්‍රය අතුරුදහන් වන කළේහි මුද්‍රධාගමයද ක්‍රමයෙන් අතුරුදන් වන්නට පටන් ගනී. එය

අතුරුදෙන් වි සියපසු මිනිසුන්ගේ ජේවින කාලය ද අවුරුදු 5ක් හෝ 10 ක් වන තෙක් පිරිහි යේ. එම කාලයේදී මුළුමෘ ලේඛයෙහි සහල් හෝ වෙබිරු තොටෙන්නේමය. මිනිසු තොයි තරම් මිලදේවිජ තන්ත්වයට වැටෙන්දුයි සියතොත් මුවු මුවුන් අතට පත් උ කැබැලේලක් පටා ආපුදයක් මෙන් මුවනාවුන්ට අනතුරු කර ගැනීම සඳහා, මුවනාවුන්ගේ දිටි නසා ගැනීම සඳහා උපයේකි කර ගනිනි. කුඩල ක්‍රියාවන්හි යෙදී ඇති මිනිසුන්ට මේ විනාශයෙන් මිලදුනුවයි කදුකරයට පලා යත හැකිය. පලාගොඩ් අනුගල ක්‍රියාවන්හි නිරතව සිරියවුන් මුවනාවුන් මරා ගෙන අවසන් වූ පසු පෙරලා ඉය හැකිය.

ඉක්තියි එසේ පැමිණියේ මුවනාවුන් මෙසේ කතා කර ගනිනි. 'එක් කාලයදී මිනිසුන්ගේ ජේවිනය දිසි වුවක් විය. එහෙත් මිනිසුන් පාප ක්‍රියාවනි නිරතව, නාහාවිධ අපරාධයන් කරන්නට පටන් ගත් තැන් සිට අපේ ජේවිනය අවුරුදු 10කට තොටැයි වන තරමට කෙටි විය. එම නිසා අමි සියලු දෙන එක්සේව දායානුකම්පාවෙන් පුක්තව කුඩල ක්‍රියාවනි යෙදෙමු. පුක්ති ධම් යෙහි හැසිරෙමෙන් ගුණදම් වග කර ගනිමු.'

මෙසේ මුවු සියල්ලේ හැදුනීමෙන් පුක්තව සහ ලෙස හැසිරෙන්නට පටන් ගනිනි. ඉන්පසු මුවුන්ගේ ජේවන කාලයද කුමයෙන් වැශේන්නට පටන් ගෙන අවුරුදු 80,000 තෙක් දිසි වන්නේය. එම කාලයේදී තෙමෙන්තුය බෝධිසත්ත්වයේ ලේඛයෙහි පහළ වෙති. උන්වහන්සේ (මුද්ධින්වයට පැමිණ) ධම් දේශනා කිරීමට පටන් ගත් පසු උන්වහන්සේගේ ග්‍රාවකත්වයට පළමුවෙන්ම පත්වන්නේ නම් පහත සඳහන් අයය. ඔකාංමුනි මුදුන් වහන්සේ විසින් දායාද කොට තබන ලද ශාසනයෙහි පැවිද්ද ලැබූ සික්පු සහ උන්වහන්සේගේ ධම්ය අනුගමනය කළ යෙසේයේ. ක්‍රිවිධ රත්නයට පුරාපවත්වන්නේ, මුද්ධ-ධම්-සංස යන ක්‍රිවිධ රත්නය සරණ යන්නේ, පන්සිල්-අටසිල් රකිත්තන් යන මොවුහුය.

උන්වහන්සේගෙන් දහම් අසා සසර පුකින් මිලදෙන්නන් අතර දෙවන තුන්වන තැන් ගන්නා පිරිස නම් අනිත හවියක කළ පුණුස ක්‍රියාවක් නිසා උන්වහන්සේ විසින් ගලවනු ලැබීමට සුදුසුකම් ඇත්තේය.

ඒ අවස්ථාවේදී ගාහියන් ඒ දේශනාට පිටපත් කර ගැනීමට අදහස් කෙලේය. එවිට ඒ හික්ෂුනම මෙසේ පැවසිය. "ඒ දේශනාවේ උර්ඛනාරුව් කළ වාර්තාවක් නැත. එය මම මුඛ වචනයෙන් පමණක් ප්‍රකාශ කරන්නෙමි."²⁹⁶

53. රචනා බ්ලා පිටපත් වීම

ගාහියන් මේ රටට (=සිංහල දේශයේ) අපුරුෂ දෙකක් නැවති සිරියේය. එහිදී භෙනෙම, මහියාසක²⁹⁷ විනය පිටපත් පිටපතක් ලබා ගත්තේ ය. දිස්සාගම, සංපුක්තගාම, සංපුක්ත සංවය පිටක²⁹⁸ යන ග්‍රන්ථය මූලුව ලබාගත හැකි විය. මේ ග්‍රන්ථ සියලුම විනයෙහි අපුසිද්ධිය.

මෙහි සංස්කෘත ග්‍රන්ථයන් ලබාගත් ගාහියන් මිනිසුන් 200ක් පමණ ගෙන යාත්‍රා කරන විගාල වෙළඳ නැවතට නැගී ගමනාරමිහ තක්දේය. යොතකින් බඳින ලද එක් කුඩා බෝටුවක් ඒ මහනැව පසුපස ඇදී ආවේය. මහ නැව විපතට පත් වුවහාක් ප්‍රයෝගනයට ගැනීම පිණියය. මෙසේ සූදානම්මේ සිරීමේ හේතුව නම්, මේ මූහුද් යාත්‍රා කිරීම ඒ තරමටම අන්තරායදායක කරුණක් විමධි. අනුකූල වූ සුළාගක් ඇතිව නැගෙනහිර බලා ඔවුන්ට යාත්‍රා කළ හැකි වූයේ දෙදිනක් පමණි. ඉන් පසු ඔවුන්ට වණ්ඩිමාරුතයකට මූහුණ දීමට සිදුවිය. නැව සිදුරු වී ඇතුළට වතුර ගලා එන්නට වන. වෙළෙන්දේ කුඩා බෝටුවටට පැන ගැනීමට අදහස් කළහ. එහෙන් ඒ වන විටම, බොහෝ දෙනෙකු පැමිණීමෙන් තමන්ද දියෙහි ශිලෙනැයි යන බියෙන් එහි සිටි මිනිසුන් විසින් එය මහ නැව හා සම්බන්ධ කළ යොත සිදු වෙන් ලකාට තිබිණ. තියපත් වෙළෙන්දේ තමන්ගේ මරු අන ලුයම් බව විය්වාස කළහ. එහෙන් ඔවුනු නැව ගිලීම වැළැක්වීමේ අවසාන ප්‍රයත්තයක් වශයෙන් නැවති වූ බිරින් වැඩි අගයෙන් අඩු වෙළඳ බඩු මූහුදට දුම්හ. ගාහියන්ද මූහුගේ පැන කෙන්ඩියත්, මූහුණ සේද්න බෙසමත්, තවත් සමහර බඩුත් නැවතින් ඉවතට දුම්මම්ය. මූහුගේ ධීම් ග්‍රන්ථයන් සහ බොද්ධ විත්‍රෙන්ද වෙළඳුන් විසින් ලුහුදට දමනු ඇතැයි විය වූ ගාහියන් ඒවා ආරක්ෂා කර දෙන ලෙස අනාන්ත හක්තියෙන් පුක්නව අවශ්‍යකින්ග්‍රෑටර බෝධියන්වයන්ට තන්නලවි කෙලේය. බොද්ධ ග්‍රාවක හාවයට පත් වූ විනයේ හික්ෂුන් වහන්සේලාට තම ජීවිතය හාර කළේය.

"මම ධමිය සෞයා ගනු පිණිසම මෙතරම් දුර බැහුරුක පැමිණියෙම්. ඔබ වහන්සේගේ ආධ්‍යාත්මික බලය යොදා මා මගේ ගම රට කරා පමුණුවන ගස්ක්වා!" කියමින් හෙතෙම යාචිස්‍ය කෙලෙය.

කූණාවුව රු අවල් 13 ක් මුදල්ලෙහි පැවැත්තේය. එහෙත් අන්තිමීදී මුවන්ට දුපතකට ප්‍රාග්ධන වැඩිහිටි විය. වඩිදිය පහව යිය කළේ මුවන් නැවේ සිදුර සෞයා එයට පිළියම් කරගෙන නැවතක් ගමනාරමිහ කළය.

මේ සමුද්‍රය මුහුදු කොල්ලකාරයන්ගෙන් ගහනය. මුවන්ට මුණුගැසන කිසිවෙකුටත් දිවි ගලවාගෙන යුම්ට ඉඩක් තොලුමේ. මහාසාගරය පෙනෙන තෙක් මානයේ කෙළවරක් නැතිව හැම අතටම විහිදී පවති. කිසිවෙකුටත් මේ නැගෙනහිරය, මේ බටහිරයැයි වෙන් කොට තොකිව හැකිය. හිර, සද හෝ තරු දෙස බැලීමෙන් පමණක් සමුද්‍ර යාර්ථිකයන්ට මුවන් ගමන් කළ යුතු දිගාව සෞයාගෙන හැකි විය. අදුරු බර වැසි දිනයන්හිදී මුවන් කළේ හමන සුළු ඉදිරියෙහි මුහුදු දිගමත නිකම්ම පාවිම පමණකි. සනාන්ධිකාර රාජීන්හි මුවන්ට දැක්ක හැකි වූයේ එකට එක හැජ්පෙලින්, ගිනි මෙන් දිලිසේලින් ද්‍රව්‍යන්ත කැස්බැවුන් හයානක සමුද්‍රයන්වයන් සහ ආස්ථාවහ වූ වෙනත් ප්‍රාණීන්ද රැගෙන පෙරේ පෙරේ පෙරේ එනා මහරුලගෙඩි පමණකි. ඩාන්තියට පැමිණියා වූ සමුද්‍ර යාර්ථිකයෝ මුවන් යාත්‍රා කරමින් සිටියේ කුමන දිගාවකට දැයි තොදත්හ. එහෙත් සාගරය අඟාධ වූ හෙයින් නැංගුරම් ලිමට තැනෙක් තොවිය. එම නිසා ව්‍යාපෘත් පහරී, කාලගුණය යහපත් වනතුරු මුවන්ට දිගාවන් වෙන්කොට හැදින යා යුතු හරිමිග ගැනීමට තොහැනි විය. මම ලෙසකින් නැව මුහුදු ගල් පරියක හැඳුණි නම් මුවන් සියලු දෙනාගේම විනාශය විය හැකිව තිබුණි. මේ කුම්යෙන් අනු දිනක් පමණ යාත්‍රා කළ මුහුදු 'යවද්විප' නම් වූ රටට සම්ප්‍රාප්ත වූහ.

යවද්විපය

මේ රටට අනාතකිරීක බ්‍රාහ්මණ ධමිය දියුණු තත්ත්වයක පවති. බොද්ධයෝ රික දෙනෙක් පමණක් වෙසෙනි.

මෙහි පස් මසක් නැවති සිටි ගාතියන් නැවත ගමන් අරඹනු යදා මිනිසුන් 200 ක් පමණ ගෙන යන වෙනින් විසඳු වෙළඳ නැවකට තැත ගත්තේ ය. පනස් ද්‍රව්‍යකට සැහෙන

මාරුගෙස්කරණ සම්පාදනය කර ගත් ඔවුනු සිටු වන මස සෞඛ්‍යාච්‍ය වනදා යාත්‍රා කිරීම ආරම්භ කළේය. ගාහියන් වස් විසිම කොලේ මේ නැවේදීමය. නැව 'ක්වා ටෝ' බලා රූපාන දිගට යාත්‍රා කොලේය.

හයානක කුණාවුවක්

මායාක් පමණ යාත්‍රා කිරීමෙන් පසුව, දිනක් රාත්‍රී ඔබාම යාමයෙහි තදිසියෙන්ම හයාකර වන්ඩි මාරුතයක් හමා අවුත් ධාරානිපාතයන් විසින්නට පටින් ගත්තේය. යාත්‍රිකයෝදා නැවහි ගමන් කළ සේපු ජනයාද එකසේ බියෙන් ගල් ගැසුණෙක්ය. නැවතත් වරක් ගාහියන් හැදුයාගම ලෙස අවලෝකිතේව්වර බෝධිසත්වයන්ගේ සහ වින දේශයේ හික්ෂු සංඛයාගේ පිහිට්ව පතා යාචිකා කොලේය. ඒ රාත්‍රීය ජ්වක් වීමට ලැබීම ගැන, මහු ආරක්ෂා වීම ගැන උත්ත්වන්සේලාට සැතුනි වේවා! පසුදාට එම් වූ කළේහි මාස්මණයේ එක් යිස්ව මෙසේ මන්ත්‍රණය කළහ.

කුමන්ත්‍රණයක්

"අප මෙතරම් අවාසනාවත් වූයේන් අපට මෙතරම් කරදර රැසකට මූහුණ දෙන්නට සිදුවූයේන් මේ නැවට බොද්ධ හික්ෂු නමන් ඇති හෙයිනි. අප විසින් මිහු කියියම් දුපතක වටරෙලනි දමා යා පුතුය. එක් මිනිසකු නිසා අප අමේ ජ්විත අනතුරට භාජන කර ගන්නේ ඇයි?"

ජ්‍යෙෂ්ඨ ගාහියන්ගේ අනුග්‍රහකයා මෙසේ කරා කොලේය. "ඉදින් ඔබට මේ හික්ෂු නම දුපතක තනි කර දමා යුමට අවශ්‍ය නම් පළමුකොටම මා මැරිය පුතුය. එක්කොස් මාද එනැන්හි දමා යන්නට වනු ඇතේ. ඉදින් ඔබ එම හික්ෂුනම දුපතක තනි කර දමා හිය හොත් විනයට පැමිණි පසු සහතික ලෙසම ඒ ගැන මම එහි රජතුමාට පැමිණිලි කරන්නේමි. විනායේ රජතුමාද බොද්ධයෙකු වන බවත්, එතුමා හික්ෂුන් වහන්සේට සත්කාර සම්මාන කරන බවත් ඔබ දන්නවා ඇතැයි සිතමි."

මේ කරාව ඇසු වෙළෙන්දේ පැකිලෙන්නට වූහ. ගාහියන් අතර මූර තනිකර දමා යුමට කරම් කියි කෙනෙක් දෙයෙක් සම්පන්න තොවුහි.

තොකඩිවා වට මොර සුරන විස්ස නිසා නැවේ නියුත්වා වැරදී දිගාවකට නැව ගමන් කරවිය. මෙසේ ඔවුනු ද්‍රව්‍ය හැත්තෑ

ගණනක් මූල්‍යේලේ තමන්ගේ මාගේෂපකරණ සියලුල පාහෙන් අවසන් වන තුරු යානා කළහ. මුදුන්ට ආහාර පිසීම සඳහා මුහුමද් පුණු වතුර පාවිච්චි කිරීමට සිදු විය. එක් මිනිසේකුට දිනකට ලැබූණු හොඳ වතුරේ ප්‍රමාණය රැයින්ට දෙකකි. රික දිනකින් හොඳ වතුර විකද ඉටර වීමට ලං විය. නැවතන් සමුද්‍යාත්‍රිකයෝ එක් රසව මේසේ සාකච්ඡා කළහ.

"සාමාන්‍යයෙන්, 'ක්විංචේ' තොටට ලෙසාවීමට ගත වන්නේ ද්‍රව්‍ය 50 ක් පමණි. එහෙන් දැනට අප එට වඩා බොහෝ ද්‍රව්‍ය ගණනක් යානා කොට ඇත. අප අපේ මාර්ගය වරදවා ගත්තා විය හැකිය." එයින් පසු ඔවුනු ගොඩිම බලාපොරුන්තුවන් නැවතන් වයඹ දිග බලා යානා කරන්නට පවත් ගත්හ.

ලාඩි-ඡන් වෙරුලට පැමිණීම

ය- දාවල දෙකකි දින 12 ක් යානා කිරීමෙන් පසු ඔවුනු 'ඡංක්වා' නම් වින උපවිතයෙහි ලාඩි-ඡන් කන්දන් දකුණෙහි වූ වෙරුලට ගොඩ බවහ. එහිදී ඔවුන්ට හොඳ වතුරන්, එළවුලත් ලබාගත හැකියිය. මේසේ තෙයෙන්, උද්ධේශයෙන් සහ උත්සුකතාවෙන් පිරි සිතැනිව අනතුරින් හා කරදරයෙන් පිරි දින බොහෝ ගණනක් ඇවුමෙන් ඔවුනු ගොඩිමකට ලෙය වූහ.

'ලිනාම්'²⁹⁹ (නම් විනයේ බෙහෙවින් ලැබෙන එළවුල වරුය) දුකීමෙන් පසු ඔවුනු තමන් පැමිණ ඇත්තේ විනයටම බව තේරුම් ගත්හ. එහෙන් ඔවුනට මිනිසේකු හෝ මිනිසුන් වසන බවට සලකුණක් හෝ දැක්ක හැකි නොවිය. එහෙයින් ඔවුන් දන් මේ සියින්නෙන් කොයි ප්‍රමද්‍යෙකකද යන්න ඔවුන්ට අවිනිශ්චිත විය. ඔවුන්ගෙන් සමහරු තමන් තවමත් 'ක්විංචේ' ප්‍රමද්‍යෙයට ලෙය එ නැති බව කිහි. සමහරු තමන් එය ඉක්මවා අවුන් ඇතැයි කිහි. එහෙන් කිසි කෙනෙන් තමන් දන් ඉන්නා ප්‍රමද්‍ය මකානිදුසි හරි හැරී නොඅත්හ. ඒ නිසා, යාත්‍රිකයෝ කිප දෙනෙනක් ඕඩා බෙවැටුවකට නැග කිසිවෙකු හමුව එම ස්ථානය පිළිබඳ මකාරතුරු දැනගනු පිණිස වරාය ඇතුළට සියහ. දිචියක්කාරයන් දදදෙනකුද කැදවාගෙන ආපසු නැවට පැමිණී ඔවුනු හාඟා රරිවරුනකයා හැරියට හිඳා කරන ලෙස ගාහියන්ගෙන් ඉල්වා සිරියහ. පළමුකොට දිචියක්කාරයාගේ සැක පහකර වූ හෙතෙම, ඔවුන්ගෙන් සෙමින් මේසේ විවාලේය.

"තෙහි කුවාද?"

"අපි බොද්ධයේ වෙමු" යි ඔවුනු පැටවුහ.

"මම කදුවල තොප සෞයා ඇවිධින්නේ මොනවාද?"

"හට හතුවැනි මාසයේ පසලෙස්වත දච්ච නිසා මුදන් වහන්සේට පුදනු පිණිස 'පිට' (නම් පලතුරු වර්ගය) සෙවීමට මහන්සි ගතිමු.

"මම රට කුමක්ද?"

"'විං-වෙශ'³⁰⁰ දේශයේ 'ඡංක්වා' උපවිරිනයේ සිමාවයි. දැන් මෙය 'ලිල'³⁰¹ රජ පැවුල විසින් පාලනය කරනු ලැබේ.

මෙපුවත් ඇසු වෙළෙන්සේ අනිය ප්‍රිතියට පැමිණියේ, ඔවුන්ගේ බ්‍රහ්ම-නගරයට යවන ලෙස මිනිසුන් හිප දෙනෙකුගෙන් ඉල්ලුහ. බොද්ධයෙකු වූ 'ලිල' නම් ඡංක්වාහි ප්‍රතිරාජයා 'ඉද්ධ ගුන්රියන් සහ ප්‍රතිමාවන්ද රැගෙන බොද්ධ හික්ෂා නමක් විදේශයක සිට මුළුදින් පැමිණ සිටිනායි අසා, එම ධම් ගුන්රි සහ ප්‍රතිමාද ප්‍රතිරාජ නගරයට ගෙන එනු පිණිස වෙරළට මිනිසුන් එවිය. ඉක්තිනි වෙළෙන්සේ 'විං-වෙශ' කරා ගියය. මම කාලයේ දී 'ලිල-තාමි-ලිතන්'³⁰² 'විං-වෙශ' දේශයට පැමිණ සිටියේය. හෙතතම විස්සාන කාලය සහ ගිම්හාන කාලය තුළ ගාහියන්ට සත්කාර කළේ ය.

දිසි කාලයක් මුළුල්ලේ තම සහවර හික්ෂාන්ගෙන් වෙන්ව සිටි ගාහියන්ට ගිම්හාන කාලාවසානයෙහි 'වාන් ගන' කරා ආපසු යන්නට අදහසක් උපන. එහෙන් තමා වෙත ඇති වශකීම කෙතරම් වැදුගේ තොට සැලකියි යතහෙත් (හේ වාන්ගෙන් බලා නොගොස්) දකුණු දිගට ගමන් තොට (අධිරාජයේ) දක්මිණ ප්‍රදේශයේ අගනුවර වූ 'වියන-තා' ³⁰³ තුවරට සැපන් විය. එහිදී මුහුට මුහුගේ යහළවෙන්³⁰⁴ මූණ ගැසුමෙන්ය. ගාහියන් මුහුට තමා ගෙනා විතය ගුන්රියන් පෙන්විය.³⁰⁵

54. හියමනය

ගාහියන් මුහුගේ ගමන ආරම්භ කෙළේ වානගනයෙනි. මධ්‍යම රාජධානියට යන අතරමග අවුරුදු 6 ක් ගත විය. හෙතතම මධ්‍ය දේශයෙහි අවුරුදු 6 ක් වාසය කෙළේය. 'විං වෙශ' දේශයට ලතා වීමට කළින් ආපසු එන අතරමග අවුරුදු 3ක්³⁰⁶ ගත කෙමෙය. මහාකාන්තාරමයේ බටහිර පටන් ඉන්දියාව තෙක් වූ

හිහකට ආයත්න සංඛ්‍යාවක් රටවල් මැදින් ඔහුට ගමන් කිරීමට සිදු විය. ඔහුට අතරමයදී හමුවූ හික්ෂුන් වහන්සේගේ ආකළුප සම්පත්තිය හා පුපරිගුද්ධ මුළුමවත් ගැන හෝ පුද්ධධම් ජේ රටවල් කෙරෙහි බලපා තිබෙන ආකාරය³⁰⁷ ගැන හෝ සම්පූර්ණ විස්තරයක් කිරීම නොහැකිය. එහත් එම කරුණු පිළිබඳව විනයේ හික්ෂුන් වහන්සේට සාමාන්‍ය අවබෝධයක් ලබාදීම සඳහාය ගාහියන් තමාගේ අයරණ ජ්විතය පවා නොතකා නොයෙක් දුෂ්කරතාවන්ට හා අන්තරායයන්ටද තිරසිත වැ මුහුණ දෙමින්, සම්පූර්ණය කොට සිය රටට පෙරලා පැමිණියේ. තිබිද රත්තයේ ආයිතෙදෙවත ආරක්ෂාවට ස්ථානිවෙවා! ඔහුට නොයෙක් අන්තරායයන් මැදින් තිරුපදුකෙට පැමිණිමට හැකි විය. එම නිසා සියලු සඳහාවතුන්ටම ඔහුගේ පුනරාක්ෂණීයන්හි කොටස්කරුවන් විමට හැකිවනු සඳහා ඔහුගේ ගමන් පිළිබඳ වූ මේ දළ සටහන ඔහු විසින් බටපතුරුවල සහ පටපිළි මත ත්‍රියා තබන ලදී. මේ කරන ලද්දේ ‘විහ්-සින්’ ශේ කාලවකු වර්ෂෙයනිය.³⁰⁸

55. අන්‍ය හික්ෂුනමක විසින් ලියන ලද අනුග්‍රෙධිය

අප ගරු කටයුතු ගාහියන් තෙරුන් ගොරවාදරයෙන් පිළිගත්තේ හිසින් රාජවිංගයේ ඩි-සි³⁰⁹ යුගයේ 12 වන අවුරුදුදට පැමිණි කැනෙක්පුස්වර්පයේ³¹⁰ මිහාන කාලයේ අවසානයේදීය. උන්වහන්සේ අප සමාග ධම් දේශනා කරමින් නැවති සිරි කාලයේදී, නැවතන් උන්වහන්සේගේ දේශ සංචාරය ගැන කරුණු විමසීමු. එහිදී අපට උන්වහන්සේ අනුද්ධත වූ ආචාර සම්පත්න වූ සත්‍යවාදී අයෙකු බෙවු පුනරාක්ෂණ විය. එම නිසා කළින් උන්වහන්සේ සැශකවින් කි දේ පිළිබඳව අංග සම්පූර්ණ විස්තරයක් කරන ලෙස උන්වහන්සේ පෙළඳවිමු. උන්වහන්සේ තමාගේ කරාන්තරය මුළ සිට අඟ දක්වා නැවතන් කිහි.

“ම්විසින් කරන ලද කාර්යය නැවත මෙතෙහි කරන කළුහි මගේ හාදය වෙශයෙන් ස්ථාන්දනය වන්නට පටන් ගනි. සිරුරින් විහදිය පෙරෙන්නට පටන් ගනි. මගේ ජ්විතය පිළිබඳ අංශපමානු වූද ආශාවකින් තොරව, යටෝක්ත අන්තරායයන් සියල්ල නොතකා, මේ ත්‍රියාව කළ හැකි වූයේ මට නිශ්චිත පරමාර්ථයක් සහ අවපන විත්ත සන්නානයක්ද වූ හෙයිනි. දිවි ගෙවා ගෙන ආපසු පැමිණිමේ බලාපොරොත්තු තැබිය හැකි වූයේ දස දහසකින් එක්

පංගුවකට පමණි. මරණයට පත්වීමකට එහෙම පිටින්ම වාගේ ඉඩ ඇශ්‍යි බව පෙනෙදීත්, මට මේ ගමන පිටින් වීමට හැකිවූයේ යපෝක්ත සේතුව නිසාය."

ගාහිතය් තෙරුන් මෙසේ කි කළේ උන් වහන්සේගේ වචනවලින් අපේ හදවත් කම්පිත විය. මෙබදු පුද්ගලයේ අනිතයහිද ලෝකයෙහි දුරුලන වූහ. වර්තමානයහිද දුරුලන මැයි. ග්‍රේෂ්ඨතම ධම්ය (-වුද්ධාගම) නැගනහිරට පැමිණි තැන් පටන් ආත්මාරාජාමිත්වයෙන් තොරව ධම්ය සොයා යැම ගැන සලකා බලන කළේ ගාහිතය් තෙරුන්ට සම කළ හැකි කිසිවෙතුන් පහළ තුවූ බව පෙනේ. මේ සිද්ධියෙන් අපට මෙබදු නිගමනයකට පැමිණෙන්ට පුළුවන. අවංක හාදයක් ඇශ්‍යි කෙනෙකුට බැරියයි දෙයක් නැත. මිනිසෙකුට අධිෂ්ථාන ගක්තිය තිබේ නම් හැම දෙයක්ම ඉටු කර ගත හැකිය. උන්වහන්සේට තමාගේ පරමාර්ථය මූදුන් පත් කර ගත හැකි වූයේ වෙන මිනිසුන් අගය කොට සලකන දේ තොසලකා හැරිය නිසාත්, වෙන මිනිසුන් තොසලකන දේ ඔවුන් අගය කො සැලකු නිසාත්ය යන්න ඇත්තක් තො වේද?

ලිපග්‍රහණ

1. පාඨාන්තර හා ලුහුවූ සටහන්

සැලකිය:

- මෙහි පෙරදී මොම් මුගල තුළ දැක්වෙන්නේ ඉංගිරිසි පරිවර්තකයන්ගේ පාඨාන්තරය. පරිවර්තක පාඨාන්තර දැක්වූ හැම තැනකම ඒ සමඟ පරිවර්තකයාගේ නමද දක්වා ඇත.
- ඉතිරි පුහුණු සටහන් මටිසින් සපයන ලද්දේ ගාස්ට්‍රීය පර්යේෂණයන්හි යෙදෙන්නවුන්ගේ ප්‍රයෝගනය සඳහාය.

2. සුවිය

සැලකිය:

- ප්‍රවේශය සහිත වූ පෙළෙහි විස්තර වන තැනගාත් සඳහන් වන සංඛ්‍යානාම හා වැදගත් වෙනත් නාම යෙදී ඇති පිටු අංක මෙහි දැක්වෙන අතර, වෙනත් නමකින් සිංහල පායකයන්ට වඩාත් පුරපුරුදු යැයි හැඳුණු ඇතැම් නාම හා සම්බන්ධ වූ පර්යාය නාමද පර්යේෂකයන්ගේ පහසුව සලකා සතරස් වරහන් තුළ යොදා සුවිගත කර ඇත.

උපග්‍රන්ථය 1

තාධාරණය හා මුහුම්බ කටයුතු

1. මේ නගරයේ නමිනි, අදත් විනාසය සෙන්-සේහාන් තොටීයායලද් ප්‍රධාන පලාත හා අභ්‍යවිච්‍රත් ඇදින්වෙන්නේ, ප්‍රථම භන් රාජවිංගයෙන් (ත්‍රි.පූ. 202 - ක්‍රි.ව. 24) ඉන් පසුව පුද්‍ර රාජ විංගයෙන් (ත්‍රි.ව. 589-618) අගනුවර පුද්‍රය මෙයයි. නැගතෙකිරී වින් අධිරාජත කාලයේ අගනුවර නැත්තියි. විය. ගාමියන් විප්‍රාවි මේ පුද්‍රයේ අවසන් භාවයේදීය. වානිග භය වින් අධිරාජතයේ උපරිකිතයක අනුරට විය.
2. "හ්‍යුං-චේ (Huang-che) පුද්‍රය ද්‍රව්‍යීය වර්ණයදී" (Legge's translation) මේ වර්තමාන නියමිය පිළිබඳ රාජවිල්ලක් ඇතක්, ගාමියන් ගමන් ඇරුණුවයේ ක්‍රි.ව. 399 දී බව 'ප්‍රසිද්ධ සික්කුන්නේ පටහන' (Memoirs of Eminent Monks) නම් ලියවිල්ලෙන්ද පෙනු ටේ.
3. ප්‍රං කුදාවැටිය, සෙන්-සේහාන් දේශයේ බටහිරින් පිහිටියේය.
4. "කීන් ක්වේ (Keen Kwei) —Legge) මොඩු බටහිර වින් පරපුලර් දෙවන රජුය ක්‍රි.ව. 398 දී රාජ විය. මෙය මොඩු දෙයෙකු වූ බව මේ පොශනයිම එය (102 පිට)
5. ක්‍රි ලංකාව ආදී දකුණු දිග බොද්ධ රටවල සික්කුන් අතර විස් විසිම සාමාන්‍ය කාසනික විවුද්‍යයකි. මෙය කරනු ලබන්නේ වුදුන් වහන්සේල් සික්ෂා, ප්‍රයෝගික අනුවය. ඇසුල පුරුපසලාභවක සිට දේ පුර පසලාභවක තෙක් කාලය විස්සන කාලය හැරියට සැලැකේ. විස් විසිමට නියම කිරීමෙන් බුදුරුදුන් අදහස් කළේ සාමාන්‍යයෙන් තැන තැන භැංකිරනා සික්කුව මේ කාලය ඇල රැක තැනක වාසය සිරිමිට සෘජ්‍යවා මෙය වැඩෙයුන් විදින සිඩාවෙන් ආරක්ෂා කිරීමයි. එහෙක් වින බොද්ධ සික්කුනු එටට සැතු ඉණය සැලකා. ඕම්පාන කාලය එක් තැනක විසිම සිරිනක් කර ගන්න. වින මාසයෙන් 5වන මාසයේ 16 වැනිදා පටන් 9 වන මාසයේ 15 වනදා ගනක් ඕම්පාන කාලයයි.
6. "නො-තාන්" (ලෙලෙළු) වින විංගය කරදර පුහු තුළ ලියා රාජවරු පස්වනාවක් මේ අධිරාජතයේ බටහිර ප්‍රදේශයේ ආධිපත්‍ය බිලයෙන් පැහැර ගත්ත. ක්‍රි.ව. 397 දී දකුණු ලියා විංගය පැන නැංගේය. මෙහි සඳහන් ද්‍රුතාන් එ පරපුලර් ඇන් වැන්නාය. මෙහි සඳහන් තුවායන් උතුරු ලියා පරපුරට අයන් වූවකි.
7. කන්සුන්හි කන්-වේඛ තොටීයායලද් පලාතක් මෙනාමින් විවහාර ටේ. මෙය වින මියා ප්‍රාකාරයට තුළුරුය.
8. වුදු පසුන් දියුණුව සඳහා විකල පරික්‍රායන් කළ විශේෂයෙන් සංසාරාත් කරවා එවායේ නවිත්තුව සැලසු අය සඳහා මේ ගොරට නාමය යොදන ලදී.

9. මෙම දේශ සාචාරකයන් අඩවින් ගාහියන් ආරුදු විට ඉතා වැදගත් කුහැක්කා නම් 'පාමි-පු.' ය. හේ පෙරදා විනායට පැමිණි පසු සංස්කෘත බොද්ධ පොත් රාඩියෝ විනා බසට පෙරාලවිය. එහෙත් එහින් මෙහෙත් සෞයාගෙන ඇත්තෙන් එකක් පමණි. පාමි-පු. ක්‍රි.ව. 449 දී අපවිත් විය.
10. මෙම මුළුන්ගේ දෙවන මිශ්‍යාන වාසයයි.
11. මෙය පිහිටියේ නැ. දේ. 94° 50' සහ උ. අ. 39° 40' ඩිය. කන්-පුන් උපවිෂ්ඨයේ ගන්ද කොට්ඨාසයේ පලාත් දෙකෙන් එකක් අද දුක්වාන් මෙහෙතින් භැඳීන්වෙයි.
12. ලි එකක යුර ප්‍රමාණය නැ. 1/6 ක් (අඩි 880ක්) පමණ ලේ.
13. මෙම කියන්ගේ ගොඩි මහා කාන්තාරයයි. මෙය මොන්ගොලියාලටි නැග නැගිර සිමාලටි පටන් නිරිත දිගට ඇරුකියාරානයේ ඇත දේ දිම්ව දක්වා විහිද සිටියේය. එහි වැට්ටිම දිග නැ. 2100 කි. මෙහි තැනින් තැන ස්වේච්ඡල ඇමි ඇත. මෙහි භයානකත්වය කෙනෙක්ද යනු වර්ස වාළුකාභාරක වින්ව් මාරුකායයින් එක් දිනක් ඇල නගර 360 ක් විනාක මු බව කියන ජනප්‍රාදයෙන් පෙනෙන්.
14. ක්‍රි.පු. 80දී ගෙන්-ගෙන් රාජ්‍යය විනායේ යටත් විෂ්ඨයක් බවට එන් විය. මෙය පිහිටි ප්‍රමද්‍යය භරි භැං නිශ්චය කොට නැති නමුන් මේ රටේ අභ්‍යුවර 'ලෙඛා' විලට තුළුරන් නිශ්චෙනට ඇතැයි සැලැන්. නැ. දේ. 90°න් උ. අ. 40° ත් ආස්‍රිත ප්‍රමද්‍යයක් විය භැංයි.
15. ගාහියන් ස්විනිය ජ්‍යෙෂ්ඨම් සඳහන් කරන විට බෙහෙවින් භාවිත කරන්ගේ මේ නැමිනි. ඒ වින්චාර මුදයේ එනම් රාජ්‍යව්‍යය නිසාය.
16. ඉත්දියාව සඳහා ගාහියන් පාටිවිටි කරන නම රින්වුක් (හේ වින්-ඩූජ්) යනුයි. එහි තෙරුම දිව්‍යමය 'මුක්' දේශය යනුයි. මෙය ඉත්දියාවට අභාරවය සඳහා බොද්ධයන් යුත් නමක් විය භැංයි.
17. "මු-ඒ දේශයට" (ලෙලෙෂ්) මේ රට අදුනාගෙන නැත. කරාපර දේශයන් ඇවිෂා දේශයන් අන්තරේ විය භැංයියි වොටර් මහතා කියයි.
18. මෙහින් සංප්‍රදාත විනා දේශයම අදහස් කරන ලදද. නැතහෙත් විනා රාජධානී ඇත හේ ඉත් එකක් පමණක් අදහස් කරන ලදද යනු අවිනිශ්චයයි.
19. මොයුනතුරින් යුත්-වේදි. ගාහියන්ගේ පිරිසටින් වින්-යෙන්, යුමි-වියෙන් දෙදෙනා පාමි-පුගේ පිරිසටින් අයන් මුහ.
20. ලෙලෙෂ් කියවන භැංයට මුළුන් මියේ 'කාමි-ං' බලාය. එය වර්තමාන වර්ගන් ඇතුළු කොට විහිටි ප්‍රලාභක් බෙවානයට අයත්ය. නැගෙනහිර සිට බවහිටු භා. 300 කටත් ව්‍යාජා දිගය. රටට අභ්‍යුවර ඇදින්වුයේදී රටටේ නැමිනි. පසුව එය
21. යුරින් දේශය වඩා ප්‍රසිද්ධ බො-ටාන් නැමිනි. ගොඩි කාන්තාරයට නිරින දෙසින් සැවුන්-පු. කදු වැට්ටියට උදාරන් එම පර්වන පාදය දිගේ පිහිටි විශාල දැමි ප්‍රමද්‍යයක් බෙවානයට අයත්ය. නැගෙනහිර සිට බවහිටු භා. 300 කටත් ව්‍යාජා දිගය. රටට අභ්‍යුවර ඇදින්වුයේදී රටටේ නැමිනි. පසුව එය

- 'ඉල-ඩී' නම් විය. මෙය ගෙවාන් ගෙ බඩ නැ. දද. 800 35 සහ උ. අ. 370 කි පිහිටියෙයි. මෙරට සඳහා විනවහා සංස්කෘත නාමය 'කුස්තුන' දැක්වය යෙළුයි.
22. "රියන්" ගැයි ලෙලෙශ් කියවයි.
 23. පුය-ඩී, කාමි-චිං දෙනම ගාහියන්ගේ සහවරයන්ගේන් දෙදෙනෙකි. 'ඩුමිනා' කට්ටරක්ස්දී කළින් සඳහන් නොවිය. මූළ පිරිස්ව ප්‍රසුව එකතු මූවකු විය ඇතිය. නැතහෙත් මේ පිරිස්ව අයකුගේ (එනම් සැං-ජාවිලෝ) අනා නාමයක් විය යුතුය. 82 වන සටහන බලන්න.
 24. "චි-ජා" යි ලෙලෙශ් කියවයි. මේ ජ්‍රේනය ආදානාගෙන නැත. රිශ්සට් කාස්ටිරය ගැයි සිනයි. තේල් එය 'කර්මා' යයි කියවයි. මේ ලැබාක් දැක්විය යුතු ගැයි ලෙලෙශ් පටිසායි.
 25. ගාහියන්ගේ සහවරයන්ගේන් මූළ සම්ග දානට ඉතිරි පුය-ඩී. පමණක් බවත් පාමි-සුංගේ සහවරයන්ගේන් ඉතිරි සැං-ජා. නා සැං-ජාවි පමණක් බවත් පෙනෙන්.
 26. ලෙලෙශ් 4කැයි ගනී. මූළ වඩා භරියැයි සලකන කොරියන් පිටපත අනුවය. වින පිටපත් 4කම ඇළුන්නේ 14 ගැයි මූළ කියයි. 14 භරි බවට සැකැයක් නැත. එක් එක් සංසාරාමයට පෙරහර කිරීම් සඳහා වෙන් වූ දිනයක් වූ බවත් පෙරහර සඳහා දින 14 ක් ගෙ වූ බවත් මතුළයකි සඳහන් වන හෙයිනි.
 27. "වියනක" (ලියුංසි)
 28. "පෙරහරකි පුරුණයෙන් පිළිම ගෙන යන්නෙන් වෙති" (ලියුංසි)
 29. "රියන්" (ලෙලෙශ්)
 30. රජ්, රිදී, මුඟ, රුකුවී, වෙරල් මිණි, දියමන්ති, පබල් යන 7 ය.
 31. Jade, ප්‍රහක්කයම් විය යුතු ගැයි මුදධිධාක් කිමිලයෝ සිනයි. (හියු-සියාං ප්‍රම්ණ විජ්‍යන්නය, 84 පිට, අභ්‍යන්තරි)
 32. "පොලොව....." යන කැන සිට මේ කොටස ලියුංසි පරිවර්තනයකි නැත.
 33. "අධි දෙසිය ගණනක" (ලියුංසි)
 34. "Ornamented with carvings and inlaid work" (Li Yung hsi)
 35. ගැම් වහරන් මුද ගෙයක්, මෙහි එන වින විවිහයට ගයිල්ස්, විඩියමිස් දෙදෙනා 'පෞද්ගලික වන්දනාව සඳහා වූ ඇමා දෙවාලක්' යන තේරුමද, ලෙලෙශ් මුදයේ යන තේරුම ද, ලියුංසි 'වුද මුද හල' යන තේරුම ද දෙනි.
 36. ලියුංසි "පාමිර සාකුවන් නැගෙනහිර" යි කියවයි. එහෙත් මුද වින පිටපතවල කුවුරියේ නම සඳහන් නොවන බව පෙනෙන්. එයින් අදහස් කළේ ලුම සඳහන් වන තේපුල් කද බවට සැකැයක් නැත.
 37. ගාහියන් මෙහිදී අදහස් කළ රාජධානී 6 පොනවාදුයි තොපැහැදිලිය. බෙවානයට නැගෙනහිරින් විනය දක්වා පිහිටි රටවල් විය යුතුය.

38. ලෙලත්, "ඒ රජවරු කමත් අයන් මහා ද්‍රව්‍යභාෂණීන් පූජා කොටසක් නමන් ප්‍රයෝගනයට ගනීමින් වැඩි නොවන සංසාරාමයට පුද්ගි" හි යන තේරුම් දෙයි. ඒ තේරුම පිළිබඳ ඇත් සහිත බව පළ කරමින් එස් තවත් තේරුමක් ද දෙයි. (A Record of Buddhist Kingdoms; J. Legge 1886, 20 පිට බ.)
39. "විදේශීය හික්ෂානමකු" හි උපුණි කියයි.
40. උපුණි කියන්නේ කාජලීරය කියයි. ලෙලත් එය වෙනම රටන් හැටියට ගනියි. මෙහි නොලේනය නම් වර්තමාන කාලුල් ප්‍රංශය විය හැකියායි ජේ සිහයි. කාලුල් ඇරැහියාරානයේ අගනුවරය.
41. මෙය හිඹුවී සුදුනා ගෙන තැත. බිල් එය 'යාරකන්වී දේශය' යැයි සිහයි. යාරකන්වී දේශය පිහිටියේ බෛව්‍යනයට වයකි දිනිනි. උපුණි කියන්නේ "ජකුල" දේශය කියයා.
42. 'තුපු-ලි' කදුවූවී හෙවත් ලැඟන පර්වත වලය පටන් ගැළනන්නේ පාමිර සාහුවෙනි. එයට කාර්කොරුම් කද ආතෘලත ය. එය නිකිතනයන් උතුලේ පිහිටි හියෙළාන් හා ක්වත්-දු. යන මහා පර්වත වලයන් හා සම්බන්ධ වෙයි. විබෙරි සාහුව පාමිර සාහුවෙන් නැගෙනහිරට විසිදි යයි. සිමාලය කදුවූවීය එහි දකුණු මායිමය. ක්වත්-දු. උතුරු මායිමයි. ගාහියන් මෙන්ම හියු-යියු-ද තුපු-ලි. කද අතරින් මෙන් ඇති යායානකකම විස්තර කරයි. (හියු-යියු-ද ප්‍රමත් ව්‍යාචාරකය, මුද්‍යභාෂ්‍ය, 44 පිටෙ සිට කියවන්න.)
43. මේ රට ද ක්‍රමක්දයි යටි හැටි තොපුහැදිලිය. උපුණි කියන්නේ අයකි දේශයායි කියයි. මේ හියු-යියු-ද සඳහන් කරන පෝලුක්කියා දේශය විය හැකි යැයි සිලේ.
44. ගාහියන් අතර් වය විසිම යන අරිය දීම සඳහා මෙතනක් පාවිච්ච කළේ 'ගිලිභාන වාසය' යන අර්ථ ඇති වින වට්ටයකි. එහෙත් මෙහිදී ඒ වෙනුවට 'විවෙක වාසය' යන අර්ථ ඇති වට්ටයක් යොදායි. එයින් පෙනෙන්නේ ඉතුදියාවේ සිරින පරිදි, මේ ප්‍රංශයෙන් වය විසිම නියම කාලයෙහි කළ බව සහ ගාහියන් ද ඒ සිරින අනුගමනය කළ වට්ටය.
45. ලෙලත් "කිහි-ඡ" හි කියවයි. ගාහියන් කියන මේ බෙජ්‍රා තොජොන් විජා දේශය නම් හියු-යියු-ද කියන කිවුර් දේශය විය හැකැයි සිලේ. හියු-යියු-ද එහි පැවැත්‍රිතු පාව වාර්ෂික ව්‍යාසම්මෙලුනය ගැන ද නොරතුරු කියයි. (හි. පු. වි. 40 පිටෙ සිට බෙජ්‍රා.)
46. 23, 25 ප්‍රහාඩ සඳහන් බෙජ්‍රා. නැවත පිටිය 8 දෙනෙකු තු බව පෙනේ.
47. ලෙලත් "ප-ව පරිජ්ද" යැයි කියවයි. මේ සම්මේලනයේ ආරම්භය අතරෙක කාලයේ දී යැයි අයිවල් කියයි.
48. උපුණි පරිවර්තනය කෙඳේ "ව්‍යන්තයේ මාය එකස්-අදකක් හෝ ඇනක් හිස්සය්..... පුරු පවත්වනි" හි කියයා.
49. "මේ රට කද අතරේ පිහිටි හෙයින් සිභාය." (ලෙලත්)

50. ලෙලෙෂ් ලේඛි දෙන අදහස නම් "දන්තබාණ පෙට්තාය සම්බන්ධ පුරා වියේ ආදියෙහි නිපුත්ත සිනයනයට අයත් දායකත් අධික සික්ෂු පිරිසක් හා මුළුන්ගේ අභිපුත්තයන් පිරිසක්ද" ඇති වෙය.
51. "මම පෙනෙනෙහි වහන මිනිසුන් හැඳුන්වන්නේ සිම කදුවල මිනිසු යන නමිනි." (ලිපුණයි)
52. ලිපුණයි ආදි පරිවර්තනකයේ හීප දෙනෙක් මේ ආරදා දේශයයැයි ගේත්හ. ආරදාව පිහිටියේ නෑ. අද. 73° 54 සහ උ. අ. 30° 11 හිය. කනීංහුමිලේ 'පුරාණ ඉන්දියාවේ තුම් විස්තරය' (A Cunningham, The Ancient Geography of India) අනුව මෙය සින්සු තදිල් බවහිර ඉවුරේ පිහිටි බව පෙන්වා දෙන ලෙලෙෂ් ගාහියන් තවම සිරින්නේ සින්සු හැඳුන් නැගෙනහිර ඉවුරේ හේතින් 'ජොටිස්' දෙශය ආරදාව නොවන්න පුළුවනායි හියයි. එහෙත් එවකට ආරදාව සින්සු තදිල් නැගෙනහිරට ද පැහිර සිවුණා වන්නට බැරිකමක් නැත.
53. සිපුණයියා ද මම මෙයේ ගෝසක් පිළිමය නොලිමේ සිද්ධීය මෙහෙරදී විස්තර කරයි. (හි. ඉ. වි. 110 පිටුව)
54. "බදු පරායකව වැඩි සිදින පිළිමයේ දූෂ්චික සිට අනක් දූෂ්චික රියන් 8 ස්ක්‍රී වියැ" සි ලෙලෙෂ් හියයි. උස රියන් 80 ජ් නම් ඒ නොවය භැංකිය. "බදු පරායකව සිදින" සි දෙන සේරුම හරි නම් උසද රියන් 8 ජ් විය යුතුයි. මෙහි අප දුන් පරිවර්තනයන් පිළිමය සිරි පිළිමයක් බව පෙන්වයි.
55. "එක් සිරිකුලුන්..... උසය" මේ වාක්‍යය ආකෘති විවෘතකි නැත.
56. ගාහියන් මම සේරානයෙහි සින්සු තදිය හා තදාසන්න ප්‍රශද්‍ය ගැන කරන විස්තරය සෙකරම් සහඟ යුතු කනීංහුම් කරන තුම් විස්තරයන් පැහැදිලි වේයි. ඒ බිව ලෙලෙෂ් පෙන්වා දයි.
57. ලෙලෙෂ් මේ වැඩිය සේරුම් කරන්නේ වෙන විදියකටය. එහෙතු, "මම සේරානය පිළිබඳ විස්තර භාජා පරිවර්තකයන් 9 දෙනාල් විරෝධාවලින් දුන්ක භැංකිය" සි හියයි. භන් අධිරාජයන්ගේ ආක්‍රාමක යමුදාවන් සම්ග එවු රාජකීය භාජා පරිවර්තකයන් මෙහින් අදහස් කරන බව ගේ සිතයි.
58. විංචින්, භන් විංචලේ වූ අධිරාජයන් (ත්‍රි. 140-57) ඇමුණියෙකි. භන් 'අනුනාතාව විද දාම' බවහිර දිග ප්‍රශද්‍යයන්ට (ඇජ්ඩ්ස්ප්‍රානයට) ආකෘත් වූ ප්‍රථම වින පාතිකාය භැවිත සාලකීලි උපයි. මුළුයේ ගම්නින් පසු හි. ඉ. 115 ප්‍රමුණන් දී ඒ ප්‍රශද්‍යයන් රාජධානී 36 ඇත් විනයන් අතර ගනුමදනු ඇරුණුණු බව සඳහන් වේ.
59. කන්-සින් හි.ව. 38 දී පන්-වාම් අධිරාජයා විසින් තානාපත්‍රියනු විභයන් ගෙවා අධිරාජයා වෙත පිටත කර යවත් ලදී. එහෙත් මුළු සිලේ කැඩ්පියන් මුළුද ගකක් පමණය.
60. මිං (හි.ව. 58-75) රජකුමා එක් රාජ්‍යක රජමේකදාම්බයක් විහිදුව්මින් සිරි දිවිතමය රුපයක් සිනිනෙන් යුතුවේය. පසුදා රජකුමා ඒ සිතිකය සිලිබඳව ඇමුණියන් විවාලේ ය. මුළුන්ගෙන් එකෙන් ඒ දිවිත රුපය වුයුන්

- වහනසේලේගේ විය පුණු යැයි කිය. එවිට මි. අධිරාජයා පුද්දාම පිළිබඳව සොයුනු සඳහා බටහිර දිගට තානාපතින් පිටත් කර යැවිය. මේ සිද්ධිය වූයේ හ්‍ර. ව. 61 දිය. හ්‍ර. ව. 67 දී තානාපතිනු හික්ෂුන් දෙනාමත් කැට්ටිව පෙරලා විනයට පැමිණියා. විනයේ වුයු දහම පැතිරවීම ආරම්භ කළේ ඡුවන් විසිනායි කියනු ලැබේ.
61. පංචාච් දේශයට උතුරුන් පංචාච්යටත් සුවාස්ථා රාජ්‍යයටත් යාබදව පිහිටියෙකි. සුවාස්ථාව මෙකලු 'ස්වාස්' නමින් දන්නා ලැබේ. බටහිර පකිස්ථානලද් නැ. දේ. 720 49 සහ උ. අ. 350 හි පිහිටි මේ රට මල්-පලුතුරු ගැන ප්‍රකිදිය. දැන් නාමය ලැබීමේ සේතුවත් එය විය හැකිය. හිසු-සියාංද මෙටට ගැන ලොකු විස්තරයන් කරයි. (හි.සු.වා. 104-111 පිටු.)
 62. මේ සිරිපා සටහන හිසු-සියාං ද දා කිෂේ. අනතුරුව කියන නාග දමනයෙන් ප්‍රසා මෙය එහිවුටු බව මුහුදේ මෙන් විස්තරයේ එය. ශ්‍රී පාදය පෙළාඟා-කුඩාව පෙනෙන්නේ නරකින්නායේ ඉද්ධාවේ අඩු-වැයි බව අනුව යැයි සේ කියයි. (හි. සු. වා. 105 පිටුව)
 63. හිසු-සියාංද මෙය දාක කිෂේ. (හි. සු. වා. 106 පිටුව)
 64. මෙහි සඳහන් නාගරාජයා නම් සුවාස්ථා හෝ ඉහාවාස්ථා නමින් හැඳින්වෙන නැගෙට අධිගාහිත වූ අපලාල නාගරාජයායි. අපලාල නාග දමනය පිළිබඳ සඳහන විස්තරයක් හිසු-සියාංගේ දේශයටන වාර්තාවෙහි එය. (හි. සු. වා. 105 පිට බ.)
 65. 49, 23, 25 සටහන් බලන්න. පිටියේ දන් ඉහිරි 5 දෙනෙකි. නැගෙහාත් 4 දෙනෙකි. 82 පුහුම් සටහන බලන්න
 66. මේ ගාහියන් පිටත් වූ හිවුනී අවුරුද්ද විය පුණුය. එනම්, හ්‍ර.ව. 403 හි.
 67. 'පු-හෝමන්' හෙවත් සුවාස්ථා (හෝ ඉහාවාස්ථා) දේශය නම් සුවාස්ථා (-ස්වාස්) නැදියන් සින්සු නැදියන් අතර පිහිටි ප්‍රදේශය බව පෙනෙන්.
 68. සූල්‍රායිය විනාර්ථ විශයන්ම ගෙහෙහාත් "උතුසෙකු නා පරවියනු" යන්න පමණක් ලැබේ.
 69. මේ ස්තූරය කරුවෙයේ අඛයකාධිරාජයන් විසින් බව හිසු-සියාං සඳහන් කරයි. (හි. සු. වා. 106 පිට)
 70. පුරාණ ගන්ධාර දේශය වර්තමාන ඇශ්‍රේනිස්පානයට ඇතුළත්ව පිහිටි බව පෙනෙන්. කාවුල් මේරියාවන් දකුණු දෙස නැ. දේ. 66° 30 සහ උ. අ. 31° 37 හි පිහිටි තන්දහාර නාගය ගැඹුන්වීමෙන් ගාන්ධාර යන්නෙන්ම උවිටාරණ විකාශිතයානි. සින්සු නැදිය මේ රටට නැගෙනහිර සිමාව වූ බව හිසු-සියාං කියයි. සුවාස්ථා සිට පෙරදීගට යුමෙන් පසු මෙහි පැමිණි බව කියන හෙයින්, ගාහියන් එන්නට අත්තන් රටට නැගෙනහිර පෙමදුයට විය හැකිය. වර්තමාන කන්දහාරය පිහිටියේ එයින් බවහිටවය. ගාහියන් එතරම බවහිට සියාද යනු සැක සිනියය.
 71. ගාහියන් මෙහි සඳහන් කරන්නේ "ගා-සි" යන වින නමයි. එහි සේරුම 'ධිරම-වර්ධන' යනුයි. ඉංග්‍රීසි පරිවර්තනවල මේ සංය්කෘත නම යොදා

79. වූද්ධත්වයට පැමිණිලෙන් පසු පළමු වන පිණ්ඩානය පිළිගන්නා අවස්ථාවටදී සහරවරම දදවියන් විසින් වූයින් විභ්‍ගෙන් මුරු කළ පානු සහරක් අධිකයින බලයෙන් සංඛා කිරීමෙන් මේ පානුය නිපන්නෙය. සහර සහරක් දක්නට ඇත්තේ රැහැයිනි.
80. මේ දදදන පිවත් වූ පසු ගාහියන්ගේ සහවරයන් වශයෙන් ඉතිරි වූයි තුළි-දිං සහ සං-ජාමි පමණක් බව පෙනෙන් ලුයිනා යනු සං-ජාමිටම ව්‍යවහාර නම්ක් නම් ගාහියන් සමඟ ඇත්තේ තුළි-දිං පමණකි. 82 භටහා බලන්න.
81. හැටපස (65)වන පූභුත්‍ර සටහන බලන්න
- 82a. තුළි-ං අසනීප වූයි තොයිදියි වූල ගුන්පිය තොයදාහනි. මූලු අසනීපයන් අපවත් වූයි පානු ධාතු විභාරයේ දී බව මෙහි කියුවෙයි. අසනීප වූ පසු තුළි-ං-ද ඡාමි-රිං සමඟ නැවතැතු බව කියන හෙයින් අසනීප වූයි පුරුෂපුරයදීම යයි සිතන්නට සිදු වේ. එහෙත් මූලින් දදදන නැවතැතු පසු තුයිනා තනිව පුරුෂපුරයට ආපසු ආ බව කියන හෙයිනි. තුළි-ං, ඡාමි-රිං දදදන පුරුෂපුරයට ආවේ පසුව බව පෙනෙන්. එසේ නම් තුළි-ං අසනීප වින්නට ඇත්තේ අතරමයි ය. ලෙඩි වූ පසු රික දිනක් එම්ම නැවති සිට පූභුත්‍ර පූභුත්‍ර පසු ඔවුන් පුරුෂපුරයට වින්නට ඇතු. ඉත්තාපූභුත්‍ර භාගනම පානු ධාතු විභාරයේ දී අපවත් විය. ඡාමි-රිං එන්නට කිලින් තුයිනා, ඡාමි-පුං සමඟ විනා බලා පිටත්ව සිටි බව පෙනෙන්. ගාහියන් 'තුළි-ං' පිළිබඳව කියන්නේ අසා දැනගේ තොරතුරුය. ඔවුන් ගාහියන්ගේ වින් වූයි උදාහන දේශයදීය.
- එක්කෝ පානු ධාතු විභාරයේ දී අපවත් වූයි තුළි තුළි-දිං විය පූභුත්‍ර. ලෙඩයෙන් කළුපනාව ද එසේ විය පූභුත්‍ර බවයි. තුළි-ං අතර මියදී හෝ නාගරහාර දැක්දයේ ලෙඩි වි නැවතැතු බව කි නිසාය. එය තවත් තහවුරු වින්නේ ගාහියන් තනි වූ බවද මෙහි කියන හෙයිනි. තුළි-දිං අපවත් වූයි ගාහියන් සමඟ ඉතිරි විය පූභුත්‍ර සං-ජාමිට වූයි තුළින්ද ඇම්ක්ද? මූලු පිළිබඳ මෙහෙන් කියින් තොයියන ලදී. 23 වන පූභුත්‍ර සටහනාහි දක්වු පරිදි පූභුත්‍ර අදහන් තුයිනා නම් සං-ජාමිට විය හැකුව සිජේ. තුයිනා, ඡාමි-පුංට එකතු වි විනා බලා ගියේය. ගාහියන් පූභුත්‍ර පූභුත්‍ර සම්බන්ධ සංඛා බව දක්වා ඇතු.
- 82b. 140 පූභුත්‍ර සටහන බලන්න
- 82c. හැම පෙනෙනාම එන්නේ තුළි-ං කියාය. ඒ තොගැලුලේ. ගාහියන් කියි තුළි-දිං කියා විය පූභුත්‍ර.
83. මෙහෙන් ලි නම් වින මිනුමෙන් දුර දක්වූ ගාහියන් මෙහිදී ඉතුළුයාලට මිනුමෙන් යුර දක්වයි. යොයුන් දුර අවිතියාවිය. භා. 4 1/2, 5, 7 යන ගෙණන් යොයුනකට සමාන බව දක්වා ඇතු.
84. සියු-ං සංඛා සංඛා කරන සිඩා නාගරය ද මෙයම විය හැකිය (පි. තු. වි. 89 පිටුව)

85. හිසු-යියෑ ද මේ ගැන කරන විස්තරය ද මිට ගැලුණේ. (හි. ඩු. විං. 89-90 පිටු) එහි කාලය ධාතුවේ වට් ප්‍රමාණය අඟල් 14 කැයි හියන ලදී.
86. සමහරු "විමෙමාස්‍ය ස්ථූපයයි" හියවති.
87. හිසු-යියෑ ද මේය සඳහන් කරයි. (හි. ඩු. විං. 90 පිටු)
88. හිසු-යියෑ දකින විට මෙය තරම්ක් දිරා ගොස් හිමුලන්දු.
89. දෙනිස් මහපුරිස් ලංඡලු හා අසු අනුවියයුන්
90. "එය නිකීම් මනෝනිර්මිතයකුදී සිංහන තරමට එහි පැහැදිලි බව අවු එ යයි" හියාය ලෙලුව මෙහි පෙරුම දෙන්නත්. හිසු-යියෑ එන කාලයේ දී මේ ජායාව දැක්ව නැති වූයේ මහන ගක්කියෙන් යාදා කරන්නවුන්ට පමණකි. (හි. ඩු. විං. 87 පිටුව)
91. හිසු-යියෑ ද මේය සඳහන් කරයි. (හි. ඩු. විං. 89)
92. මේ හියන යහළවත් දෙදෙනා පසුව එකතු වූයේ නගරහාරයේදී ය. පුරුෂපුරුෂයන් පෙනු තුළදකළාව හිමින් වූ බව තේ හැයිනි. අප මෙහිදී "යහළවත් දෙදෙනාකු" හි නොමියා "යහළවත් දෙදෙනා" සි අවධාරණයන් සියේ ගාහියන්ට කළින් නගරහාර දේශයට එන්නට පිටත වි අයනිට විට නිසා අතරම තැබුණුන් තාමි-රිං, පුය-රිං දෙදෙනා මේ වනවිට නගරහාර දේශයට එන්නට ඇතැයි ද සැලුකීමෙනි. මේ අමුණුම යහළවත් දෙදෙනාකුදී හියා යෝ 80 වන සටහන් සඳහන් කළ යහළවත් දෙදෙනා යැයි යෝ සිහිමට වත්‍ය පුක්කි පුක්කි වත්න් මෙයේ සැලකීමි. පුය-රිං හා තාමි-රිං නැවතන් සඳහන් කරන හැයිනි. එයිනිදී පුරුෂ වත්න් පුරුෂපුරුෂය යාතුධාන විහාරයේ දී අපවත් වූයේ පුය-රිං නොව පුය-රිං බවය. 82 වන පුදුවූ සටහන වලන්න. පුය-රිං 94 සටහන්දීර් තාමි-රිං 139 සටහන්දීර් භුම් වෙති.
93. මේ පාකිස්ථානයේ 'සලේද්සේස්' කදු වැටිය විය නැතිය.
94. කළින් අවත් වූයේ පුය-රිං බව ලෙසින් මිපුර ටේ. පුය-රිංට කළින් පුදුණු අසිනිරායන් (48 පිට) ගොද සුවය ලැබෙන්නට කළින් නැවත ගමන් අරින්නට ඇතා. මිනු මේ ඉරණම්බ භාරන වූවේ එහැයිනි.
95. ගාහියන් තාමි-රිං දෙදෙනා විය නැතිය.
96. මේ රට විරතමාන පාකිස්ථාන-ආර්යනිස්ථාන දේශ සිමාවති පිහිටි ප්‍රශ්නයයි. පාකිස්ථානයේ නැ. අද්. 70° 57' සහ 32° 37' හි පිහිටි ලක්කි ප්‍රශ්නය එහි ඇතුළන් විය නැතිය.
97. දුන් ගාහියන් සිටින්න් හි. ව. 404 අවුරුදුදේ ය.
98. මේ පාරාබලයේ බන්සු දිස්ත්‍රික්කය විය නැති යයි ලෙලුව හියයි. 'බන්සු' වර්තමාන පාකිස්ථානයේ නැ. අද්. 70° 39' සහ උ. අ. 30° හි පිහිටා ඇතා. මේ පාකිස්ථානයට ඇතුළන් වන 'හරණයි' ප්‍රශ්නය යැයි එපු-යි සළකන බැවි පෙනෙන්.
99. ලිපු-සි "මට සිලුවු" (Smooth) යයි අරුණ් හියයි.

100. මේ වර්තමාන පාඨාධ්‍යයන් කොටසක් වියපුණු යයි අධිවල් කියයි. ලිපුණු එය උච්ච දේශයයි ගනි. එහැම උ. අ. 29' 13 හි පිහිටි උංක් ප්‍රංශයයි.
101. ඉතැදියාලට වර්තමාන වෙදීම අනුව උත්තර ප්‍රංශයනි බටහිර දෙස නෑ. දේ. 770 41 සහ උ. අ. 270 28 හි පිහිටියේ ය. පැරණි මුද්‍රාවට රාජ්‍යපානයන් ද කොටසක් ඇතුළත්ව ඇත. ඉංග්‍රීසිනු එය 'Muttra' සි හඳුන්වති.
102. ජ්‍යාචාර්ය ගැමිනා තැදිය විය යුතුය
103. ලිපුණු "නැවත වරස් ගැමිනා තැදිය තරණය කොට" යැයි පරිවර්තනය කරයි.
104. ලෙසේ "මරණීය දූෂ්චිනයෙන් හෝ ගාරිඹක දූෂ්චිනයෙන් කොටව්" යැයි ගනි.
105. කාලයනි හෝ විකාලයනි පාවිච්චි කිරීම අකුප නොවන අම් පැන්, දම් පැන් ආදිය හා විකුම්බුර වැනි දේ.
106. ආගන්තුක හික්කුනමලේ විස් ගණන් විමසා ස්ථ්‍රීර මධ්‍යම නාවක හාවය දාන විභුගේ තත්ත්වයට අනුකූල වූ සේනායනාදිය සපයා දීම ඔබාදි යායන සම්පූද්‍යයයි.
107. "මෙංඳ්ගලා පුණු" (ලිපුණු)
108. "අහිඛ්‍ය හෝ බබාද අස්ථි කතා" (ලෙසේ)
109. "වාර්ශික විවේක කාලයන්....." (ලෙසේ)
110. "මෙහි 'කුල' ගෙඩිය 'පුවුල්' යන අරුණ්‍යය.
111. මෙහිදී ආශ්‍රිත වියේ අවස්ථාවේ ගාරුපුණු ප්‍රකාරණය විය භාෂියි. මූලන්, කුපුජ සිරිස් ද ඒ වන විට නාට්‍ය නිබෙන්නට ඇත. බීංස් හා ලෙසේගේ ඉංගිරිය පරිවර්තනවල මේ ගෙඩිය පුවුල් සහිතය.
112. මහායානිකයන් විසින් නව ධීම් නාමයන් හඳුන්වන මහායාන පුණු 9 අනුරින් මුළුන්ගේ ගොරවයට වැඩියෙන්ම පාඟ වී ඇත්තේ ප්‍රජා පාර්ශ්වීනා පුතුයයි. මහායානයේ දාන, ශිල, ක්‍රියාන්ති, විරය, දිනාන, ප්‍රජා යන පාර්ශ්වා 6 න් ලේඛ්‍යතම පාර්ශ්වාව වන ප්‍රජා පාර්ශ්වාව විස්තර කැලරන මෙය එම නම්න් ප්‍රසිද්ධිය. ප්‍රජා පාර්ශ්වාවට ලේඛ්‍යත්වයද එයට ස්ථාප සිරිලීම් අනුයන් ද, ඒ පිදිගැමී අනුයන් ද, දාර්ශනික අදහන් රැකක් ද මෙහි විස්තර වෙයි. ගෙන සාහ්‍යික, අශ්වාදාය සාහ්‍යික, දා සාහ්‍යික, අල්පාක්ෂර ආදි නම්වලින් හැඳුන්වන ප්‍රජා පාර්ශ්වා පුණු ගුන්ප්‍ර කීපයන්ම ඇත.
113. මහායාන දිනානී බෙංධියන්ට්වරයන්ගේ කොනෙක්. අවලෝකිත්ත්වර හැරුණු විට මෙහෙම මුළුවනට පාඟ වූ අන් බෙංධියන් කොනෙකු නැඩි තරමිය. ප්‍රජාවට අධිපති වට දරන මෙමුමාලය ප්‍රකිමාවල ද වම් අභ්‍යන් එම ප්‍රජා පාර්ශ්වා පුණු ගුන්ප්‍ර වෙයි.

බුදුන්ගේ රු සටහනින් පුත් ඕකුන්නන් හිසේ දරයි. ආදි මුද්ධ නම්නේද ඇතැම් තැන මෙහුමා හැඳුන්වේ. විවාරණයේ පළමුවෙන් මෙහුමා බොද්ධ ධම් දුනයෙනු වන්නට ඇතැයි සලකනි.

114. 'කෙනියියින්' යන වින නමින් ගායියන් මෙහුමා හදුන්වා ඇත්තේ. මහායාන බෙඩියන්විරයන් අතර බෙහෙවින් ගෙරවයට පානු වූයේ මෙහුමාය. මහායානිකයන් අතර ඇරුණුණු අවලෝකිතේයෝග පිදීම කෙනෙක් ජනප්‍රිය විද සත්‍යාගාච්‍ර ආදි හිතායනා රටිවලටද ව්‍යාපේත විය. අවලෝකිතේයෝගට විෂේෂ රෝගින් ලක්ශර ඇතැයි සලකන සියලු බලතු මහායානිකයන් විසින් ආරෝපණය කළ බව පෙනේ. ඇතුමාගේ අවතාර රාජියකි. අමිතාභ බුදුන්ගේ අඟ ප්‍රාවිකය ලෙසද තුව්වනට අධිපති ලෙසද ඇතැම් තැන අක්වා ඇත. 'තාරු' එතුමාගේ විසටය. උංකාලට මොඩ හැඳින්වූයේ 'නාට් අද්ව්' නාමයෙනි.
115. ඉන්දියාවේ විරතමාන බෙදීම උත්තර ප්‍රාග්ධනයට අයත්ය. කෙනෙක් නායරයේ (නැ. දේ 79° 50 යා උ. අ. 27° 3) සිට හැ. 45 ඡ් වයේන් පිහිටි දැනු සංකිඝන නමින් හැඳුන්වෙන තටුන් සිද්ධස්ථානයන් සහිත ග්‍රාමය අපට පැරණි සංකිඝන සිහි කරවයි. හිසු-සියු සංදහන් සුරන කිරීදේ අභුවර සංකිඝනය විය හැකිය. අභුවර සිට එම 10 ඡ් ඇතින් වුදුන් දෙව්ලාවින් බව තැන වී යැයි සියන හැකියි. (හි. ඩු. වි. 149 පිට බලන්න.)
116. හිසු-සියු ආදි ඉංග්‍රීසි පරිවර්තනයන් සිට දෙනෙකුම "ස්වකිය සාදායි ප්‍රාතිඵායකී බලයන්....." යන තැන සිට ටම් ජේදය බෙහෙවින් අවුල් ගොටු ගෙන තිබේ. ලෙලෙගේ පරිවර්තනය මූල පාඨම් අදහන බොජුවෝරට පිළිබඳ කරන බව පෙනේ.
117. ටම් පුරාවෘත්තය හිසු-සියු ද සංදහන් කරයි. (හි. ඩු. වි. 150)
118. "අවි" (ලිසුංයි)
119. හිසු-සියු ද ටම් ටිහාරයට ගියේය. මූල බුදු පිළිමය දෙපස සැනු-වුහ්ම දෙදෙනාගේ පිළිම දුක සියෙනි.
120. "30 රියනක" (ලිසුංයි)
121. "කාවලම්ඩියන්" (ලිසුංයි). හිසු-සියු ද ටම් සංදහන් කරයි. මූල ටම් වැශි රුඹ ගලකින් කරන ලද්දක් බව සියෙනි.
122. සුතුවිෂන්ද (- පාලි: කකුසනාධ), කනකම්ති (- නොනාගමන), කාගුප (- කාගුපා)
123. "පුල්ලි සහිත අක්-කන් ඇති" (ලෙලෙගේ)
124. "මහාරාඩි" (ලෙලෙගේ සහ විල්)
125. "..... මිනිස්සු ඒ ස්ථානයෙහි විහාරයක් ගොඩනගා එය රහඳුන් වහන්සේ නමිකට පුරා කළය. රහඳුන් වහන්සේ වරක් මෙහිදී සිය අත් සය්දන අතර වුරු සින්දු සිරයන් තීම වැරිණ." (ලිසුංයි)

126. "ඇතයන්" (ලිපු-සි)
127. මේ හි. ව. 405 වන අවුරුදු බව පෙනේ.
128. ඉන්දියාවේ උක්කර ප්‍රංගීයට අයන් වන මෙය දත් හැඳුන්වෙන්නේ කශේෂයේ නම්ති. (115 පුදුම් සටහන බලන්න.) හිපු-සියෙහි ද මේ ගැන විස්තරයක් කරයි. (හි. ඩු. ව්‍ය. 1541 පිටුවේ සිට)
129. ලිපු-සි මෙය "පෙවුණාබ" යැයි ගෙනි. එය "ඇඟ" සි කියවන ලෙසේ එහි යරි ව්‍යවහාරය 'ඇඟ' විය යුතු යැයි කියයි. කනිජූම් එය වර්තමාන 'සාක්ෂන්' වන්ට ඇතුළුයි සියයි. සාක්ෂනය බොඳු සාක්ෂාත්‍යයෙහි ප්‍රසිද්ධ නාගර්යකි. හිපු-සියෙහි ද මෙය සඳහන් කරයි. (හි. ඩු. ව්‍ය. 171)
130. හිපු-සියෙහි ද මේ ගය දුටුවේය. (හි. ඩු. ව්‍ය. 172)
131. ප්‍රාචින්තික ගාහා නදියක් සාබාවක් වූ රජිනි ගලෝ දැඹුණු ඉවුරු වි යැයි කනිජූම් සළකයි. 'මාඩි' (-පුරාණ අගයාධික) සි සිට සැ. 58 ක් උතුරුන් 'සාක්ෂන්' මාන්‍ය නම් ජ්‍යානාධයේ ඇති නැත්තාවයින්ට ප්‍රාචින්තිකයේ බව සළකනු ලැබේ. හිපු-සියෙහි දෙකාවන වාර්තාවේයිද මේ පිළිබඳ විස්තරයක් එයි. (හි. ඩු. ව්‍ය. 173 පිටුවේ සිට)
132. හි. ඩු. ව්‍ය. 173 පිටුව බලන්න
133. හි. ඩු. ව්‍ය. 174 පිටුව බලන්න
134. හි. ඩු. ව්‍ය. 174 පිටුව බලන්න
135. හි. ඩු. ව්‍ය. 175 පිටුව බලන්න
136. "මිලාය්කම්හ දෙකක් සහිත අගාර ද්වියක" (ලිපු-සි), හිපු-සියෙහි එදුදීද මේ මිලාය්කම්හ දැක්වා සිටුවෙන්ය.
137. අඟේ 'කොස්කල තීම වර්ණනාව' හා සසදහන්න.
138. උදයන රුෂ විසින් ප්‍රථමයන්ම සදුන් මුදුරුවක් කරවා ඇති බව අසා පෙකාලයාල් රුෂ රුන් මුදුරුවක් කරවා දෙමුරම වෙශේර වැඩ හිපුවූ බව හිපු-සියෙහි කියයි. (හි. ඩු. ව්‍ය. 169, 175)
139. ගායියන් නගරයාරයන් පිටත් වූයේ සහවරයන් දෙපෙනෙනු ඇතිවය. (92 සටහන) එයින් පුහු-ඒං අතර මැදි අපවිත් විය. (94 සටහන) එතැන් පටන් ගායියන්ගේ එකම සහවරයා වූයේ එම් කියන නාම්-විංය.
140. පුය-වේද, විං-යෙන්, පුහු-වියන් (19 සටහන)
 - පාම්-පු, සු-ං-ං (80 සටහන)
 - සු-ං-ං (80, 82a, 82b සටහන්)
141. පුහු-පිං (82c සටහන), පුහු-ඒං (94 සටහන)
142. පාලි පොත්වල එන අන්ද වනය විය භැංකිය. හිපු-සියෙහි ද මේ සඳහන් කරයි. (හි. ඩු. ව්‍ය. 180)

143. පාලි පොත්හි අදහන් පුබිබාරාමයයි. ලිපු-සියෑං ද මේය දේ. (හි. ඩු. වා. 179)
144. පාලි පොත්හි වැට්ටියෙන් පුහිදා අනාර පිණ්ඩික් නමිනි.
145. හි. ඩු. වා. 177 සහදන්න.
146. පාලියෙහි 'ර්තනවුති පාසජ්චි' යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ ටමාවුන් විය හැකිය.
147. හි. ඩු. වා. 178 එට සහදන්න
148. හි. ඩු. වා. 177 එට සහදන්න
149. හි. ඩු. වා. 178 එට සහදන්න
150. මේ කොටියන් පිටපතට අනුව ලෙසේ දෙන අදහසි. "මධ්‍යම රාජධානියේ මිට්‍රා දාශකි 96 ක් ඇත. එවායේ අනුගාමිකායේ වර්තමානය පමණක් නොව අනාගතය ද දන්නා බව ප්‍රතිඵා නොලෙති." යනු ලිපු-සියෑං දෙන අදහසි. වින පිටපත අනුව අනික් පරිවර්තනයන් දුත් අදහස් ද එරෙහිම නොහැඳුලපන බව පෙනෙන්
151. හි. ඩු. වා. 179 එට සහදන්න
152. 'සහන් මිහෙන්' සිට හැ. 9 ක් බටහිරින් පිහිටි නැවා නම් ප්‍රාමාය මෙය විය හැකි යයි කනිංහැම් සියායි.
- 153a. හි. ඩු. වා. 180 එට බලන්න
- 153b. හි. ඩු. වා. 183 එට බලන්න
- 153c. හි. ඩු. වා. 184 එට බලන්න
154. ඉතුදියාවේ උත්තර ප්‍රදේශයේ සිමාලය පාලුල නොහාල දෙක සිමාවෙහි විරෝධාන 'මෙරුකුපුරු' (නැ. ඔද්. 83° 24' 24 සහ උ. අ. 26° 45') නගරයට විනෑස් ඇතින් වයකි අදාළ පිහිටියේ ය. හි. ඩු. වා. 181 එට
155. "a few dozen families" (Li-Yung - hsi); "a score or two of families" (Legge)
156. "කුමාර මානාවන්යේ" "of prince's mother...." (Li-Yung-hsi)
157. "..... සුදු ඇතැතු එට නැමි රාන අයුරු පෙන්වා කුමරු මූලුලේ ඔවුන් ගැනීයට ඇතැම් වූ ස්ථානයයි ද. නැගතහිර අදාරවුවෙන් එටන්ව සිය කුමරු ලෙඛිතු දා සිය රිය ආපසු ඡාරුවූ ස්ථානයයිද ස්ථාප ගොඩ නාවා තිබේ." (ලෙසේ, ඩේල්.) ලිපු-සියෑං බෝසැනුන් පිළිසිද ගේ තැනිහි ස්ථාපයන් දුටු බව නොකියයි. එහි වුවේ පුමිලා ගාහෙකුලු. එම්බේන් අය මෙහිදි කළ පරිවර්තනය තුළ ඉන්ප්‍රේ නියම අදහස දෙනු අභාය සිනම්. ලිපු-සියෑං ඉංග්‍රීසි පරිවර්තනය එහිදි අපට වහල් විය.
158. "පහත පදන් කනිඩි දේහ ගොඩනා තිබේ." (විල්) මේ හැම තැනම් ස්ථාප වූ බවක් ගාහියන් නො කියයි. (ලෙසේ 65 පිටුව අභ්‍යන්තර ලිපිය 4)

159. 'ආ-උ' යනු ගාහිතයේ උපු වින නමයි. පාලියෙහි විභා ප්‍රසිද්ධ මාල දේවල' යන නමයි. ආ-උ, අයිත, කාල යන නම් තුනම් සමානාර්ථයි.
160. 'ආනන්ද' සි උපු-යි හියයි.
161. "ආනන්ද ඇතුළු අතිතුත් කුමරුවන්ද කුටේව සිදුහන් කුමරු විසින් අත්‍යුතු හෙරු ස්ථානය ද වේ" (ශිපු-යි)
162. මේ හියන්නේ ශිල්ප දක්වීම් දී විද්‍ය හියක් ගැන විය යුතිය. ඇතා හෙලිම් සිද්ධිය වූයේ එහිදි ගෙයිනි. උපු-යිල් පරිවර්තනයෙන් භැඳෙන්නේ සිදුහන් කුමරු විසින් ඇතා විද්‍ය හෙරු බවයි. ඒ නොගැලුම්. මෙහි සඳහන් කරන සිද්ධිය මෙන්ය. "බෝධාන් සිල්ප කරගයෙන් සියලු ගාහා කුමරුවන් රරුවා රෙගත් පසු එතුමාට නැති යම පිණිස ලිවිජ්‍ය රුපුන්ගෙන් තායි ලැබුණු ඇතා සරසගෙන එන ලදී. රෙඛා පරවිත වූ දේවදත්තය විටින් පාරන් ගෙව උඟ මිරා හෙලිය. එහි පැමිණි නන්ද කුමරු මළ ඇත් සිරුර පාර සරසා තිබෙනු දක්, පාලේ පසකට ඇද දුම්මය. බෝධාන් එදක උඟ විවිධයෙන් අල්ලා විය කෙහු. මෙ ඇත් සිරුර පැවුරු වැන් දිය අගල් 7වක් උඩින් ගොස් ඩීම වැටින්. එනෑන මහ විළක් ද යුතියි." මේ පුවත මේ විභා විකාස වෙනස්ව සිපු-යියෙන් සඳහන් කරයි. (සි. ඉ. වා. 182 පට.)
163. "සය අයුරකින් කිමින විමට" (ලෙසේ)
164. සි. ඉ. වා. 186 පට සයදන්න
165. සි. ඉ. වා. 184 පට සයදන්න
166. සි. ඉ. වා. 187 පට සයදන්න
- 166a. 'මොයේතුප විනුෂ්කය' (83 පට) හා සයදන්න
167. ඉන්දියාවේ උත්තර ප්‍රාදේශීය කමිල වාස්තුවන් ඇසි නගරයටත් අතර විසිරියෙයි.
168. සි. ඉ. වා. 188 පට සයදන්න
169. මෙන්ද කොලේ උපස්ථිරන්න සික්කුවකට පොලොව කොට්ඨාස, පාල ඉදිරිම ආදිය හිරිලට විනය සික්ෂාවන්ගෙන් ඉඩින් නැති හෙයිනි.
170. "වෘත්තික" (ලෙසේ)
- පාලි: ජන්න
171. සි. ඉ. වා. 190 පිටුව සයදන්න
172. විල්, ගෙිල්ස්, උපු-යි යන මිගේනම මෙහි එන වින අක්ෂරය (-විචාරය) පෙනුම් කොලේ "හස්ත" (-අල්) දේශුපය හියායි. ලෙලය එය අංගාරක (-අතුරු) යැයි ගනී. මුදුන වහන්සේ දුටු ඇතා අතුරු නිදින් කොට කළ මේ අංගාර යුතු ප්‍රාග ගැන පාලි පොත්වල ද සඳහන් වේ. සි. ඉ. වා. 191 පට ද බලන්න.

173. පාලියකි “කුසිනාරා” හි එය. වර්තමාන ඉන්දියාලටි උත්තර ප්‍රෘද්‍යෙන අයන් ‘කුසියා’ නාගරය අසල පැරණි කුසිනාරාලටි නැවුම් වෙයි. ‘පැටිනා’ මටි සිට සැ. 180 ක් වයඹි දිනින්ද, ‘බිනාරස්’ හි සිට සැ. 120 ක් රුසාන දිනින්ද ‘කරිලවස්තාලට්’ සිට සැ. 80 ක් නැගෙනහිරීන්ද මේ පිහිටියේය. හිසු-මියුණ කුසිනාරාව ගැන ලෙඛු විස්තරයක් කරයි. (හි. ඉ. වැ. 191 පිටුවේ සිට)
174. “යායනගත වූ.....” (ලිපුණි)
175. හි. ඉ. වැ. 193 පිට සයදන්න
176. “හාගාවතුන් වහන්සේ රැන්මුවා දෙනක තැන්පත්වා සිරිමින් දින 7 ක් මුදුල්ලේ ලෙකයාලේ ගෙවට පුරා ලැබූ ජ්‍යානය.....” (ලිපුණි) හිසු-මියුණ ද මේ සඳහන් කරයි. (හි. ඉ. වැ. 195 පිට)
177. මෙහි ‘විෂ්වාසී’ යන්නෙන් අදහස් තක්ලේ ගුෂාමිද තැකෙනාත් මිල්ල රාජයන්ද යනු සැක සහිත බව ලෙසේ සියයි. ‘විෂ්වාසී’ ‘විෂ්වාසී’ යන නම් සාම්බේදාලයකි ඉන්ද සඳහා යොදා ඇත. ඉන්ද යනු ගු පාධාය නාමියකි. ගුෂා පාලි පොත්පත්වල නම් වැඩි වියයෙන් සඳහන් වන්නේ ‘සක්තෙක් දේවනමින්දා’ සියයි. ‘විෂ්වාසී’ යය්ටෙක් යැයිද ද පාලි සුනුවල සඳහන් වේ.
178. හි. ඉ. වැ. 197 පිට සයදන්න
179. වර්තමාන ඉන්දියාලටි බිහාරයට අයන් මෙය (නැ. මැ. 85° වත් උ. අ. 26° වත් සම්පූර්ණ පැටිනාවට උතුලරන් වර්තමානයකි ‘මූළ ගණවිත්’ නැමින් හැඳින්වා ගැනාදී ගැඩාව අසක්ව පිහිටියේය. මෙකළ මේ ප්‍රෘද්‍යෙය බෙසාර (Bessar) නැමින් හැඳින්වේ. මේ නාගරය පිළිබඳ හිසු-මියුණයේ විස්තරය සඳහා හි. ඉ. වැ. 210 පිටුවේ බලන්න
180. හිසු-මියුණ ද මෙනුන සඳහන් කරයි. හි. ඉ. වැ. 211 පිට සයදන්න
- 181a. “ස්තුපයක්” (ලිපුණි)
- 181b. හි. ඉ. වැ. 211 පිට සයදන්න
- 181c. “මෙලේ වාරිකාලටි අවසාන වියයෙන් එළුමේන ජ්‍යානය මෙයයි” (ලිපුණි)
182. මේ කරාව සියන හිසු-මියුණ මැය සඳහන් කරන්නේ පද්මවති නැමිනි. (හි. ඉ. වැ. 212-213 පිටු)
183. යහපත් වුවන්ලේ පුරුෂ යන අරුක උඩ මේ නම් ලැබේ සියලි. භඳ කළුප්‍රයකිදී දහසක් මුදුවිරු ලෙව පහළ වෙයි. අප දන් සිරින්නේන්ද ගැ කළුප්‍රයකා, මේ කාවට පහළ විය යුතු දහසක් මුදුන් අතර ගැකා මුහින්දුයන් ආශුල 4 නමික් පමණි මෙනෙක් ලෙව පහළ වි ඇත්තේ මේ වනායි මහායාන අදහසකි.
- අංශ පොත්වල භඳ කළුප්‍ර නැමින් භාෂ්‍යන්වන් මුදුවිරුන් 5 නමික් (එනම් කළුප්‍රයක පහළ විය හැකි වැඩිම ගණනා) පහළ වන කළුප්‍රයයි. ඇතැම් තැනක මුදුවිරුන් 4 නමික් පහළ වන කළුප්‍රය භඳ කළුප්‍රය

- නමුදිද, 5 නම්ක් පහල වන පුදය මහා භා දැ කළුප නමුදි ද කියන ලදී. අප දැන් සිටින්නේ මහා භා දැ කළුපයය.
184. සමහරුන් මෙය පරිවර්තනය කර ආච්චේ දක්ෂයන්ගේ රජ (King of Demons) කියයි. පාලී සාම්බාදයයි ද මොසු තීකර සඳහන් වෙයි.
 185. හි. ඉ. වි. 211 වන පිට සසදහන්න. මේ සිද්ධිය පාලී මහා පරිනිඩ්බාණ සූත්‍රයයි ද එයි.
 186. "ගෙහයෝ-පුවුරින උහය පක්ෂයට අයන් රහන් වූ 700 ක දෙනා" (ලිපුංයි)
 187. "යැයද තෙරුන් වහන්සේ ඇශ්චාල් රහන් වහන්සේලා හා තවත් ධීම්වාදී හිස්ස්සු" යයි ගායියන් දේශාවන වාර්තාවේ තොරියන් පිටරාන් එන බව ලෙසේ කියයි. මේ සඳහන් කරන්න පාලී පෙන්වා එන දෙවන සංගායනාවයි. හිසු-සියුං ද මෙය සඳහන් කරයි. (හි. ඉ. වි. 214-215)
 188. මෙතැන පැවිනාවට ඉතා ආත් දුවිස් තොරිය පුදුය. මෙයෙන් සිට පෙළෙහැරියට යන අතර මිය භාවු වූ බව කියන හෙයිනි. එමඟ් තැනක් මෙමෙක් හරි හැරි භදුනාගෙන නැතැ.
 189. හි. ඉ. වි. 215-216 සසදහන්න
 190. මර්ත්‍යාන ඉන්දියාවේ මිහාරු පුදෙශයට අයන් පැවිනාව (නැ. දේ. 850 13, උ. අ. 250 37) පිහිටියේ පුරාණ පාවලිපුත්‍රය පිහිටි තැන්තිය. හිසු-සියුං මේ ගැන කරන විස්තරය සඳහා හි. ඉ. වි. 119 වන පිටේ සිට බැලන්න
 191. "ඉටු දෙරියන් සහ භූතයන්" (ලිපුංයි)
 192. පාලී - 'මිල්කිකුව'
 193. "ප්‍රධාන ඉටු දෙවියන්" (ලිපුංයි)
 194. "මහායාන සම්ප්‍රදායයට අයන් වූ" (ලිපුංයි)
 195. "නගරයට පිටිසෙන දේ බුදුවරුන්ට ආරාධනය කරනි" (ලෙසේ)
 196. "මුවුනු එහි දෙරියන් නැවති සිටිති" (ලෙසේ)
 197. "සිටුවරුන්ද සාමාන්‍ය ගැහී රහයාද විසින් නගරයේ පුණුණාරෝග්‍යාලා පිහිටුවා ඇත." (ලෙසේ)
 198. "දිලිදු වූ ගෙයක් අදාරක් නැති අංගිලිකල දුවිස් හා ලෙඩි දුවන් සියලු දෙනාවම මේ පුණුණාරෝග්‍යාලාවන්ට ඇශ්චාල් විය හැකිය."(ලිපුංයි)
 199. "ලෙක්කයේ සියලු දිගින්" (ලිපුංයි) 'මාතුදුදියස්ස සංසස්ස' (-සිටි දැඹින් වැඩි සංසයාව) යනු පාලියි
 200. "සිදී ගෙවීමෙන්" (ලිපුංයි)
 201. "නී-ලී නගරය" (ලෙසේ, විල්). අගෙක රජ විසින් මත කියුවෙන (84 පිට) ඕනුගේ නරකය ගොවිනාවන්නට ඇශ්චාල් මෙමිය. නිරය නගරය

- යන නම් උගුහෙන් ඒ නිසා විය ඇතුළුයි. මේ නගරය අභිජා ගොඩ නැඹු ප්‍රථම ලෙවිනායට ඇුදුලෙනි වූ බව සියු-සියෑ මදානුවෙන් පෙනෙන්. (හි. ඉ. වා. 221-223 පිටු)
202. "ඡිලාමය තුරිකාවන්" (ලිපු-සියෑ). සියු-සියෑ මෙය 'ඉන්දුනීල' ඉහා නැමින් සඳහන් කරයි. (හි. ඉ. වා. 2863 පිටු). ඉන්දු යනු ගුණයට නම්කි. පාලියෙහි 'ඉන්දුසාල ඉහා' නම් ලෙසයි. මෙයියන පුවත පාලියෙ සංක් පංස්හා පුදුවයෙහි ද එමි. ගානියන් මෙහි සඳහන් කරන්නේ ගොවේ සිට සැකපුම් 30 ක් ඇුතින් රංචාන ගංඟුවෙරු 'හියික' නම් ගමට ඇුදුරින් පිහිටි ගිරිඥුල යයි ලෙසේ කළුපනා කරයි.
 203. "කාලපිනාක" (ලිපු-සියෑ). සියු-සියෑ ද කාලපිනාක ග්‍රාමයන් සැරිපුත් තහරන් පිළිවූ පුවතන් සඳහන් කරයි. (හි. ඉ. වා. 282 පිටු) ලෙසේ නාලන්දාවද මෙම සැයි සළකන බව පෙනෙන්. එහෙත් නාලන්දා නගරය අනෙකකි.
 204. ගැඹුවට පර්වත පාදයෙහි සිහිටි මෙනුවර විම්බිසාර පටන් අභිජා දක්වා සිහි මෙය රජුන්ගේ අප රාජධානීය විය. ප්‍රාව්‍යාතිය මෙන්ම මෙයද පුදාන බොදුද මධ්‍යස්ථානයක් විය. වර්තමාන බිජාර නගරයේ සිට සැකපුම් 16 ක් නිශ්චිත දිනීන් සිහිටි 'රාජ්‌හිල්' ප්‍රාව්‍යායෙහි හා තදායන්නයෙහි එම නගරයේ නැවතටයිට දක්ක තැකිය. පාලියෙහි 'රාජ්‌හෙ' යන නම මෙන්ම 'හිමිචිල්' යන නම් වියවහායා. ගාලක් මෙන් වෙහාර, ටෙපුල්ල, සිංහ්‍යාව, ඉසිංහ්ල, පාණ්ඩිව යන පර්වත පෙනෙන් විව්‍ය සිහිටි මහයින් 'හිමිචිල්' නම් තුළයේ. එහෙත් මේ පර්වතවලින් වටව සිහිටියේ පුරානා නාගරය බව ගානියන්ගේ විශ්වාසයන් පෙනෙන්. අඩිනට රජගහ නාගරය ගොවින්දුවීයෙෂ් කටුද යන්න ගැන මින්නේද වූ බව සියු-සියෑ සියයි. (හි. ඉ. වා. 271-272 පිටු)
 205. මේ සියන පුරානන නාගරය '-කුනාගාරපුර' නමින් ප්‍රසිද්ධ විය. (හි. ඉ. වා. 161 පිටු බලන්න)
 206. "ලුරභේන" (ලෙසේ) 'අය්වරින' යනු ගරු නම්කි වූ බව ලෙසේ සියයි. 'අය්සේන' යනු පාලියි. සියු-සියෑ කරන විස්තරය සඳහා හි. ඉ. වා. 262 පිටු බලන්න
 207. හි. ඉ. වා. 262 පිටු සිට, ක්‍රි ඉජක (=පාලි: සිරිගුන්ත) කරාව බලන්න
 208. හි. ඉ. වා. 262 පිටුව සංඛධන්න
 209. හි. ඉ. වා. 263 පිටුව සංඛධන්න
 210. මාරප්‍රාය තන්හි 'පිගුන' යන්නන් විෂම්මල්‍යය අදහස් තොරතුසි ලෙසේ සියයි. සියු-සියෑ ද මෙපුවත සඳහන් කරයි. (හි. ඉ. වා. 294 පිටු)
 211. සියු-සියෑ ද මේ යුටුවෙය. (හි. ඉ. වා. 264 පිටු)
 212. පාලි: 'වේජ්වෙන කළන්දක නිවාලෝ', 'කරන්ද හෝ 'කළන්ද' යනු ලේඛනාට නම්කි. බිම්සර රජු විසින් මේ උණ වනය ලේඛන්ට අභය

සුමියක් කරන ලදී. එම නම් පැවුලෙන් එහෙයිනි. 'කරන්ද වෙණු වනය' පිළිබඳ වෙනස් දුවචක් සිපු-සියු සඳහන් කරයි. (හි. ඩු. වි. 267)

213. "මල සිරුරු විසි කරන බිමක් යන අරුන් ඇති ගම්හානයක්" (ලලෝග්)
214. හි. ඩු. වි. 265 පිටු සයදන්න
215. හි. ඩු. වි. 268-270 පිටු. මෙහි ධම් සංගායනාව පිළිබඳ දිසි විස්තරයක් ද එයි.
216. පාලි ශ්‍රීපිටකයට අනුව සැරුපුන් මූලෙන් දෙනම බුදුන් ජ්‍යෙෂ්ඨානව් සිටියදීම පිරිනිවන් පැහැ. එහෙයින් මේ නිකයාන්තර මතයකි. ඇතැම් පරිවර්තනවල (විල්, ලලෝග්, ලිපු-සි) මේ වැකිය. "මුදා කායපප....." යනාදියට මූලින් එයි.
217. "වරක් එක් හින්සු නාමික් අනිත්තනාව, දුබනාව හා අනාත්මනාව ද පිළිබඳව භාවනා කරමින් මේ ගළුහළාවටහි සක්මනෙහි යෙදී සිටියේය. මනුෂ්‍යන්මහාවලදේ ප්‍රපරිගුද්ධනාව මෙහෙයි තිරිම නිසා මොඩුව සිය සිරුරු බෙහෙරින් පිළිනැලුව වැකිණ." (ලිපු-සි)
218. එනම්, රාග, දුවේෂ, මල්ක යන සෙළඳස්ය.
219. පාලියේ එන ගෙයික වරිතය. හා සයදන්න, හි. ඩු. වි. 237 පිට බ.
220. පැරණි ගයාව වර්තනමාන ඉතැදියාවේ බිහාර ප්‍රජාත්‍යාමයේ මුද්‍රාධාය (භා. දේ. 85° 2 උ. 24° 4) නගරයට ආසන්නව වයාමි දිනින් පිහිටුවයේ ය. සිපු-සියු-ගේ විස්තරය. හි. ඩු. වි. 237 පිට බලන්න.
221. බිල්, ලලෝග්, ලිපු-සි යන මොඩුන් මෙහි එන විවන (-අඹරු) දෙක තෙරුම් කළ අදුරුදී මේ. ලලෝග් සහ බිල් මේය පැවැලිලි සහිත බව පිහි නිකි. පාලියෙහි එන්නේ 'පුරාණ' නම් වූ සේනානි මම අධිපතියාගේ දුව විසින් සිරිපිඩු පිළිගැනැනු බවයි.
222. පාලි විස්තරයෙහි බලා, බලදුර්කා, සුපියා, විශයලේනා, කම්ලා, සුන්දරී, කුම්ජකාරී, උදුවිලුවිකා, පරිලිකා, සුරානා යන ප්‍රාමික යුතිනාහින් දෘශ්‍ය විසින් සිරි පිඩු පිළිගැනැනු බව එයි. 'ග්‍රාමික' යන්නාද ඇතැම් විට 'ග්‍රාමණී' යන්න මෙන් ගම්පතියා සඳහා ව්‍යවහාර කළා විය හැකිය.
223. "මෙසේ තම්මෙම කියා ගන්න" (ලලෝග්)
224. ගුහාවායි නාරුපුව දුරු පැවැත්වීම සඳහා මේ ණයාව නවනා ගිය බව සිපු-සියු කියයි. (හි. ඩු. වි. 239 පිටුව)
225. පාලියෙහි එන්නේ සොයීය නම් බුළුණු විසින් තුළනා පිළිගැනැනු බවයි. (එළුද විරිතය. ආනන්දමෙමගු, 25 පිට හා හි. ඩු. වි. 245 පිට කියවන්න.)

226. මම ආතට මාරුදුනිහානේන් තිශේෂනායුදී පාලි පොත්වල කියන ලදී. ඔවුන් ආ අවස්ථාවද දැක්වුමෙන් වෙනස් අපුරිනි. නිපුං-සියුංගල් විස්තරය හි. ඩු. වා. 246 පිට
227. "මුද්‍රිතව්වයට පැමිණිලෙන් ද්‍රව්‍ය 7 කට පසු" (පිපු-සි)
228. මම 'අනිමිස ලෙව්න පුරුව' මුද්‍රිතව්වයන් දැවන සහියේ දී කළ බව පාලි පොත්වල එයි.
229. පාලි: 'රත්න විකම්තන' හි. ඩු. වා. 244 පිට
230. පාලි: 'රත්න යර' හි. ඩු. වා. 248 පිට
231. හි. ඩු. වා. 248 පිට සහදන්න
232. පාලි පොත්වලට අනුව මේ 8 වන සහියයි. ආරාධනය කරන ලද්දේ අරජල් තුළය වෙතැදිය. (මුද්‍රිත විරිතය 39 පිට බලන්න)
233. මුද්‍රිත විරිතය 39 පිට, හි. ඩු. වා. 249 පිට සහදන්න
- 234a. පාලියෙහි 'තපස්පු ණල්පුක වෙළුද දෙබැඳෙයි' සි කියන ලදී.
- 234b. හි. ඩු. වා. 249 පිට සහදන්න
- 235a. උරුවෙල කාශප, නදී කාශප, ගයා කාශප තිශේෂනා
- 235b. හි. ඩු. වා. 248-251 පිට
236. අභේක රුජුලේ අනික පුණුනකම් ගැන මිට වච් වෙනස් කරාවක් රෙඛවාකිනියේ එයි.
237. "අපායාධිපතියාලන් සේවකයෝ (-යම්පල්පල්)" (ලලෙන්, හිල්)
238. රුජු අපාය තුළට ගිය විට නිරිය පාලකයා රුජුද විධියට භාරන කළ මුදු කිව තියා සිරිලේ ගැයි ද, එවිට රුජුමා නිනිය අනුව එකරුණ එන් විය මුදු තැම්බුන්. නිරිය පාලකයාද එම නිනියට යටත් විය මුදු කිව ප්‍රවාන මුදු විධියට භාරන කරවා අපාය විනාශ කරවීයැයි ද නිපුං-සියුං සඳහන් කරයි (හි. ඩු. වා. 221-223 පිටු)
239. තැනෙශුද ඉළුමෙන්රයන්ගෙන් බණ ඇයිලමන් මුදු සමය වැළද ගෙන්ස් යැයිද, උපදුර්ත මිහරහන් වහන්ලෙගෙන් බණ අසා මුදු සමය වැළද ගෙන්ස් යැයිද, කාලී-ඡ මුද්‍රියන් කාලනීම නිසා මුදු සමය වැළද ගෙන්ස් යැයි ද වෙනත් තැනෙශුද දැක්වේ.
240. මම සිද්ධිය සඳහන් කරන නිපුං-සියුං මිට කැඳින් මිකදිවු ගෙන සිරි අභේක රුජු විසින් ද මේ ගොඩී ව්‍යාපෘතය කපා හෙතුවු බව කියයි. (හි. ඩු. වා. 243 පිට)
241. "ඉරුපාද" (ලලෙන්)
ඉරුපාද යනු කුපුම් තෙරුන් සඳහා ව්‍යාපෘතය තු තමකැයි නිපුං-සියුං කියයි (හි. ඩු. වා. 257)

242. ගාහියන් සඳහන් කරන්නේ 'කායාප' යන නම පමණකි. එයින් අදහස් කරන්නේ හැසුරු මිහ තෙර බව නීජාකය. ඩියු-යියා ද මේ පුරුව්ස්හාය කියයි. (හි. ඩු. විං. 257) භාරතීගේ මෙය නම්, ගාහියන් කියන්නේ 'කායාප ලුදුන් වහන්සේ ගැන බවයි.
243. මෙහි ගාහියන් අදහන් කැලරන්නේ පුද්දකාලාවය. මූල පමණ සිටි එකම යහුවා එනම්, කාලී-විං ගාහියන් පමණ පුරුමයෙන් පාටලිපුදුවයට ආ අවස්ථාවේ එහි නවතින්නට ඇතැයි ලෙසේ සිතයි. (139, 262 සටහන් බලන්න)
244. 'ආරණ්‍යය' යන තේරුමෙනි.
245. වර්කමානයෙහි 'බෙනාරස්' බරණයේ නෑ. දේ. 83° උ. අ. 25° 20) නමින් භැඳීන්වෙන මධ්‍යාවර යායා නැදි ඉවුලර පිහිටියේය. වරණා, අයි යන නැදින්ට මැදිවි පිහිටි හැයින් මේ නම් විදු
ඩියු-යියා-ලේ විස්තරය: හි. ඩු. විං. 199 පිටුවේ සිට
246. ගාහියන් විසින් ලුදුන් වහන්සේ 'ජොහම්' නාමයෙන් හැඳුනුවනු ලබන එකම තැන පමණයි.
247. "මානසික වුන් ගාරීරික පුන්" (ලියු-යි)
248. හි. ඩු. විං. 200 පිට
249. හි. ඩු. විං. 201 පිට
250. පාලි පොත්හි 'ඡරකරණක' නමින් එයි. මුද්‍ර වටිනය 57-59 පිටු: හි. ඩු. විං. 112 පිට
251. නොගාමීවිය ලුදුන් වහන්සේ කළ විය (-වත්ස) රටේ අගනුවර විය. 'දුයන' රෝ කළේ මෙහිය. දළඹබාදු නගරයේ සිට සැ.30 ක් උතුරුන් ජුම්හා (-යුම්හා) නැදිය අස්සබ පිහිටි 'කොයාම්' නම් ගේ පිහිටියේ පුරුණ නොගාමීවිය පුද්ගලයේය. සම්හරු 'ඇරු' නගරයට තුළුරු 'ඇයියා' නම් ගම පිහිටියේ පුරුණ නොගාමීවිය වූ තැනයයි කියති. ඩියු-යියා-ලේ විස්තරය: හි. ඩු. විං. 168-171 පිටු
252. මේ කියන්නේ සය්මිහාරාමය විය ගැකිය.
253. "ඉක්චින් දැනුණු දිගට ගොදුන් 200 ක් ගමන් කළ මුළු දක්මින දේශයට පම්පා-ජේ පරිවර්තනය කරයි. එය සාවදා බව පෙනේ. ගාහියන් දක්මින දේශයට නොයි බව මුළුම සඳහන් කරන හැයිනි. (256 සටහන බලන්න)
254. "රහඥන් වායය නොට හිඟි." (ලියු-යි)
- 255a. "පම නියා....." (ලියු-යි)
- 255b. "පැමිලෙනා....." (ලියු-යි)
- 255c. "විවාරන්" (ලියු-යි)

256. 253 සටහන් නිශ්චලයට වහල් වූයේ මේ වහන්තියයි
257. මුද්‍ර වි. 110 දී පැවැත්වූ දේශීය ධරුම සංගාධනාවේදී ලේරවාදීන්ගෙන් වෙන්ව යිය ගියුණු සංශීහයා වෙනම ධරුම සංගාධනාවක් පවත්වා වෙනම නිශ්චයක් භාවිතයට කටයුතු කරන්නට පටන් ගැනී. සුතු, විනය, අනිඛිත, මිශ්‍ර, ඩාරණී නාමයෙන් මුද්‍රන්ට පිටක 5 කි. අනිස් පිටක සම්බන්ධ ලොකු වෙනසකම් ඇතැන් පේරවාදීන්ගේ යා මහායාජිකයන්ගේ විනය පිටකය නම් බොහෝදුරටි සමානය. මුද්‍රන්ගේ විනය ගුනප්‍රයන්ගෙන් දැනට ඉතිරිව ඇති එකකි මූල විෂ්තුවි.
258. "මුද්‍රන් රේඛමානව සිටියදීම පුරුම සංගාධනාවේදී පිළිගන්නා ලද විනය නීති" (ලෙන්)
259. වියතර සඳහා 'ලක්දේව මහාන අදහස් 19 වැනි පිටෙ සිට බෙන්න
260. මේ ලේරවාදයන් විදුලු ගාවාවකි. අන්දියාවේ බෙහෙරින් පුවලිකවැශ පැවැත්තෙන් ය. 'කාලපුරාගවර්ති සට් ඩීමින්ගේ අයතින්වය' පිළිගන් හැකින් මෙහෙම වි යැයි සියලි. වුලුවායින්වාද, ආයත්සායින්වාද නාමින් මෙහි ප්‍රධාන ගාධා දෙකක් විය. කනිෂ්ඨ කාලයේ කළ බම් සංගාධනාවන් පසු මේ දෙකකාටය එක්වීදු. මුද්‍රන්ගේ පිටකනුයෙන් සුතු, විනය දෙක බොහෝ දුරට ලේරවාදීන්ගේ සුතු, විනය යා සමානය
261. "මෙවසුලා පරිනිවාණ සුතුයේ" (ලියුංසි)
262. "මූළා සංශීකයන්ගේ අර් කරාවන්ති" (ලියුංසි)
263. ගායින්ට පාටලීපුරුයේ දී නැවත වරක් සිය පැරණි යාථාව සූත්‍ර විය. එහෙත් මුදුට පාටලීපුරුයන් පිටත් වන්නට වූයේ තත්ත්වමය. ((243 සටහන ද බෙන්න))
264. ගංගානැදී පාර්ශ්වයෙහි විම්පා මූළා රාත්‍රය පිහිටියේය. වර්තමාන ඉන්දියාවේ මධ්‍යම පුදේශයහි ඩිල්සාවරු පළාගන් නැ. අද. 82° 43 සහ උ. අ. 22° 2 කි විම්පා නාගරයක් පිහිටුවා ඇත. එහෙත් මේ විම්පාව සිෂ්ටින්ගෙන් ගංගානැදීයේ ලොව මූළානැදීයේ ඉඩුලරය. වර්තමාන භගලුපුරු තාරගයට නැ. 3 ක් බටහින් විම්පා නාගරය විය සුතු යයි ලෙන්ගේ සියලි. භගලුපුරු පිහිටියේ විෂාර පුදේශයෙහි නැ. අද. 87° 2 සහ උ. අ. 25° 15 සිය. ඒ පිහිටියේ නම් ගංගානැදී අසලය. රබුවින් ගායින් සියන්ගේ මේ විම්පාව විය යැයිය. විම්පාව කළක් අංග ජනපදයේ අගනුවර විය.
265. "(අගනුවර විකළයන්) මුහුදු නැව් තොටක් ඇති" (ලෙන්)
266. වර්තමාන කළුකටාවට නිරින දිගින්, සුතුලි ගගන් මුවදාර අසල පිහිටි කාමුලිජ්‍යි නාගරය දැන් භාජුක් නාමින් භැඳින්වේ. තාජුක් පිහිටියේ නැගෙනහිර දේශාන්තර 87° 58 සහ උ. අ. 22° 18 සිය. පුරාණ කාලයේ දී එය ලංකාව යා විනය සම්ඟ ගනුදෙනු සිරිමේ ප්‍රධාන වාණිජ මධ්‍යස්ථානය විය.

267. මහාවංශයේ එන සිංහයා සහ සිංහබාසු-සිංහයිවලි පිළිබඳ පුරා විජ්‍යතය කියවින්න. මෙය හිසු-සිංහ සඳහන් කරයි. (හි. ඩු. වි. 314 සිට)
- සිංහල නාමය ලැබුණේ 'සිංහල' නම් ටෙලෙද නායකයා හිසා යයිද මහයකි. සිංහල ටෙලෙදාම පිළිබඳ පුරිත හිසු-සිංහ විස්තර කරයි. (හි. ඩු. වි. 317 සිට) අනෙකා ඉහා විෂුයකින් ද මෙය දැක්වේ.
268. ඇතැම් පොත්වල තැක.
- 268a. රැවි දි-පලල ගාහියන් මෙහි දක්වා ඇත්තේ ඒ කාලයෙහි මුළුට අසන්නව ලැබුණු නොරුරු අනුව විය යුතුය.
269. 'මණි නම් ඉනා පැහැදිලි දිරිතිමත මුහුච්‍යායකා' සි ද. මාල සැදීම සඳහා ගන්නා පමණ් වශයකා' සි ද කියති.
270. "නුපුරු ප්‍රාග්‍යායනු" (ලිපුණි)
271. "එය සියලු රුන්රුවිනින් නිමවා ඇත." (මලයේ)
272. පුදි-විධි, විය-යෙන්, පුදි-වෙයන් (19 සටහන) පාමි-පු, සං-රීං (80 සටහන), සං-ජාමි (80, 85ස සටහන්)
273. පාමි-වීං (263 සටහන)
274. පුය-යිං (82C සටහන) පුදි-රීං (94 සටහන)
275. ඇතැම් වින පිටපත්වල එන්නේ "වින වෙළෙඳකු විසින්" කියායි. මෙ පුණුව කළද් වින වෙළෙඳකු බවට සැකයන් නැත.
276. "නීතිනීම මුළුන් නොකි සොයුදාත් පිර ගලා ගියේය" (ලෙසේ)
277. "මේ රැවි රුතුමා මුළුමතන ධරියේ ආ සංස්කාර කම් අනුගමනය කරයි." (ලෙසේ)
278. "පෙවෙන නායකයෝ හෙවත් සිවුවරුන් අරාකී වෙළෙන්දෙන්" (ලෙසේ)
279. "සිවුමංගන්දිවල" (ලෙසේ)
280. "උවිවායන" (ලිපුණි)
281. "වරක් තම ඇකද ගලවා" (ලිපුණි)
282. "මිනිකන සොරියකුව" (ලිපුණි)
283. "49 අවුරුදුක්" (ලිපුණි)
284. මෙ සිද්ධිය ස්ථි. ව. 412 දී පමණ වූවක් හැටියට ගක්හොත්, මෙ පුනාය අනුව වූද්ධ පරිනිරවාණය වූයේ හි.සු. 1086 දී පමණ විය යුතුය. ගාහියන් මේ සඳහන් කොඳේ තමාට පුරුෂ විනයේ පුව්ලන වූද්ධ වම් ක්‍රමයක් අනුව බව පැහැදිලිය. ලංකාවේ විර හාරින මහය අනුව වූද්ධ පරිනිරවාණය වූයේ හි.සු. 544 දීය. එවිට මේ දිනය වන විට ගක වි ඇත්තේ අවුරුදු 956 ජ්‍යෙ පමණකි.

බුද්‍යෙන් පිරිනිවි දිනය පිළිබඳව පැවති මතපෙන්ද කීරෙන් හිඹු-ඩියැං සඳහන් කරයි (ගි. ඩු. විං. 192 පිට).

285. "ලෙළ්කයේ ඇස පියැවි" (ලිජුංඩි)
286. "වත් රංගින වූද, නොමැදව සරසන ලද්දා වූද මමම ප්‍රතිමා" (ලිජුංඩි)
287. 'මිස්සක පාඩිත' නමින්ද 'වේතින ඕරි' නමින්ද මහා විජයෙහි සඳහන් වන විරහමාන මිහින්තලය විය යුතුය.
288. "බෙරේ නම් වූ" සි ලිජුංඩි කියවයි. එහෙත් 'මෙවත්' යන්නම හරි බව වේතියුරි යන්න දෙස බැලීමෙන් පෙනෙන.
289. "පට සං වැනි පිටිසිදු සුදු දුහුලින් (මෙහ දේහය) නැවත නැවත වෙළන ලදී." (ලෙලෙශි)

මම පරිවර්තනය කරන ලෙලෙශි 'විතකය සුදු රෙදුදෙන් වැඩියැ' සි ගැනීමට ඉඩින් නැති බව ද කියයි.

290. "උව්චායනයක" (ලිජුංඩි)
291. පොනේ කරුණුවලින් මෙය අපේර් අනාගත විංග දේශනාවට සමාන බව පෙනෙන.
292. "භූබාර දේශයට" (ලෙලෙශි)
293. "බරාලර දේශයට" (ලෙලෙශි)
294. 79 වන දුහුලු සටහන බිලන්න
295. "වින පර්වතයට", "අන පර්වතයට" යනුද පායයි. 'වින' යනු විනක පර්වතයට ද, 'අන' යනු දුදරුගන පර්වතයටද නම්. මම මහමෙර වට්ට ඇතැයි කියන පර්වතවලය 7 ජ් 2 කි.
296. "මෙය කියම සුතුයකින් ගන්නා ලද්දක් අනාමටි. එය මෙළේ මතකින්ම මම දේශනා කරමි" (ලෙලෙශි)
297. රේරවාදයන් ඩිඩි සිය නිකායයකි. සර්වාස්ථ්‍යවාදයන් ඩිඩි ගියේ යයිද කියති. 'පොලෙව සිම්කොට අනුගමනාලව් මහිමය පවත්තෙන් යන නොරුමින් 'මහිකාසක' වි යැයිද, 'මහිස්සක' නායරය මධ්‍යස්ථානය වූ බැවින් එනම් වි යැයි ද කියති.

අක්දිව මෙන්ම ලක්දිවිද මෙය ව්‍යාප්තව තිබුණු බව පෙනෙන්. අනා නිකායිකයන් නොරිසු මහාවිහාරවායින් හා ලඟ සම්බන්ධයක් ඇතිව කටයුතු කිරීමට මොවුනට භාකි වූ බව සිනිය ගැනීය.

298. "සන්නිපාන" (ලිජුංඩි)

299. ලෙසේ "ලි" "සෙට්" හි එළවා වර්ග දෙකක් හැටියට ගෙනියි.
300. "ත්සිං-වෛ" (ලෙසේ, විල්)
301. "ත්සිං" (ලෙසේ, විල්)
302. වින අධිරාජන්වයට පත් 'ලිල-සු' නේ දෙවන සොහොයුරා
303. මේ "නැන්සිං" විය හැකියි
304. "යහළවන්" (ලෙසේ, විල්, සයිල්ස්)
- මේ සහත්වා නම් ඉතිරියානු හිස්සු නමක් වූ 'මුද්‍ර භදු' යයි ලිපුණියියි.
305. වින වෙරුවට ගොඩිවට තැන සිට කුලරන විස්තරය විල්, ලෙසේ, ගයිල්ස් යන අයගේ පරිවර්තනවල තරමක් පැවැලිලි සහිතව එයි. මෙහිදී මෙයින් ලිපුණියේ පරිවර්තනය බෙශවින් ආශ්‍රිත විය.
306. ලංකාවේ ගෙකල අවුරුදු 2අ ඇඟුවයි.
307. "බමිය ඉගැනටීම ගැන" (ලෙසේ)
308. ශ්‍රී.ව. 414 දිය.
- මේ අවසාන වැකිය මිළය වැකිය යා සම්බන්ධ සොට සම්හරු දක්වනි.
309. "රේ-හි පුහයෝ" (ලෙසේ)
310. ශ්‍රී.ව. 416 දි

උපග්‍රහ්මය 2

සුචිය

අ

- අජ්නිදෑජී 59
- අජ්නිදෑජී විහාරය 59
- අජ්නි දේශය 38
- අංගාරක ස්තූපය 70
- අංගුලිමාලා 61
- අජාත්සා 78
- අවක් 95
- අවටි සංසාරාමය 87
- අවසිල් 86, 100
- අන්පූඩු පිළිගැනීම (පෙන්සුන් මැල්පූඩු) 83
- අනෙන්ත හ්‍රි (ජෙර) 30
- අනිතත්තාව 60
- අනුරුද්ධි (ජෙර) 56
- අනෙක්පිඩු මිහා ඩිටාණන් 62 'පුද්ත' මැලන්න
- අන්ධයැරී (විනය) 63
- අනාත්මික මිටිය 68
- අපාය 84
- අභයපිරි 22, 93, 96
- අඩියෙම් පිටකය 55, 91
- අඩිනව රාජෝහ තාරය 78
- අඩිනිත්තුම්ණය 87
- අයබුදු 92
- අය මා අධිරාජය 25
- අය-ලේං 32
- අය-පියු-තන් 32
- අරිකටා 20, 55
- අල්ටායි (කෘ) 25
- අවලෝකිත්ත්වර 55, 101, 102
- අගෝක (අධිරාජ) 21, 24, 25, 57, 69, 74, 76, 77, 84-86
- 'ධරමාගෝක' මැලන්න
- අගෝක (බොද්ධධැයෙනු විම) 85
- අගෝක (රජක්ෂාමාලේ/මහා) ස්තූපය 75, 76
- අගෝක රජුලේ නිරය 77, 84, 85

- අගෝක රජුලේ සොහොයුරා 74
- අගෝක (ඇසල්ලිපි) 21, 77
- අගෝක (ස්තූප) 21, 57, 77
- අභ්‍ය (ජාතිය) 96
- අව්‍යාධ ලනර 78
- අව්‍යාධ නිකාය 90
- අසංඛ්‍ය 95
- අධික සාම්පූ 67
- අභ්‍යකාරදහස් ස්තූප 76

ඇ

- ආයමික උත්සව 43
- ආදාහන්ත්සවයන් 97, 98
- ආනන්ද ජෙර 47, 73, 74, 78-80
- ආනන්ද පරිනිරවාණය 73
- ආනන්ද ස්තූපය 55, 71
- ආමුජාල (අම්බපාලි) 71
- ආමුජාල උද්භානය (අම්බවන) 78
- ආමරුගාංගාලා 76

ඉ

- ඉටියිං 32, 33
- ඉන්දියාඡු හාභාව (-සංස්කෘත) 38
- ඉන්දියාඡු සාම්බානය 38
- ඉන්දියාව 18-21, 25, 26, 31-33, 37, 45-91
- ඉන්දියාවේ ධරුමය (බුද්ධාගම) 38
- (ඉන්දියාව) මිගදාය 88
- 'සාම්පතන' මැලන්න

ඊ

- උතුරු ඉන්දියාව 25, 27, 43, 45, 90
- උත්පලා හික්කුම් 56, 58
- උදාන අද්ය 45, 48
- උපාලි 67

ඇ

- සාම්පතන 87

- උ ජේලාපතු (ජේරකපත්ත) නාගරාජ 88
ක කතිනා 94
කනක මූනි මුදුන්තේ ස්තූපය 66
කන්‍යානුබිජ නාගරය 60
කන්-යින් 44
කනිජික අධිරාජය 21, 26, 47
කනිජික මහාස්ථූපය 47
කපාල ඩැඩුව 49
කපිලවාස්‍ය පුරුෂ 66, 68
කරන්ද වෙශ්වින (වෙශ්විනෙ
කලන්දක නීවාලෝ) 80
කරුණර 39
කලාචන් (විනු, මුරිනි, ගැහ නීරමාණ)
29
කාන්තාර 19, 20, 38, 39
කාලුහඳුනියා (නාලාමිල) 78
කාඩි දේශය 87
කායෙප (අරර) 55, 80, 86
කායෙප මුදුන්තේ සංසාරාමය 89
කායෙප මුදුන්තේ ස්තූපය 66
කායෙප මාතෘග 26
කැනෙස්පුස් 105
කිජිපිර මෙවන් රජ 22
කිරිපිළු පිළිගැනීම 81
කුච දේශය/රාජ්‍යය 27, 98
කුචිලායි බාන් (අධිරාජය) 30
කුචි හිමිකුවුරිය 52
කුමාර්ත්වී (නොර) 18, 27
කුසභන් පිළිගැනීම 82
කුඩිනගර පුරුෂ 70
කුං 17
කුට්ටාගාර සාලාව 71
කොන්පිළුයියස් (ඩමිය/ අනුගාමික
යන්) 24, 27, 28
කොළඹීන් 41
කොළඹ දේශය 61
කොළඹීනෑ 87
කුකුවින්ද මුදුන්තේ ස්තූපය 66
කට්. ට්‍රිං 102, 103
- ස්වේච්ඡ-ව්‍ය 32
ඩ බල්රු 40, 41
ආබ්ධාන් දේශය 27, 39
විංලි (ආනුමණිකයා) 30
ඁ ගංගා නැඩ 60, 71, 87, 91
ගන්ධාර දේශය 26, 46, 98
ගයා නාගරය 81
මිශ්චාන කාලය 37, 52, 104, 105
මිශ්චාන වාසය 37
දැනස් 20
දැන පුරුෂ 21
ගාංශුව පර්වනය 74, 78, 79
ගෙම් (කාන්තාරය) 19
ගෙෂරණ 26
ගෙම්ලි සංසාරාමය 39, 40
ගෙංකම ගුම්ණ 87
ගුම්ක යුමිකයාන් 81
ං සෙස්සිර උද්‍යානය (සෙස්සිකාරාමය) 88
ං ව ව්‍යුවර්ති 87, 84
ව්‍යුව්‍යා වන 63
ව්‍යුව්‍යාන් 54
ව්‍යුව්‍යාන II 21
ව්‍යුව්‍යා මහා රාජ්‍යය 91
ව්‍යුවන් 44
ව්‍යුයන් 37, 104
ව්‍යුව-විශයන් (සෙන්පති) 25
ව්‍යු කාලව 22
ව්‍යු පුදරුනය (ජාතක) 96
ව්‍යු-මුරිනි-හාහිරමාණ කළා 29
ව්‍යු ලේඛනය 24
ව්‍යන් (රාජ්‍යය) 24, 38, 43
ව්‍යන්-වි-යියං 25
ව්‍යන්නාද්ව 32
ව්‍යයන් කා (නාගරය) 20, 104
ව්‍ය-හායි (කාලුවුනු විරෝධය) 37
ව්‍යන්-යන් 19, 37, 39

චිංචිලානා 64

චිං-චිං 26

චිං-චිං (වින) අද්යය 104

චිං රජවිංගය 31

චි (රාජ්‍යය) 24

චින අධිරාජය 25

චින අවානක් 93

චින ඉතිහාසය 22

චින කායි 25

චින ජනනාව 23

චින දේශ සංචාරකාලයේ 31

චිනපති අද්යය 25

චින හාණ්ඩි 25

චින මහාප්‍රාකාරය 24

චින මොජ්-ගෝල්කාල 23

චින වින්ද්‍රනාකරණයේ 31

චින ගාසන ඉතිහාසය 33

චින ශේෂවාරය 23

චින (වංශය) 24, 25

චින-චිං-සියය (ආචාර්යවරයා) 25

චිවරය 51

චින-සින් 105

චි-චිං (දෙදානා) අද්යය 45

චිලවිං ඔවුන්

චි-සේ-හිං් (ඇතර) 27

චිවියයිරි 22

චෙවෙන සංසාරය (අවිකියයිරි) 96

චෙවා අධිරාජය 24

චෙවා රාජවිංගය 23, 27, 44

චෙවා-හිං 32

ච

චන්ද්‍ර ඇමිනි 70

චංස්වා (ලුපලිඵීතය) 103, 104

චායාව 51

චා-ංගන් නගරය 19, 37

චින-ශුලේ 37

ච

චයනාන්තය 70

චානක (කාරා) විෂා පුද්රේනය 22, 96

චේවික 78

ච්‍රාන් 37

චේෂවනාරාමය 62, 65, 90

ච

චාර්ටර 23, 41

චෑං (රජ) 23

චෑං රාජවිංගය 28, 29

චි-චටය (නැද්වා) 66

ච

චසයයිලා අද්යය 46

චත්‍රන්තාවලබ්ධිය 95

චවිනිසා දෙවිලාව 56, 57

චාමි-චිං 19, 37, 40, 48, 49, 63, 91

චාමි (ආමිත්සේ) 27

‘චාමිත්සේ’ බලන්න

චාමුලුජ් රජධානිය 91

චාමි-යෙවි-චිං අද්යය 25

චාමි-වූ-ති (අධිරාජ) 27

චිවිකය 30

චිරික 57, 58, 75, 102

චුදුද්වක් 95

චුරුකිවරු 23

චුවන්-යෙන් (රජ) 37

චුමින දෙවිලාව 43

චු-ඡු ආං 38

චනරුවන් 85

‘චුරිඩ රන්නය’ බලන්න

චෙෂේර කෘෂික 74

චන්-ලින් අද්යය 43

චුයයු-ඡිං දිවින ලෙළුකය 68

චුරිටිකය 29

චුරිඩ රන්නය 100

චුයයි-අන් 26

චමිං වංශය 17, 105

චුසු-ලිං කදු 19, 41, 43

චුෂේෂහොත් අද්යය 41

ච

චේකාරියන්වරු 27

ච

චංඛු ඉන්දීයාව 56

චුම්පින අද්යය 89, 90

චන්න ධිං, 42, 48, 50, 95, 96

‘චුලුව’ බලන්න

චන්න ධිං පුද්රේනය 95

‘චුලු පුද්රේනය’ බලන්න

දන්ත ධාතු මන්දිරය 96
 'දෙදා මාලිගාව' බලන්න
 දහිටිව 98, 99
 (දූමියක) දෙසිම 83
 දරපාය 97
 දායටෝ විජ්‍යිතම්ණය 73
 දායක ත්‍රිප්‍රවරු 51, 73, 99
 දායක ලදුරුමට් 73
 දෙදා මාලිගාව 94
 'දන්ත ධාතු මන්දිරය'
 බලන්න
 දෙදාව 22, 94, 96
 'දන්ත ධාතු' බලන්න
 දිවින ලෝකයේ පුරුය 23
 දිය බිඳු බිම වැටිමම් ලකුණු 59
 දිපාකර මුදුන් 50
 දීප්‍රායම 20
 දුනු පොකුවේ ඉවත උමේ යේතුපය 71
 දුෂ්චර්ජිය 81, 82, 88
 දදවිදත් අපායන තු තැන 64
 දදවිදත් පෙරඹු ගල 79
 දදවිතා රුප 40, 76
 දදවිදත් 64, 66, 79
 දදවිදත් ගුණව 80

ඩ

ධම්මිකි 96
 දම්ලද්‍යානා 88, 95, 98, 105
 දම්රක්ෂිත 26
 දම්වධිනා 46
 දම් විනය ගුන්ට 20
 දම් ගාලා 95
 දම් ගුවණය 95
 දම් සංගායනා 55, 73, 80
 දම්මාග්‍රෑන් 46
 දම්මායන 95, 105
 දිසාරා 28

ඩ

නගරුනාර දේශය 32, 45, 49-51
 නන්ද 67
 නාග හටන 69, 99
 නාගයේ 92
 නාගරාත් 45, 58, 59, 60, 68, 69, 83,

88, 99
 නාටිත පුරය 66
 නාලන්දා විශ්වවිද්‍යාලය 30, 32
 නාලා ප්‍රාමිය 77
 නැඩි (නුවර) 24, 27, 28,
 නිකාය 90
 නිරය නගරය (අගෝක රුපුගේ) 77, 85
 නිරය පාලකයා 85
 නිරුප්‍රතියන් 78
 නිරවාන සුතු 20, 90

ඩ

පතු (බෙඩි) විස්තරය 82, 86
 පයිනයර 96
 පන්සිල් 100
 පන්සියයක් රාකක 96
 පරිනිරවාන ගෛවපුලා සුතු 90
 පසලායවක් 95, 96
 පලස්සුන් 60, 72, 87
 පස්වග නැවුපස් 87, 88
 පස්ව් මහා ගංගා 73
 පංච වර්ෂය 42
 පංච වාර්ෂික මහා සම්මේලනය 42
 පස්ව්විඩ (දිවි ගැන්ධට්) 77
 පාමි-පුං 19, 37, 38, 48, 49
 පාම්පුතු නගරය 74, 87, 90
 පාතු ධාතුව 48, 98, 90
 පාතුවාතු විහාරය 49
 පාතුය පිළිගැනවීම 83
 පාර්ශ්චි 95
 පාරාවති සංසාරාමය 89
 පාර්වියන් සික්සුන් 27
 පාර්විතාව 27
 පිජ්චිපාතය 95
 පිජ්චිල ගුණව 80
 පිටතිවන් පැම (මුදුන්) 70, 83, 95
 පිළිම පෙරහැර 40, 75
 (පිළිසිද ගැනීම බෙශ්සන්) 67
 පි-යා පලාත 17
 පිසිං (නුවර) 24
 පුණ්ඩායාර ආයතන 76
 පුදුම හත 24
 පුරුතන රාජ්‍යාහ නගරය 78, 80

- පුරුෂපුර රාජ්‍යය 32, 47, 49
 සුනා නදිය 53
 (පුරිවාරාම (මිහාරමානු පාසාද) 64
 පෙටු දේශය 51, 52
 පෙරේනා දේශය 51, 52
 පෙර රාජ්‍ය 23
 පුණු පාරමිකා සුනු 55
 පුතිරුප 96
 පුර්ම දිම්ලදානාව 83-88
 පුර්ම දර්මසංගායනාව 80
 පුර්ම මුද්ධ ප්‍රකිලාව 62
 පුදරණ පාලාව 96
 පුදේනාරීන් (ඇකාසොල් රජ) 61, 62
- බ
- බරණුස් සුවර 87
 බැක්ට්‍රීයා 25
 විම්නිසාර රජ 78, 80
 බුදු කෙනෙනුගේ ජායාව 82
 බුදුන් වහන්සේ කෙස්-නීය කැපු තැන 51, 58
 බුදුන් වහන්සේගේ අශ්‍රී සලභාණු 77
 බුදුන් වහන්සේගේ විවරය 51
 බුදුන් වහන්සේගේ ජායාව 48, 51
 බුදුන් වහන්සේගේ දන්ක ධාතුවක් 42, 48, 50 දන්ක ධාතු බලන්න
 බුදුන් වහන්සේගේ රඛිකකම 42
 බුදුන් වහන්සේගේ පානුදානුව 48
 බුදුන් වහන්සේගේ ලකාගම්නය 92
 බුදුන් වහන්සේගේ සිකිකජාල ධාතුව 49, 50
 බුදුන් වහන්සේගේ සැරයටිය 50
 බුදුන් වහන්සේගේ ස්ථානානාගාරය 58
 බුදුන් වහන්සේ දන් වැළඳ තැන 81
 බුදුන් වහන්සේ ස්ථානය කළ තැන 81
 බුදු විම 82, 83, 95
 බුද්ධිසේෂ්‍ය 22
 බුද්ධ ප්‍රකිලාව 21, 25, 26, 40, 62, 77, 93
 බුද්ධියානු 20
 බුද්ධ රුප (විනු) 91
 බුද්ධී විෂ්ලවය 23
- බෙංධි වෘත්තය 83
 බෙංධි සන්න්ට්‍රි 40, 43, 46, 68, 76, 82, 95
 බෙංධි ධම් පද්ධති 33
 බෙංද වියවරිදාල 30
 'නාලන්දා වියවරිදාලය'
 බලන්න
 බෙංද සාම්‍යතා පරිවර්තන
 ආයතනය 29
 මුහුරාතාධනය 83
 ශ
 භදු කළුරුය 73, 99
 භදු, ශ්‍රී සාක්ෂා ශ්‍රී (ඇකර) 30
 හාණ්ඩාගාරය 94
 හුතයන් 59, 74, 75, 84, 92
 භුමි සුරා 98
 මහාර දේශය 32
- ම
- මගධ දේශය 73, 74
 මැණ්ඩු ශ්‍රී (බෙංධි සන්න්ට්‍රි) 55
 මැණ්ඩු ශ්‍රී (ලාභුමණාවී) 75
 මතී 92, 94
 මුද්‍රා (මාලපාලන්) දේශය 53
 මධාම ආයියාව 19, 20, 25, 26, 31
 මධාම රාජධානීය 45, 53, 75, 82, 99, 104
 මථු කුදින් ඩිනිරිම 68, 83
 මහා මෙවනා වැළඳකය 47
 'මහා ස්තූප වතුළුකය'
 බලන්න
 මහානාම (රජ) 22, 28
 මහාපුරාපතී 61, 67
 මහා මුහුම 57, 58
 මහාමායා දැව් 67, 68
 මහායාන 21, 30, 32, 39, 40, 41, 52, 55, 58, 75, 90
 මහාවිනා 71
 මහාවිංග 22
 මහාවිහාර 22, 97
 මහාසංඝිත අභිඛත් පිටක 91
 මහාසංඝිත අරී කරා 20
 මහාසංඝිත විනය 20, 90

- মহাদেবপাদ (অঙ্গরক) 76
 মহাদেবপাদ (কনীকে) 47, 69
 মহাদেবপ ধৰ 69
 মহাদেবপ বিকৃতকান 83
 ‘মহা’ অভিকাশ বিকৃতকান
 বলন্তন
 মহিষাসুক বিনায 20, 100
 মানংগ 26
 মানাঃ দ্বিপ রাজ্য 62
 মাভের্যালয়ে দেৱায 53
 মাৰ দৃশ্যিতাঃ তৈলদন 82
 মাৰমিতুন (মাৰ দ্বিপপুত্র) 79
 মাৰ দ্বিপপুত্র 73, 78, 82
 মাৰকেষ্টেপৰ্যন্তলয়ে 30
 মিঠায় 87, 88
 শিৰিয়া দাখলি জমিপ্ৰধায 89
 শিৰিয়া দাখলি জমিপ্ৰধায অনুযায 64, 65
 শিখিন্তকলা (অস্ত্ৰলিপি) 22
 শিখিন্তকলে (অভিকাশ আৰামদ) 96
 শিখু IV (ৰঢ়) 22
 শিৎ/শিৎনি (অধীরূপ্য) 26, 45
 শিৎ-লন্ত 32
 শুলিন্ত-ৰ 83
 শুল (শন্তিয) 96
 শেইলাণি যত্ন 28
 শেমেন্তেয বেৰদেৱকন্তৰ 43-45, 88,
 99, 100
 শেমেন্তেয বেৰদেৱকন্তৰ পুনৰ্মান 43,
 44
 শোন্তলেন্তলিয়া 23
 শোন্তলেন্তলৰ্য 23
 শেণ্ডলুন্ধায়ন পৰিৱ 55, 56, 78, 80
- ঘ
- ঘৰ্ত্ত দ্বিনায 88
 ঘৰ্ত্তায়ে 92
 ঘৰ্ত্ত রঢ় 84
 ঘৰ্ত্ত (ঘৰ্ত্তা দ্বীপ্য) 101, 102
 ঘৰ্ত্ত-ওলু 104
 ঘৰ্ত্ত কন্ত 37
 ঘৰ্ত্ত-তি (ৰঢ়) 23
 ঘৰ্ত্ত-তি 105
 ঘৰ্ত্ত-বৰ্ত (বেৰবৰ্তন্ত) দেৱায 39
 ঘৰ্ত্ত (ৰঢ়) 23
- জ-ভূমি দেৱায 41
 র
 রজডিবি লায 97
 রাজকীয সংসারামদ 41
 রাজতান দেৱায 68, 69
 রামিত্রাৰ দেৱায 68, 69
 রাম্বুল অৱৰ 55
- ঢ
- লক্ষ্মি দেৱায 52
 লক্ষ্মীবি (দিংহলয) 21, 28 ‘দিংহলয’
 বলন্তন
 লংকাৰ (দিংহলয) 20, 22, 25-27, 30,
 32
 লামিদেজ (বিংয) 24 ‘কাতি’ বলন্তন
 লামিতন 103
 লিল-কাৰি-লিৰন 104
 লিল (ৰঢ় পুৰুল) 104
 লিলিপি রঞ্জন 70
 লি-কাৰ-জন-পাৰি-ৰি (কাতি) 25
 লিঙ্গ রাজবংশায 29
 লি-কিংঁ-গুং 25
 লিলি 38
 লিৰ (পুনৰূৰ) 104
 লুটিভি দ্বযন 68
 লং (কান্ত পুৰীয) 37
 লোঁৰ (লক্ষ্মি) দেৱায 51, 52
 লোঁকৰক্তক 26
 লোঁক পুৰীকৰ 53
 লোঁয়াং (হারয) 26, 29
- ঘ
- মৃত্যুন্তি 70
 মৃত বিস্তি 20, 41, 102
 মুৰুন্তা কাৰ্য 46, 51, 104
 মুৰুন্তি নাশৰায 87
 মুৰুকা কাৰ্যনাশৰায 19
 মুৰুমিদিলা বিষ্঵িদ্যালয 30
 মুৰুমাদীনা 21
 মুৰুন্তক পৰিকায 99
 মুৰুন্ত হীতি 43
 মুৰুন্ত পৰিক 18, 20, 37, 55, 90
 মুৰুন্ত (মহাসংক্ষিক) 20, 90

- ରିହା ଯ (ମରୀଦାକ) 21, 90, 100
 ରିହା ଯ (ଚିତ୍ରପତ୍ରିଲାଦ) 20
 ରିହା ଯ ଚଂପିତିଯ (ଦେବନ) 73
 ରିମ୍ବିଜନି ଚନ୍ଦ୍ରପତ୍ର 50
 ରିମ୍ବିଦିକ ରତ୍ନ 66, 67
 ରିମଲ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର 61
 ରିଷାଦା ଉପାଦିକାବ 64
 ରୁ ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଖା 28, 30
 ରୁ ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟା (ପ୍ରାଣ ବିଷ୍ଣୁ) 28-30
 ରୁ ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟା (ଲିଦ୍ୟାଂ ବିଷ୍ଣୁ) 29
 ରୁ ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟା (ହଙ୍କ ବିଷ୍ଣୁ) 25
 ରୁ-ରୁଂ ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟା 28
 ରୁ-ତି ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟା 27
 ରୁ-ଯା (ତମ) 17
 ରୁ (ରତ୍ନ) 23, 25
 ରୁ (ରାତ୍ରିବିଷ୍ଣୁ) 26
 ରୁ (ରାତ୍ରିଯା) 24
 ରେଣ୍ଜ-ତି 28, 29
 ରେମିଦି ରାତ୍ରିବିଷ୍ଣୁ 28, 29
 ରେବସ୍ତୁଲା ନିର୍ବାଳ ଫ୍ଲାମ୍ 20
 ରେବ ରାତ୍ରି ବିଷ୍ଣୁ 32
 ରେବିକାବ ଦେଖିଯ 61
 ରେବିକାର୍ତ୍ତି ଅନ୍ଧିଯ 71, 73, 98
- ର
- ରକ ଦେଖିଯ 98
 ରକ ରତ୍ନଭାବ 48
 ରକ୍ତ ଦେଲିନ୍‌ଦ୍ର 46, 47, 58, 64, 77
 ରବିଲକାବ (ରଜ୍‌ମିଶିଲାଗ୍ୟ) 97
 ରାକରାମ୍ଭି 45, 58, 66, 72, 81-83, 99
 ରାଜାଶ ବିଷ୍ଣୁକାବ୍ୟ 66, 67
 ରାର୍ମିଲ୍ଲା ରାମ 55, 77, 78, 80
 ରାର୍ମିଲ୍ଲା ରାମିକାବ 55
 ରାର୍ମିଲ୍ଲା ଚନ୍ଦ୍ରପତ୍ର 55
 (କିଲା ଲିପି) 'କଲ୍ପ ଲିପି' ବେଳନ
 କିଲାଚରିଲ 21, 57, 69, 71, 77
 କିତି କହାଲ ଚିତ୍ରପତ୍ର 49
 କୃତ୍ତମଦେଖିନ ମାଲିମାବ 67
 କୃତ୍ତମଦେଖିନ ରତ୍ନ 67, 68, 87
 କୃତ୍ତମଗମ ଫ୍ଲାମ୍ 79
 କ୍ରାଵିତି ପ୍ରର୍ଯ୍ୟ 61
 କ୍ରି ଦୁର୍ବଳ (ମରୀଦା ରତ୍ନ) 31
 (କି ରାଧ କନ୍ଦିଦ) 92
 କ୍ରି ମହା ବୋଦିଯ 93
- ରେଲିକ କରଣ ନାଗ ରାତ୍ରିଯାଙ୍କ 58
 ରେଲେନାନ୍ତି ରିହାର୍ଥ୍ୟ 26
- ତ
- ତାତୀ-ତେଜି ରଜାର୍ଥ୍ୟ 17
 ତୁଳ ରାତ୍ରିବିଷ୍ଣୁ 23
 ତିଲିପା (ଲିନ୍‌ବ୍ୟୁଲି) 27
 ତିଙ୍ଗ-ପୈଂ-ତି (ବିଜୁଲର୍କି ରତ୍ନ) 24
 ତିଙ୍ଗ-ପୁଣୀ (ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟ) 27, 28
 ତେଜେ-ଜୁଣ (ଅଦୀରାର୍ଥ୍ୟ) 23
 ତେଜେ-ତେଜେ ଦେଖିଯ 36
- ତ
- ତତ୍ତ୍ଵବିରତି ଦ୍ୱାରୀ 67, 83, 99
 (ତତ୍ତ୍ଵ ତତ୍ତ୍ଵିଦ୍ୟ) 83
 ତତ୍ତ୍ଵ ଚକ୍ରମାନନ୍ଦି ଚେରାନ ଚକ୍ରର 68
 ତତ୍ତ୍ଵନାତ୍ମେ 54, 98
 ତତ୍ତ୍ଵନିର୍ବାକ 20
 ତତ୍ତ୍ଵକରଣ ରୁହାବ 80
 ତତ୍ତ୍ଵକରନ୍‌ତି 25
 ତତ୍ତ୍ଵିଦ ନାଗ ଯବିନ 99
 ତତ୍ତ୍ଵାଚିନ୍ତିଲାଦ୍ୟ 20, 90
 ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞନ (ରିହାର୍ଥ୍ୟ) 30
 ତତ୍ତ୍ଵାଚିନ୍ତିଲା 20
 ତତ୍ତ୍ଵକ୍ଷମ୍ବାଦିତ 20, 100
 ତତ୍ତ୍ଵକ୍ଷମ୍ବାଦିତି ହାତି ଫ୍ଲାମ୍ 20, 94
 ତତ୍ତ୍ଵକ୍ଷମ୍ବା ଆମିଦ ପିତକ 100
 ତତ୍ତ୍ଵକ୍ଷମ୍ବା ଚେଲାଦ୍ବ ପ୍ରତିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ 90
 ତାନିନ ରିଦି 24
 ତାମ (ରାତିଦ୍ୟ) 96
 ତାମକଜି ଦେଖିଯ 56
 ତାର୍ଯ୍ୟରିଯ (କ୍ରିଏଟ ମହାନ୍ତଚାର୍ଯ୍ୟ) 50
 ତାଂ-ତି 19, 37, 48, 49
 ତାଂ-ତାମି 19, 37
 ତିଦ୍ବୀନୀ ଇତିର 67, 70
 ତିନ୍ଦ୍ରି ନାଦିଯ 44, 45, 52
 ତିଦ୍ୟ ରାତ୍ରିବିଷ୍ଣୁ 23
 ତିରିପା ପରିହାଙ୍କ 45, 76, 92
 ତିର୍ଯ୍ୟ ପିରିକ 95
 ତିର୍ଯ୍ୟ ପିରିକ 95
 ତିର୍ଯ୍ୟ ପିରିକ 61, 79, 91
 ତିର୍ଯ୍ୟର ରୁହି ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ 60
 ତିରିନାଯ (ଲୋ-ନିଲାଙ୍କ) 26
 ତିରିନାଯ 91, 92

සිංහල ජාතිය (ප්‍රාග්ධනය) 32
 සිංහල දද්‍යය 92, 100
 සිංහලය 91-100
 සිංහල දීමිය 26
 සිංහලය 22
 සි සැමූහ උත්සවය (වර්ෂ මෙයුල) 68
 සුදුක්ක (ගෘහපති/ සිට්‍යාණන්දී) 61, 62,
 64
 සුදාන 96
 සුන්දරී නම් ගණිකාව 64
 සුනුය 70
 සුයි අධිරාජයා 29
 සුයි රාජවංශය 29
 සුවයේ දද්‍යය 46
 සු-හෙෂේන් (සුවයේ දද්‍යය) 46
 සු-රාජවංශය 28
 සු-සු 32
 සුලිං-ලිං (කදු වැටිය) 'ත්සුලිං'
 බලන්න
 සුනු ප්‍රන්ථ 25, 91
 සුනු පිටකය 50, 55
 සුරයව්‍යික ආදිම රජකුමා 23
 සෙල්ඩිය 21, 71, 77
 සෙයෙන්-හයි (තෙරු) 27
 සේදු මාරුයය 29
 සේයෝඩ්‍යන් (ලික්සුලු) 27
 සේය්පාන විභාරය 57
 සේතුප සියයක් 60
 සේනානාගාරය 58

භ

හන්දට 38
 හන් රාජවංශ 25, 26, 44
 හන්වරු 23
 හරිඹාම 60, 61
 හස්තිරාජ 96
 හිංහි මං කුනක් 57
 'සෞඛ්‍යාන විභාරය' බලන්න
 හිම පාවන 43
 හිමාලය 43
 හිඹු-සියුං (හිඹුන්සා) 19, 32, 33
 හිරණ්‍යායි (නදිය) 70
 හිලල් නගරය 49
 හිනායන 21, 30, 38, 43, 45, 46, 52,
 58, 60, 75
 හුන්වරු 23
 හුය-වියයන් 19, 37, 39
 හුය-ලිං 19, 37, 40, 41, 45, 48, 49, 52
 හුයිනා 40, 45, 48, 49
 හුයි-සිං 19, 37, 49
 හුය-වියයන් 19, 39
 හුය-වෙයි 19, 37, 39
 හුංමින් 37
 හුවැං-නි (අධිරාජ) 23
 හුලේවියියා 32

ඕ

ංඩිං 31
 හු-යි (අධිරාජ) 23
 හුකා-සුන් 38

ඉදුර් කට්ටරය: වින මහත්තා අඩුභාණ්ඩුවෙන් අනුරාධපුර අභයගිරි විහාර ඇලියේ එහිටි මහාච්ඡ - යානියන් සෙසැංකානාරයට පරිභාශ කර ඇති යානියන් හිස්කූන් වහන්සේ ගේ පින්තුරුයක් ආසුමති.

පසු කට්ටරය: අභයගිරි විහාර විසාපාඩිය මිනින් අභයගිරි ස්ථාප මෝඩවී සිංහ තොයෙන් දුටුගිල් සූ පාද ලාංදානය. විනි නාට්‍යම වෙනත් සිරිපතුදු ගැඹුවල පෙන් ඉංගලට හෝර නැතැ. මැරිවෙනි විදු ආ අධිකතක් මින් අනුපාට සිලු මිශ ඇති විය වෙනත් සිරිපතුදු ගැඹුවලට විඩා වෙනස් ව උච්චාවිභ පාදයක යැරිය ගනි.

මුදුන්වහන්සේ සාද්ධී බුදුයෙන් රටේ අගනුවරට උත්තර දිගා භාගයෙහි විස් සිරිපා සටහනක් දී, විහි සිටි යොදුන් 54ක් ඇත කන්දුක් මුදුනෙහි තවත් සිරිපා සටහනක් ද පිහිටුවූ ම. නගරයෙන් උතුරෙහි පිහිටි සිරිපා සටහන මත අඩි 400ක් උස් වූ මහා ස්ථාපයක් ගොඩිනගා තිබේ. රහින් භා රුදුයෙන් කැටියම් කොට ඇති විහි නොයෙන් වර්ගයේ මැණික් ඔහිවිටා ඇත. මේ ස්ථාපයේ විස් පසෙක අභයගිරි නම් සංසාරාමය වෙයි. විහි හිස්කූන් 5000ක් වාසය කරති.

-යානියන්ගේ දේශාවන වාර්තාවෙහි.

ජායාරූප අනුග්‍රහය:

අනුරාධපුර අභයගිරි විහාර විසාපාඩිය